

ఖర
ఆశ్వయుజము

భారతి

సంపుటము 28
సంచిక 10

పూలలోజ్వాలలు

శ్రీ దాశరథి

నన్ను రమ్మని పిలుచుకొన్నావు నాడు
వద్దు పొమ్మని నేడు కోపపడినావు
నవ్వుకొన్నాను నేను ఆనాడుకూడ
నవ్వుచున్నాను నేను ఈనాడుకూడ.

నాడు నీ యింటి వెనుక పున్నాగ పూచె,
నేడు నీ యింటిముందు కన్నెర్రకేసె
సార చారు శృంగార మందార సుమము.
అరుణ తరుణప్రభాత భాస్కరసమమ్ము
అంత చల్లని నీ గుండె యందదేల
కోప మగ్నికీలామాలికోపమమ్ము?
ఇంత చల్లని ఈ పూల చెంత ఏల
పెకలివచ్చు వడ్డోజాల వెచ్చదనము?

నీవు విడచిన చీర పన్నినది ఉచ్చు;
నీవు ముడిచిన కొప్పులో నిఖిల జగము
కట్టువడిపోయె; కట్టినబట్ట విడచి
డించుకొనెదేల అజ్ఞాన కంచుకమ్ము.

ఘోర కారాగృహమ్ములు కూలద్రోచి
బయలు వెడలిన రాక్షస ప్రకృతి వాని
కదలనీకుండ బంధించ గలుగు - నీదు
కోమల భుజా భుజంగోపగూహనమ్ము

నగ్నజీవికి నాకు నీవగ్నిచేల
మర్పణము చేసి కట్టుకొమ్మందు వేల?
చల్ల చల్లని పూలలో జ్వాలలెగసి
ఎప్పుడో చుట్టుకొన్నవి ఈ జగమ్ము.

కనుపడిన 'తెల్ల' యెల్ల శృంగారమనుచు
కనబడిన 'నల్ల' యెల్ల వికార మనుచు
మూల్గులోకాన కెవ్వడు వెల్లుచూపు
నీ సితాసిత లోచనాంకితము గాక!

నేటికాంగ్రెసు

★
'కాటిల్స్'

కాంగ్రెస్ సంస్థ అంటే దేశానికి గాంధీ నేతృత్వ వాడుకత్వం కలిగిన స్వాతంత్ర్యం తెచ్చి పెట్టే సంస్థ అని పాఠశాల పైగా భారతీయుల భావన. స్వాతంత్ర్యం లభించిన తర్వాత అది దేశంలో ప్రజలకు ముక్తం చేయడానికి జాతీయ రాజకీయ సంస్థ అనే భావం ఏర్పడింది. స్వాతంత్ర్య సమర మే ప్రభావశక్తిగా ఉద్యమం నిర్వహించిన తర్వాత కాలమా కాంగ్రెస్ సంస్థలో సోషలిస్టులకు కూడా తాళుంపడేది. సమాజీకవాన్ని ఏకీకరించి సంస్కరించి ఎలా తీర్చిదిద్దాలి అనే సమస్యకు విన్న పరిష్కార విధానాలను అనువర్తించే చేయ గోరే శక్తి వ్యక్తులకు తాళుంపడేది. స్వాతంత్ర్య సిద్ధి అనంతరం సోషలిస్టులు కాంగ్రెస్ నుంచి విడి పోయినప్పటికీ, రివల్యూషనరీ కాంగ్రెస్ సంస్థ పట్లనే విశ్వాసంతో, తమతమ లక్ష్యాల సాధనకు పరికరమివ్వకపోవడం వల్లనే సమస్యతో ఆ సంస్థనే అంటిపెట్టుకుని తమ రాజకీయజీవితం నెర్రపు కంటున్నారు.

దేశానికి ఆర్థిక ప్రస్థితి, ప్రజలకు సుఖసమాజ జీవనాన్ని సమకూర్చాలంటే ఆర్థిక రాజకీయ సిద్ధాంతమివ్వలేదని పరిణర్తన, లేక విప్లవం ప్రధానమని భావించే సోషలిస్టులు, కమ్యూనిస్టులు మాత్రం కాంగ్రెస్ ఇంక ఎంతమాత్రమూ దేశ సమస్యల్ని పరిష్కరించడం కంటే భావంతో కాంగ్రెసు సంస్థనుండి నిష్క్రమించారు. ఆర్థిక విప్లవం కాని రాజకీయ విప్లవం కాని హితవుకాని రాజకీయ వాదులందరూ (హిందూసభ మొదలైన మత ప్రధాన రాజకీయవాదులు మినహా) కాంగ్రెసు ద్వారానే దేశ సమస్యల్ని పరిష్కరించాలనే విశ్వాసంతో సంస్థలో ఉండిపోయారు. జస్టిస్ పార్టీ వాయూ మరణించి కూడా, క్రొత్తగా చేరారు. అయితే దేశ సమస్యల పరిష్కారవిధానం గురించి, సుపరిపాలనా నిర్వహణ గురించి ఆఫీషియల్ ఛేరాలు ఏరిలో ఏరివిగా ఉన్నాయి.

ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధ ఫలితంగా ఇతర దేశాలలో వలెనే భారతదేశంలో కూడా ఏర్పడిన ఆర్థిక దుర్బిణింపల్లనూ, దేశ విధిజన ఫలితంగా సంభవించిన ప్రత్యేక ఆర్థిక సమస్యలు, అల్ప సంఖ్యాక వర్గ సమస్య, పాశ్చాత్య జ్వరం వల్లనూ భారత రిపబ్లిక్ స్వాతంత్ర్య సంరక్షణార్థం కాంగ్రెస్ వంటి జాతీయ రాజకీయ

సంస్థ అవసరమని గాంధీ నేతృత్వం అభిప్రాయ పడ్డారు. అంతేకాదు, అనేక శతాబ్దాలలో భారత దేశమంతా రిపబ్లిక్ వ్యవస్థలో మొట్టమొదటిసారిగా ఇప్పటికీ వికస్యమయింది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ అనేది క్రమక్రమంగా అలవడవలసినదని, రాజ్యాంగ నిబంధనలపట్ల విధేయత, శాసన నిర్మాణం, పరిపాలనాది వ్యవహారాలు, రాజకీయోద్ద్యమాలు మొదలైన విషయాలలో సర్వోపదాయాలను అలవరచడానికి సకల రాజకీయ పక్షాల నాయకులూ కృషి చేయకపోతే, ఉపాగిరినైన ఈ రాజకీయ స్వాతంత్ర్యమూ, ప్రజాస్వామ్యమూ వ్యర్థమైపోవలసి కాంగ్రెస్ ఆగ్రహాయకులు భావించారు.

అయితే గాంధీ మహాత్ముడు పూర్వ కాంగ్రెస్ నిర్మాణ కార్యక్రమ నిర్వహణ నిమిత్తం రాజకీయ పక్షాలతో ప్రయోగించే లోక సేవా సంఘ మొకటి స్థాపించబడాలని కూడా నూచించారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించిన తర్వాత కాంగ్రెస్ సంస్థ అక్కర తీరి పోయిందనీ, ఇంకా కాంగ్రెస్ సంస్థను ఉపసంహరించి విప్లవ రాజకీయ పరిపాలనాది ప్రజాశక్తిల వనసరించగల కొత్త రాజకీయ పక్షాల స్థాపించాలనీ అనేకులు నూచించారు. కాని స్వాతంత్ర్యం లభించిన తరువాత కూడా ఆ స్వాతంత్ర్యాన్ని సంరక్షించుకోవడానికి, ప్రజాస్వామ్య విధుల నిర్వహణకు సర్వోపదాయాలను నెలకొల్పడానికి నిస్వార్థ రాజకీయ నియమాల నమస్కరించగల సంస్థగా కాంగ్రెస్ తెచ్చు చూపవలసిన అగత్యం ఇంకా ఉందని నేనూ ఆఫీషియం.

ఈ లక్ష్యంతోనే కాంగ్రెస్ సంస్థను రాజకీయ సంస్థగా మార్చే కౌశల జాతీయ సంస్థగా కూడా కర్తవ్య విధుల నేర్పరచి పండిట్ నేనూ నాయకత్వం కలిగిన కాంగ్రెస్ నాయకులు దేశమంతటా పరిపాలనాది కార్యక్రమాలనూ, రాజకీయ ప్రచారోద్ద్యమాలనూ సాగిస్తూ వచ్చారు. ఆర్థిక ఆహారాది సమస్యలూ, శాంతి సంరక్షణ సమస్యలూ, విదేశాంగ వ్యవహార సమస్యల పరిష్కార యత్నంలో కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాల పూర్తిగా నిమగ్నమైనాయి. ఈ సమస్యల నెలకొనకు ప్రభుత్వాల పరిష్కరించగలిగినాయని అంచనా వెయ్యడం ఇప్పుడు సాహసమేనని చెప్పాలి. ఏ కార్యక్రమాన్నైనా ఎంతవరకు నిర్వహించగలిగారనే అంచనాపైనే ఆయా ప్రభు

తానెవ్వరినూ పరిగణించవలసివస్తుంది. పాకిస్తాన్ రాష్ట్రాలనుంచి వచ్చిన కరణాధ్యక్షులకు భారత ప్రభుత్వం చేసిన సహాయం అపారం. అయినా కరణాధ్యక్షుల పునరుద్ధరణ సమస్యను ప్రభుత్వం పరిష్కరించలేకపోయింది. ఇదే రీతిగా పరిపాలనలో లోపాలు అనివార్యం.

స్వాతంత్ర్యం లభించిన తరువాత కాంగ్రెస్ సంస్థలో అనేకులు లక్షలకొద్దీ కొత్తగా చేరారు. వివిధ సమస్యలను గురించి కాంగ్రెస్ లోనే విధిమౌలిక ప్రాయశాసనాలు కూడా ఉన్నాయి. అయినప్పటికీ కాంగ్రెస్ వాదులందరూ ఏకకంఠంతో పండిట్ నెహ్రూ పరిపాలనా విధానాన్ని ఆమోదిస్తున్నారు. అయితే పరిపాలనలో వచ్చిన లోపాలవల్లనూ, పరిష్కరించబడని సమస్యలవల్లనూ ప్రజలలోనే కాక కాంగ్రెస్ వాదులలోకూడా కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాల వల్ల అసంతృప్తి వ్యాపించింది. దేశంలో, ప్రభుత్వ వ్యతిరేకతలలో, వ్యాపారంలో అవినితీ ప్రబలంగా వృద్ధి చెందిన మాటకూడా నిజమే. అయితే దీనికి పేతువు నెహ్రూ నాయకత్వం క్రింద ప్రభుత్వాలు అనుసరిస్తున్న పరిపాలనావిధానాలు కావనీ, పరిపాలనల అసమర్థత, ఆ విధానాలను అర్థమనస్కంగా అనుసరించడం మొదలైనవనీ కాంగ్రెస్ వాదులుకూడా భావిస్తున్నారు.

క్రమంగా కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాలకూ, పరిపాలనా కర్తవ్యానికి దూరంగా ఉన్న కాంగ్రెస్ సంఘాలకూ మధ్య సంఘర్షణ ప్రారంభమయింది. అనేక రాష్ట్రాలలో ఈ సంఘర్షణ వ్యక్తిగత ప్రైవేటు దారిలోకి వెళ్లింది. క్రమంగా ఇది కేంద్ర ప్రభుత్వానికి, కేంద్ర కాంగ్రెస్ కార్యవర్గానికి మధ్య కైమనస్థాయి దారిలోకి వెళ్లింది.

ఈ పరిస్థితి కాంగ్రెస్ నాయకులలో అందరికీ కలవర పేతువయింది. కాంగ్రెస్ అగ్రహులు టాండెన్ గారు నిర్మించిన కార్యవర్గం వల్ల అసమర్థత నూనకంగా కార్యవర్గ ప్రభుత్వానికి నెహ్రూ రాజీనామా నివ్వడంతో, అంతిమరకూ అంతర్మహిమ ఉన్న సమస్య గుర్తువచ్చి కాంగ్రెస్ సంస్థనంతటినీ కల్లోలంలో ముంచివేసింది. అంతలో కాంగ్రెస్ నాయకులలో ఆత్మసంకోశన ప్రారంభమయింది. సమస్య స్వరూపాన్ని స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోవడానికి యత్నించిన వారు రెండువిధాల నిర్వచనాలుచేశారు. 1. కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వానికి, కాంగ్రెస్ కార్యవర్గానికి మధ్య వ్యవహారాలు ఏరీతిగా ఉండాలో నిర్ణయంగా నిర్ణయం కాకపోవడం ఈ సమస్యకు పేతువు. 2. కాంగ్రెస్ సంస్థలో అధికారవాంఛ, అవినితీ మొదలైనవి ప్రవేశించినందువల్ల ఈ సమస్య ఉత్పన్నమయింది.

ప్రభుత్వాలు, కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం

అచార్య జె. వి. కృపలానీ ౧౯౪౮ నవంబరులో కాంగ్రెస్ అగ్రహులవారికి రాజీనామానిస్తూ ఇలా అన్నాడు :

“నేను అగ్రహునిగా ఎన్నికైనది మొదలు నన్నొక సమస్య బాధిస్తూ వచ్చింది. కేంద్రంలో ప్రభుత్వానికి, కేంద్రకాంగ్రెస్ కార్యవర్గానికి మధ్య సంబంధభాంధవ్యా లేరీతిగా ఉండాలి... ఈ సమస్య స్పష్టంగా లేనందువల్ల ఇప్పటికే కాంగ్రెస్ వాదులు, ప్రజలూ కలవరపడుతున్నారు. ఏ సమస్యలో ఏ నిర్ణయం జరిగినా, లేక ఏ సమస్యపరిష్కారానికి నిర్ణయం జరగకపోయినా, దీనికి బాధ్యులెవరని భావించాలో ఎవరికీ బోధపడలేదు.

బాధితవారికి సంబంధించిన ముఖ్యసమస్యల గురించి కాంగ్రెస్ అధిష్టానంగాన్ని కానీ, ఎన్నుకోబడిన కాంగ్రెస్ అగ్రహునిగానీ సంప్రదించడం ప్రభుత్వం నిర్ణయాలుచేస్తే, కాంగ్రెస్ సంస్థ ప్రభుత్వాలకు ఎలా సహకారమివ్వగలుగుతుంది? ఈనాడు కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాలకూ, కాంగ్రెస్ సంఘాలకూ మధ్య సహకారం లేనందువల్లనే అనేకులు విభ్రాంతులై తెన్ను తెలియక చూస్తున్నారు. ఈ కల్లోలపరిస్థితిని గురించి కార్యవర్గంలోని నామిత్రులను సంప్రదించాను. గాంధీమహాత్ముని సలహా అడిగాను. ప్రభుత్వానికి కాంగ్రెస్ కీ మధ్య సహకారం ఆత్మీయసరమని ప్రతిపాదా గమనించారు. కానీ ఇట్టి సహకారాన్ని ఎలా సాధించాలో తెలియడంలేదు. అందుకూ ఈ అవసరాన్ని గుర్తించారు కానీ క్రియలో ఇది కానరావడంలేదని కూడా గమనించారు. దీనికి ప్రధానస్థితిభాంధవ్యంలోనే ఏకాభిప్రాయం లేకపోవడం కారణం కావచ్చును. లేదా ఈ సంస్థకు అగ్రహునిగా ఉన్న నాపట్ల కేంద్రమంత్రి వర్గంలో ఉన్న నామిత్రులకు విశ్వాసం లోపించి ఉండవచ్చును... ఈ విషయమై నేను గాంధీజీ సలహా కోరాను. నేను రాజీనామా నివ్వడం న్యాయమేనని భావించాను... అయితే కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వానికి, కాంగ్రెస్ కార్యవర్గానికి మధ్య వ్యవహారం లేరీతిగా ఉండాలో లేట్టుకోకపోతే, క్రమేణా ప్రభుత్వనూ, కాంగ్రెస్ సంస్థా కూడా బలహీనపడగలవు.”

చిరకాలంగా ప్రజాస్వామ్యపరిపాలన అనుభవంకల పాశ్చాత్యదేశాలలో కూడా ఇట్టి సంఘర్షణ ఈనాటికీ తప్పలేదు. అమెరికాలో ఇట్టి సంఘర్షణలో పార్టీ బలహీనపడిపోతే, బ్రిటన్ లో ప్రభుత్వంకంటే పార్టీ అధికంగా బలపడింది. అయితే ఏదేశానికి అనుకూలమైన సంప్రదాయాలను ఆదేశం అలసరుచుకున్నందువల్ల పరిపాలనకు గానీ, పార్టీ

కార్యక్రమవిధాన నిర్ణయాలకు గాని ఈ సంఘర్షణ ఆటంకాలు కలిగించడంలేదు. అదే రీతిగా భారత దేశంలో కూడా మన పరిస్థితులనుబట్టి, మన రాజకీయాల స్వరూపాన్నిబట్టి మనకు అనుకూలమైన సంప్రదాయాలను స్థాపించుకుని, ఈ సంఘర్షణ దేశవ్యవహారాలకు ఆటంకప్రాయం కాకుండా కాపాడుకోవాలి. ఇట్టి సంప్రదాయాలన్నిటికీ ముఖ్యోద్దేశం, ఎన్నుకోబడే ప్రభుత్వ యంత్రాంగానికి, ఎన్నుకునే వోటర్లకు మధ్య పన్నిహితభావం సాధించడం.

ఇక్కడ మరొక ముఖ్యవిషయాన్ని గమనించవలసిన అవసరం ఉంది. ఈ సంప్రదాయాలు క్రమంగా అలవడవలసినవి. నేటి పరిస్థితినిమాత్రమే గమనించి దానిప్రకారం సంప్రదాయం సెలకొల్పడం వల్ల ఉత్తిరోత్తిరా అనేక క్లిష్టసమస్యలు ఉత్పన్నం కాగలవు. నేడు కాంగ్రెస్ లో చర్చిల్లుతున్న స్థితిని సామాన్యమైనదిగా పరిగణించకూడదు. పండిట్ నెహ్రూ ప్రభుత్వనాయకుడుగా ఉన్నారు. అఖిల భారత కాంగ్రెస్ సంఘంలో కాని కేంద్రకాంగ్రెస్ కార్యవర్గంలో కాని పరిపాలనకు సంబంధించిన తీర్మానాలూ, నిర్వచించబడే విధానాలూ, ప్రకటించబడే కార్యక్రమాలూ పూర్తిగా పండిట్ నెహ్రూ అధిపత్యాన్ని అనుసరించినవేనని మంచిచిపోరాదు. కాంగ్రెస్ సంస్థను కృపలానీగారు అగ్ర్యక్షులుగా ఉన్నా, పట్టాభిగారు అగ్ర్యక్షులుగావున్నారేకటాండకాగారు అగ్ర్యక్షులుగాఉన్నా, పరిపాలనకు సంబంధించినతీవ్రతకు సర్వవ్యవహారాలూ పండిట్ నెహ్రూ నాయకత్వం క్రిందనే నిర్ణయించబడుతూ వచ్చాయి. ఇందుకు కృపలానీ అగ్ర్యక్షుతక్రిందమిరటక్ కాంగ్రెస్ చేసిన తీర్మానాలూ, పట్టాభిగారి అగ్ర్యక్షుతక్రింద జయపూర్ కాంగ్రెస్ చేసిన తీర్మానాలూ, టాండకాగారి అగ్ర్యక్షుతక్రింద నాసిక్ కాంగ్రెస్ చేసిన తీర్మానాలూ నెహ్రూ పరిపాలనావిధానాన్నే బలపరచడం తార్కాణం. ఇండో పాకిస్తాన్ వ్యవహారాలు, విదేశాంగవిధానంలో ఉభయదాశ్య కూటాలమధ్య తలస్థవిధానం, వ్యాపార విషయాలపై కంట్రాల్స్, ఆహారసమస్య పరిష్కార విధానం మొదలైనవన్నీ నెహ్రూ నిర్వచించినరీతినే ఆమోదించబడినాయి.

నాసిక్ కాంగ్రెస్ సమావేశంలో శరణార్థులకు సంబంధించిన సమస్యపట్ల వివాదం వస్తుందని మొదట కొందరనుమానించారు. శ్రీ పురుషోత్తమదాస్ టాండన్ అగ్ర్యక్షులుగా ఎన్నుకోబడగానే, ఒక బహిరంగ సభలో ప్రసంగిస్తూ పాకిస్తాన్ రాష్ట్రాలనుంచి పారిపోయిన శరణార్థులకు ప్రభుత్వ మిప్పుడిస్తున్న సహాయం చాలదనీ, వీరి సహాయంనిమిత్తం ధనం సేక

రించడానికి ప్రభుత్వం ప్రజలవద్ద ప్రత్యేక సుంకం వసూలుచేయాలనీ నూచించారు. తిరిగి శ్రీ టాండకాగారు తమ అగ్ర్యక్షిప్తవాగ్దంలో ఇదే నూచించారు. కాని కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం ఈ నూచనము గమనించనైనా లేదు. పండిట్ నెహ్రూ ఇట్టి సుంకం విధించడానికి ప్రతికూలభావం ప్రకటించారు. ఇదేరీతిగా వ్యాపారంలో అవినీతికి, బ్లాక్ మార్కెటింగ్ కి, కరువులకి కంట్రాల్స్ చేయవలసి టాండన్ ఉపన్యాసాలిచ్చేవారు. కాని కాంగ్రెస్ అగ్ర్యక్షులుగా ఎన్నికైనాక కంట్రాల్స్ అవసరం లేకపోలేదని అగ్ర్యక్షిప్తవాగ్దంలో చెప్పారు.

దీనినిబట్టి అగ్ర్యక్షుపదవి కాంగ్రెస్ లో ఎవరికి లభించినప్పటికీ, వాస్తవంగా కాంగ్రెస్ సంస్థకు ఈనాడు పండిట్ నెహ్రూ యేవీరైక నాయకుడుగా పరిగణించబడుతున్నారని తెలుస్తుంది. పండిట్ నెహ్రూ అభిప్రాయాలను దాదాపు కాంగ్రెస్ వాడులందరూ శిరసా వహిస్తున్నారు. అందువల్లనే కాంగ్రెస్ సంస్థకు ఈవరకైనా బలమూ, ప్రజలలో పరపతి, కాంగ్రెస్ వాడులలో కాంగ్రెస్ సంస్థపట్ల విశ్వాసమూ ఉన్నాయనీ, నెహ్రూ ప్రభావంలోపించినట్లయితే సంస్థ విచ్ఛిన్నమైపోయేదనీ టాండన్ మొదలైన నాయకులే ఆశకులు భావిస్తున్నారు.

ప్రభుత్వానికి గాని, కాంగ్రెస్ కార్యవర్గానికి గాని నెహ్రూ నాయకత్వం వహించనవ్వదు, ఇతర నాయకులు ఆ పదవులను ఆక్రమించినట్లయితే, అప్పుడు పరిస్థితి వీరీతిగా ఉంటుందో యోచించి, ఆప్రకారం కార్యవర్గానికి ప్రభుత్వానికి మధ్య ఉండవలసిన వ్యవహార విధానాన్ని నిర్ణయించవలసిన అవసరం కలుగుతున్నది. నెహ్రూ నాయకుడుగా ఉన్నంతవరకూ ఉభయకార్యసంఘాలకూ నాయకత్వం వహించడంతో ఈ సమస్య తీరిపోవచ్చును. కాని ఇది తాత్కాలిక చికిత్సమాత్రమే.

ప్రజాస్వామ్యానికి పేరుపొందిన దేశాలలో కూడా ఆడిటోస్ తరువాతనో అబ్రహంలింకన్, డి.కే.లీవంటి నాయకుల కృషివల్లనే సత్సంప్రదాయాలు సెలకొల్పబడినాయి. ఆదేరీతి పండిట్ నెహ్రూ నాయకత్వంలోనే మనదేశంలో కూడా సత్సంప్రదాయాలను సెలకొల్పవలసిన అగత్యం కలుగుతున్నది. భారత దేశానికి కాంగ్రెస్ సెనెచర్యవలసిన ముఖ్య కర్తవ్యాలలో ఇదొకటి అని నెహ్రూ అభిప్రాయం.

కాంగ్రెస్ వాడులలో పూర్వత్యాగదీక్ష లోపించినదనీ, అధికారవాంఛ ప్రబలమైనదనీ, కాంగ్రెస్ సంస్థను నిర్జీవ రాజకీయాలనుంచి మేలుకొల్పి, కళం

కార్మి యశనం చెయ్యవలసిన సమయం ఆసన్న మయిందనీ పండిట్ నెహ్రూ అన్నారు. ఇందు కోసమే కాంగ్రెస్ కార్యవర్గంనుంచి రాజీనామా నిచ్చినట్లు ప్రకటించారు.

అయితే ఈ సమస్య, మైన వివరించబడిన సమస్య, వేరువేరని పండిట్ నెహ్రూ చెప్పారు. నెహ్రూ వివరణప్రకారం తన రాజీనామాకు కారణం కేవలం కాంగ్రెస్ సంస్థకు సంబంధించిన సమస్య. కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాలకు, కాంగ్రెస్ కార్యవర్గానికి వ్యవహారా లెలా ఉండాలి వారికి స్పష్టంగా తెలుసును. వారి అభిప్రాయం ప్రకారం కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాలు అనుసరించవలసిన విధానాలను నిర్వచించవలసినది అభిలృతరతి కాంగ్రెస్ కమిటీ. కాంగ్రెస్ కార్యవర్గ ఆజీవాలును కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం కిరసా వహించవలసిందే. అయితే పరిపాలనలో వివరాలకు సంబంధించినంతవరకు కార్యవర్గం జోక్యం చెయ్యకోరాదు. ఇంక నెహ్రూ అభిప్రాయంలో కాంగ్రెస్ కి సంబంధించిన సమస్యవల్ల నే నేకు ప్రజలకు కాంగ్రెస్ దూరమయింది.

నెహ్రూ-టాండన్ విభేదాలు

కాంగ్రెస్ వాదులలో అనేక వర్గాలు బయలుదేరినా, ఆ వర్గాలను సిద్ధాంతాల ప్రాతిపదికపైనే గానీ, నాయకులను బట్టిగానీ స్పష్టంగా విభజించి చెప్పడం కష్టం. క్రమక్రమంగా ఆయా నాయకుల నుంచి వచ్చే వర్గాలు స్పష్టపడుతూ వచ్చినమాట నిజమే. మూలంగా తాత్కాలికవసరాల నిమిత్తం ఆపన్నమవుతు ఈ వర్గాల మధ్యలు స్పష్టపడుతూ వస్తున్నాయి.

౧౯౫౧ లో జరిగిన కాంగ్రెస్ ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్ సంఘాలను చేజిక్కించుకోవడానికి ముంది వర్గ పక్షాలవారూ, ముంద్రవర్గ పక్షాల వారికీ కాంగ్రెస్ సంఘాలలో తాళు లేకుండా చెయ్యడానికి ప్రత్యర్థిలూ విశేషకృషి చేశారు. ఎవరివర్గాన్ని వారు బలపరుచుకోవడానికి అనేకమంది కొత్త సభ్యులను లక్షల కొద్దీ చేర్చుకున్నారు. ఈ సమయంలో కాంగ్రెస్ లో రెండువర్గాల విభజన స్పష్టంగా కనపడుతుంది. నియమాల సతిక్రమించారని, అక్రమాలను దిగారని ఏ ఒక్క వర్గాన్ని నిందించడానికి వీలులేని పరిస్థితి ఏర్పడింది. పోటీలో ఉభయవర్గాలవారు సమానంగా పోలూన్నారు. ఈ పోటీ ఫలితంగా దాదాపు అన్ని రాష్ట్రాలలోనూ కాంగ్రెసుసంఘాలు ఏక వర్గాల పరమైనాయి. ప్రత్యర్థివర్గాలకు బలం నశించింది. ఇక మైన కాంగ్రెసు సంఘాలు ఏకాగ్రతతో కృషి చెయ్యడానికి దీనివల్ల అనకాగ మేర్పడినప్పటికీ,

క్షీణించిన ఇతర వర్గాలవారికీ, సంఘాలను చేజిక్కించుకున్న వర్గాలవారికీ సుస్థిరమైన మితిమీరింది. (అనేక రాష్ట్రాలలో ముంద్రవర్గాలవారు కాంగ్రెసు సంఘాలను చేజిక్కించుకున్నారు కూడా)

ఉభయవర్గాలవారూ బహిరంగంగా పరస్పరం ఆరోపించుకున్న నిందలకు “కాంగ్రెస్ వాదుల ఆధికారవాంఛ” “స్వార్థభారతి రాజకీయాలు” వంటపాట లైనాయి..

ముఖ్యంగా ౧౯౫౦ కాంగ్రెసు ఎన్నికల ఫలితంగా కాంగ్రెసుసంస్థలోని అనైక్యత, జాత్యులనూ పరిస్థుటమైనాయి. ప్రజలలోనే కాక కాంగ్రెసు వాదులలో కూడా కాంగ్రెస్ నాయకుల రాజకీయ జీవనంలో నియమ రహితప్రవర్తన ప్రబలిందనే అభిప్రాయం ఏర్పడింది. కాంగ్రెస్ సంస్థలో అనైక్యతవల్లనూ కక్షలవల్లనూ, సంస్థ బలహీనపడింది. కాంగ్రెస్ సంఘాలలో చొర్రగా బలం పోగొట్టుకున్న వర్గాలవారిలో కొందరు ఇంక కాంగ్రెస్ లో ఉన్నందువల్ల తమ రాజకీయజీవనం అంతం కాగలదనే భీతితోనూ, మరికొందరు కాంగ్రెస్ సంస్థలో ప్రవేశించిన అవినీతి మితిమీరి సంస్కరణకు అసాధ్యమయిందనే అభిప్రాయంతోనూ కాంగ్రెసుసంస్థనుంచి విమర్శించుచ వారందరించారు. ఉత్తర ప్రదేశ్ లో త్రిలోకసింగ్ వర్గమూ (బీభర్తృ కాంగ్రెస్), పశ్చిమ తెంగాల్ లో డా॥ ప్రభుల్ల చంద్రమౌళివర్గమూ, కాంగ్రెస్ సంస్థనుంచి విమర్శించుచాయి. వాసిక్ కాంగ్రెస్ సమావేశసమయంలో ఆచార్య కృపలానీగారు కాంగ్రెస్ సంస్థలోనే కాంగ్రెస్ డెమోక్రటిక్ ఫ్రంట్ అనే ప్రత్యేక వర్గాన్ని స్థాపించారు. తరువాత ఫ్రంట్ ను రద్దుపరిచి క్రమేణా కిసాన్ మజ్దూర్ ప్రజాపార్టీని స్థాపించారు. చెన్నిరావుగిరిలో ప్రకాశం రంగా గార్ల వర్గాలవారు విమర్శించుచి కృపలానీగారి పార్టీలో చేరారు. ఆ తరువాత రంగాగారి వర్గం ఈ పార్టీనుంచి కూడా విడిదై వేరేపార్టీ స్థాపించుకున్నారు. ఈరీతిగా అనైక్యతవల్ల నేమి, మైత్ర్యాలువల్ల నై నేమి అవినీతివల్ల అసమ్మతినూచకంగా నేమి కాంగ్రెస్ లో చిరకాలం నేపచేసే ఖ్యాతి తెచ్చుకున్న నాయకులు కూడా విమర్శించుచుంటే, కాంగ్రెస్ సంస్థ విచ్ఛిన్నమై పోయే ప్రమాదం చాడవారింది.

మూలంగా ఏర్పడిన రెండు ప్రత్యర్థి వర్గాలనూ, ప్రస్తుతానికి నెహ్రూవర్గమనీ, టాండన్ వర్గమనీ వ్యవహరించవచ్చును. కాంగ్రెస్ సంస్థలో అవినీతిప్రవేశించిందనీ, కాంగ్రెస్ నాయకుల నేపాదీక్ష, త్యాగ లిలనూ క్షీణించినవాయనీ ఉభయవర్గాలవారూ అంగీకరిస్తూనే ఉన్నారు. అయితే ఈ పరి

స్థితికి చేతువులేవి, చికిత్సావిధాన మేమిటి అనే ప్రశ్నలకు ఉభయవర్గాలవారు చెప్పే సమాధానాలలో వ్యత్యాసం, కొంత వైరుధ్యం కూడా కనిపిస్తాయి. కాంగ్రెస్ లో అవినీతి ప్రవేశించడమూ నేపాదీక్ష లోపించడమూ నిజమేనని అంగీకరిస్తూ, శ్రీ యస్. కె. పాటిల్ గారు ౧౯౫౦ సెప్టెంబరులో ఒక ఉపన్యాసంలో ఈ సరిస్థితికి కాంగ్రెస్ వాదులు నిందులు కారని అన్నారు. అవినీతి స్వార్థపరత్వాలను సరించి ప్రచారం ఆర్థికంగా బరుకునున్నదని నేటి స్థితికి కాంగ్రెసువాదులను దూషించడంకంటే బాలిష్టదాలని అన్నారు. పాటిల్ గారు చెప్పినది సరికాదని పండిట్ నైహూ నాసిక్ సమావేశ విషయ నిర్ణయసభలో సవాలుచేశారు. “కాంగ్రెస్ వాదులే నిజాయితీ పరులైతే, ఆల్ఫంఖ్యాక వర్గాల పట్ల కాంగ్రెస్ వారు న్యాయంగా ప్రవర్తించిఉన్నట్లయితే, మతద్వేషాలను ప్రోత్సహించేవారినీ, వారి మనస్తత్వాన్నీ గరిష్ట జయపూర్ కాంగ్రెస్ నిండా పూర్వకంగా ఎందుకు తీర్మానం చెయ్యవలసి వచ్చింది?” అని పండిట్ నైహూ ప్రత్యేకంగా ప్రశ్నించారు. “కాంగ్రెస్ వాదులు అవినీతిపరులు, అసత్యవాదులు కానట్లయితే, నియమవర్తన సరించి సంఘసేవకులుగా వారి కర్తవ్యాన్ని సరించి బోధిస్తూ జయపూర్ కాంగ్రెస్ ప్రత్యేక తీర్మానం ఎందుకు చెయ్యవలసి వచ్చింది? నిజంగా కాంగ్రెస్ వాదులలో ఈ దుర్వర్తన ప్రబలివందునల్ల నే ఇటువంటి తీర్మానాలు చెయ్యవలసిన అవత్వం కలిగింది. అంతే కాదు. కాంగ్రెస్ లో ఈదుష్ట శక్తులు నానాటికీ ప్రబల మాకున్నాయి కూడా” అన్నారు పండిట్ నైహూ. కాంగ్రెస్ సంస్థ కట్టిలోపలేదని కాంగ్రెస్ వాదులు ఆర్థికపంచన చేసుకుంటే అది ఆత్మహనీ అని నైహూ హెచ్చరించారు. కాంగ్రెస్ వాదులు తమ వర్తనసరించి తామే తృప్తిపడితే ప్రయోజనం లేదు. ప్రజలు కాంగ్రెస్ వారిని సరించి ఏ నిరీతిగా భావిస్తున్నారో గమనించి, తత్ప్రకారం తమ వర్తన మదిద్దకోవాలన్నారు. నైహూ అభిప్రాయానికి భిన్నంగా సర్గార్ పటేల్ మరొక అభిప్రాయం ప్రకటించారు. నాసిక్ సమావేశానికి ప్రత్యేక సందేశం పంపుతూ, “నేను కాంగ్రెస్ సంస్థ విచ్ఛిన్నమైపోయే ప్రమాదం అసమీక్షిస్తున్నది. దీనికి మూల కారణం కొందరు కాంగ్రెస్ వాదులలో ఏర్పడిన ‘వర్గ వైషమ్యం’. అధికార వాంఛతోనూ, స్వార్థ లాభాలతోనూ కొందరి వర్గ వైషమ్యాలను సృష్టిస్తున్నారు” అని చెప్పారు. బాంబేనగారు ఈ అభిప్రాయంతో ఏకీకరించారు. నాసిక్ సమావేశ సమయంలో కాంగ్రెస్ డెమాగ్రటిక్ ఫ్రంట్ ను స్థాపించిన కృపలానీగారు ప్రత్యేక వర్గాలను స్థాపించడం

అవసర మన్నారు. కాంగ్రెస్ సంస్థనూ ప్రభుత్వాలనూ చే జక్కించుకొన్నవారు కాంగ్రెస్ చూలనీడంతాలను వరిచారనీ, ఆ సిద్ధాంతాలను అమలుబరపకోరేవారు కాంగ్రెస్ లో ప్రత్యేకవర్గాన్ని స్థాపించడమృదనీ కృపలానీ వాదించారు.

అయితే ఈ విధిని అభిప్రాయాలు పరిపాలనకు ఆటంకప్రాయం కాకూడదనే భావంతో పండిట్ నైహూ ఎప్పటికప్పుడు తన పరిపాలనా విధానాలపట్ల కాంగ్రెస్ సమావేశాల ఆయోదం పొందుకూపచ్చారు. ఉభయవర్గాలవారూ నైహూ, పటేల్ గార్ల నాయకత్వాన్ని తమ కార్యకలాపాలను నడుపుకుంటున్నంతవరకూ వైషమ్యాలు విడుదలచేయరు. పరిపాలనకు గాని కాంగ్రెస్ తీర్మానాల అమలునానికి గాని ఆటంకం కలగలేదు. సర్గార్ పటేల్ ౧౯౫౦ డిసెంబర్ ౧౫ వ తేదీని సర్వస్థల పంచంతో కాంగ్రెస్ కి తీరనిలోటు సందర్భించింది. “ఒండు వర్గాలూ నైహూ పటేల్ గార్ల అడుపులో ఉన్నంతవరకూ సమాకారం కొనసాగుతూ వచ్చింది. కాంగ్రెస్ డెమాగ్రటిక్ ఫ్రంట్ అనే ప్రత్యేకవర్గం స్థాపించబడినందుకు కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం ౧౯౫౦ డిసెంబరు ౨౫ వ తేదీని అసమ్మతి ప్రకటించినప్పటికీ ఆ వర్గానికి చెందినవారిపైన క్రమశిక్షించరగ్గ తీసుకోకుండా సహనభావం ప్రదర్శించింది. కాంగ్రెస్ కార్యవర్గ విరూపిణంలోకూడా ఇవేరీతిగా తాత్కాలికసమ్మతి వుడిరింది. మొదట కార్యవర్గ సభ్యత్వానికి సమ్మతించని పండిట్ నైహూ తిరవతి సమ్మతించారు.

౧౯౫౦ డిసెంబరు 15 వ తేదీని సర్గార్ పటేల్ మృతిచెందడంతో పరిస్థితి తారుమారయింది. ౧౯౫౦ జనవరి మాసాంతంలో ఆఖరిభారతి కాంగ్రెస్ సంఘం అసామ్యుదాభాద్ సమావేశం కాంగ్రెస్ వాదులమధ్య విక్రమ భావం సామరస్యభావాల అగత్యాన్ని మూచిస్తూ ఒక తీర్మానం చేసింది. కాంగ్రెస్ వాదులు ప్రత్యేకవర్గాలలో కొని ఇతర పార్టీలలో కొని చేరకూడదని తీర్మానం చేసింది. ప్రత్యేకవర్గాల రద్దు కావాలని ఆదేశ మిచ్చింది. ఈ సందర్భంలో పండిట్ నైహూ కాంగ్రెస్ లో ప్రవేశించిన అవినీతిని గరిష్ట ఉపన్యాస మిచ్చారు. “ఆధిక సంఖ్యాకులైనవారు చేసిన నియమాలను ఆల్ఫంఖ్యాకులైనవారు పాటించడం అవసరమే. అయితే, ఆల్ఫంఖ్యాకులైనవారిని విల్లగొట్టడానికి ఆధిక సంఖ్యాకులైనవారు తమ బలాన్ని వినియోగపరచడం న్యాయంకాదు. నీతికాదు.” అని పండిట్ నైహూ అన్నారు. అంతే కృపలానీవర్గానికి చెందినవారికి కాంగ్రెస్ అధిష్టానవర్గంలో తగినంత బల మివ్వబడాలని నైహూవాదం. కాంగ్రెస్

కార్యవర్గంలో నూనిన్ని కల సంఘంలోనూ కృపలానీ వర్గానికి అర్హతైనన్ని పాపాల నివృత్తిని సెప్రూ అప్రేక్షాయపడ్డారు. (అన్యక్షుని కల బాండ్ గారికి ౧౩౦౬ వోట్లు, కృపలానీ గారికి ౧౦౬౨ వోట్లు వచ్చాయి. ఈ సమస్యను పరిష్కరించడానికి ౧౯౫౧ ఫిబ్రవరి మాస వారంలో బాండ్, కృప లానీ, డా. ఘోష్ గార్ల మధ్య సమాలోచనలు జరి గినా విఫలమైనాయి. తిరిగి డెమాక్రటిక్ ఫంట్ సావనను నిరసిస్తూ కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం ౧౯౫౧ ఫిబ్రవరి ౨౫ వ తేదీన తీర్మానించింది, ౧౯౫౧ మే ౩ వ తేదీన కాంగ్రెస్ డెమాక్రటిక్ ఫంట్ సమా వేగానికి సెప్రూ, ఆజాద్ గార్లు, వచ్చి ఫంట్ సు రక్షుపరచవలసిందిని విజ్ఞప్తి చేశారు. ఆ సమావేశంలో ఫంట్ రద్దయింది. అయితే కృపలానీ గారు ఈ ప్రత్యేకవర్గాన్ని రద్దుపరచి సంఘపల్ల ప్రత్యక్షి వర్గాలు కాంగ్రెస్ ను విడిచి పోవలసివస్తున్నదని ప్రకటించారు. మే ౧౭ వ తేదీన కాంగ్రెస్ సభ్యత్వా నికి కృపలానీ రాజీనామా నిచ్చారు. కాంగ్రెస్ ఎన్ని కలలో జరిగిన ఆక్రమాలను విచారించ చెయ్యడానికి బాండ్ గారు నిరాకరించినందువల్లనూ, పార్టీ క మిటీ ప్రవర్తించేవారిని కాంగ్రెస్ కార్యదర్శు లనుగా ఉంచారన్న ఆరోపణను బాండ్ గారు ఆమో దించినందువల్లనూ, కాంగ్రెస్ నుంచి నిష్క్రమిస్తు న్నట్లు కృపలానీ చెప్పారు. అనామృదాబాదులో ఆఖరి భారత కాంగ్రెస్ కమిటీ చేసిన ఐకమత్య తీర్మా నాన్ని బాండ్ వర్గంవారు అమలు జరపకపోగా, ప్రత్యక్షులను కాంగ్రెస్ నుంచి వర్గంబట్టడానికి యత్ని స్తున్నారని కృపలానీ ఆరోపించారు. ఆక్ మాస వ వారంలో పాట్నాలో స్థాపించబడిన కృపలానీ గారి ప్రజాపార్టీ కార్యవర్గంలో కిద్దాయ్ గారు సభ్యు లుగా ఆహ్వానించబడ్డారు. వెంకటాచల ఆఖరి భారత కాంగ్రెస్ కమిటీ సమావేశం (జూలై ౧౩, ౧౪, ౧౫) తిరిగి కాంగ్రెస్ వారులలో ఐకమత్య భావం అవసర మని హెచ్చరిస్తూ, కాంగ్రెస్ నుంచి నిష్క్రమించిన వారిని కాంగ్రెస్ లో చేరవలసిందిని విజ్ఞప్తి చేస్తూ ఒక తీర్మానం చేసింది. పండిట్ సెప్రూ కాంగ్రెస్ కార్యవర్గాన్ని పునర్నిర్మించాలని పట్టుబట్టారు. ఈ సందర్భంలో నాయకుల మధ్య జరిగిన రాయితారాలు విఫలమైనాయి. సెప్రూ కాంగ్రెస్ కార్యవర్గ సభ్య త్వానికి రాజీనామా విస్తారం చెబించారు. అయితే చివరికి సెప్రూ పట్టదల మానుకున్నారు.

వెంకటాచల తీర్మానంతో తృప్తి చెందక కేంద్ర ప్రభుత్వంలో కంఠిరీపాలాకాఖామంత్రిగా సన్న రఫీ అహ్మద్ కిద్దాయ్, కంజాల్ కఖా షేట్ మంత్రి అజిత్ ప్రసాద్ జైన్ గార్లు జూలై ౧౭ వ తేదీన తమ మంత్రిత్వాలనూ, కాంగ్రెస్ సభ్యత్వా

లనూ రాజీనామా నిచ్చారు. దేశంలో క్లిష్టపరిస్థితి ఏర్పడినందువల్ల కాంగ్రెస్ వారులలో సహన భావనూ, ఐకమత్యనూ అవసరమని ఉద్బోధిస్తూ, వారిద్దరినీ రాజీనామాలను ఉపసంహరించుకోవలసిం దని పండిట్ సెప్రూ విజ్ఞప్తి చేశారు. సెప్రూ విజ్ఞప్తిని పాటించి కిద్దాయ్, జైన్ గార్లు మంత్రిత్వ పదవులకు రాజీనామాలను ఉపసంహరించుకున్నారు కాని కాంగ్రెస్ లో మాత్రం చేరలేదు. జైన్ గారు ఏ పార్టీలోనూ చేరలేదు. కిద్దాయ్ గారు ప్రజా పార్టీలో చేరారు. మరొక పార్టీలో చేరి కాంగ్రెసుకు ప్రతిపాలంగా ప్రచారంచేసి నాయకులకు కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వంలో తావుపడం ఆశీర్వాదముని బాండ్ గారు రప్పారు. చివరికి ఫలితంగా కిద్దాయ్ గారు ఆగష్టు ౨౫ తేదీన మంత్రిత్వానికి రాజీనామా నిచ్చారు. ఆగష్టు ౭ వ తేదీన ఉత్తర ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ కార్య వర్గం సమావేశమై, కాంగ్రెస్ సంస్థను విడిచిపెట్టిన వారందరూ తాపసభ్యసభ్యత్వాలకు రాజీనామా నివ్వాలని హెచ్చరిస్తూ తీర్మానం చేసింది. ఈ సమా వేశంలో కాంగ్రెస్ అసభ్యులు బాండ్ గారు, కార్యదర్శి హుసేన్ గారి ముగూరూ కూడా పాల్గొన్నారు. ఈ విషయాన్ని చర్చించాలని కేంద్ర కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం వర్చునీశుంకాలలో చేర్చి, కార్యవర్గ సభ్యులందరికీ కాంగ్రెస్ కార్యదర్శి తేలి యపరిచారు.

పండిట్ సెప్రూ కార్యవర్గ సభ్యత్వానికి రాజీనామా పంపడానికి (ఆగష్టు ౧౦, ౧౧) ఇది తిండి కారణమని కొందరి అప్రేక్షాయం. పండిట్ సెప్రూ రాజీనామా లేఖను అన్యక్షునకు పంపారు. దానితో కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం (ఆగష్టు ౧౩ వ తేదీ) ఉత్తర ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ కార్యవర్గ తీర్మానాన్ని ఛర్చించడం మానివేసి, సెప్రూ బాండ్ గార్ల తీర్మానా ను సభ్యం సాధించడానికి కృషి చేయాలని తీర్మానిం చింది. కాని ఉభయాల మధ్యనూ జరిగిన సమాలోచ నలు విఫలమైనాయి. డా॥ బి. సి. రాయ్, పండిట్ గోవింద వల్లభ పంత్, ఉత్తర ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ అన్యక్షుడు శ్రీ జాగదీశ్ చౌధురీ మొదలైనవారు సెప్రూ బాండ్ గలమధ్య సామరస్యం సాధించడానికి కృషి చేసి విఫలమైనారు.

పండిట్ సెప్రూ తన రాజీనామాకు గల హేతువుల్ని పార్లమెంటరీ కాంగ్రెస్ పార్టీ సమావేశంలో (ఆగష్టు ౨౧) వివరించారు. నాసిక్, అహమ్మ దాబాద్, వెంకటాచల తీర్మానాలను కాంగ్రెస్ వారు అమలు జరపడం లేదని సెప్రూ ఆరోపిం చారు. తీర్మానాలొక రీతిగా ఉంటే కాంగ్రెస్ వారులు తద్విన్నంగా ప్రవర్తిస్తూ రప్పారు.

కాంగ్రెస్ లో విశ్వవిద్యార్థులను తానెంతో కృషి చేసి విఫలమై పోతున్నట్లు తనకు అనుభవ మాకున్నదన్నారు. “ఇదన్నీ నెహ్రూ చాడవారు. ఆయనకి హితవైత తీర్మానాలు చేసినందుకల్ల పెద్ద ముమ్మేమీ లేదు” అని కాంగ్రెస్ వాదులు భావించి, తీర్మానాలు చేసి, ఆపై తన వెనుకవారు నవ్వుకొంటున్నారని నెహ్రూ అన్నారు. కాంగ్రెస్ సంస్థ నానాటికీ ప్రజలకు ధోరణుపోతున్నదంటే దీనికి కారణం కాంగ్రెస్ వాదుల పాక్షిక వైఖరినీ, కాంగ్రెస్ లో ప్రవేశించిన నియమ రహిత వర్తనలూ నెహ్రూ అభిప్రాయపడ్డారు. కాంగ్రెస్ సంస్థను కాపాడాలంటే ఈ వైఖరిని కాంగ్రెస్ వాదులు మానుకోవాలనీ, విశ్వవిద్యార్థుల పాఠించడానికి అన్ని వర్గాలవారూ చిత్తశుద్ధితో కృషి చేయాలనీ నెహ్రూ కోరిక. అది పాఠ్యమవాలంటే అట్టి మార్పుకు అనుగుణంగా కాంగ్రెస్ కార్యవర్గాన్ని పునర్నిర్మించు తప్పదని నెహ్రూ చెప్పారు. తనవల్ల భారతీయులు పెట్టుకున్న అశలను భగంపరచకుండా ఉండాలంటే కాంగ్రెసును సంస్కరించవలసిన బాధ్యత తనపై పడుతున్నదనీ, ఈ మార్పులకు అవసరాన్ని గుర్తించుకొని కాంగ్రెసును మునుగులవారికి తమ కార్యవర్గసభ్యత్వానికి రాజీనామా నిచ్చినట్లు నెహ్రూ చెప్పారు. కాంగ్రెసును నిద్రాశ్శితినుంచి విదరింపజేయడం తన ఉద్దేశమైనట్లు నెహ్రూ తెలిపారు. పార్లమెంటులో కాంగ్రెస్ పార్టీ నెహ్రూ వాయ కర్తవ్యంపట్ల పరిపూర్ణ విశ్వాసం ప్రకటిస్తూ తీర్మానం చేపెంది.

కాని కార్యవర్గాన్ని పునర్నిర్మించడానికి అంగీకరించుట బాంబే గారు సమ్మతించలేదు. పది మాసాలుగా సక్రమంగా కార్యకలాపాలను నిర్వహిస్తున్న కాంగ్రెస్ కార్యవర్గాన్ని నిర్మించడం అవసరమని చెప్పి, పరిస్థితి అక్కరితే క్లిష్టంగా ఉన్నదన్న మాట. కాని ఈ కాంగ్రెస్ కార్యవర్గంపట్ల అట్టి క్లిష్టస్థితి ఏర్పడిందంటే బాంబే గారికి అంగీకారం కాలేదు. కార్యవర్గాన్ని నియమించే అధికారం అంగీకరించిన దేశపుకు ఇతరులు (నెహ్రూ) ఈ విషయమే జోక్యం చేసుకుంటే అంగీకరించుట తానంగీకరింపజాలరని బాంబే అన్నారు. పార్లమెంటులో పార్టీ తీర్మానంపై వ్యాఖ్యానిస్తూ, ప్రధాన మంత్రి కూడా కాంగ్రెసు సంస్థ ఆదేశాలకు విధేయుడు కావలసిందేనని బాంబే అన్నారు. ఈ వాదానికి పండిట్ నెహ్రూ ప్రతికా సమావేశంలో (ఆగస్టు ౨౮) సమాధాన మిచ్చారు. పార్టీ ఆదేశాలను ప్రతి తాల్కు తిరస్కరించవలసిందేనని, పరిపాలనా క్రమం పార్టీ ఆదేశించిన ప్రకారం నిర్వహించవలసిందేనని, కాని పరిపాలనావ్యాసంగంలోని వివరాలలో

పార్టీ జోక్యం చేసుకోరాదు. పరిపాలనావిధానం పార్టీ తృప్తి కలిగించకపోతే ప్రభుత్వాన్ని తొలగించే హక్కు పార్టీకి ఉంటుంది. కాని పరిపాలనా విధుల నెహ్రూ నిర్వహించాలి. చెప్పి బాధ్యతగాని హక్కుగాని పార్టీ కార్యవర్గానికి లేదు.

కార్యవర్గాన్ని పునర్నిర్మించడానికి బాంబే గారు నిరాకరించడంతో పాక్షితి క్లిష్టతకు ఉంది. కార్యవర్గ పునర్నిర్మాణానికి అవకాశం కల్పించే ఉద్దేశంతో కార్యవర్గ సభ్యులందరూ పెట్టెలు తీసి వేదవి రాజీనామా నిచ్చారు. అయినా పునర్నిర్మాణానికి సమ్మతించక బాంబే గారు పెట్టెలు తీసి వేదవి అభిలభారత కాంగ్రెస్ కమిటీ (ఫీల్డ్) సమావేశంలో తమ అంగీకారపదవికి రాజీనామా నిచ్చారు. వెంటనే కాంగ్రెస్ కమిటీ పండిట్ నెహ్రూను అంగీకరించిగా ఎమ్మకుంది.

కాంగ్రెస్ సంస్థలో మార్పు చేవలసిన అవసరాన్ని బాంబే గారు కూడా గుర్తించారు. కాని ఆ మార్పు చేవడానికి నెహ్రూ అవలంబించిన పద్ధతి వల్ల కాంగ్రెస్ మరింత బలహీనపడిందని బాంబే గారు రన్నారు. కాని పండిట్ నెహ్రూ ఈ సూత్రవాద కాళింపట్ల కాంగ్రెస్ బలపడిందన్నారు.

కాంగ్రెస్ సంస్థను సంస్కరించవలసిన అవసరాన్ని గాని, సంస్కరణ విధానాన్ని గాని, ప్రస్తుతం లేవనెత్తే మార్పుల కలుగజేయే ఫలితాలను గాని నిర్దిష్టంగా అర్థం చేసుకోవాలంటే రెండు ముఖ్య అంశాలను ముందుగా గమనించవలసిన అవసరముంది.

1. దేశంలో ప్రజల అసంతృప్తికి కాంగ్రెస్ వాదుల అసంతృప్తికి మూలకేతువు లేదా? దీనికి బాధ్యులెవరు? 2. ఎందులో మార్పు రావాలి? ఎక్కడ?

“ప్రతిభా ఆశే ప్రతిక ఇలా వ్రాసింది: “కాంగ్రెస్ సంస్థకు వట్టి సోషల్ మేమిటి? నాతి అభిమానాన్ని తిరిగి పొందాలంటే మనం (కాంగ్రెస్) ఏం చెయ్యాలి?..... అవార సమస్య వే తీసుకుందాం. కాంగ్రెస్ వాదుల నాయకత్వం కింద, కాంగ్రెస్ వారి అనుభూతి నిర్వహించబడుతున్న కేంద్రప్రభుత్వం రేపన్నలు తగ్గినా ఆవార పద్యాల ధరలను కూడా పెంచుచవలసి వచ్చింది. ఇట్టి నిర్ణయానికి వచ్చేముందు వందలకొద్దీ నెలకొన్న పార్టీ కేంద్రాలనుంచి విరివిగా ప్రచారం జరిగి, హితవు లేకపోయినా అనివార్యమైనట్టి ఈ వర్తకముందు ప్రజల్ని సంసిద్ధపరచవలసి ఉంది. కాని ముఖ్య కాంగ్రెసు నాయకులు గాని, కాంగ్రెస్ కమిటీలు గాని ఒక్కరూ ప్రచారం చెయ్యలేకపోయినారు. సమీరంగసభలు జరుగలేదు. కరపత్రాలను

పంచలేదు. ప్రస్తుత క్షిప్రపరిశీతులలో ప్రజల కష్టాలను భరించవలసిన అవసరాన్ని గుర్తించలేదు. ఇంక ప్రతిక్షిప్తగ్రామాలకు కాంగ్రెస్ వారిపట్ల ఉదారమైతే ఉండగలరని ఎవరూ భావించలేదు కదా!

“అసలు సమస్య స్వరూపాన్ని పరిశీలించి, వచ్చిన మార్పు ఏమిటి? పూర్వ జాతీయోద్యమ కేంద్రమైన సంస్థలో ఏమిటిగానీ, ఈనాడు కాంగ్రెస్ విన్న రాజకీయపథాలలో ఒకటి మాత్రంగా మిగిలింది. ఆనాడు ప్రతికాప్రపంచ మంత కాంగ్రెస్ అంశగా నిలబడింది ఈనాడూ అంశం పోయింది. ప్రతికలలో కాంగ్రెస్ సమరస భావం ఏర్పరచుకోవలసిన అగత్యం ఉంది.

“వ్యాపార పారిశ్రామిక రంగాలలోనివారందరూ ఆనాడు కాంగ్రెస్ కు అంశగా నిలిచారు. కాని ఈనాడు వారు తమ భరిత్యమనుకుంటున్న శింకతో ననకొడుచున్నారు. (నిజానికి వారు సహాయ నిరాకరణ పాటిస్తున్నారనాలి—రచన) విద్యార్థులను ఈనాడు నిర్లక్ష్యంతో చూస్తున్నారు. వారిని సంఘటితపరచలేదు.....మన ప్రైవేటులో అమర్థమౌతున్న బ్రహ్మాండమైన మనఃపరివర్తనను మనం (కాంగ్రెస్) గ్రహించడంలేదు. ప్రైవేటులో విద్య పొందిన కొద్దిమంది ఈనాడు నాయకత్వం కోసం తహతహ లాడుతున్నారు. వారిని కాంగ్రెస్ వినియోగపరుచుకోలేనపక్షంలో, ఆశ్రుతతో నిరీక్షిస్తున్న ఇతిర పార్టీలు వారి నాకర్పించగలవు.

“ప్రభుత్వోద్యోగుల బృందానికి నైతికబలాన్ని మనం ఊడింపలేమున్నాం....”

దీనినిబట్టి యానీ కాంగ్రెస్ కీ ప్రజలకూ మధ్య సన్నిహితభావం నశించడానికి ప్రభుత్వాలూ, కాంగ్రెస్ సంఘాలూ సమాన బాధ్యత వహించక తప్పదని తెలుస్తుంది. పరిపాలనపట్ల ప్రజలు అసంతృప్తి చెందినమాట నిజమే.

అయితే దీనికి పరిపాలనలో లోపాలూ, పరిపాలకుల అసమర్థతా హేతువులని కొందరు, కాంగ్రెస్ సంఘ సంబంధించిన సమస్య అని తిదితిరులూ వాదిస్తున్నారు. దేశంలో ప్రభుత్వం పరిష్కరించవలసిన

సమస్యలు అతిక్లిష్టమైనవి, ప్రమాదభరితమైనవి అయినందువల్ల పరిపాలనలో దోషాలుండడం సహజమేననీ, ఈ సమస్యల పరిష్కారానికి నాలుగేళ్లు చాలననీ ప్రభుత్వవర్గాలవారి అభిప్రాయం. కాబట్టి కాంగ్రెస్ సంస్థను బలపరిచి సంస్థాని దోషాలను నివారించినట్లయితే పరిపాలనా సమస్యలను త్వరలో మరింత సులువుగా పరిష్కరించవచ్చునని వీరి వాదం.

పండిట్ నెహ్రూ అగ్రగణ్యులను స్వీకరించగానే ఎన్నికల కార్యక్రమంలో పార్టీ వ్యవహారాలకు సంబంధించిన కార్యకలాపాలను నిర్వహిస్తున్న పద్ధతిని గమనిస్తే వారు పై వాదాన్ని అంగీకరిస్తున్నట్లు చోదమౌతుంది. కొత్త కార్యక్రమాన్ని నియమించి ఎన్నికల సంఘాలకు ఎప్పటికప్పుడు తాళేదు లిస్తున్నారు. ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్ అభ్యర్థుల నెంచడంలో, వ్యక్తి లీలాన్ని, సమర్థతనూ గమనించాలని నెహ్రూ నొక్కి చెప్తున్నారు.

రెండో వర్గంవారు కాంగ్రెస్ ను సంస్కరించవలసిన విధానం ఇది కాదనీ, పాక్షిక మనస్తత్వాలను గలవానికి కాంగ్రెసులో తావులేకుండా చేస్తే, ప్రభుత్వాలను కాంగ్రెసు కార్యవర్గం అదుపులో ఉంచితే, కాంగ్రెస్ కీ ప్రభుత్వాలకూ మధ్య సహకారం సాధ్యపడుతుందనీ, అప్పుడు ప్రభుత్వాల సమర్థతతో పరిపాలనా సమస్యలను పరిష్కరించగలుగుతాయనీ వాదిస్తున్నారు. ఉద్ధయుల వాదాలలో ఏది సత్యమో భరిత్యంలే విర్ణయించాలి. నేడు పండిట్ నెహ్రూ అగ్రగణ్యుల స్వీకరించడంతో ఎన్నికలు పూర్తయేవరకూ ప్రభుత్వాలకూ కాంగ్రెస్ కమిటీలకూ మధ్య సంఘర్షణ అంతరించినట్లయినట్లే నెహ్రూ తెచ్చిన పరివర్తనకు కాంగ్రెస్ ఎంతవరకూ సంస్కరించబడిందో, కాంగ్రెస్ వాడులలో స్పృహపరివర్తన ఎంతవరకూ వచ్చిందో ఇప్పుడెప్పుడో తెలియడం కష్టం. ఎన్నికల నిమిత్తం అభ్యర్థుల నెంచిన రీతివారీ వారినిబట్టి కొంతవరకూ జోధపడినప్పుడు. పండిట్ నెహ్రూ వాదం ఎంతవరకూ సమర్థనీయమో ముమ్మారు ఎన్నికల అనంతరం అయినట్లే పరిపాలనావిధానం నిర్ణయించగలదు.

అంకితం

శ్రీ రావూరి వెంకటసత్యనారాయణ

సంవేదకావ్యమన్నది. అకాశం కాదుమేఘాలతో నిండివుంది. మేఘమీది కిటికీలో కూర్చుని వున్నది రేణుక. చాలా అందగత్తె. విశ్వరగ వంతుని విప్ల. ఆకుచేరవంశంలో బంగారు నాణాల చప్పుళ్ళకు ప్రతి కలుపుకొంటూ చిందులు ప్రోక్త పడుచు.

కావీ యువంలో సంభోష మే మీ కనిపించడం లేదు. ఆ సందేహక కిటికీలో అలాగే కూర్చుని ప్రకృతి నరలోకిస్తోంది. సందేహ నడిచిపోయింది. వెన్నెల పిక్కాగా బయలుదేరవలసిన చంద్రుడు, మబ్బులకు భయపడి కావాలి రాలేదు. అందువల్ల దివ్యత్యోగ్న త్వలో తానె మానవలసిన ప్రకృతి మబ్బుల ముడుగు కప్పుకొంది. రేణుక హృదయకాశంలో కూడ అలాటి మబ్బులే క్రమశ్చక్రావృత్తి కావాలి, పొందర్యమంతా విడుదలయ్యాలి అని కోరుకుంటుంది. మిగులు మది వేయకుండా వదిలింది. పిల్లగాలక కలి పెట్టగా తోడుకున్నాయి. మాపులు పురిపిడి చాలా లగా తెగిపోతున్నాయి.

రేణుక చేతిలో కొన్ని కేయాలు గల వ్రాత ప్రతి ఒకటి పున్నది. ఆమె వాచికంక చూడటం లేదు. ఆకాశంతోనే నే మాపున్నది. కళ్ళ పంట అక్షరాలు రాలికున్నాయి. బయట చీకటికి తోడు చిన్న చిన్న కుంపరలు ప్రారంభమైనాయి. దూరంగా తోటపై ఆంధరరహా కనిపించిన ఇంద్రవజ్రాన్ని చీకటిలో అదృశ్యమైంది. "అరిదు ప్రేమించాడు; గౌరవించాడు; మన్నించాడు; అపదించాడు, ప్రార్థించాడు, విలపించాడు, మరణించాడు" అన్న భావా లామె మనస్సులోకి వచ్చివాయి. ఆ నిమిషావాల ఇంద్ర దశమ్యులగా పోగు విరుచుకున్న యామెలో. కన్నీరు తెలిలో పున్న గ్రంథంమీద పడుకున్నది.

అప్పుడొకవారి గ్రంథంరంక చూచింది. అట్ట మీద అంకితం అని వ్రాసిఉంది. అది అరిది అక్షరాలే! ఎంత భక్తితో వ్రాశాడో! ఈ గ్రంథంలో ఎన్ని నిట్టూర్పులు, ఎంత వైరాగ్యంతోనూ గట్టాడో! ప్రేమించి జయించలేని అహృదయం దాగినంత

ఒక్కసారిగా వెళ్లి గట్టి, అదేది పొగలు పీలుస్తూ 'ప్రేమనీ! ఈ కావ్యం ఇదువులా కృశించి వశించు' అని కనించి మరణించాడు కావాలి : కాదు, కాదు, అరిదు కనిపించు; అలాటి కావ్యంతో అరిది మనస్సులో లేదు. కుదిర్చుకుని వరదా పూజ న్నావేళున్నాను. తనను తానే కనించుకొన్నాడు. తనే ప్రేమనికొరకు కృశించి వశించాడు.

కవి హృదయం ఒకరిని కవిస్తుందా? పరుల కోసం ఆహుతి అవుతుందిగాని, ఆ కవి ప్రేమనీ కోసం అలా ఆహుతి అయ్యాడు. కాదు ఆమె అరిదే ఆహుతి చేసుకొన్నది. కవిని చంపిన పాపం!—మహా పాపం—'అబ్బా' అని రేణుక తలపట్టుకొంది. ఆమె మనస్సు బయట ఆకాశం కెళ్ళి కెళ్ళి పురిమివాయి ఒక్కసారి, తలమె అదివి పట్టుకొని రోదిస్తున్నది. కన్నీటిజల్లు పడుస్తున్నది.

అంకితం ఆశేమాట మాత్రం ఆ చీకటి మనస్సులో పెట్టుపులాగా చూడుతు పోతున్నది. ఎట్టి వంతివరదా కవిజీవితాన్ని మనస్సు పెట్టుకు. వేస్తున్నది. ఆ బాధ వదులించలేక, ఒకసారి కన్ను తెరిచింది. మాపులా గ్రంథంమీద పడ్డాయి. కావీవాటికి కన్నీటిపాం రథమన్నాయి. వాటిని కుడిచి చేతుతో తీసుకుంటా వున్నది. ఆమె బ్రతుకే ఒక అక్షరగణంగా మారి పోయింది. ఆ నీటి పారలలోనుంచి గ్రంథంమీద తెల్లటి మంచురేవుగా కలిసిపోంది. ఆమె వారినంక నే చూస్తున్నది. మనస్సు మాత్రం మళ్ళీ ఎటుకటి కళ్ళను మొదటినుంచి జ్ఞాపకం చేస్తున్నది.

తెల్లగా కనిపించే ఆ అట్టమీద ఒక పూరింది న బొమ్మ కనిపించింది కామె కనులకు. అది వెన్నెల గాత్రం. ఒక కాదువచ్చి ఆనదీ నీముందు అనింది. ఒక పడుచు, స్నేహితురాలిని వెంటబెట్టుకుని లోపలికి వెళ్ళింది. రేణుక అదృశ్యమైంది. చూడలేక వెంటనే అట్టను దిక్కి వేసింది. అట్టవనిక తొంగంలో, కుడిన లోపలికొంగం కనిపించింది. ఒక మిక్కిలుచందలో కూర్చుని వున్నాడు కవి. చింపిరి కుమ్మలు, జీమూట్లు, వాపిరి కన్ను, కొడికట్టడ దీపం, వడిండిగా వదిలేశం. ఇది ఆయన వర్ణన. పడుచులు రాణవంహుని ఆకర్షి

పడుతూ లేచాడు. 'రండి, రండి' అని వారిని కూర్చోమన దానికి ఏమి వున్నదా అని దిక్కులు చూచాడు. ఏమీ కనిపించలేదు. చివ్వు లేవడానికే పైకెత్తుకుని చూచాడు. చాలా దీనిమీద కూర్చోండి అన్నాడు. రండి! నీటుకోసం వెతుకుతున్నాడు. ఆ ఇద్దరిలో అందరికీ అన్నది "ధనవాల్లేదు. ఇద్దరం దీనిమీద కూర్చోటాం రండి" అని. అతిమ లోలోపల 'అమృతయ్య! అనుకోవచ్చును. ఆపకుచు అన్నది - "మీకు ధన్యవాదాలర్పించడానికి వచ్చాం. మీకు 'అవంతి' పుత్రికలో 'శ్రోతృత్వం' అనే పేర్లతో వ్రాసిన గేయం చదివాం మహాకవులు మీరు, మీ దర్శనం చెప్పుకొని వచ్చాం."

"మీరు సరస్వతీ మూర్తులలాగా వున్నారు. లేకపోలేక మీరు దీనిమీద కూర్చోండి. ఎందుకు వస్తారు? నా జీవితంలో కోలాపంతుకు. కాని ఈ కవి దీనివారికి కుటుంబాల మీదు. మీరు దీనిని స్వాగతం, ఆతిథ్యం ఇవ్వలేను" అన్నాడావి.

ఆ పనులు చిరునవ్వు వత్తుతూ, కొవ్వోటితో, అక్కడ కొడిగిట్టెత్తు దీనిమీద చులువుతూ అన్నది "అలా అవకండి, మీరు మహాకవులు. మీ కవిత్వమంత వాదించి ద్వారా ఎలాటి స్వాగతాలిస్తున్నారో ప్రాణాలుంటే! అమర కవిత్వాల మీదిని ఆతిథ్యంవున్నదా?

అతిమ కొంచెం సంతోషి చెందాడు. ఆమె వంక చూపుకుండా చూపులు వాల్చుకొని ఇలా అన్నాడు. "మీరు కవిత్వ ప్రపంచ అభిమానం అలాటిది. కాని నా కవిత్వ వేరు, నేను వేరు అయినాం. కవిత్వ జీవితంలో ప్రతిదీనినీ చెయ్యలేక పోయాను. అయినా ఒక దైవ్యం మాత్రం వున్నది. పండితంలో నుంచినా పంకజం వికసింపదు. నీకటి అంచుల్లోగాని విద్యుత్తు మెలియదు. అందుకే ఈ దారిద్ర్యం నా కవనం మేనని నీకున్నది" అన్నాడు.

"మీరు చెప్పింది నిజమే. కాని కవిత్వం, మహాకవిత్వం ద్రవ్యం. అలాటి వారికి ఆనందమైన సౌఖ్యం నందించలేక పోవడం ప్రజల లోపం, మీరు దీనిని వహించవచ్చు; మిమ్ము మాచి ప్రజలు వోర్వడంలో అర్హులైదు" అన్నరామె. "మఖాలు ఈ జీవితంలో అడుగు పెడితే ఈ లెవన్ను, ఈ ఆరా ధన ఏమైపోతాయో నన్ను ధయంకూడా వుంది నాకు. అందువల్లనే నేనికి అజ్ఞులు వాచడంలేదు. ఈ కుటీరంలోనే ఇలా కుదించుకొని కూర్చున్నాను"

ఆమె అన్నది "ఇలాటి కుటీరాల్లో జాతికి చెప్పాలి వేరాలు. ప్రజలకు శీర్షమాత్రాలు. ఏటిని మించిన వేమన్నయి?

అతిమ పకపక నవ్వి "సరస్వతి నాకంటితో చెప్పాలి వత్తులువేసి, నా ఇంటి కేగంటలు (మోగి వున్న) దివ్యాల. మీరు నా: సరస్వతి వాదాలు. మీ వెవకో లేలియ చెయ్యండి, జీవించివుండగా మిమ్మల్ని మరచకు. మీ కేరమిటి! -

"నేను చెప్పలేంకీ. మీ కవిత్వాలన్నీ. ఈ మేనా స్నేహితురాలు. నేను ... గారి కుమార్తెను. మాకు కవిత్వమంటే ఎంతో అభిమానం. మా జీవితాలకు కవిత్వం కామకగా అందకపోయినా కవులను దర్శించి ప్రాణించాలనే ఆలోచన జీవిస్తున్నాం. మీ వంటి వారి అనుగ్రహం...

"నీ నేను చెప్పలేదు. కాని నన్ను నేను 'కవిత్వ' అని పిలుస్తున్నాను. కవి ప్రజలకు, దైవానికి ధ్యేయం. ప్రజాధ్యక్షం కోసం, ప్రజాధ్యక్షుడయ్యే కోసం జీవితాన్ని తపస్సుగా మార్చుకొని కాంతి సంజీవాలను కవిత్వ వలయాలుగా లోకానికి కామక అందించడానికి జరిగించి జీవి. నా అనుగ్రహం మంటున్నారా మీరు? -

"మీ ఆతిథ్యానికి ధన్యవాదాలు. అమృతవాక్కులు వినిపించారు. వాటితో మిమ్మల్ని విశ్వరథంతులుగా మార్చారు. అప్పుడప్పుడు మీదిర్వనం చేసి ఆనకాశం ఇవ్వండి తిరిస్తాం...

"ఈ కవి హృదయం, ఈ కుటీరపు తలుపు ఎప్పుడూ వేలవాటిగానే వుంటాయి. కవిత్వంలో ఆహ్వానం, స్వాగతం వున్నాయని నీవే అన్నావుగా కవిత్వ!

"మీకవిత్వ నమస్కరిస్తున్నది. ఈ జీవితానికి నాంది వాక్యం పలికారు, నామకరణం చేశారు. అమృతమైన మీ కాలాన్ని వ్యర్థపరిచాం స్వాగతం కాని..."

"చెప్పవచ్చు ధయంచేసి? -

"మీకోట ఒక్క గేయం వినిపించే, విశ్వ దానికి మనస్సు వొప్పించేదు. నాకుని పంతులు...

"ఇదేనా? కవిత్వ ఇతిమలోపం కాకపోలే దామకోవడానికి బయ్య! - వినిపిస్తాను.

"ఈ గీతగలను

ఏరాని మీ కేర

ఆత్మలన్నిటిలోన

అమృతవాహినులు

అలలుగా ప్రవహించే

అలలులైకి నీచే || ఈ ||

కవిత విసిరి వేసిన పూలమాలలాగా వచ్చి కవీంద్రుల పాదాలపై న ప్రాలించింది.

‘స్వామీ ధన్యురార్ని’ అని ప్రార్థించింది. అతడు పాట అడిగేశాడు. ‘ఇదేమిటి నా పాదాలపై న వ్రాలావు? వాణి పాదాల నవ్వు మనమాత్రయించ వలసింది. వీలైతే లవల వదిలి కొయ్యను గొరవివేస్తావు’ అన్నాడు.

‘ఆ తీగలను తనలో మేలిదించుకొని విశ్వమోహన గీతాలు వినిపించే కొయ్య మాత్రం వేరవుతుందా? ఈ నాడు కవితా పాదాలు అంటకలిగాను దీవించండి’

‘వాణి దీక్ష తీడితరకే పొందావు. కవిత వ్రాపు. ఇంకేమి దీవించనమ్మా’

‘వల్లెవస్తాను. ధన్యురార్ని. తిరిగి దర్శనం చేస్తాను. మీ కాలాన్ని హరించి నందుకు మీరు చండి.’

‘కవీ ఆశయాలు బలికించావు. వెల్లిరా.’

‘వలపు, తిరిగి దర్శనం చేస్తాను.’

ఆమె బయటకు వచ్చి కాదులో కూర్చున్నది. అతడు కుటీరం నువ్వుంలో నిలబడి వున్నాడు. ఆమె విడువలేక విడువలేక నల్లంది. గొప్ప అనుభూతితో నల్లంది. తీవ్రతలోనుంచి మేల్కొని స్వప్నంలో నిద్రిస్తున్నట్లున్న దామెను.

—కీటిలో కూర్చున్న కలుక మనస్సు ఇంత నిరక్షా ననుకటి కథను పూరించింది. భరించలేక పోయింది. ఒక నిట్టూర్పువీడింది. పరధ్యాత్మంగా ఒక కేజీని తిప్పింది గ్రంథంలో. ఆ పుటలో చక్కగా అలంకరించబడ్డ కవి కుటీరం కనిపించింది. ముస్తావైన కవి కనిపించాడు. మెత్తటి పోఫాలో కూర్చుని వున్నాడు. పాలకొగితి పు దొంగిలలున్నాయి బల్ల మీది. నుంచి పాన్ టెన్ వున్నది. ప్రక్కన టీపాయ్ మీద పళ్లి, బిస్కెట్లు, ప్లాస్టులో టీ వున్నాయి. నుంచి ఉలిపిరిదుస్తులు ధరించాడు. తల చక్కగా దువ్వుకొన్నాడు. కార్లకు సిల్కు చెప్పులున్నాయి. బిస్కెట్లముక్కలు నమలుతూ, నెంబు కేయిదుమాల వానని దూచుకొంటూ, పాన్ టెన్ చేతిపట్టి ఆలోచిస్తున్నాడు ఇంతలో బయట హారన ప్రాగింది... అతడు నవ్వుతూ ఎదురునల్లాడు. ‘ఇంత ఆలస్యమైందే కవిత! నేనించాక నేను పూచె సిద్ధంగా వున్నాను నీవెంతమా రాకపోతే ‘నిరీక్షణ’ అనే చిన్న గేయం వ్రాశాను.

ఆమె నవ్వుతూ ఇలా అన్నది. ‘సుఖదుఃఖాలు చీకటి వెలుగులు, అగానిరాళ్లు, ప్రణయ విరహాలు

లేవన్నులు, భగ్నాలు, అన్యోవాయి, వీడ్కోలులు ఈ అన్నిటినుంచి, అన్నిటి సమ్మేళనల నుంచి కవిత్యపు పూలు పూయించి మరిపించే కవులకు నేనూ ఒక ఆను భవాన్ని అందించా నన్ను చూట.’ అన్నది. అతడు నవ్వు కొన్నాడు. ఇద్దరూ చేరి ఒక కుర్చీలో అసీనులై పాట. ఆ సుడిపె గోడలకు క్రొత్తగా వేసిన చెల్లకు మరింత చెల్లదనం వచ్చిందా నవ్వులతో. చీవితనపు పల్లాలలో నుంచి మెకుడికి పాలరాతి నర్తన శిలగా మారిన అతని పృథ్వీయంలో వాణి చేతే నృత్యంలాగా వినిపించి వాయి వారి పకపకలు. ఆమె బిస్కెట్ల ముక్కలనుంచి అతనికి అందించింది. ఆకలి మరచిపోయిన ఆ కవి మూతికొ ఛోగానికి మాత్రం ఆశిస్తున్న వాని లాగా అందుకొన్నాడు దాన్ని. ఆమె ప్లాస్టులో టీ కొంచెం పోసి అందించింది. ఉత్సాహపు కొరత లేని ఆ కవి, దాని నొక ఉపాయవంగా స్వీకరించాడు. ఆమె లేచి కొంచెం మూలంలో వున్న పాన్ టెన్ అందుకొని కవలకులకు కొనగోళ్లతో నున్నం రాస్తూ ‘ఏదీ నీరీక్షణ?’ అన్నది.

‘సమక్షంలో నిరీక్షణ ప్రతాపమేమి తెలుస్తుంది కవితా! అన్న దాయన. అకులకు ఈ నెలల తీవ్ర ‘నిరీక్షణను త్రుంచి వేసేది సమక్షంలో నేగా? అన్నది. అతడు పకపకనవ్వాడు ‘అంత బయటగా పాడితే నాని భావాన్ని మాత్రం వినిపిస్తాను’ అన్నాడు.

‘భావం తెలిస్తే బయటా తెలుస్తుంది’ అన్న దామె ఆకులమీద కవితపాడి విడిచిస్తూ, అతడు ప్రారంభించాడు—

ఈపరీక్షణి కేల!

ఈనీరీక్షణ కేల?

ఈమాగదూపులో

ఇన్నియూములుదొరిలి

నిట్టూర్పు కావ్యాలు

నట్ట పెర్రగ కేల?

ఆర చేతిలో వున్న

ఆమెలు కా కేల?

కవిత పోకలు కట్టిస్తూ ‘మీ కవితం అదర్భ శిఖరాలను వదిలి, అతల నుల్లలో వ్రాలుకున్నా నే వచ్చి’ అన్నది. ‘ఆలేలే ఆలేయా లవుతాయి. అనుభవానికి దూరమే ఒకప్పుడు నిరాశించవుతాయి. ఇదన్నీ జీవితపు పల్లకి కుచ్చలేగా’ అన్నా డతడు.

‘కుచ్చలే కూర్పనవ్వులుగా మారవచ్చునగా ఒకప్పుడు.’ అన్నదామె; పు. ఆనకతైరే నే నొత్తుతూ.

ఒక గదిలో కరి, కవితా కూర్చుండివున్నారు. ఆమె తండ్రి కవితో ఇలా అంటున్నాడు. “మా తల్లికి కవిత్యమంటే ఎంతో ఇష్టం. బంగారు కలలు కంటుంది. మీరు మహాకవులు. మీరే మా అమ్మాయి నురుపులు. నేను భవాన్ని సమకూర్చే తండ్రిని, మీరు విజ్ఞానాన్ని అందించే తండ్రిని” అన్నాడు.

కవి లోలోపల ఉల్కిల్ పడ్డాడు. కవిత పక పక నవ్వుకొంది. తండ్రి చిరునవ్వుతో కవితక చూచాడు. అతడు కూడా ఒక చిరునవ్వు బదులు పుచ్చుకొన్నాడు. అప్పుడేలా అన్నాడు. “మీ మూర్తి నిజంగా వాణి. ఆమె కిష్కండాలు కావడం కంటే భాగ్య మేమున్నది! కవులను గుర్తించిన వంశం మీది. అందువల్ల నే నెక్కడను రావడానికి అంగీకరించాను.”

“మీ కథలు ఇది మీ కావ్యాలు మా ఇంటి బిరుదువంటివి. మా గృహం, మా జీవితాలు పరిశ్రమపుతాయి.” అని తండ్రి గులపు తీసుకొని బయలుదేరాడు. కవితక గౌరవంగా ముస్తా కవిత “వస్తాను ఇప్పుడే” అని బెల్లిబొయ్యింది. ఆమె బెల్లిబొయ్యి ఇష్టం లేదు. వచ్చింది ఆమె సమక్షాన్ని అనుభవించడానికి. విసుగుతో అతడు లేచి పచ్చాద్ది ప్రారంభించాడు. నాకర్లు నిమిష నిమిషానికి బెల్లి ‘ఏం కావాలి’ అని అడుగుతున్నారు. అతే వేమి వద్దంటున్నాడు. రాత్రి భోజనానికి తండ్రి వచ్చి నిలిచాడు. ఆకలిగా లేచి కవి అబద్ధమిచ్చాడు. బ్రతికేలాగా గృహాధి. కవి కవి విశలేడు. కొంతసేపటికి కవిత వచ్చింది. ‘భోజనానికి రండి, పడుండుట మేమిటి’ అన్నది. బ్రతికేలా రింది. విశలేడు. బోనీ ఫలహారం తెస్తానంటూ బెల్లింది. వద్దు వద్దు అని కవి కేకలు పెట్టాడు.

వెన్నెల వచ్చి వరందాలో పడింది. అక్కడ పోలాయిన్నాయి. బల్లమిది రోజులున్నాయి. మేనేక్రిందనుంచి రాత్రిలోకి వాసనలు వస్తున్నాయి. కవి ఈ వాతావరణాన్ని అనుభవించలేకపోయాడు. ఇంకా కవిత ఫలహారాలు తీసుకోని వచ్చింది. ఆమెవంక చూడలేదు కరి. ఆకాశాన్ని పరీక్షిస్తున్నాడు. కవితను పోషిస్తున్నాడనుకొంది. కొంచెంసేపు కూర్చుంది. అప్పుడు “ఫలహారం తీసుకోండి” అన్నది. “నాకేమి ఆకలి లేదు” అన్నాడు. “ఫలహారానికి తీసుకోండి” అన్నది. పలకలేదు. ‘తెప్పలుంటే తుమిందండి. మీరు కోపంగా, నిజంగావుంటే చూడలేదీ కవిత’ అన్నది.

“ఎవరు కర్పించిన విషాదమిది?” అన్నాడతడు.

“నేనా! నాకల్ల విషాదమా! తెప్పండి ఏమిటో అతిపరిశ్రమైన మీ కవితకోసం, మీకోసం జీవితాన్ని

అర్పిస్తాను. అందుకే విషాదమే వచ్చాడు.” అన్నాడు.

“అవును వచ్చావు. పూరినదివెలో తివస్సు చెబుకోనే ఎన్న తీసుకొనివచ్చావు. నేను వచ్చింది తిండికోసమని నుజువుచేస్తున్నావు” అన్నాడు చివరకు లేచి పచ్చాద్ది ప్రారంభించాడు.

“అ! ఏమంటున్నాడు! మీ తివస్సు భగ్నం చేశావా? నిజమా! తిండికోసమని నుజువు చేశావా? పారవడుతున్నాడు కవిత. మానవజీవితాలను అమృత వాసించేసి మీరు ఆహారంకోసం ఆశించవచ్చారని నే ననుకొంటున్నావా! కవిత స్వావధానాన్ని కేదగా అర్థంచేసుకోకండి. నాన్న చెప్పాడుగా మా విజ్ఞానం” అన్నది.

“అవును మరి, మీ సాయ్ తివసునీ, మిమ్మల్ని కీర్తించమనీ కాదు ఆయన పుట్టే శ్రీం! కవి దీపతనంలో వున్నాడు గదా చెబినది నాకాలు (మోగించి, మిమ్మల్ని ప్రోత్సహించేయించుకోవచ్చు ననుకొన్నారా కాదు” అన్నాడతడు.

కవిత భరించలేకపోయింది, చివరకు లేచింది. ఫలహారం వల్లంకింద పడింది. “మీరు పారవడుతున్నాడు కవిత! నిజంలో కాదు మిమ్మల్ని ఆహ్వానించింది—ఆత్మలలో, కవితా కవిత; చిటిలోగల పరిశ్రమ కోరి తరించాగాని ఆహ్వానించాం. మీ రెండుకు అపారంభికాలో తెలియించి లేడు” అంటూ అమె దివక నిలబడి చెప్పబున్నది. అతడు జవాబు చెప్పకుండా ఆకాశం వంక నే చూస్తున్నాడు. ఆమె తీరని బాధతో త్రొక్కివేలాడుకోంది.

ఆకాశంమీద తెలిమిబులు రెండు దగ్గరికి వచ్చినట్లు వచ్చి మారమవుతున్నాయి. ఒక వల్లమిబు ఎక్కడినుంచో వచ్చి పండుగలే ఆవరించింది. ప్రకృతి అంతా వెలవెలతోయింది. ఆ మనకవెన్నెలో నిలబడి కవి మనస్సును పరిశీలుకొంటున్నాడు. ఆమెవంక చూచి “కవితా! మన్నించు. ఒక తెలియని బాధతో మనస్సులా పరికింది. మధురమైన నీ హృదయాన్ని బాధపెట్టాడు. నీ మేలు మరువ నో కవితా! ఈ జీవితానికి నీవే ధ్రువతారవు” అన్నాడు. ఆమె రవంత కాంతించింది. తిరిగి ఫలహారం తెప్పించింది.

అతడు తింటున్నాడు “కవితా పిగమిద, ‘ఏ రాణి మీ కేనో’ అన్న పాటను వినిపించవు!” అని అడిగాడు. ఆమె అలాగే పాడుతున్నది, అతడు ఫలహారం చెబున్నాడు. పండువెన్నెల కాస్తున్నది.

—చిటిలోపున్న రేంక బయటికి చూచింది. చిటి బాగా వ్యాసించింది. గాలికోరు తగ్గి నీర్లు

న్నది. పన్నుగా వీచే ఆ గారికి పుత్రకంబో వేటి మరొకటి తిరిగబడింది.

ఆ కేజీలో ఈ దృశ్యం కనిపించింది. కవి పోషాలో కూర్చునివున్నాడు. కవికి వచ్చింది. పాట గ్రాహక నన్నాడు. పాపంబి త్వరగా నన్నది కవికి. ఆమె ఆయననుక జల్లి నిలబడింది. ఆతడు ముతిరిగి ఆమె కళ్ళలోకి తొంగిచూస్తూ పాడు తున్నాడు—

“పాలయంక లేమాయే చెరి

ఈ అలుక లేలనే చెరి !

నీ వలపు పున్నెలలు

నిండి నర్వక మనసు

ఈ మందు కెంతలో

నిండి మోదైపోవు -

||పా||

కమ్మవీ కొగిలా

కరగబోదును రమ్మ

“అపి వెయ్యింది పాట ! పవిత్రభావ సంపదల శేరిమాలలు ప్రచ్చే మికలమూటి నీవ భావాలవందు కోవడం నా కిష్టంలేదు” అన్నదామె అక్కడినుంచి దూరంగా వెళుతూ.

“ఇష్టం లేనివారికే ఇది అంకెలి మిస్తున్నాను” అన్నాడతడు మరుసరూ.

“అత్తి నలించని అంకితాన్నెవరూ అపేక్షించరు” అన్నదామె.

“అంకితం చేసే అత్తిలే అందుకంటాయి భావాన్ని” అన్నాడతడు.

“అత్తిల కవిద్రోహం, అవమానం.”

“ప్రణయం అవమానంకాదు.—

“కోరనిప్రణయం తీరని అవమానం

“కోరడం కూడా నేర్చే—”

“కోరిక బలవంతంతో కూడిందికాదు—

“హృదయాన్ని దాచడంకూడా పాపమే”

“అలాంటి పాపం అనుభవించేవారికి పరితాపం తప్పదు—

“పవిత్రచైవ అత్తిల్ని వేరుచెయ్యడం ధర్మం కాదు.

“పవిత్రతకు తుచ్చపు చీకటి కప్పడం మరీ అధర్మం.”

“కవితా ! నన్ను అవమానిస్తున్నావు.”

“కాదు, చైవంగా భావించి ప్రాణిస్తున్నావా.”

“ధిక్కరించి, వెక్కిరిస్తున్నావు.”

“కాదు మహాకవులని వెంతుక్కుతున్నాను.”

“నా కోరికను...”

“కవితే ! అపివెయ్యింది అంటూ ఆమె చరాచరా క్రిందికి జల్లిపోయింది. కవి వేడి నిట్టూర్పులు విడుస్తున్నాడు.

—కెటికీలో రేణుక మరన్ను ఆ వేగంతో నిండి వుంది. భరించలేకపోయింది కదా భాగాన్ని. బయట గాలి ఎక్కువవుతున్నది, కేజీలు త్వరత్వరగా తిరుగు తున్నాయి గ్రంథంలో. తరువాతి పుటలో భాద్యశ్యం కనిపించింది.

“కవితా ! నా హృదయాన్ని అర్థంచేసుకో. ఒక మూల పడిత్రున్నవాణ్ణి, వచ్చి ఆహ్వానించావు. ఆకర్షించావు. ననానికి సంబంధించిన గౌరవాలు కల్పించావు. మీ సేవకు జీవితాన్ని అంకితం చేస్తా వన్నావు. నీ పొందడాన్ని కోరుతున్నది మనస్సు. నన్నీ తృప్తిలోపడలేనీ ఇప్పుడు...”

“కవితే ! మీ పాపార్చన కోరుతున్నాను. మీ కల్యాణ గీతికల్ని కోరుతున్నాను. మీ ఆత్మకోర్కెలిని కోరుతున్నాను. కవినీ పాపహంపంలో పడలేనీ నీదడ శేమ కాదు నేను కోరేది.

“కవితా ప్రేమించకపోవడం మహా పాపం నుమా.”

“మీరు పారపకుతున్నాను. ఈ ఒక్క భావాన్ని వదలండి. మీ ఆజ్ఞలను శరపాతనీస్తాను.”

“నా కోర్కెలు మన్నించు, తరువాత నీ ఆజ్ఞలన్నిటినీ పాలిస్తాను.”

“అసంభవం...”

“అవమానిస్తున్నావు కవితా.”

“గౌరవంగా జీవిద్దామరి ప్రార్థిస్తున్నాను.”

గాలికి గ్రంథంలో పుట మరిఒకటి తిరగబడింది. అక్కడి దృశ్య మిలా కనిపించింది రేణుకకు.

కవి వంటిగా కూర్చుని పాడుకొంటున్నాడు. ఇంకెలా కవిత వచ్చింది.

మోసమని పాడుతున్నా కేమిటికి ఆ పాట అపివెయ్యింది. మరి శేపు మీ పుట్టినకోరికన్నాడు కామా ! నాన్నతో చెప్పాను; కవిప్రాణకు, సన్యానానికి ఏర్పాటు చేస్తున్నారు.

“ఇలాటి ఆర్పటాలతో నన్ను మోసం చెయ్యాలనుకొన్నారా ! హృదయం లేని పూజలా? నా పుట్టినకోరిక కానక వాకవితా”

“కవితా కాదు కానుక—ఆమె పేక.”

“మీ సన్యానాలు నాకక్కరలేదు.”

గాలికి గంభీరమో మరి ఒకప్పుట లేగింది
లేకుంక చరించుచున్నది. గజగజ వణుకుచున్నది.
ఆ పుటలో దృశ్యమెలా కనిపిస్తున్నది—కవి బయలు
దేరాడు చెల్లిపోవడానికి. కవికి మెల్లమొదల అడ్డంగా
నిలబడివున్నది. చెల్లివద్దు. ఈ కవిత లేవినదని. మీ
పాదరేఖ చేసుకొని లేచిపోయి. మీ కోరిక తీరవల్సి
రించినందుకు మన్నించండి. కవినీ నేయిదిధాని నేని
దామకలాన్నాడు. కానీ కవిత మీకంత విషయం
కల్పించింది. నా వయస్సు నాకే అర్థమైవది. దీనిలో
పాపం వుంటే నేనే భరిస్తాను. మన్నించండి. రేపు
పూజమా గా...

“కవితా! నా వ్యావహారిక అగ్ని రథాలుకు
న్నది. వేయి సవ్యానాలుకూడా దీన్ని ఆర్యలేవు.
నీ పాపరాగిని సమర్పించు. పాపమైనా, భాగస్వా
ముల ముప్పుదాం.”

“స్త్రీ అంటే కామ మేననా మీ అర్థం”

“పురుషుడు లేని స్త్రీ, స్త్రీ లేని పురుషుడు
వ్యర్థమని నా అర్థం”

“ఉభయము కోరవద్దా మరి”

“మన సాంప్రదాయమిదికాదు.”

“సాంప్రదాయాలమాటకాదు సత్యం చెప్పండి”

“మిమ్మ కోరడం సత్యం.”

“అనింధనం.”

“కవితా!”

“అవును కవిత.”

“అయితే వెళ్లిపోకున్నాను.”

“కవితను మీ పాదాలతో నలచి చేసి వెళ్లండి.”

“నీ పాపదర్శనతో నాగుండెల నిదివరకే నలచి
వేళాపు—నెడుకున్నాను.”

“వద్దు! వద్దు”

—మరి ఒక పుటలో దృశ్యం. కవి విసురుగా
నడిచి వెళ్లిపోతున్నాడు. అయితే కన్నీటితో నువ్వు
ములో నిలబడివుంది. అతడు వీధి వెంట చెల్లిపోతు
న్నాడు—కవి రితుకు దూరమవుతున్నాడు.

మరి ఒక పుటలో దృశ్యం. రిండి కవితను
అడిగాడు “ఏమిటా కవి!”

“జల్లిపోయాడు”

“ఎందువల్లా!”

(నొసం)

మరి ఒక పుట. కవిత అర్ధరాత్రి వేళ వెళ్ళుటలో
కుర్చుని వీణ మీటుతున్నది. కన్నీటి ముగ్ధం

రాలుకున్నాయి. మరికొన్ని పుటలు ఒక్కసారి
ఎగిరినాయి. లేకుంక వెనుక అట్ట బోవరి భాగాన్ని
మాస్తోంది. అక్కడి దృశ్యమెలా కనిపించింది.

“కాదు నుడిసెమందు ఆగింది. కవిత దీని
సుమ్మంలో నిలబడింది. కవిత తాను మొదటవచ్చింది
వచ్చుటకంటే దీని దశలో మంచం పట్టివున్నాడు.
అతని వీణగంతులలోనుంచి ఒకపాట, లేని ముక్క
లుగా వినిపిస్తోంది.

ఏ ముఖంబులు లేని

ఈ ముకబు బ్రతుకులో

ఏల వ్రాసినది వీవు?

పూల రెక్కలు జాలి

ఏల విసరితి వీవు?

మరిపించి వచ్చింది

మరిపించ జాతువా!

స్వర్గము రమ్యం

నరకములో దోకువా!

కవిత అపాట విని ముగిస్తూ ఆయన దగ్గరకు వెళ్ళింది.
దగ్గర కూర్చుని—

“కవిత! మీమించండి”

“ఎవరు!”

“నేను లేకున్నా—కాదు మీ కవితను”

“అవునవ్వకు లేకుంక వే! నా కవిత లేకుంక నా
మరిపోయింది. సహాయానికి వచ్చావు లేకుంకా!
అబ్బా”

“కవిత! మీ కవితగా నే వచ్చాను. ఏమిటిలా
వున్నాను? కళ్ళు అలా మూసున్నారే! నేను
వచ్చాను కవిత”

“అవును వచ్చావు, ఏమిటానికి వచ్చావు.
ఇప్పుడే అనుకోన్నాను నీ మాట!... అబ్బా!—”

“ఏమిటి మాటలనున్నాను? ఇలా అయిపోయి
నారే! మీమించండి, ఈ పాదం నాదే, మీతో
ఒక్కమాట చెప్పాలని వచ్చాను.”

“ఏమిటాది? త్వరగా చెప్పు”

“అనాడు మీ కోరిక మన్నించలేకపోయాను.
ఆ కోపంతో మీరు వచ్చేశారు. రితువాతి ఎంతో
విచారపడ్డాను. చివరకు నా మువ్వ చెప్పింది—
“మహాకవినీ మించిన ప్రేముడెవడు లభిస్తాడు, ఆయన
వద్దకే వెళ్ళి” అని. అందుకని పరుగెత్తుకు వచ్చాను.

అలస్యవికి క్షమించండి. కలిక జీవితాంతరం వరకూ మీ నీడలో నిలుస్తుంది."

"అబ్బా!"

"ఏమిటది!"

"నువ్వు ఆలస్యం చెయ్యలేదు. సమయానికి వచ్చావు. నీదగ్గరనుంచి వచ్చినప్పటినుంచీ నిరాహార దీక్షతో నీ కోసం ఈ కౌశ్యం ప్రాణాను. ఇదంతా నా అత్యుత్తమ. వాటిక లేకపోయినా పట్టుదలతో పూర్తి చేశాను. వ్రాయలేక వ్రాయలేక ఇప్పుడే చివరి చేశాన్ని ముగించాను—నువ్వువచ్చావు."

"అయ్యో! నా కోసం ప్రాణానా? నిరాహార దీక్షతో నా!... లేవండి, అహారం తీసుకొందుకు గానీ—"

"అబ్బ! ఆ... హా... ర... నా! ఈ కౌశ్యం... తీసుకో... నీకు—అంత మిచ్చాను. ఆ గేయం ఒక్కటి చదువు వింటాను"

కలిక గ్రంథం తీసుకొని ఆది దుఃఖంతో చదువుతోంది—

వలదు వలదీ

పాదు లోకము

వలదు వలదీ

వలపు ముచ్చట

కాలమెవ్వని

కరవు దీర్చెను

ప్రణయమెవ్వని

చాగుచేసెను

గగన మడుమరులు

గానె యిల్లము లెంతగానె

అమె కన్నీడు కేయం పైవ మరుసింది.

"మిచ్చిందియాన్ని చాలా కౌశ్యమేకదీక్ష" అన్నదామె. అరికు పలకలేదు. మళ్ళీ పిలిచింది. పలకలేదు. చెయ్యివట్టుకొని 'కదీక్ష' అని మదిపింది. అమె ఒక్క కేక పెట్టింది.

—కేలక ఇలా కలిక పేరుతో వదిలివ తన కథంతా వ్విరించింది. వుల్కిరిపడింది. గ్రంథాన్ని మూసివేసింది. నెమక అట్టరింద తానిలా గ్రంథాన్ని చేతులో పెట్టుకొని దుఃఖిస్తున్నదృశ్యం కనిపించింది. ఖయలు గాని తగ్గి వర్షం ఎక్కువైంది. అమె కన్నీటితో గ్రంథం తిడిసిపోతున్నది. అంతరి మిచ్చిన గ్రంథాన్ని అక్రమంలో పూజిస్తున్నది. కలిక పేరిటి కేలక.

కేయూరబాహు చరిత్రము

శ్రీ శిష్ట రామకృష్ణకావ్య

“కావ్యేషు నాటకం రమ్య” మనిరి గాన శ్రీకృష్ణకావ్యములను నాటకములుగ రచించుట యేభాషయందును సామాన్యముగ గలదు, కాని దృశ్యకావ్యములను శ్రీకృష్ణకావ్యములుగా పద్యరూపమున రచించుట కొంత విపరీతిముగా నుండకమానదు. రసజ్ఞుడైన యొక కవి పూర్వకభావరూపమునకు గొన్ని మార్పులుచేసి రమ్యతరముగా చేయుటకు పాటు పడును. కాని తాత్పర్యిక సాంఘికాద్భుతములను బహు జాగ్రత్తగా పరిశీలించవలసిన భాగ్యత కవి కున్నది. ఆ కాలపు సాంఘికాద్భుతములను కవి గమనింపజూయినచో తన కావ్య మెంత రసవంతమైనదైనను లోక మభీషందింపలేదు. అందుచేత నే సింగి నూరనకృత కళాపూర్ణోదయము “శివల కల్పనా కథలు కృత్రిమ రత్నము” అని రామరాజ భూషణుని విమర్శకు నురియైనది. యథార్థమునకు కళాపూర్ణోదయము సింగి నూరన ప్రతిభను చాటుచున్నదని, ప్రపంచమున నుత్తమశివలను చదివిన మనవి కాలమున, నభీషందించుచున్నాము. కనుక సాంఘికాద్భుతములకు కవి సామాన్యముగ, వ్యక్తముగాక తప్పుదు. ప్రస్తుతి కాలములో చిన్న కథలు వ్రాయు రచయితకున్న గౌరవము మహాకవులకు, నాటకకర్తలకు గూడలేదు. ౪౦ సం॥లకు పూర్వము కవి శతావధానము చేయచి తో గవ్యము గూడ పనికిరాదు. అందుచే “శివో విధయుగ శతావధానో” యనిపించుకొ నెడివారు కవులు. ఉత్తముడైన కవి సాంఘికాద్భుతములకు ‘దాసోపా’ మన్నను తన ప్రతిభను, వ్యక్తిత్వమును చూపి సంఘమునకుపదేచ్చ గూడవలెను.

ఆంధ్రవాఙ్మయము సంస్కృత వాఙ్మయమున కనుకరణమే యైనను సంస్కృత భారతాంధ్రీకరణ సందర్భమున నన్నయ్య దేశికాల్పాద్భుతముల ననుసరించి, చంద్రామార్గము ననుసరింపవలసినవా డయ్యెను. తిక్కన మొట్టమొదట సంస్కృత కావ్యరచన ననుస

రించి, నిర్వచనముగ నుత్తర రామాయణమును రచించినను, భారతాంధ్రీకరణ సందర్భమున నన్నయ్య మార్గమునే యవలంబించి, సాంఘికాద్భుతములను సరించి చంద్రామార్గమును గ్రహించెను. నవ్యలపంఖ్యాకులు తప్ప ఆంధ్రీకవు లందరు, సంస్కృత కావ్య రచనా పద్ధతియైన ‘నిర్వచన వైఖరికి’ వన్నముగ చంద్రామార్గమునే యవలంబించి నాని సాంధ్రీకావ్య సంప్రదాయముగ నొప్పిరి. రామాయణమును పాడుట కనుగుణముగ నుండుటవై వాల్మీకి సంస్కృతిభాషలో ననుష్టుప్తుశుందస్యలో వ్రాసినను మనదారు పారాయణ కనుగుణముగ నుండుటకు శంభువుగనే రచించిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రారంభశతాబ్దములలో శ్రీకృష్ణ కావ్యరచన కనుగుణమైన చంద్రాపద్ధతియే యావరణ పాత్రయగుటచేతనే వదన కావ్యములైన బాణుని కాదంబరిని, విండి దిశకుమార దిశ్రితమును గూడ చంద్రామార్గమున కేతనద్వయము వ్రాయవలసి వచ్చినది. ఆ కానోక యభీనుచి యుచ్చదశియం దున్నప్పటికిర మార్గము లెంత రమణీయములైనను సంఘమునకు నచ్చవు. ఆ రుచిని పరిపూర్తిగ ననుభవించిన తిర్వాతగాని దానిపై క్రమముగ విమరును చివరకు రోనియు జరించి దానిని తిరిజింపదు జనలు.

నన్నయ్యకు బూర్వము తెలుగున పదకవిత్యముండి యుండును. అది నన్నయ భారతము ముందర నిలువలేక యస్తమించియుండును. నన్నయ భారత కవిత్య ప్రభావము నేటివరకు గూడ వందర నాకర్షించుచునే యున్నది కదా యాంధ్ర సారస్వతియన. అట్టిదిటి భారతాంధ్రీకరణము పూర్తికావించగ నేల యా కవిత్యప్రభావము ముందగింపగలదు? నన్నయ తిర్వాత లెండుశతాబ్దములకు గూడ సాంధ్రభాషలో గల, గల వ శతాబ్దములలో వలె నధిక సంఖ్యగల కవులు లేరు. అందుచే సాంధ్రవాఙ్మయము బాల్య దశలో నే యున్నదని చెప్పవలసినదయ్యును. ఇట్లుచే నా కాలమున సాంధ్రకావ్య రచన యుత్తమ మార్గము

నకు చెందలేదని కాదు. అది కాలమున బయలుదేరిన యుత్తమ కవిత తిర్వాతి కాలమున పుట్టిన లేదు. ఇందుచే నన్నయ తిర్వాతి కొన్ని శతాబ్దములవరకు నాంధ్రవాఙ్మయమున నుత్తమ కావ్యరచన చేసి పేరు ప్రతిష్ఠల గడింపజేసెనని ప్రతికవితయు నే యితర రచనాపద్ధతులను గ్రహింపక, చంద్రావృత్తిని శ్రేష్ఠ కావ్యముల నే వ్రాయబోవినవాడయ్యెను. తన కావ్య మునకు మూలకథ గద్యములో నున్నను లేక పద్యములో నున్నను, శ్రేష్ఠ కావ్యరూపముననున్నను, లేక దృశ్య కావ్యరూపమున నున్నను ఏదే, తాను చంద్రావృత్త మున శ్రేష్ఠ కావ్యముగ నే ప్రతి కవితయు వ్రాయవల సిన వాడయ్యెను. ఆ కాలమున పారస్వత సంఘములో నాటకరచనకు గాని, చదవ రచనకుగాని, శయరచ నకుగాని, విశేష నారతము లేకుండెను. ఇందులకా కాలపు సాంఘికాభిరుచియే మూలము. అందుచేతనే భవభూతి యత్తర రామాయణమును తిక్కవయ, రాజశేఖరుని విద్దపాల భంజికను మంచయ, కౌర వాసుని కాకుంఠలమును విల్లలమచ్చి పినవీరభద్రు డును, కృష్ణవిప్రుని ప్రహేళ చంద్రోదయమును నంది మల్లయ్య—ఘంట సింగన్న కవులును శ్రేష్ఠ కావ్య ములుగ రచించి యందు రమకు తోచినమాన్యులను చేయవలసినవచ్చినది. నాటకములను శ్రేష్ఠ కావ్యము లుగ రచింపబడినంతమాత్రమున నాకాలమున నాటక రంగములు లేవనిగాని, నాటకరచన తేలియదని గాని భావించుటకు నీలులేదు. ఆ కాలమునగూడ భాగవతులు యక్ష గానము లాదు మండెడివారని పొల్లూరికి సోమనాథుని పండితాచార్య చరిత్రవలన తెలియుచున్నది. ఇక నాటకములు నాటక రూపము ననే యేల యాంధ్ర క రిం ప బడలేదని మఱియొక ప్రశ్న రావచ్చును. అట్టి రచనలలో మూలశ్లోకమునకు పరియగు తెలుగు నీతి చేయుటలో గల శ్లేశము నసంశ్య ప్రియు ప్రస్తుత కాలమున గలుగుచున్నట్లాకా లమున గూడ గలిగియుండునచ్చును. ఇట్లది స్వతంత్ర నాటకములేల యాంధ్రభాషలో నాశతాబ్దములలో రచింపబడలేదన ప్రశ్నకు సమాధానమాకాలముందు సంఘమునగలపారస్వతాభిరుచియేయనియు గ్రహింప వలసియున్నది. ఇక వీరభక్తికావ్యాభిలాష యక్ష గానముల మూలమున పండితపామరులకు తీరుచుండె డిది. యక్ష గానములు, పాత్రోచిత వ్యంగహాసిక

భాషతోగూడి, స్వభావస్థిమలై, భవత నాట్య సంయతములై హాస్యర సహాయములై, జనులహృద ముల నాకర్షించుటచే నది యెక్కువ ప్రజారంజకము లుగ మండియుండును. మహానాటకములు వివాహం తులనను, సంస్కారములమాత్రమే యర్హమైనవిగా గనపడుచున్నది. కాన మహానాటకరచన జనసామాన్య మునకు యక్ష గానములవలె ప్రయోజనకారి గా లేదు. ఇక యశస్సువాళించిన కవి తన కవిత్యమహత్త్వము ప్రదర్శించుగోరి శ్రేష్ఠ కావ్యపద్ధతిని, చంద్రావృత్తము నాశ్రయించవలసిన వాడయ్యెను. నాటకమును శ్రేష్ఠ కావ్యముగా రచించునపుడు కవి, పరిపూర్ణమైన స్వాతంత్ర్యము కథాకథనమునను, చతుర్వర్తనమునను, పాత్రల భావోన్మీలనమునను బాహులుగ ప్థలకా లనిర్వంధములకు వెరచక, యుండును. అప్పుడు కవులు రమ్య శ్రీత్వమును, ప్రతిభను ప్రకటించుట కవకాశముండును. ఈ కారణములచేతనే ౧౩.౧౫ శతాబ్దములలో కొండెరాంధ్రకవులు సంస్కృతనాట కములను శ్రేష్ఠ కావ్యములుగ పరివర్తనము చేయ వలసి వచ్చినది.

కావ్యరచనా స్వరూపము సాంఘికాభిరుచు లపై నాధారపడియున్నట్లే, కావ్యకథావస్తు పరిగ్ర హణముగూడ తత్కాల సంఘముందలి పారస్వతాభి రుచుల ననుసరించును. ఒక కాలమున పారానికకథలు సంఘమున కాదర పాత్రమగును. మరొక కాల మున జనులకు సాంఘికవిషయములు గుచించును. ఇంకొక సమయమున ప్రజలైతిక కథల కీడుము చూపును. మరొకప్పుడు నీతి బాహ్యమైన శృంగార కథలందు బాతిక వేప్పజనించును. ఈవిధముగ గూడ సంఘాభిరుచులు వివిధ కాలములందు మారు చుండుటచే కవికావ్యమున నాంధ్రీరుములు ప్రతినిం చింపక మానవు. కాని వివిధమైన యధిగులను తన కావ్యమున ప్రతిపాదించుటలో కవి ముఖ్యముగా నాచిత్రియును పాటించవలయును. వివక్షణలేకుండ సర్వాభిరుచులను విశ్రేణుచేయుచో నొకప్పుడు రస భంగముగావచ్చును. ఇట్టితఱి డిన్నాభిరుచులను ప్రతి పాదించుటకు ప్రత్యేక కావ్యములు వ్రాయుట మేల.

ఇట్టి వివిధాభిరుచుల కాశ్రయమైనది మంచన కవి కృతి కేయూరబాహుచరిత్రము. కవి నీనిని నాలుగవ్యాసములలో నాంధ్రమున రచించి

సందూరినందున మంత్రి కంటేమిచ్చెను. ఇది చెన్న పురి ప్రాధ్యక్షిభర గ్రంథ భాంధార మందున్న యొక్క ప్రతినిబ్బటి యందుల తిప్పలును, లుప్తభాగ ములును తిరుపతివెంకట కవులచే సంస్కరింపబడి, సరస్వతీ పత్రికనుండి పునర్ముద్రితమై, ౧౮౮౩ వ సం॥ న సరస్వతీ పత్రికాధిపతులచే ప్రచురింప బడెను. దీనికి కో. రా. ౬౦. కృష్ణారావుగారు పీఠిక ప్రాసీరి దీని ముద్రితప్రతులు ప్రస్తుతము దొరకవు. కాన తిరిగి సంస్కరించి ముద్రింపబడిన యావశ్యకత గలదు. దీనియందు కవి కృతిపతి వంశచరిత్రమును విభులముగ వర్ణించినాడుగాని, తిన్నగూర్చి యేమియు చెప్పినాడేదు. మంజునాథుని కన్న వ సోమయాజి కొంచెము తిర్యగ్, శ్రీ. క. ౧౩౦౦ ప్రాంతమునందుండెను. ఈ కావ్యమున కృతిపతియగు సందూరి గుంజనమంత్రి చరిత్రమును వ్రాయుచు చారిత్రకవిషయముల సేకయి కవిచెప్పెను వాటినిన్నింటిలోగల పూజ్యులు మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు భారతిలో స్వప్రపజచినారు.

కేయార బాహుచరిత్ర కథను రాజశేఖర కవి కృతియగు విద్విపాల భంజికయను సంస్కృత నాటకము నుండి మంచన గ్రహించి యందుండి కొన్ని మార్పులను చేసినాడు. ముఖ్యముగ నాటకమున వాయకుడు విద్యాధర మల్లుననియు, వతని రాజధాని యుజ్జయిని యని యుండెగ, మంచనకవి కేయారబాహువు రాజనియు, వతని రాజధాని త్రిపురీ నగర మనియు మార్చెను. విద్విపాలభంజిక కథ యిట్లున్నది.

ఉజ్జయిని నగరాధిపతియగు విద్యాధరమల్లుడు తన భార్య యగు రత్న సుందరి యందు కృంగారలీల విలాసమున రాజ్యవ్యాపార విముఖుడై యుండుటచే నతని మంత్రియగు భాగురాయణుడు రాజు చిత్త వృత్తిని మరల్పువెంచెను. రత్న సుందరి పినతల్లి భర్త ధ్రోవ బాటదేశాధిపతి యగు చండివర్మ, తన వంశమున నేక సంతానముగల్గు పూర్వకాప కారణమున, దినకు మృగాంకావళి యను పుత్రిక గలుగగా, తన యనంత రము క్రతువులకు లోకువగాకుండుటకై తన పుత్రికకు మృగాంకవర్మ డిను పురుష నామ మొనగి, యారహస్య మెవరికి తెలియనియక పుత్రుడనియే యుండరికి ప్రచారము చేసెను. కానిమృగాంకావళిని వివాహ మైనవాడు సార్యకౌముడినునది సిద్ధుని వాక్య మొకటి

గలదు. ఈ రహస్యమును భాగురాయణ మంత్రి చాటలనలన విని, మృగాంకావళిని విద్యాధరమల్లునకు మాయాపాయమున రత్న సుందరిచే వివాహ చేయింప పూనుకొనెను. బాటదేశముపై క్రతువులు దండెత్తి వచ్చుట నెఱిగి భాగురాయణుడు మృగాంక వర్మ రక్షింపకై యతనిని తనయారికి సంపునుని రత్న సుందరిచేత చండివర్మకు శేఖ వ్రాయించి, తెప్పించి తన యింటనే రహస్యముగ నుంచెను. తన కార్యసాధనకై మంత్రి రాజున కొక విచిత్రమైన కేయోగగారమును గల్పించి దాని నోడలమధ్య జనులు తిరుగుటకు వీలు చేసి క్రీ. ౬ లా డు పాలభంజికల నందుంచి, దానికి తనయింటికి వొక రహస్యమూరు మును గూర్చెను.

అంతట దంతల దేశాధీశు డి కష్టాత్తుగ రాజ్య భ్రష్టుడగుటచే నతని హతరుగు దుశలయవతి విద్యాధరమల్లుని శరణువేగ నామెను వివాహమాడుటకై తన విమాదకుడిగు చారాయణుని ఈలయున రాజు ప్రయత్నించెను. దీని నెఱిగి రాణి రత్న సుందరి, యామెను తనపినతల్లి కుమారుడనుకొను మృగాంక వర్మకును పెండ్లి చేయదల పెట్టి, తనకు సవతిని గూర్చున్న విమాదకు నవమానింప పూనుకొని, మృగాంకవర్మ పురోహితుని కుమార్తె యను నెవమన తన పరిచారకుని కొకనిఁ జేర్చివేడుము వేయించి, మేఖలయను చెరికతై పాయమున రాజు సన్నిధిని విమాదకుని కామెను పెండ్లిచేయించెను. చివరకు సర్వమెరిగిన చారాయణుడు రాణిని దూషించి జల్లి పోగ, రాజు తన్ను తిట్టించెనని భావించి రాణికోపాగారమును ప్రవేశింప, రాజు కేయోగగారమున రాత్రి విరహముతో నుండెను. ఇదే సమయమని యెంచి మంత్రి భాగురాయణుడు, కళావతియను దాసి పాయమున మృగాంకావళిని రాజు కేయోగగార ప్రవేశమున చేయించి, యామె మెడలోమన్న ముత్యాల హారమును రాజు మెడలో వేయునటులచేసి, రాజుమె యందురాగ ముగ్గుడుగాగ, నామె రత్న సుందరికి వెరకునని పత్తి, తెప్పించుకొనిపోయి మాయమగును. ఉదయమున విమాదకుడు రాజును కలిసికొనుడు సర్వము నెఱిగించెను. అంత విమాదకుడు కేయోగగారసుందరి వివిధపాల భంజికల చిత్ర నటనల రాజునకు చూపించుచుండిగా, మృగాంకావళి రాజును

గూర్చి విరాళి గొనుటయు, వామె చెలి యామె సోదార్పదలకులను వాడుచుందురు. అది బ్రహ్మ రాక్షసులకంటెలని చెప్పి విరూపకుడు రాజును మర పించును. ఈసన్నివేశమును బట్టియే రాజశేఖరకవి తన సంస్కృత చాటక మంతకును 'విద్దపాలభంజిక' యను నామమిడెను.

విరూపకునికి జరిపిన పరాధమునకు ప్రతిగా మేఖలను పరాధినింప గోరి రాజు, సులక్షణ యను వాడి పాయమున మేఖలకు కైకాభి పూర్తిమహాను గంధముగలదనియు, దానినితప్పించుకొనుటకుంగర్వ వేదవేదియగు బ్రాహ్మణునకు దక్షిణతాంబూ లము నిచ్చి యాతని కౌర్ల సందునుండి చూరిపోవు టయే యని చెప్పించెను. మరువాడు మేఖల విరూ పకునితో గూడిన రాజును రాణినిచేరి, రాజోపలేశ మున విరూపకుని పూజించి, యాతనికౌర్లక్రిందనుండి చూరిపోగ విరూపకును, తనకు పూర్వము చెసిన యవమానమునకు ప్రాయశ్చిత్తమైనదా యని పరిహా సము చేసెను. అంత రాణి కోపించి చెలితో వల్లిపోగ, విరహతాపముతో నుండిన రాజును కళావతి చేరి, మృగాంకావళి చరిత్రనంతయు చెప్పి, భారతరాయణ మంత్రి యామెను రత్నసుందరిచేరి రాజునకు మోహపాయమున వివాహము చేయించు ప్రయ త్నియు సర్వము సెరింగించి, తిర్వాత రాణి యొద్దకు పోయి చారాయణునిచే రాజు మేఖలకు చేయించిన యవమాన ప్రతీకారముగా, మృగాంకావళికు స్త్రీవేషమువేసి, యాతని పోదరి యను మిషచే, రాజునకు వివాహముచేసి మోసగించినుని చెప్పి యట్లు చేయును. వివాహము యథావిధిగా నందరి సమక్షమున జరుగుదుననిగా చెందవర్కవృషా లుని వద్దనుండి, తనకొక చిన తిమ్మడు గల్గెననియు, తన యొద్ద నున్న మృగాంకావళి పురుషుడు గాక మృగాంకావళియను కుమార్తెయనియు రహస్య కారణమును వెలువరించి, యామె వివాహమును దక్షి చేయునునియు లేఖ వచ్చెను. అది చెలిసి రాణి దిగ్భాగింతిచెంది జరిగినదానికి చేయునది లేక యూర కుండెను. పిమ్మట విరూపకుని ప్రేరణమున కువలయ వతి గూడ రాజునకు పెండ్లి చేయబడెను.

ఈ చాటక కథయందు సందర్భావసరముగ కల్పనలు చేయబడినను గొన్ని యసంభావ్యములుగ

లేకపోలేదు. కుల పరంపరాసంగతమునకు విరుద్ధము చెందవర్క కేకపుత్రునకు బదులుగా పుత్రిక గలగుట. ఎరెద్దిగిద్దముగ చెందవ కనువు జనించుట. క్రతువుల దండెత్తినపుడు వచ్చిన పురుష వేషములో నున్న మృగాంకావళి, రత్నసుందరి యింటిలోగాక భాను రాయణుని యింటిలోనుండ సమ్యుతించుట యనువది కథోచితముగ నున్నను సంభావ్యముగ లేవు. ఈ యసంభావ్యములను తొలగింప ప్రయత్నించినచో నసలకథకే భంగము గలుగును గానవదిపొందవలసివని. మఱియు నీ చాటకకథయందీరక సంస్కృతి చాటక కథా సన్నివేశములతో గొన్ని పోలికలున్నవి. విద్దపాల లులంజిక చాటకకథ భాసుని స్వప్నవాసవదత్త చాటక కథకు భాషగా నడిచినది. స్వప్న చాటక మందలి యవదయనుజే దీనియందు విద్యాధర ముల్లుడు, అందలి కాగాంచి యిందలి యుజ్జయిని. అందలి వాసవదత్త యందు రత్నసుందరి. అందలి యాగంధ రాయణు డిందు భానురాయణుడు. అందలి పద్మావతి, యందు మృగాంకావళి అందు పద్మావ తిని వివాహమైనవాడు సార్వభౌముడగునని, యందు మృగాంకావళిని పెండ్లి చేసికొనువాడు సార్వభౌము డగుననియు సిద్ధాంతము. స్వప్నవాసవదత్తచాటకమున వల్లిరాజా వాసవదత్తయందు బద్దానురాగుడై రాజ్య స్థవహారములను గూడ మఱచియుండి, తన విశాల రాజ్యమునగూడ గోల్పోగా, రాజును వాసవదత్తను రాగమునుండి మరలించుటకై లావణ కాగ్నిలో నామె మరణించెనని మంత్రి యాగంధరాయణుడు గల్పించి పద్మావతీపరిణయముచే రాజును సార్వ భౌముని చేయును. విద్దపాలభంజికలో రత్నసుంద ర్యనురాగమునుండి రాజును మరలించుటకై మృగాం కావళిని కూర్చి మంత్రి భానురాయణుడు, కృత్రిమ వివాహమిషచే వారిద్దరకు రత్నసుందరిచే వివాహము చేయించి, రాజు సార్వభౌముడు గాదెంచుటను. తన భర్త సార్వభౌముడుగాకలెనని వాసవదత్త స్వయ ద్ధితో పద్మావతిని వల్లిరాజునకు పెండ్లిచేయ సమ్యు తించి ప్రయత్నించును. కాని విద్దపాలభంజిక యందు రత్నసుందరి ప్రాంతిమాలకముగా రాజును మృగాంకావళికి స్వహస్తములతో వివాహ మొన ర్చును. పొద్దుడు రత్నావళి బ్రేయదర్శికచాటకము లందు గూడ మపనాయికల వివాహమైనవాడు సార్వభౌముడగునని చెప్పించి వారి వాయకులకు

పెండ్లి చేసెను. ప్యమ్మ బావన వల్లమును పేరు నాటక మునకు కర్ణించి కథానన్ని వేళము రాజాశేయ్య గారమున ననుభవించినవిషయము విద్విసాలభంజికయును చే రీ నాటకమునకు కూర్చిన కథాశేయ్యగూడ రాజా శేయ్యగారమున ననుభవించిన విషయమే. భవభూతి మాలతీ మాధవమున సంభవని మోహనంబులకై మకరం దుడు మాలతీచేషమున వరినిని వివాహమాడునట్లు కూర్చగ, రాజశేఖరకవి విద్విసాల భంజిక నాటకమున చారాయణు నవమానించుటకై, యతనికి స్త్రీచేషము ధరించిన యొక శేవకునకు వివాహము చేయించెను. ఇది ముందు జరుగజోవు రాజ మృగాంకౌవళుల వివా హమునకు బూర్వ రంగమువంటిది.

మంచనకవి విద్విసాలభంజిక నాటకమందలి రాజా, రాజధాని పేర్లను మాన్పుచేకాక, విమాచ కునకు స్త్రీచేషము వేసిన యొక పరిచారకునితో వివాహము గూర్చినట్లు చూలమున నుండెగ, కేయార బాహు చరిత్రమున మేఖలకును పురుష చేషము ధరించిన యొక కానీతో వివాహము చేసినట్లు మార్చబడి, విమాచకుడు మేఖలకు చేసిన యవహాస విషయమును, రాజా మనవయువతిని పరిణయమున కథను వదిలి వేసెను. చూలముందలి చారాయణుని కృత్రిమ వివా హమునకు బదులు, మేఖలకు కృత్రిమ వివాహమును చేయించుటలో మంచనకవి యొక ప్రయోజనము నాశించినాడు. మొదట విమాచకున కొక కృత్రిమ వివాహము జరిగినపిదప రాజావకులూపి మరీ యొక కృత్రిమ వివాహము రాణి చేయవచ్చునని యెరిగినచో, రా జంగీకరించునో లేనో యను సందేహమున, ముఖ్య వివాహమునకు భంగము రాకుండ, విమాచకుని కృత్రిమ వివాహమునకు బదులు, మేఖల కృత్రిమ వివాహమునుగూర్చి, తిత్వతీకారముగ రాజానకు కృత్రిమ వివాహమును రాణి చేయదలచినట్లు మంచన కవి, రచించినాడు మేఖలకు జరిగిన కృత్రిమ వివా హమువలన, చూలమున మేఖలకు విమాచకు ద్వేష స్పీన యవహాసముతో నవపరము లేకపోయినది.

కేయార బాహు చరిత్రము ప్రారంభముననే చతుర్థారమైన కథానన్ని వేళము గలిగియున్నది. రసవంతమైన కృంగారరస ప్రధానమైన భాగము చతుర్థాశ్వాసము మాత్రమే. ఇందలి పన్ని వేళములు మిగుల హృద్యము లైనవి. పన్ని వేళములకు దగిన

మనోహరములైన భావములు వా భావములకు సమాన మగు సరసమైన శైలి గలిగియుండుటచే నీ కావ్యము ప్రశస్తమైనది. ఇది సరసకావ్యములలో చేరునే కాని ప్రాథ కావ్య మనబడదు. కథాప్రారంభమున మృగాంకౌవళి పురుషుడుగా మృగాంకవర్తయను పేరితో పెంపబడి భానురాయణుడొక చేరుటలోనే యొక యుత్కరము కథకు కర్ణిపది. రాజా శేయ్య గారమున సాలభంజికల నిర్మించుట, యందే మృగాం కావళి రాజాను మోహించుట, రాజా భ్రాంతి నొందుట కథకు తీవ్రమై రమణీయుగ మన్నవి. మేఖలకు పురుష చేషమును ధరించిన యొక కానీని పెండ్లి చేయుట, హాస్యరస పోషకమైన యొక చక్కని సంఘటనము. చివరకు రాజానకు మృగాం కావళిని రత్న ముందిరేతి నవమాన ప్రతీకారమిచ్చుచే హాస్యమునకై వివాహము చేయించుట మరియొక చతు ర్థార పన్ని వేళము. ఈ విధముగ ననేక రమణీయు పన్ని వేళములతో గూడియున్నదీ మూలకథ.

కృంగారరస ప్రధానమై, చతుర్థార కథా పన్ని వేళి ధూయిష్ఠమైన యీ సరసకావ్య ముగ్యమున నీతి బోధకములగు ననేక కథలు పంచ లింగము మొదలైన వానినుండి గ్రహింపబడి కూర్చబడినవి. ఈ రీతిగ కావ్యమును నిర్మించుట కృతిపతి శౌరికయని కవి యిట్లు తెల్పెను.

కంఠ స్థాయీరసము కృంగారం—

తైయలవన, గళలునీరులై యుపసేవనా

కేయారబాహు చరిత్రము—

సేయునునీవాంధ్రభాష శిల్పముమెరయన్

నాలు గాశ్వాసములు గల యీ కావ్యమున సుమారు ౭౬౦ పద్యములున్నవి. ఇందులో చాటాపు ౨౦౦ పద్యములు మాత్రము నాటక కథకు సంబంధించినవి. మిగిలిన వన్నియు కృత్రిమతారికయు(౨౨)నీతి బోధకమైన విట్ట కథలకు సంబంధించినవే. ప్రధాన కథ స్వల్పముగుటచే గ్రంథమునకు పుష్టిగణగలేయుటకీ కథలను కవి చేర్చియుండును. కాని యాముక్త మాల్యద, వసు చరిత్ర లందలి దీర్ఘవర్తనలు కథా గమ నమునకు భంగము గల్గించినట్లే, కేయారబాహు చరి త్రమున నీ యవంతర కథలు కథా ప్రవాహమున కడ్డు తగిలినవనియే చెప్పవలయును. అందులో

శృంగారరస ప్రధానముగల జాబక కథకు నీ చిన్న కథలకు సంబంధము లేదు. ఇవి ప్రధానకథకు దోహదములుగావు. కేవలము సంవర్షముగ నతికించివట్లున్నచే కాని ప్రధాన కథతో కలిసిపోలేదు. పంచతంత్రము నందలి కథలు పరస్పరము సమన్వీతములై, ప్రధాన కథకు దోహదములను, ప్రయోజకములగు నున్నవి. అనుక్రమార్థము యందువలె కేయారివాహు చరిత్రముందును కథలు, వేదికవి వేరుగనున్నవి. ప్రథమా శ్వాసమున వర్ణన విశేషము మాత్రము జరిగినది. ద్వితీయా శ్వాసమున కథ పెరుగక పూర్వమే పిట్టకథలు చుట్టు ముట్టివవి. ఇందు మేఖలకు కపట వివాహము జరగనుట మాత్రమున్నది. తృతీయాశ్వాసమున నున్న కిరణ పద్మములందును చిన్న చిన్న కథలు తప్ప జాబక ప్రధాన గాథ లేలేలేదు. ఈయా శ్వాసమును తిరిగించినను కావ్య ప్రధాన కథకు భంగము రాదు. కావ్యమం చెక్కుచి పద్మములు గల పెద్ద యాశ్వాసమిది యుక్కుటే. ఇక వనలు కథ యంతయు చిన్నగా శ్వాసమున చేయున్నది. దీనిలో గూడ మూడు పిట్టకథలు గలవు. ఇవి శృంగారరస ప్రధాన కావ్యకథకాచిత్రియము నున్నయన్నివి. ఈ పిట్టకథలలో గొన్ని యాచిత్రియముగూడ గోల్పోయినవని చెప్పవలసి వచ్చును. కీర శేరణమున జోయివాడు భవానా పర్యతమున పానుపుట్టలో చేయి పెట్టి చచ్చుట. యక్షవనిత గర్భమును భిక్షిచ్చి మరలిరావంతుట మొదలైన విండులకుదాహరణములు.

కృతిపతి కవిని గోరిన ప్రకారము "హాయి రసము శృంగారంతై" యను పద్మమునుబట్టి యాకాలమున పారస్వతి లోకమున కథా వాఙ్మయమున కథిమానము నభ్యుచి కలదని కేతన విశేషమారచరితాది గ్రంథములవలనను నూడ భావించినచో, శృంగారరస ప్రధానమైన కేయార వాహుచరిత్రమునందే యీ కథాజాలమును మిశ్రము చేయుటకంటే, కథా భూయిష్ఠమైన ప్రత్యేక కావ్యమును రచించుట మేలు. కావ్యము నీతి ప్రతిపాదిక మగుటకూడ ముఖ్యముగా గోరదగినదే. అట్టిది నీతి శాస్త్రము చేకరువు పెట్టుటకు రసజ్ఞులంగీకరింపదు. కావ్యమున నీతి వ్యంగ్యముగ తెరచాటుగ నందవలయునీ కాని వాచ్యముగా నుండరాదని యాలంకారికుల మతము. శృంగారరస ప్రధానమగుచున్న కావ్యమును హితోప

దేశమయముగా చేయజూచుచో రస భంగమగును. అది, నీతి వాహ్యముగ లేకుండ మామటమే కవులు ముఖ్యముగ గమనింప వలసిన విషయము. కాన నీ కథలు కావ్యమునకు రసభంగ హేతువులైనవని చెప్పక తప్పదు. వలసినచోట్ల నిండుగల నీతిపద్మములను మాశ్రయించి, తత్త్వతి పాదకములైన పిట్టకథలను పరిత్యజించినచో కోభస్మిరముగ నుండెడిదాదాన కావ్యము చిన్నలైనను మ్యావలిరాదు. కాలిదాసుని షేఖుసందేశము చిన్నచేకదా.

మంచన చక్కని ధారావృద్ధి గల కవి. ఈతని కవిత్వవైరి పరశమై ద్రాక్షపాకమున నుండును. ఈతని రచనము నదీతయ పదజాల మధికమై, పరశమైన సంస్కృతి పదములతో మేళగించినది. కర్కశమైన సంస్కృతి సమాసములు ముందునైన గావతావు. చక్కని చేతయ పదములతో దీర్ఘ సమాసములనుగూడ నీ కవి పద్మమున గూర్చును. మరియొ నీతిని రచనమున చక్కని లోకోత్పలు గానవచ్చును. కొన్ని యివి—(I) జగంబున నోడిలబండ్లు, బండ్ల నోడిలు జనుచెందు—(III) ౧౦౩౫ (౬) ముదినయ్యెనుపది చిక్కని కటుతిచేత వాగైయున్న. IV ౧౦౭; (౩) దాబోయి యుండుల వరి యింట దాగిరి. IV ౧౬౧; (౪) పెక్కులు బుట్టులు గలుచిన పెక్కును భయముట విక్కమింక. IV ౪౭; (౫) చిటిపాటి పొన్న చుక్కలకు కేతులు పాచుట IV. ౧౪౩. మొదలైనవి. మంచన కవితో చక్కని వామకులను గూర్చును. అట్టిది కొన్ని—మంచన కయినక మర్వ్యింబు లేకుండ. III. ౧౬౧; ముక్కున నీరెక్కుడు. III. ౨౦౧; కాలము తెలవైనను. III. ౩౯; కేయార వాహుచరిత్రమున గల చేతయ పదములను విశిష్ట ప్రయోగములు వివి—సోడు ముట్టు II ౧౦; నేగి II ౧౧౦. III ౩౭; డిటాడు—II ౩౮; రెంకలు III ౨౦౦, ౨౦౨; అడిచివను III ౪౯; నేలమాలె III ౨౧౩; కొట్టికత్తెలు—IV ౫౦; అట్టున III ౨౪౪; అరకులు III ౨౪౪. పెరిపెలు III ౨౬౦; మొక్కలము IV ౨౦౦; దిరిసితిను III ౨౦౫; చెప్పము—IV ౨౪. కీనువగట్టు III ౪౧; సోగియు IV. ౯ ముచ్చముడును IV ౧౯౦; కొందె దనమునేయు—IV ౧౩౫; దొడ్లలాడు IV ౧౮; రెప్పంబయ్యె—IV ౨౪; పగతో బలియింప నేల—

III ౫; వెలకువాడు (చు) IV ౨౬; కోసించుడు IV ౬౫.

మంచవకవి భావనాశక్తి విదర్శనయగు మృగాంకావళి శ్రీమృగాగరమున విశ్రించుచున్న రాజును గాంచి తలపోసివ రీతియిది. ఆ IV. ప. ౩.

నీ! ఈదెప్పుపొదొట్టి యిండుకమాచిన,
నొప్పొగు కన్ను లెట్లుండునొక్కొ,
ఈలామృగలాగ్ని యొత్తినటించిన,
వరిక మేసొలగున బొలుచునొక్కొ;
యిగాముఖాంబుజమున నెలవపుష్ప మొలచిన,
నగుజాగరం వెంతయెదురునొక్కొ,
యీవామృతంబు యే మేలిబరికివ,
మృదుభావతెట్టివ మెలయునొక్కొ;
నీ! అనుచువరవాడ పుత్రికమనములొన
మననవికృతు లంతంతకు మదిలగొనగ
చేకుకల, మెచ్చులను జోడుగూడిపొద్దు
గరితినాడుకు వెలుకంబుదగిలిపొగడె.

ఈక్రింది పద్యములైనవి ఇచ్చిన పద్యపు లెదు
గవకు వరవడిగ మన్నది. శ్రీమృగాగరమున రాజు
మృగాంకావళిని గాంచి ప్రేమించు పన్ని వేళము.

ఉ! ఎవ్వరివాసనీవు పొరీకేకెగ,
యెయ్యది నీకు వేరుని
నైవ్వె తె తెచ్చె తెప్పమిదిదేర్పన
బంటుగనన్ను చేలునుం
చివ్వసుధేశ్వరుం దిలికపాస్త్రము
వట్టిన, పట్టిదైర్యముక
ద్రవ్యకుకన్నులం గొనియెదర్చి
వదిల్చెగంబు దయ్యవక!—IV ౨౧.

శ్రీమూర బాహుచరిత్రమున కవితాతైలి పోను
పోనుత్తర భాగమున మృదు మధురముగ నున్నదని
నీతికా రచయితలు వ్రాసిరి. దీనికి ముఖ్యకారణము
రచనా విధానముకంటె కథా సందర్భము. కాశ్య
పూర్వభాగము చిన్న నీతి కథలతో నూడియున్నది.
ఉత్తర భాగము శృంగారరస ప్రధానమైన చిరు
తాగ్గర కథా పన్ని వేళములతో నూడియున్నది. రచ
యిత కథా సందర్భము వాక్రయించిన తైలి, పట్టకథ
లందు నీతితోగ నేయు పద్యముల గల తైలి వతిశ
యింప, చదువ వల్లబారుచుండుట సహజముగదా.

ఇందుచేతనే కవి కృత కాశ్యమున కథా ప్రసంగ
మునుబట్టి తైలి చూచునను నీర్ధాంత మిందు స్పష్టముగ
గోచరించును. ఈ కవి వస్తు వర్ణనమునను, కథాకథన
మునను, పాత్రల సంభాషణమునను, వనన రచనము
నను గూడ ప్రతి మధురమైన తైలిని వాడును.
ఎక్కడో యొక్కొక విడివిడి పద్యములనుబట్టి తైలిని
విర్ణయించుటకంటె, నొక్కొక్క పన్ని వేళమును
గ్రహించి తరుసగ కొన్ని పద్యములనుబట్టి కవి తైలిని
విర్ణయించుట సమచిత్రియగు నుండును. ఈ కాశ్య
మున దుర్బిధా శ్యాసము వందలి శ్రీమూరబాహు
మృగాంకావళిల పన్ని వేళము లహారములేయ్యను.
తైలెండు పద్యములు నా పన్ని వేళుందలివే.
మృగాంకావళి రాజు మాస్త్రమున వదిలించుకొని
పోయిన తిర్వాత రాజు విమాచకుని కలసుకొని తన
యనుభవముల విట్లు చెప్పుచున్నాడు.

నీ! దైర్యమొందిన దక్కని చిత్తంబు;
చిరువపుసుగివ చిరుగునొప్పు,
నదిపాద నేర్చిన వరకంపునునుగిగ,
దురిపంబుబూనిన విరులయెత్తు,
వంకనాడుగ నెట్టి వచ్చికకొన్నెల,
పంకశృంగించిన పసిడిప్రతిభు,
విలుకవనపసివ లోలుకొని మెలుగన్చి,
నైసిగిలోచిన కామునలుగు,
నీ! వాగవర్ణిరాములకు నెలవాగయొకటె
మావహంగవా సద్యశంబుగాని యాపు
మహిమగలయది యాగు ప్రియందరమున
శేకరిమతచ్చియుండెగ నేనుగంటి!—IV, 3౧
కం! తిరునామప్రవాళిచిరా
ధరవవహాణీకర్ణ పాదతలవలంప
ద్యురణవళిల కవయ
ప్యరంధికనునొప్ప రన్న పుత్రికవోతక!
చ! మెలవురవాటి యాదుముగ —IV, 3౧
విల విలాసముదోలి, వారికం
దలవపుచాయెదూటి, వెలి
వాసుర తేకుల తేంపువపుయెం
గలునలకొంతిగైకొనక
కొలు మెలుం నుల బోలి వేళిముఖ
వెలువకునొప్ప యుత్తియపు
జప్పుల పోటికినింతి పెట్టెలి!—3౨.

కం॥ కమలావకన్నులుని
కన్నములకు దోవలానబోలుచు కాయనిరత
బాణములగునట్లుకర్ణాం—
తములును ప్రాచీన సంక్రమణులగుటకా॥

ఉ॥ ఇందుకనా పయింబొలపె, [—33
నిందుకరాచి మంచి తెచ్చి నై
వంచినమాడ్కి, మేత్వలమ
వైచిన చాడ్పున, గల్వదంప సా
రించినలీల, భమ్మిలిరి

(దిప్పిన భంగి, మెలంకునీ గ గ
ప్పించినమాడ్కి, నాలుజరి
పించిన కైవడి నింతి శేతములో॥ (33)

న, ఆసమయంబున శేతునదిలంబున
నానీను దైవము గదియజనుచెంచి, (34)

చ॥ జలరుహగంధితా మధుర
చారు మధురస మర్చి నాచుచి
నులజరికించుచుం దనజ

మంగవ మీదవలంబు నొక్కయు
త్పలతరహార వర్ణి గరు
వంబున నామెదజేరి పెట్టెనో
మలకరపల్లవ ద్యుతిస

మాజము మల్లెనుకల్ల పర్యకా॥ (35)

అయ్యవ పరంబున,
చ॥ తమమెగుండలంచి ప్రమదంబున
బాణిని శోరుహంబున

ట్టినగది రత్ని నుండరికి దెండరులో
జలతంచు గోమల

స్వనిననుబల్కి కన్నులవదల్పుచు
నాచుమనంబు తోవగ్ర

కుప్పవదన పొన్నుమందిగిలి
కొండరిగెల్లలి తొంగిమెల్పుకా॥ (36)

క॥ ఆత్రిణీవిమ విమకన
నత్రిణీవిమద్యుతమయ్యె నత్రిణీవు, వయ
నోత్రిమ, యప్పటినుండియ—
జత్రిమనసందియంపు జీకటిబడితికా॥

చ॥ కలయగునొక్కయెండ, గలగాదిది
నిక్కమయొక్క, నిక్కముం

గలయును బొత్తునంగలయ
గ్రాగినవిదంబునో, నిజంబుగా

గలయగుచేది నున్న యదికంకము

హారము, నిక్కమైనన

కల్లిలి పెడిందబాయి

చెలిగన్నులనుందరి యేడిమందరకా॥ (37)

చ॥ అని యిట్లు మదవికార భ్రాంతి పూర్వ
స్వాంతుడైన పేడినీ కాంతుంగను గొని చంతిలుచు
రత్ని నుందరి పాభాగ్య గర్వాపహరణ క్రియించి
తైక పరామలుండున నాచారాయణుండాత్మ గరిం
బున... (38)

* * * *
* * * *

ఉ॥ హారము పెట్టుచోల భవదంగము

హానిన యంగుకొగములో

ధూరితవ ప్రభావ

ఘనభృగ్యఫలంబులుగా దలంచి, యం

భోరునా శేతి రిత్తమెయి

జొల్పుటంచుం బలమారు జూచున

శ్రేష్ఠ ముఖారవిందమునఁ

తేర్చుకొనుం బుల కాంతితొంగియై... (39)

చ॥ విరహజ వేదనాధరము

పెమ్మగదెందముమీదగన్నుచి

గురు పుగనుండె ముద్దియ

మహాగ్రమనోభవ వహ్నియంగయలో

దిరికొనికొల్పవంతు పకలంబున

నార్చగ లావులేమిలే

వరమణుడైతినుండెను నినాసము

చేరియొనర్చు కైవడికా॥... (40)

మరియు.

కా॥ నాడెకమోము రసాలబాలలతికా

నానంతికలో నూసెనో

నోడెకగన్నులు వచ్చెగాదొడెక,

నిట్టూర్పురదూ వర్ణికం

నూడెంబాపము వీరునోలు

వసెనెంగోష్ఠీ విహారంబునూ

బూడెంచాలిమి మేనువిచ్చెగదూ

నయ్యంబోన పత్రాక్షికా॥

ఇక మందవకవి సంభాషణ తెలిగూపి పూర్వ
యరంజకముగ నుండును. ఇందులకు దాహరణముగా
తృతీయాశ్వాసమున నొక పట్టిక భవంతి.

కం॥ ప్రియవంధు లెల్ల వారును
లయ మొందినవాను బాల లావణికంబా
శ్రయశీవవయో తిరగెను
భయదర్శకమునగ నొప్పుపొమువోటక॥ ౧౭

కం॥ మందూకని నాదముచిని
నిందివనింకి పముతోడి వీరుండునిచో
నుండుచిని యచటనుదకము
లుంగగజోలునని మేనను మృతలారక॥

మ॥ కడియంబయ్యవనచ్చి నాగమచటం
గాంధీర్య సంపత్తిం
గురురైయం దెను నూయి గాంచిమది
గోర్కులో నేను నేమోలతో
పును, నాత్మిష్టయభుక్ష యివ్వన నెసం
యిత్తువ్వచోదగ్రహో
పుదరుమ్మోలదనంబు నెల్లనిదటక
సమ్యక్కుఖావాసికై॥ (౧౮)

కం॥ చెలువెదిలఁ చెలువుఁగానక
దిరినుండు చులో ననుండు దిద్దుర నాధుక
బరిమితి పరిజనపరివృతు—
నిరవుననున్నతిని జూచియిట్లనిపరికె॥

కా॥ చేనా, శ్రీకమలాధివాస, కరుణాద్వీపీ
స్నమం జూపవే
జీవంబుండును నీరువట్టుకతనక
శ్రీఘంబ నిం గొల్వరా
ప్రో వేదిక్కునఁగానజేర, మదిలో
రుఖంబునకొ బ్రుంగదక
నీవారిం గలయంగరాఁబనిచి
మన్నింపంగదే వేదెదక॥

కం॥ మా పెద్ద లెలుకపాలక—
మా పెద్దల కెన్నసేసి మెలగుటయెల్లం
దాపికొనవలయు, ననునీ—
శ్రీపాదసమాధమిపుడు చేరిచికోనవే॥

గీ॥ ఉరగపంథుంబులకుఁ గప్పులోడులెల్ల
నీవుపుట్టుకమును గాని నీప్రతాప
మెరిసి రిక మిమ్ము దొరయరాఁబరవకుండ్ర
చారుతరణూర్తి మందూకచక్రవర్తి॥

రి॥ మానుమంతునిం బ్లవంగం
బనిపిల్లగునిన్నుఁ బిలుతురావేరనె, యిం

బ్రునిసారియందును, పారియని
నిమగ్నైష్ఠురుకనగ, వినుతిసీగుండగనె॥

కం॥ అనితమ్ము విట్లు మోగదిన
విరియొపలుబ్బంగ భేకవిధునెయ్యహికి
ట్లును నానుండు లయమమత
ముననినుకప్పింతు నిలుపుముదనువనటక॥

రిక్కున భారతమునందు రాజనీతిని కందపద్య
ములలో రమణీయముగ గూర్చి నాడు. అట్లే సాంఘిక
నీతిని శ్రీయూరవాహు చరిత్రమున మందనకని కంద
పద్యములలో వేర్వేగ గూర్చి నాడు. అట్టిది గొప్పి.

కం॥ వయవంతులు నిజకార్య
ప్రయోజనములకును జేయుపనులమ్యులునూ
కయినేసిరి వీరమనుం
ప్రియమందిగఁజేయుదురు భరితకొకలుకై॥ II౪౦

కం॥ చెలిమి శిలాక్షర మెప్పుడు
నలుకజలాక్షరము ముజనులగువారలకుకొ
తెలిమి జలాక్షర మెప్పుడు
నలుకశిలాక్షరము ముజనులగువారలకుకొ॥ III౨౯

కం॥ వృద్ధునకుదరుణే యిమ్ముత్రము
వృద్ధుడుతిరుణికి నసవ్యాధిమరూపింపక
వృద్ధకుండరుణం దిమ్ముత్రము
వృద్ధయొందరుణం కనవ్యాధిమరూపింపక
III ౨౩౦,

కం॥ అతినిష్ఠయనాచారం
బతికొదను కొదధంగి, యతినిండుయతి
గుతి యితిభూతుల విధుల
గతి మితిదైవ్యంబు దుష్టకపటముదెలియక॥

కం॥ అవగత వివేకులకుహిత
ముపదేశిండుటయు, వారిజొందుటయును నీ
తిపరులకొప్పుడు...III ౨౩౧.

“మమతి పగమేలు విమతి నెయ్యమున
కంటె.” III ౨౩౨.

కం॥ తగవొరల నమ్మనెప్పుడు
దగువారలనమ్మిచేసి దగుగాకమహిం
బగవారల నమ్మదగదు
పగవారలకంటె వలదుభామలనమ్మక॥ IV౯౨.

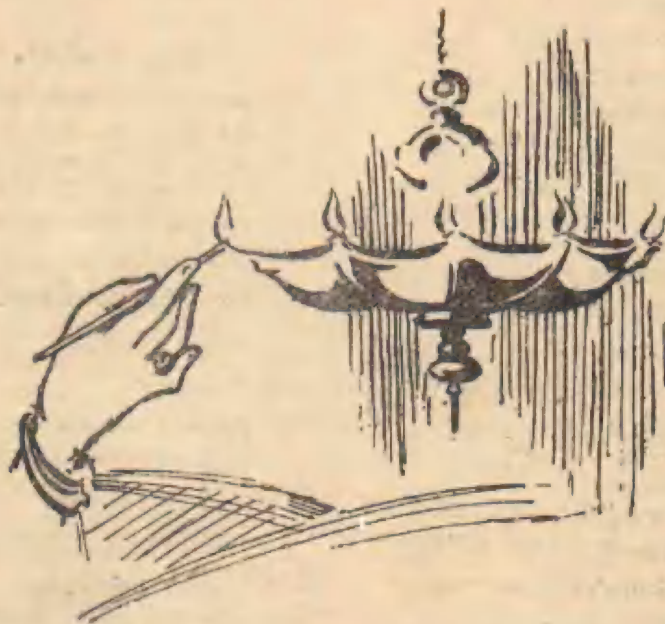
ప్రబంధములలో మన్తాన విహారాది, వర్ణనలు
వచనములో చేయబడినట్లే మందనకవియు చేసెను,

ఈ వచనము ప్రబంధములందలి వచన వచనమును
తోలిగినదై తెలియజేసి వర్ణములందువలె మృదు మృదు
రముగ నున్నది. ఇందులకు దాహరణముగ ఆ IV. ౫౦.

“నా ముఖమున వత్కలంబున వికార
వింద వాసిత గంధూష జలంబు లాంక్షంతి కిచ్చు
కుండాల విగుణంబులకుం గ్రీదాలవాలంబులకు
మూలంబులుం గలిగి, పెరికిన యెలదాండ్ల నతికి చవి
పట్టి ప్రియుల కొసగు దక్రవాకంబుల భాగ్య పరిపా
కంబులుంబోవి పద్మాకరంబులును; నెవ్వెలుపులేని
పూదేవియ జపింపొగి యనిమకాల పద్మస్యకాల శంక
నుల్లి నృత్యంబుసేయు ముత్తకేళికలతోను భుజంగ
కుటుంబంబులును; వలసలు జోయిన కతంబున రిత్తి
లైన సుప్రప్రేమ భరత పరిత ప్రంబులకు వనకేళిల
బాలికా జవంబులకుం బరిరంభణ యోగ్యంబులకు
చందన తిరు సుంపొంబులును; సుస్తలయెడ చిరుశ్చ
వలనంత వేడిమింబోరలు కాంశిల యుచును సామ్య
లకు గొట్టికలైలు పురికిపండ్లు వాటువకు నెరసు
లేకుండ నొడికంబుగా వడివట్టిన తామివృక్షంబోలె
నొప్పి పూచిన యశోక భూజాత పాతంబులును; నా

కార జోరకాంకురములు గన్పడంగమిచి మేసి
క్రొత్తవనం బెచ్చు పెరిగి నోరం గొలండులు నూయు
జోడి వంపరుల పందడి తొలగి, మగుర పక్వఫలం
బులం బరితృప్తింబులై యెలసా విహారలమీద నూక
లుగన బ్రాకిన సురిగింద పందిరుల గొండులనగు
నెవరి తొరికిన పూదేవుల బాన్సుల గలుగు నీరంబుల
లోన బ్రాణేశ్వరుల యోగల యుగులం బారవశ్యం
బునాన జంయున నెంచులమీద నిడి నిద్రించు నాచిలుక
రాణి వాసంబులు వసుచు నత్యంత మనోహరంబు
యంద.”—IV ౫౦.

రచనా విధానము ప్రబంధ చూర్ణము ననుసరించి
నను శ్రీ. క. ౧౬ వ శ్లోకపు కావ్యములవలె నష్టాదశ
వర్ణవలను కథలో గర్పించి, విస్తారముగ వసు చరి
త్రాలులందువలె వర్ణించి, స్వల్పకథకు పుష్టినిచ్చి
గంభమును పెద్దదిగ జేయువాచారము నుంచవకవి
కాలములో ప్రబలియింపలేదు. కాన దీని నష్టాదశ
వర్ణవల కవకాశమును కవి కర్పింపక, తిక్కలాభి
రుచియొన చిన్నకథలను కథలో నొప్పించి
కావ్యమునకు పుష్టిగర్భింపవలసి వచ్చినది.

వేణీసంహారము: కృత్రికర్త

శ్రీ ములును వెంకటేశ్వర్లు

వే

ణీ సంహార నాటక కర్తయగు భట్ట నారాయణుడును నన్నయభట్టునకు పాఠశాలలో నారాయణ భట్టును నన్నయభట్టులా యన్న విషయమును వినియు నెర భారతిలో (బ్రహ్మచారియైనాను, తన సంతక పరిశోధనవలన ఫలితములు వీరినపుడు నన్నయభట్టుల కారనాటక తోడ్పడుచున్నవి. కాని, నామ నాగులు వేణీ సంహార శ్లోకములు కొన్ని యుదాహరించియుండుటచే నన్నయ చెలికావన నారాయణ భట్టు కాలమునకు వేణీ సంహార కృత్రికర్త కాలమునకు నొకటి రెండు శతాబ్దముల కాలము భేదము కావచ్చును. ఈ యొక్క ప్రతిబంధకము తక్కువీరినపుడు నన్నయల కారనాటకమును ప్రతిబంధకము కావరాదు. ఈ సందర్భమున మన నన్నయ మిత్రుడగు నారాయణభట్టు విశామహుడగు నారాయణభట్టు భట్ట నారాయణుడనుట చాల సమంజసమగును.

అసలు వేణీ సంహార నాటక కర్తయగు భట్ట నారాయణుని కాలమును గూర్చి పలువురు విమర్శకులు పలువిధముల యభిప్రాయములు వెల్లడించిరి. వంగీయ గాథలు గల “క్షీణి శతాబ్ద వర్ణన” చరిత్రము”న విల్లు గలదు.

“ఇతి ప్రత్యా లేన బ్రాహ్మణేన సార్థం మాతాన్ (శ్రవ్య బహు మానపురస్కరం భట్ట నారాయణ దత్త శ్రీహర్ష ధాంధవ వేదగర్వ సంజ్ఞకాన్... ఆనీయ నవవిమర్శిధిక సంశయి కైకాన్ ప్రాసవ కల్పిత వానీ నీవేయమాస...” క్షీణి. పంకావళిచరిత్ర, పుట. ౨.

దీని ననుసరించి ఆదికూరుడు భట్ట నారాయణుడు ౯౯౯ శతాబ్దమున, అనగా క్రీ. శ. ౧౦౭౭ ను

*శ్లో. కుర్యంత్యాన్తి పాతానాం
రణశరసేజనా వహ్నిసాక్షేపాధారా
సక్రూన్యైశ్చ కథంచిత్రదత్తు
జలమహిబాంసవా బాంధవేభ్యః
మర్గంతం బూరిణహా
సాతివరగమనే ఖండితాకృత్యుగ్రకంఠై
రస్తంభాస్వాన్ ప్రయాతి

స్వహరిపురభయం సంప్రాయంతంబున
(వేణీ. ౫౩౬.)

వత్సరమున దవకడ తేయకొనెననికదా! దీని సంగీక రింతు మేని యిదియే నన్నయభట్టు కాలము, నారాయణ భట్టు కాలమునగును. మఱి క్రీ. శ. ౭౫౦—౮౦౦ ప్రాంతము వాడని విద్వారంభుడైన నామమదెట్టి భట్ట నారాయణుని నాటకమునుండి శ్లోకములుదాహరింప గలడు? అందుచే ఆది కూరుడు చేరదీసిన భట్ట నారాయణుడు వేణి; వేణీ సంహార కృత్రికర్త భట్ట నారాయణుడు వేణి—అనవలయును. కాని, నామ, క్రీ. శ. ౭౫౦ ప్రాంతము వాడని విష్ణుక్షముగా నిర్ణయింప బడిన నామనాచార్యుడు తన కౌవ్యాలంకార మాలవృత్తిలో (౪-౩౨౨)

“నన్దుద్యయస్య క్రియయోమల్య కాలయో రేణేన పరివాధానం సహశ్చ సామర్థ్యార్థ మహా క్షీ గయధా అర్థం భాస్వాన్ ప్రయాతి సహ రిపు భీరయం సంప్రాయంతం బునాని.” (వేణీ. V. ౨౬.)” * అని బ్రాహ్మ ప్రాతియ, నాతిడు సాధింప గన్న “సుభ్రుకం సంభ్రుకేణ” (వేణీ. ii. ౧౯.) “సంయమయతు మార్యుః” (వేణీ i. ౨౦) “పరితం పరివృన్దితా.” (వేణీ. iii. ౪౧.) అమరపముల నుదాహరించుటయు ద్రోసిరా జనవలసి వచ్చును.

ఒక్క నామనాచార్యుడే కాక క్రీ. శ. ౮౪౦ ప్రాంతము వాడని నానంద వర్మనుడు, క్రీ. శ. ౯౫౦ ప్రాంతము వాడని ధివంజయుడు వేణీ సంహార శ్లోకములుదాహరించి యుండుటచే వేణీ సంహారకర్త యంతకు బాహ్యుడే యయింప వలయును గదా!

ఈ కారణములచే నన్నయభట్టు సమకాలికు డగు నారాయణభట్టు భట్ట నారాయణుడగుట కిది ప్రతి బంధకము. నారాయణభట్టు తొలియగు నారాయణ భట్టు వేణీసంహారకర్త యన్నచో నాత డొకటి రెండు శతాబ్దములు వెనకవాడై యుండువలయును గనుక కాల విషయకమున ప్రతిబంధకము నైదొలగుచున్నది. నన్నయ మిత్రుడగు నారాయణభట్టు కాని, నారాయణ భట్టు తొలియగు నారాయణభట్టు కాని, నారాయణ భట్టు నామధేయుడే యీ వేణీ సంహార కృత్రికర్త యనుటకు గ్రొంది యుదాహరణము ప్రబలాధారము. దీనినిబట్టి నారాయణభట్టు భట్ట నారాయణుడు లొక్కచే యనియు వేణీ సంహారకృత్రికర్త వంగీ

యగు కాని కన్యామృత్యు చేకూడు కాని కాక
యాంధ్రుడే యనియు స్పష్టముగా కెప్పువచ్చును.

శ్రీ. ౪. ౧౩౬౩ ప్రాంతమునకు కెందిన వల్లభి
చేవును తన "పారంగధర పద్ధతి"లో ౧౭౩, ౩౯౭౩
౩౯౮౧, ౪౦౭౩, ౪౦౮౧, ౪౦౮౫, ౪౦౮౬,
౪౦౮౮ అను అను సంఖ్యలుగల శ్లోకములు "నారా
యనిధి"లు వేటి సంహారమునందీ" అనియే పేర్కొన
యవ్వాడు. ఈ శ్లోకము లన్నియు వేటిసంహార
నాటకమున గలవు. ఈరీతి :

"ఉత్తమ్యంత్యరతాంతే
ధరమురగవతా పాణి నైవ కృత్యా
కృత్యా చాన్యేన వానా
విగరితకబి భారమంచే వరాస్త్ర
భూయస్తత్కాలకాంతి
ద్వ్యుగళిత ముదత్ప్రీతి నా కారిణావ
కృత్యామాలింగ్య నీతిం
వపులరవలపద్మాల లక్ష్మ్యైః పునాను"
"అక్షరప్రతి కృత్యానుమ్యుని ధవ
ప్రాదుర్భూత రీప్రభువః
పార్థస్యాకృతి కాత్రత ప్రతికృతే
రంతిస్సుచాయుష్కలిః
కీర్ణావాప్యకన్యైః పతింతి ధనుషి
క్రీడాజడా దృష్టయే
ఈ వర్ణేతి గిరస్సురంతి నపున
క్షీయాంతి వక్త్రాద్భూతాః"

అను శ్లోకములను పైతము నారాయణభట్టు
వేటి సంహారము లో నివని యుదాహరించి
యవ్వాడు. ఇందిరి పై శ్లోకమును "ధిట్ట నారా
యణుని వేటిసంహారములోని"దని వల్లభి చేవుడు గుభా
షితావలిలో పేర్కొనియున్నాడు. దీనివిటటియు
ధిట్టనారాయణ నారాయణభట్టు లన్న వ్యక్తులని తేలు
తెలముకదా ! మతేయొక విచిత్రముకలదు. పై కెందు
శ్లోకములు మతేయొకచోట పేర్కొనవలసి "నిశా
నారాయణస్య, నిశానారాయణస్య" అని యుల్లే
భంపవకుట కలదు. ఈ నిశానారాయణు డెన్న
నర్థముకొక విమర్శకు లుక్కిరి చిక్కినెరి. నిశా
నారాయణుడు ధిట్ట నారాయణు డెన్నను
నొక్కడే యని పై యుదాహరణమువలన స్పష్టము.
ఇక, ఈ నిశానారాయణ నామ మితిని కట్టువచ్చిన
దని ప్రశ్ని. దీనికి విమర్శకుడు సరియైన సమాధానము
చెప్పలేక నిశాపద మితిని చాటకమున బలుమాటలు
వాడియుండుటచే నీరినికి నిశానారాయణు డెను పరి
హాస నామము వచ్చినదని శ్రీ గణేంద్రులగురు
పేర్కొనెరి. దీని కొధారముగ బలువుర నొల్లబడి
ప్రశ్ని గాంచినదయి :

"నానే కోపవరాశ్శుభ్ర ప్రియలిపా
స్యపై డివ్య దృష్టవరము
మామాసంప్యృత పాణి శీరినిదతి
గంతం ప్రవృత్తతితిః
నోయావత్పిరిరమ్య చాటకకన్యై
రాశ్వాసయా మి త్తీణం
భూతిస్తావదహం కోనవిధివా
నిద్రాదరిద్రా కృతిః॥"

అను శ్లోకమును చించిన కవి నామ మే మధుగు
పడి యాతనిని "నిద్రాదరిద్ర" కవి యనియే పేరు వచ్చి
నదినియు, ఆ కేరినే యా శ్లోకమే "పారంగధర
పద్ధతిలో" ౩౪౪౪ శ్లోకముగా మదాహృతిమైన
దనియు నీవిమర్శకుడు పేర్కొనెను. కాని, యిది
కేవలమ సంకలముగ నే తోమును.

ఈ సందర్భమున మన నారాయణభట్టు గృహ
నామములను గురించి యూహించించి దీరిని దానిని
సంబంధము కలదేమో చూచియు. భారతి కృత్యాదిని
నన్నయ ప్రాసిన పద్యమిది :

"పాంయక పాకళాసని
భారతి భూరరగంబునందునా
రాయణులట్లు దానునుధ
రాదురవంతే విధూషణుండునా
రాయణభట్టు నాన్యాయధు
రంభరుడుకో నవికేష్టుడుకోసహ
ధ్యాయుడు నైవనాదేశమ
తెంబుగతోడయి నిరవహింపగకో."

ఈపద్యమునది "తామను" అన్నచోట
"మారస" "వాసన" "తానిని" "తానిని" మున్నగు
పాశాంతరము తెన్నియో తాకవత్రి గ్రంథములను
బరికించిన కొలదిని లభించు చున్నది. దీనిని
బట్టి నారాయణభట్టు గృహనామము "వాసన" అని
యాంధ్రకవి తిరంగిణి కృతికర్త. (పుట. ౧౭౮. సంపు
టము ౧) యూహించిరి. ఇట్ల, "తా నిసిగరామర
వంతే విధూషణుండు నారాయణభట్టు" అను పాఠము
సమంశపనుని మనము గ్రహించినచో నారాయణభట్టు
"నిశా నారాయణు"డనియు ననగా నాతిని యింటి
పేరు నిశాకల్ప తిద్దువకుని నిజ వారనియు ననగా వారి
యింటి పేరు చీకట్లవారనియు మనము తెలిసికొనవలసి
యున్నది. తెలుగు చేతియులో గోదారి జిల్లా లో నే
చీకట్ల వారు పలుజాతులవా రున్నారనియు, చీకట్ల
నారాయణయను నామము నీతిడు నిశా నారాయణుడని
సంస్కృతీకరించుకొనెనన్న సంగతుయు కొనినియు
తెలుగు గృహనామములట్లు సంస్కృతీకరించుకొనిన
తెలుగు కవులు పెక్కురు గలరనియు మా మిత్రులు
"ఆంధ్ర రచయితల" రచయితలవన శ్రీ మధునా

అందుల నర్థివారాయణ వాస్త్రీగారు వాయూహ బలపజీచి యున్నాడు. కావున, వారాయణభట్టు, భట్ట వారాయణుడు, నివావారాయణుడు, వారాయణుడు నోకే వ్యక్తియొక్క భిన్న నామము లనియు మనము గ్రహింపవలయును. కల్లభదేవుడు తన “సుభాషితా కలి”లో వేదీసంహారమునందే స్లోకము లుదాహరించి

1. “శ్రీదామోదర దైవతంబుభువన
శ్రేణీమహా ధారము
భ్యాదేకంబు స్వనాభరంధ్రమహితో
ద్యుల్లోక బీజంబునా
భుజేశాంబర సంప్రతిష్ఠితమహా
విశ్వాంబు భాంబంబుసం
హ్లాదాంబోవిధి స్వప్రకాశమునది
వ్యత్యోతియై వెల్లువెన్.”
2. “క్షీరాంబోవిధి మగ్ధమందుగృపతో
శేషహి వర్ణంకముం
దాయాధుంబెయి చిద్విలాసమున బ్ర
హ్మసందేహంబాప
త్పారావరమనంగం కెన్నలభుం
భక్త్యేయ విద్యాకరా
పాశీబుంబున కృష్ణదేవుఁజగ
వృందాత్ముఁ డేపాదుతన్.”

* “సుగుమపాదాది వృక్షులొన
గూడిన మూర్తివి సర్వవృష్టి సం
భరవార హేతుభూతు నజా
భావన కందివి వాని నెన్నఁడున
మరణము లేని నిన్ను నొక
మాటు తలంచిన మాత్ర దుఃఖముల్
తొరఁగు నటన్న దర్శనపుఁ
దోయిధి ముద్దినఁ కెప్పు వేటికిన్.”

“స్థిరమై యున్నది నిర్వికల్పక సహ
ధిన్ బుద్ధజన్ నిర్విదు
ద్రవ దుర్వాద తిహాగుణంబు విమల
జ్ఞానంబునదిద్రోచియా
శ్రీరముల్ గాంచెడి జ్ఞానమూర్తిని దుర
త్క ప్రారదుక్యోహంబా
కురుగాలెట్లు గ్రహింప వేయ్యఁగన జై
మంతాత్ముగా గృహ్లానిన్.”

“భట్టనారాయణస్య” అని యుల్లేఖించుచు నొందో
కట వేదీసంహారస్లోకము నుదాహరించియే “వారా
యణస్య” అనియు వేర్వొనియుండుట యా నిర్ణయ
మున కింకన బలకరము కాగలదు. ఈ విషయము
లన్నియు బరిశీలించి సముచిత నిర్ణయ మొనరింప
నాంప్రవిమగ్నముల నభ్యర్థించును.

వేదీసంహారకృతి ననుసరించి యే తత్కృతి
కర్త విద్యాధిపేక సంపద మనము తలపోసినచో నాతని
మతకాస్త్ర విజ్ఞానాదులు మనకు నోచరించును.
ఈతడు విష్ణుభక్తుడగుట నాటకమునం దలైది వెల్లడి
యగుచున్నది.

“జయతి సవాగ్ధ్యగతం
స్వనాభరం శ్రోద్ధువజగద్బీజః
దామోదరో నిశోదరగహ్వర
నిక్షిప్తనిభల జగదంబః, 1”

“జయతి సభగవాన్కృష్ణః
శేలేయః శేషభోగశ్యామ్యాం
మగ్ధేపయః పయోధే
రవర ఇవాంబోవిధిఃకృష్ణః, 2”

అనువాందీ స్లోకములేకాక, “భగవతా సకల
జగత్ప్రభవస్థితి నిరోధ ప్రభవిష్ణువా విష్ణునావ్యాన
గృహీతం భరితమివన్”

“తతిః స మహాత్మా నిర్మితి విశ్వరూప తేజస్వం
పాతిమూర్తితః మహాహయ కురుకులన్” మున్నగు
వాక్యములే కాక “దేవేన చక్రపాణినా” “భగవతో
వారాయణస్య” “భగవాన్ పురాణ పురుషో వారా
యణః” మున్నగు శబ్దము లీకవి యతస్య విష్ణుభక్తిని
బాటుచున్నవి. ఇంలేకాక,

“కృతశరు మపాదాది
క్షోభ సంభూత మూర్తిం
గుణిన ముదయవాళి
స్థాన హేతుం ప్రజానామ్
అజ మమరమచింత్యం
చింతయిత్యా భవంతం
భవతి జగ దదుఃఖం
కింపునర్థేవ దృష్ట్యా, 3”

మున్నగు తావుల నతకోయి లభించినపుడు
తన యిష్ట దైవమగు విష్ణుమూర్తిని మనసార భ్యాసిం

యను. "భగవద్భగవద్భక్తిర్వైధం వివాపురుషోత్తమే"

అన్నది యీ కవి యాదర్శము.

"ఆత్మారామా విహితమతియో
విర్వికల్పే నమధా
జ్ఞానోద్రేకాద్విఘటిత రిమో
గ్రంథయస్యైర్వినిష్ఠాః
యంపిత్నం తే కమపి తిమసాం
జ్యోతిసుం వావేరస్తా
త్తం మోహోంభాః కళనుయయం
వేత్తి శేవం పురాణమ్"

ఇత్యాది శ్లోకము లీకవికి బందరాత్రా గమాది
విజ్ఞానము వారాయనీయాది గ్రంథి స్ఫుటితము కల
దని తెల్పుచున్నది. మఱియు నీతినికీ యోగ పాంథ్య
వేదాంత కాస్త్ర సరియము గాగ్గముగా గలదనియు
వివిధవల మనమూహింపవచ్చును. కర్మ మోహంపాదు
లలో నీతినిద్వితీయ విజ్ఞానియని

"చత్వరో నయన్ముత్త్యజః సభగవాన్
కర్మోపదేష్టపారిః

సంక్రామాన్యత దీక్షితో నరపతిః
పత్నీ గృహీత శ్రతా

కారవ్యాః పశవః ప్రియా పరిధవ
క్షోపకాంతిః ఫలం

రాజన్యోప నిమంత్రిణాయ రజతి
స్థితం యోగోదంబుః"

("నలువుర మేము ఋత్విజా

లనన హరియే యుపదేష్ట, సర్వజం

దలతిను పోమయాజియయి

యోదువు నీవును పోమదమ్మవున

ఖలులగు కారవులో పమలు

కాంత పరాధవ దుఃఖకాంతియే

ఫలము, సరాధిపారిః విలు

వంగును ప్రాగ్గతుం గీర్తి దుండుభురే.")

మున్నగు శ్లోకములవలన మనకు జేట తెల్ల మగు
చున్నది. ఇంతేకాక, యీ నాటకమందలి మనోహరా
లంకారములీ కవికి గల యలంకార కాస్త్ర నిష్ఠాతిత్వ
మునకు గొప్ప నిదర్శనము. యుగిష్ఠిరుడు దుర్భాగ
నుని వెదకించుటలో వేసవారికి బాలలవలన, భటులకు
తెప్పిన మాటలవలన నీ కవి చక్కని రాజనీతిజ్ఞుని
విశేషముగచున్నది.

భట్ట వారాయణుడు వేదీసంహారము కాక
యితర గ్రంథము లేమి రచించెనో వేదీ సంహారము
నుండి మనకు దెలియరాదు. కాని, యంతి పాండితీ
విలసిలేమున మహానాటకమును రచించిన చతురకవితా
సంపన్ను డితిర గ్రంథములను రచించియుండు దను
కొనుట సమంజసము కావేరదు. "భట్ట వారాయ
ణస్య కృతి మధికవం వేదీ సంహారం నామ నాటకం
(ప్రయోక్తు మద్యతాఃప్యః)" ("భట్ట వారాయణస్యాధిక
వకృతిం") అని పాశాంతరము. (Grills Edition
Of Veccerankara) ౫వ చూత్ర భారో క్షివలన
నిదిభట్ట వారాయణుని యధికవకృతియని స్పష్టము.
దీనినిబట్టి యీతని యితర కృతులు గలవని చెప్ప
వచ్చును.

తగిన ప్రమాణములు లేవచ్చును తొందరపడి
నిర్ణయములు చేయుట ప్రమాది పోయవచ్చును. కాని :

"భట్టవారాయణకృతం పూర్వవృత్తాంత దర్శనమ్
అప్రాప్యదండీరచితిం హరిశ్చర్యాకర్ణిరీఖత్."

(దశమహారచరిత్ర. అనుబంధము. పుట ౧౫౫.
తొందాయ సంస్కృత గ్రంథమండలి. ప్రచుర
ణము.)

అను వాఙ్మరము నుండి రచించిన పూర్వదశ
మహార చరిత్ర లభింపవందున భట్ట వారాయణుడు
రచించిన పూర్వ వృత్తాంత దర్శనమును హరిశ్చర్య
ప్రాసీ కొన్నాడని తెలుపుచున్నది. దీని ననుసరించి
మన భట్ట వారాయణుడే దశమహార చరిత్ర పూర్వ
భాగమును ప్రాసీ యుండవచ్చునని శ్రీ గజేంద్ర
ఘట్టదు రిమ దశమహార చరిత్ర షీకలో ప్రాసీయ
నాడు. ఇది చింత్యముగానే యున్నది.

మన వారాయణుడే భట్టవారాయణుడని మన
మంగీకరించినవా డాతడు సంస్కృతిమున భారత
కళను వేదీ సంహార నాటకముగను, దానినే కన్నడ
భాషలో భారత కళగను రచించెననియు నన్నయ
భట్టారకున కాంగ్ర భారత రచనమున దోడుపడ
ననియు స్పష్టమగును. అనగా మహాభారత సంహిత
యన్న నీతినికీ ప్రాణమనియు దానినిమూడు భాష
లలో చూడు విధములుగా రచించి కాని తృప్తి సంద
లేదనియు మన మూహించుట సత్యమునకు సన్ని
హితవిషయమే కావచ్చును.

ఇంతకు దేవీన దేవుడు : భట్ట వారాయణుడు —
సారాయణుడు, వారాయణుడు, విశా వారాయ
ణుడు — అను పేర్ల వ్యవహారములకి యుండవలయు,
అతిదాంధ్రదేవీయకం వారాయణుడై కావలెను
కానీ పరిచయము, వేదీసంహార శ్లోకములు బాహురించి
చివ భాగమునకు (క్రీ. శ. ౧౦౦౫. ౧౦౫౪) క్షేమేం
ద్రుడు (క్రీ. శ. ౧౦౫౫—౧౦౫౬) నున్నట్లును
(క్రీ. శ. ౧౦౫౬) విశ్వనాథుడు (క్రీ. శ. ౧౦౫౭)
మున్నగువారును, వంగదేవీయగాథయగు ఆక్షిణీశం
కాశీ చరితమును, రాజేంద్రచాల్ మైత్ర నిర్ణయ
మును వేదీసంహార కృతికర్త (క్రీ. శ. ౧౦౫౭) ప్రాం
తిను వాచనములకు బ్రతిబంధకములు కావలెను. అపుడు
భట్టవారాయణుడే వారాయణుడై యాశీగా నిర్ణ
యంప ననువలెను.

ఈ నిర్ణయమునకు బ్రతిబంధకముగ వేదీసంహార
శ్లోకములు బాహురించిన వాడుడు (క్రీ. శ. ౧౦౫౭—
౧౦౬౦) అంబికర్తనుడు (క్రీ. శ. ౧౦౬౦—౧౦౬౧)

ధవంజయుడు (క్రీ. శ. ౧౦౬౦) వీరి కాలములు పై
నిర్ణయమును బాధించుచున్నవి. వీరిని బట్టియే విల్సను
పండితుడు వేదీసంహారము క్రీ. శ. ౧౦, ౧౧ శతాబ్దము
లలో బయలు వెడలినదనియు, జాతీయగు గ్రెగ్గర్
(క్రీ. శ. ౧౨, ౧౩ శతాబ్దాల పరిమిదనియు చూశానిది.
వేదీ సంహారకర్త బాహురి పనుకొనినది మేల్ప
ముల్లగు అప్రాయపడెను.

ఈ పరిస్థితులలో పాంధ్ర చరిత్రములు విమర్శ
కులు నీ విషయమును గూర్చియున్న జర్మింబి తేల్చు
నట్లును, వారాయణుడు కాలము పోకటి గెండు
శతాబ్దముల ననుకూల నెట్టివనో నీ కాల ప్రతిబంధకము
తోలగిపోవును. వారాయణుడు తాత వారాయణుడు
నియు నాతని పేరే మునుమికి వచ్చినదనియు నెప్పి
దోడును లేదు. వందంబ్రాడి కాసనమును బట్టి వారా
యణుడు తాతగారు మహావిద్యాంకురమునకు చెరి
యును. కావున వారాయణుడే వేదీసంహార నాటక
కృతికర్తయగుటకర్తముగా నావిశ్వాసము.

తుమ్మెద పెండ్లి

శ్రీ కొదాలి వెంకటరాజారావు

౧

3

తేకునిచ్చిన గులాబీ కన్నెముద్దుట
విందుచేసినది కమ్మందనాల
వయసువచ్చిన మల్లెపడుచు రెక్కలువిప్పి
కమ్మతావిడెను చక్కందనాల
కొలనునిల్చిన యెఱ్ఱకలువ పుప్పొడిగంధ
మందించి మురిసె తియ్యందనాల
ముసుగుతీసిన స్నిగ్ధముగ్ధమందారమ్ము
స్పందించె మధువు చిక్కందనాల
తుమ్మెదల జంట పెండ్లికై తొలివనంత
మున, మనోహర శోభావిభూతి తనకు
నవలతోద్యానవనము మన్మథవిహార
దివ్యసుందరశాల మా తెలుగునేల.

౨

కుతుకదాదిన కోణ కూనలూడెనుమించి
నేళ తెలిపెడి బాకాలతోడు
ఫలవృక్షములగోరునంకలు శుకములు
వాయించె వరుస నొబ్బత్తరీతి
ఎలమావి కొమ్మపై నిలచికోయిల కన్నె
స్థాయినిల్చినది సన్నాంగపాట
నెమిలిబోగము సాని నిగిడి పింఛమువిప్పి
కురిసె నృత్యముచేసి భరతశాస్త్ర
భంగిమలు, పెండ్లి వారలు స్పృంగిపోవ
ఎంతటి అదృష్టమోకద! యీవనంత
శోభ గ్రమ్మిన వనలక్ష్మి చూడవచ్చె
తానుసైతము పెండ్లి ముత్తైదువట్లు

జిల్లేడు పూలుతెచ్చిన తేనెకాన్కలు
చదివించుట పెండ్లి సమయమందు.
మాలతీలరలు సన్మాన మిచ్చుతలంపు
తీరిక పూలపందిళ్లు చేసె
పూతపూసిన క్రొత్తచూతమ్ము పైతమ్ము
వికజాతి తరిమినిల్చినది మధువు
సంపెంగవిరులు ద్వేషమువీడి పూసెను
నలది నిచ్చుకట నఖ్యర వేలార్చె
చేర్చి, తుమ్మెదజంటకు-పెండ్లి నాడు
నర్వశోభాయ మాన వనంతయుతువు
లీల నిలువంటి జాను పెండ్లిండ్లు చేసి
నిలుపుకొన్నది పరువు మా తెలుగునేల.
ఒకపూవు మెడనెక్కియున్న పెండ్లికీ మాట
డింకొక్క పూమెడ నెక్కియున్న
పెండ్లి కూతురుపైన విసరుపుప్పొడి భూభి
తిరిగి సిగ్గున వాని తిరిగిచూడ
కుండనే పెండిలికూతురు పుప్పొడి
లుక్కాముచల్లిన పువ్వుపండియె
గడుసు పెండిలికుమారుడె గల్పెచివరకు
వయసుశక్కువ పెండ్లి వడుచెయోడె
తుమ్మెదలజంట, పుప్పొడి చిమ్ముకొనియు
నొకరిపై నొక్కరీతి ప్రకటపరచె
యెదలలో దాగియున్న సమ్ముదమువెలికి
కనులపండువచేసి ప్రేమకుల మనసు.

పుష్పాలు - ప్రేమికులు - పశువులు

శ్రీ మునిపల్లెరాజు

౧

అప్పుడే జరిగిన వాతలో కేలంలా సుగంధ వేళ్ల వాసన కొడుకువచ్చింది. ఆకాశంలో మర్రి గాజ పుటావా జాగ్రత్తవలె చీలిపోయి వెట్టు కడుతున్న మబ్బులూ, వీటి బరువుతో రూలుమో, మెల్లగా వీస్తున్న గాలి, పోసురిపోతు చుట్టరాగలాగా వల్ల మేఘాటూ, వెండుగర్విటి పవనతో మబ్బుల కొగిలించి తల్లీ పిల్లపడుమోన్న పాయంత్రపు మార్మిడూ, ఎదురుగా విడు రంకుల ఇంద్రబాణమూ.

జనాంతాదు శివనాం గారు మేడ రెండో అంతస్తు చాలా పీచో, వట్టి పేరేరడికలు దాటి, పిట్ట నోడచాకా వచ్చి కిందికి దూకారు. పక్కనే ఆక్క కొడుకు మధువున్నాడు—చక్కని అపటల మైసాదు నిల్చు ప్రామాణమీద గట్ల కాష్ఠీరీ పొడుగు కోటుతో.

శివనాం గారు సింహద్వారంచేపు మాకారు. ఆక్కడ పందిరిపని ఆనీ, అతిశయశృంగం—“వాణి విలాస” ముందుచేరి కలుపు చెప్పకుంటున్నాను కూలి వాళ్లు. ఆయనకు చిన్న కోపమూ, వాన చినుకులు కదిలించిన మెరిలి మెంగులమీద సువాసనా ఒక్క సారీగా వచ్చి తగిలితే. ఆయన ముక్కుపపు అల మర్రి పుట్టిపంతలోనే నూయ మైపోతుంది.

“దూకావా, అమ్మాయి పాయంత్రం బండికి వస్తుంది. వీళ్ళింకా పందిరే వెయ్యిలేదు. ఇంకా తోర చాలు కట్టెచెప్పకు? తైలు అనుర్చే చెప్పకు? ఎందుకే తల్లీ, యింత రాధాంతం అంటే సంస్కరించేగా? తెల్లి రాకరాక వస్తున్నది. ఈ మాత్రం ఆలంకరణగూడా లేకపోలే ఎట్లా అని మారాం చేస్తుంది.”

మేనమామగారి మాటకు మధు కొంచెం పులి క్లిప్తదాకా.

“యివ్వారే పాయంత్రమా వచ్చేది...? అయితే మన ప్రియత్ కాల్లో దివామగారు చచ్చారేమో కదా కరుగారి కోసం...?”

“అయితే నేం? ఘోరలో కల్పి సంస్కరి అవ్వలే క్షేమకా... మరకం వేసిందిగా!!”

జనాంతాదుగారి నవ్వు ‘వాణివిలాస’ నోడల చాటువపున్న పనివాళ్లకు చక్కగా వినిపించింది. వెంటనే వాళ్ళు పనికి ప్రవేశించారు.

“అయితే నేను వెళ్తాను - క్షేమకా చాకా. పాపం, సంస్కరి ఒక్క చే వున్న చేమా”—అని మధు శివనాం గారి ముఖంలోకి చూశాడు.

మేనమామగారి నిండు పెదమలవండి చిరు నవ్వు జవాబుగా వచ్చింది.

“ఏమో నల్పా - నాకు నమ్మకం లేదు. నవ్వు గాని సంస్కరిగాని ఛాయను నురుబట్టలలా నేను లేండి? నేను బయలుదేరుతున్నాను పదింటి-లావ గ్యను తీసుకొని...”

పెద్దమామగారు లావగ్యగాదని అయినకు రేలును. అయినాగూడా అలా అన్నాని మాటల ఘోరంలో. ఆత్మత్వ ప్రకాశం.

౨

మెయిల్ లావలాని కింకా అరగంట ఆలస్య ముంది. సంధ్యారాణికి వెయ్యి ఆలోచనలు—అరగంటంత పొడుగ్గా వుండి పోట్ పారం. రైలులైన అవ రిలి చేపున యిదికదిల్లులమీద పరిచిత్ బల్లో మిలు నుగు పురుగుల పంకేతలు. అరగంటలో మెయిలు వస్తుంది. మెయిలు... రేను బుద్ధెరిగిన తర్వాత రూపిని తెల్లబలో మెయిలు వస్తుంది... మెయిలు... తెల్లి. సంధ్యారాణికి నమ్మకం కుదరబండలేదు... రేన తెల్లి... రేన అప్పడపు భావాల్లో... రేన అవ్యక్తపు బాల్య పృథుల్లో మాత్రమే సరిచివున్న చెల్లెలు... యీ మెయిలులో నేనా వచ్చేది?... వస్తుందా?

ఛాయను రేన పూపాలో చిత్రించుకోబారికి ప్రయత్నించింది. పెద్ద పల్లటికట్లా... నవ్వే జన్నటి పట్లా... యిది తప్పే ఛాయ పూపాకు అందలేదు. రేనకు ఒక చిన్న సంగతి మాత్రం జ్ఞాపకం వుంది. ఛాయ—పెత్తిందిగా రింటికి వెంపుడు వాకమందు, తెల్లి బుదికెవున్న వస్తుడు, రేనకు ఏదెమిడకళ్ళవస్తుడు... అంటే పదివళ్ళుంకేళ్ళ కిందిటిమాట... ఖోలా రిసకూ, చాయకూ, అక్క లావగ్యకూ మధ్య జరిగే గులాబిపూల పోటీలు...! ఒకళ్ళకు తెలివందా ఒకళ్ళకు

తెల్లవాడుచూచే నిద్రలేచి, అమ్మగూడా ఎర
క్కుందా, దానీలు చాళ్లు మేలుకోకముందే, పొగ
మందులో తడుముకుంటూపోయి, నులూచి నులువ
దగ్గర కలుసుకోవటం... ఎప్పుడూ చాటుచే... లేవది
చుక్క..... అక్కడ అందరూ వత్సకోవటం...
చాయది ఎంత అందమైనదా...? నచ్చేటప్పుడు ఆ
పల్లె కూర్చున్న పన్నుమత్తాల్లై... ఈ పదిపన్నెం
దేళ్లలో ఎంత దూరిపోయిందో...!!?

లావణ్య వత్సవికాదు. తను ఓకిహోయావని
ఏడుపు మొదలెట్టేది. లావణ్య అప్పటికి యిప్పటికి
అంతే. ప్రతి స్వల్పవిషయానికీ అన్ని రాక్షాం
తాలు కల్పిస్తుంది. అమ్మ—నువవులకు అంతంత
మట్టు. దానికి తగిన మొగుడే దొరికాడు. ఎప్పుడూ
వాస్తూ గారిని వుద్దించి, మోసంచేసి దబ్బు కాశేయ
టం. లావణ్యకు తప్పి ఆశేది లేదు. అందరికీ
సంతోషం, ఆహ్లాదం కూర్చే విషయాలుగూడా
దాన్ని కదిలించలేవు. ఏన్నీ ఒకతే దొరికింది...
యిం కేంగావారి?... ఆహర్నికేలా నుసగుసలూ, పక
పకలూ, నూటిలూ, పోటిలూ... యామలూ... వాళ్ళు
ప్రపంచానికి సరిహద్దులు అవ్వే... ఆ పొమ్మలూ,
చీరలూ, దానీల పొగ వలూ, దొంగ గారవలూ.

చాయ వస్తుందని తెలిసివా చా ల్పిద్దరికీ చిను
కుట్టినంతలాగా లేదు. పోనీ, ఏన్నీ ప్రేమలేక
పోవచ్చు. ఎంత ఏన్నీ అయినా సవరితల్లి అమ్మ
కాదుగదా...! కానీ... లావణ్య...!!! లావణ్య...
తమతో పాటు ఒక్క తల్లి కడుపున పుట్టిన లావణ్య..
దానికి బాతుగాలేదు. అది ముగ్గురిలోనూ పెద్దది.
లేనితామధనం గలది. తల్లిపోయింది... అమ్మ...
అమ్మ లేదు... పది పన్నెండేళ్ల తర్వాత మొదటి
సారిగా వస్తున్న చాయను అదరించవలసిన బాధ్యత
దానిది. అమ్మలేని చిన్న చెల్లి... కానీ చిన్నప్పటి
లావణ్య ఏమీ మారలేదు... ఆ యేడుపు, ఈర్ష్య,
గర్వమూ... కానీ అమ్మ... అమ్మే వుండనూడమా...
అమ్మ బావంక వస్తుంది. కళ్లు చెమ్మగిట్టుకొయ్...
అమ్మే వుంటే తన్ను యిటా ఒక గ్రహం పోవచ్చేదా?
ఏ పదిమంది దానీవాళ్ళతో యిచ్చి... నాన్నను తిరివి
వుండేది కాదా?

* * *

మధువచ్చి ఆ అవంతి ప్రవాహానికి ఆనకట్టగా
నిలుచున్నాడు. తన వాడైన మధు !!

ఒక్కరిగిరి... చిన్నప్పుడు చాయగూడా
యితేవరస, ఎప్పుడూ వాళ్ళిద్దరూ ఒకటి... లావణ్య
కలిసేచేతాడు.

"యెరుగో నిన్ను యిటువంటి పనులే చేయ
వద్దని చెప్పేది... మట్లాడ రేమండీ... చిన్నప్పట్నీ...
ఓ రాణిగాయా.....!"

తనకు వత్స వస్తున్నది. అబద్ధపు కోపాన్ని
నిజమని చూపేందుకు మధు చేసే వ్యర్థప్రయత్నం
తాను చూస్తుంటే.

"నేను "గారిది" కాదని లక్షసార్లు చెప్పా
నండీ"

"నేను అందీని కాదని..."

"అందీ కాకపోవచ్చు గానీ మొండివాడైతే
అవుతాడు"

"మొండివాళ్లు దొంగలకన్నా ఎప్పుడూ నయం
మేగా"

"దొంగలు యిలా ప్రత్యక్షంగా కనపడరు. అదీ
గాకుండా దొంగతనం చేసి దొంగలుంటారా?"

"మరి మాతో చెప్పకండా, రాత్రిల్లు చరి
గాల్లో కాదు తీసికెళ్లేవాళ్లో...!!"

మళ్ళీ చక్కరి గింతలు...

"అరుగో నాన్న గారు గూడా వచ్చారు..."

3

పన్ను గా, పొడుగ్గా అప్పడే శింత్కాలపు
మబ్బుల్లో స్నానంచేసి నిద్రున్న దేవకన్యలాగా,
తెల్లని చెవారెసేనిల్లు చీరమీద బుట్టచేతుల ముఖ
మలో జాకెట్టుతో చాయ... మొగలో రా కుమారైలను
మరిపిస్తా... మెయిల్ చేసింది దిగింది. తోడుగావచ్చిన
దానీ, పురోహితుడూ ముందుదిగి జవాబు అంది
స్తున్న పొయన్న పట్టకొంటున్నాడు. జమీందారు
గానూ, పన్నెండేళ్ల కిందట తన అన్న గా రిండికి
దత్తతపోయిన చిన్న కూతురు లలాటాన్ని స్వస్థం
చాడు. శిరసుమీద కొలుసుపట్టుతూ ముద్దిపూగొన్నాడు.
చాయ వంగి ప్రస్తుతతో నమస్కారం చేసింది.

"సంశ్లోక...!" నవ్వింది. ఎంత చక్కటి
నవ్వు? చిన్నప్పటి మత్తాల పళ్ళవరస... తన
సన్నిధి చేతుల్లో అక్క నడుం చుట్టచేసింది.

"లావణ్య అక్కడీ...?" అన్నది మట్లాడూనీ.

"రాలేదు... దానికి ఒంటో పొగులేదు."

"బ్రాహ్మ... నాకు... తెలుసు లే."

ఇద్దరికీ ఒక్కసారిగా నవ్వొచ్చింది. కొంచెం
దూరంగా కోటాతేలుల్లో చేతులతో మధు అక్క
చెల్లెడ వంక చూస్తున్నాడు.

"మధు బావను బాతుగా నవ్వెరగవుగా?"
శివనాథంగారి పగం ప్రశ్న.

చాయ బరువు కమరెవులు ఒక్కసారి ఆల్ప
ర్యంగా పైకేలేచి కిందికి వాలాయ్. ఆ పెద్దకళ్ళ పిగ్గ
జ్జాటుపూరం లైట్లమీద ప్రసరించటం మధు గమ
నించక పోలేదు. చాయ తలమీది పదుల లాక్కొని
కాల్లో అక్కపక్కనే కూర్చున్నది.

౪

కుక్కపక్షం వచ్చింది. పోయింది. అదీవారాలు, కాలపు అడుగులేని గర్భంలో కలిసి పోయారాని సాయంత్రపు జ్ఞాపకాల్లో మాత్రం నిలిచివున్నాయి. ఎన్నో నిమిషాలు. కానీ పన్నెండేళ్ల ఎడతాటును కూడన, అక్కడెల్లెటా తమ సంభాషణల అంతు చూపలేకపోతున్నారు. బాల్యకేవల స్మృతుల సెమరులో, తావులేని వర్షమాపం, అదృశ్యమైవున్న భవిష్యత్తు గూడా తమ ప్రాధాన్యతను పోగొట్టుకొన్నాయి. పుస్తకాలా...కళా...పిమ్మి...లావణ్య...నాట్యం...బాల్య స్నేహితులు...కన్నీళ్లు...నిరాశ...అమృత...పెద వాన్న...వాన్న...మధు...ఆ సంభాషణల చుట్టూ తిరుగుతున్నారు.

ఎన్నెళ్లో లావణ్య కుక్కు మాటల్లో, పిమ్మి కుట్టల్లో గడిచిన సంధ్యారాశికి కలల్లోని చెల్లెలు కొత్త జగత్తును సృష్టించి తెచ్చింది. నులూరీల పరిమళాలు, మాటల కోరికల అతీతమైన మలయమారుతమూ యీ కొత్తలోకపు సింహద్వారాలై ఆహ్వానిస్తున్నాయి. ఈ కుక్కు, యీ సామాన్యరి, ఎన్నో లోపాలూ... అన్నీ పవిత్రీకరణలు. ఇప్పుడో...తన హృదయ కవాటాలన్నీ విప్పి యిప్పుడు చెల్లికి మాపగలదు. చావులేని తన కలలను మాటల్లోకి మార్చి చెబితే... సానుభూతితో విని ఆనందించి, ఓవార్లకు చెల్లి. తెలివిగల చెల్లి. ఎవరిదివావాసానికి దూరమై ఇప్పేస్తూ వ్యర్థపుచ్చానని విచారించిందో...ఆ చెల్లెలు... ఛాయ ఒంటరిగా పెరిగినట్లు. కానీ యిక్కడో తన అక్క...తన, దీప్త చలికాలపు రాత్రుల్లో రక్తంల పెద్దదనంకొంది వసుకొని... కన్నీళ్ళు కొద్దుమా... ఆలోచించి...ఆలోచించి...అలసి విడిచిపోతా...అక్క...ఏవో అవ్యక్తమై, అదృశ్యమై యిన్నాల్సా తనలో దాగివున్న అక్కమీది అనురాగం... అక్కకు హత్తుకువాయి... మళ్ళీ ఎన్నడూ ఎడతాటులేకందా...యిట్లా...ఎప్పుడూ...యీ చిన్నవాటి బొట్టల్లో ఆడుకొంటూ...ఆ పొదిరిళ్ళలో దాగుణుమూలే లాడుతూ...చెరువుకట్టలా బాటి మొక్కలా...యీ నీదా...అబ్బ...అక్క పుంటే చాలు.../ పెదవాన్నగారి శిష్యులారా వాగిరి కలిసుండి...నవ్వు పరిస్కారం పుట్టివేతే...వాన్నగారింట్లోనే బావుంటుంది. అక్కయ్యా...తనూ... ఒకటిగా...ఎప్పుడూ...

"వాన్నగారు పెదవాన్నగారు పన్నెండేళ్లయిందట మాట్లాడుకొని..."

"వాన్నగారు నీమ వెళ్ళొచ్చి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోలేదు...అసలు తిగాదా అక్కడే వచ్చింది."

"వాన్నగారు సంస్కారప్రియులు"

"పెదవాన్నగారు అంత కట్టువుగా కనబడతారు గానీ వారి హృదయం నవనీరం లాంటిది. దీనియెంతో వారి కంఠ ముకుతారం! నన్ను యింగ్లీషు చదువుకోవద్దని కావించారు—సంస్కృతిలో పంచకావ్యాలూ, వీణ, భరతివాద్యం...యిచ్చ మన వాగిరి కలికు సంప్రదాయాలకు చిహ్నాలని...వాకు వీటి నే... నిత్యమూ పుష్పాధ్యాయులచేత నేర్పించారు..."

"అయ్యో, వాన్నగారైతే నా? యిక చెప్పేదేముంది? అంతా దొరల తరింగం. పేదన్నా, సాహిత్యమన్నా ఎంత యిష్టమని. వారి గ్రంథాలయం నిండా యింగ్లీషు, బంగారీ పుస్తకాలు తిప్పితే—యింగ్లీషి లేదుగా. అసలు మన పేద్రు మాడు... సంస్కృత...చాయ...యూ..."

"లావణ్య...లావణ్య పేరు చెప్పేవే..."

"....."

"లావణ్య మనలో ఎప్పుడూ కలియదు... నేను వచ్చి చెల్లెల్లు కావస్తోన్నాయి కదా...యింతవరకు ఒక్క సార్లు వా సరిగ్గా పలకరించింది?"

"అబ్బ, దాని కుక్కు ఎప్పుడూ...అంతేలే..."

"నీకు జ్ఞాపకం పుంపీ చిప్పవ్వదూ..."

"అబ్బ...భూ..."

"అమ్మ చచ్చిపోయే ముందు వాన్నగారిని పిలిచి అన్నదిట...లావణ్య తెలివిగలది. అది బడక నేర్చిరి. మీరు సంస్కృతాధ్యాపకులైన యిక్క కళ్ళతో పెంచాలి—వాన్నగారినుండి అలాగే వాగ్దానం తీసుకోన్నదిట. వాన్నగారికి పట్టదలలు వాస్తే... లివరకు పెదవాన్నగారి వామాటలకు సరిచి నన్ను చెల్లి చూచిరా అమ్మా అని పంపేరుగాని..."

"మధుకు అంతరిస్థు. మెన్నె అంటున్నాడు—ఛాయ అంత చక్కగా డాన్సు చేస్తుందని తనకు తెలివట."

సిగ్గు ఆవరించగా, కాటుకలాంటి తన నల్ల కళ్లను కిందికి వార్చింది.

"అబ్బ...మధు ఎన్ని సిగ్గులెల్లు తాగుతాడని? ఒకబయివాగా నే మరొకటి!/"

ఛాయ మాట్లాడలేదు. సంస్కృతమెరుకున్నది. తేలిపోయాన్న కళ్ళి దూరాప ఏవో అకేసో అమ్మ తాన్నో యాస్తన్నట్లుగా...సన్నని ఎర్రపెదమల వంకల్లో చిరుచెరుకులు...

"మధు తిరిగి కాలేజీలో చేరడట. వాన్నగారు అమెరికా పంపిస్తున్నారు—యింసీరింగ్ కొద్దుకు."

రావోయే రోజుల కలల్ని సంస్కృతమండే ప్రాసించుకొంటున్నది. మధు అమెరికాకు బయలుదేరకముందే తమ చెల్లి నిశ్చయప్రాయ వాన్నగారు... అంతదూరం బామా...మధును ప్రతిరోజూ ఒక్క

పుట్టరమన్నా వ్రాయమని చెప్పారీ...వచ్చేదను మధు...తిరిగివచ్చి...తనను గూడా ఆమెకొక తీసు కళ్ళెట్లుగా...వాణ్ణి గారిచేత... చెప్పించారీ... అమ్మా...వాణ్ణి గారితో ఎట్లా చెప్పటం...వీగ్గే నుండి...

పెళ్లిమాట చెట్టి! వెలుదామని పెదిమలమీదికి వచ్చింది...

మధు మాట వీచ్చేవరీ!...తరచాత చెప్పా చ్చులే...చెల్లది వదిలి తెలు ఆమెకొక వాళ్ళాలంటే... మధు ఆశ్చర్యమిదియ్యా...అక్కడ తలవల్ల... ఆలోగ్గం పాడుకేసుకుంటాను.....

౫

లావణ్య వప్త్య చాలా ఆకుదైవది. వన్యతే, అది ఎవరిమీదైనా విడుచుకువదిలినో లేక కనీ తీర్చుకో వేమాట లవదానో.....ఈ సంగతి జమీం దారుగారి పూర్వో, యింట్లో ఆఖాలగోపాల పెరిగి వదిలయింది...

"ఓనీ, గంగా! ఆ నమ్మబాజీపూలన్నీ ఎవ రిక్కే?"

లావణ్య పైదవులమీద విడుపుచిరువప్త్యను తను భవం కల కాపి గంగ వెంటనే గమనించింది.

"నిన్నమ్మగారు తెమ్మన్నారా—" ఇంకా అక్కడ వుండిటం ప్రమాదమని గంగకు తెలుసు.

తూర్పు వేపు వరండాలో పరిషియన్ రంగు మీద—సంగ్గ, భాయ నమ్మ బాజీమాలలు నుచ్చటం తెలుపు చాటునుండి చూసింది లావణ్య. అక్కడ నుంచే సంగ్గకు విషమతేట్లుగా—"నిన్నీ గారూ... ఓ నిన్నీ గారూ...నిన్నుట్టింటే అనుకొంటున్నానా, ఆ నమ్మ బాజీపూలు గిద్దించుదామని" అన్నది.

నిన్నీ కంకిం—"అయితే యిప్పుడేం మించి పోయిందీ?...గంగను పంపి గిద్దించు."

సంగ్గ గ్రహించింది. ఈ మనుషులది ఎంత వక్రమర్థి! ఈ పిల్ల చీరల కింద, యీ వాచాకు బాకెట్టు కింద, యీ చెదిరిపోవు అందాల కింద ఎంత నల్లని హృదయాలు !!

"నేను కోయించానంటే పిన్నీ గారూ! భాయ, నేనూ చెండ్లు కడుగున్నాం" అని తిను తిరిగి తేకసింది.

లావణ్య మెలికల మనస్సు అంత చక్కటి గూటి జవాబును ఓర్చులేకపోయింది. వరండాలోకి, ముఖం చిటమట మెచ్చుకుంటూ వచ్చింది.

"అవును, భాయా నువ్వు పంచుకుంటే చాలుగా. ఆ పచ్చ రామంతులుగూడా అన్నీ అట్లాగే వున్నాయి. వాటినివూత్రం ఎందుకు వదిలానో? భాయ పెట్టుకుంటుందేమో"—ఆ చూపులోని ప్రతి

కిరణంలో, ఆ మాటల్లోని ప్రతి అక్షరంలో, పాల్లలో, ఆ పెదిమల వంకర్లలో కూర్చున్న అసహనం వుట్టిపడుతోంది. ప్రతిస్పందిస్తోంది. నన్ను వాట్యం చేస్తోంది.

భాయ అక్కడ ఒక్కక్షణం కూర్చోవలేదు. గిజుక్కున తిరిగి మెల్లు దిగిపోయింది—నమ్మ బాజీపూలను వదిలి వేసింది. భాయ కళ్ళెట్లా ముత్యెట్లుగా కన్నీళ్లు కదలటం సంగ్గ గ్రహించకపోలేదు. త నేమి చేయగలదు? లావణ్య వేపు యేపాస్యంగా ఒక్కసారి చూడటం తప్పిలే??

* * * *

దిగుబాగా, తోటవక్క చెలువులోని వలనం లేని నీళ్లును చూస్తూ ఒంటరిగా కూర్చోనివున్న భాయ—అరగంటనేపటికే గాని తిరిగి కనిపించలేదు. రాకరాక వచ్చిన చెట్లీ, మర్చి తదిలాగానే యీ కుళ్లు వాతావరణంలో చిక్కుకొని యిలా మూగగా బాధ పడటం!

"ఇదిగో చిప్! నీకు యిదివరకే చెప్పలే? లావణ్య మాల్చి మనం తెలు చెయ్యగూడదు. దాని కుళ్ళతో అదే బాధపడుతుంది. మనకేం వస్తుంది?"

చూస్తుండగానే భాయకళ్ళెట్లా నీళ్లు నిండినై.

"అక్కా..." అని సంగ్గ మెదిమి గట్టిగా పెనవేసుకొన్నది - పంపెంగ కొమ్మను పాకే పెన వేసుకొన్న నోడును త్రాచులాగా.

"అయితే...సంగ్గక్కయ్యా! నీకు బాగా ఈర వచ్చునన్నా నే"

"అవును...చార్లంబరికన్నా."

"నాకు బాధగా రాదు"

"ఓనీ...అదెంత పని? నీకు కొంతుకోజాల్లో ఈర వేయ్యతాను. ఈ చెరువులో నేనూ, లావణ్య, మధూ అనేకసార్లు పంచాల కట్టి యీదాం. మధుకు లోతంటే మహాభయం. అసలు ఆమూల ఒక ముడి వున్నది. అటువేసుంటే రానే రాదు, ఇకలావణ్య? వాలగు గబాళకన్నా...."

ఏ సంభాషణలో నైవా పరే మధును తిగిన స్థానంలో యిరికించకపోతే సంగ్గకు తృప్తి వుండదు.

లావణ్యమాట ఎత్తిగానే భాయ—అప్పటిదాకా నాగస్వరం వింటోన్న బామలాగా ముక్కురాత్రెంటు న్నది ఛిలుక్కున—"అబ్బ—ఆకును ముచ్చుమాట వామండు ఎత్తికు—అయితే, నాకు కొంతుకోజాల్లో వస్తుందంటావా?"

"ఓ!"

"అయితే నాకు రేపు నేర్పాలమ్మాయ్!"

"ఎట్లుండీ మధుకన్నా నువ్వే బాగా ఈద గలద"

“చూద్దాంగా”

౬

మధు పుట్టినరోజు వంతుగ.

అదయ నే నిదవాసంగారి చురుగు అజమా యిషి క్రింద తలంట్టూ, ఫలహారాలూ, బ్రాహ్మణ సత్కారాలూ ముగిసినాయి. మధ్యాహ్నం వందు.

మధు అమెరికా వెళ్ళేయందు, బహుమతిగా, అనుక్షణ స్మృతికై తన యివ్వదలచిన చేతిగడియారపు గొలుసు, ముత్యాలు పొదిగిన బంజారపు నుండీలూ, అతని “అరవప్రాణం” గోల్లన్నేకు పిగిల్చుటెన్నులూ, అన్నీ పెట్టెలోంచి పెట్టగించింది సంధ్యారాణి.

మధు పుట్టినదివం సంకల్పన్నా మంచి అదను దొరకదు—యీ బహుమతులకు, అంతగా అయితే అమెరికా ప్రయాణ మన్నకు యింకేదై వా వస్తువులు, మంచిని చూపవచ్చు.

తోటలో ఒక్కడే మధు కూర్చోని వుండగా, వక్రి వక్రి, వెనకగా జల్లి వాటిని ముందు వుంచింది.

“అ...రే...చూడూ...సంధ్యా...సంధ్యా! నేను సిగరెట్లు మానేశానుగా—బాత్తుగా తాగవని వాగ్దానం గూడా చేశాను.”

కొంచెం చిన్న పోయింది సంధ్య.

“ఎవరికి?”

మధు కొంచెం విత్తరపోయినట్లుగా కనిపించాడు.

“ఎవరేమిటి?.....వాకే...నేనే వాగ్దానం చేసుకొన్నాను.”

“భేద...భేద...ఇన్నాళ్లనుంచి నేను పొట్లాడగా, పొట్లాడగా యిప్పుటికి వదిలించుకుంటా... యీ సిగరెట్లు ముక్కు.”

“అరే...యీ గొలుసు గూడా...యింత ఖరీదైన గొలుసు యిప్పుడెందుకుకొన్నావ్? నిన్ను నే కొత్తది కొనుక్కొన్నా నే...అంటే...కొనుక్కొలేదనుకో...అయిచ్చిన వాళ్లు గూడా యిట్లాగే పాపాత్తుగా...”

“ఎవరన్నావు మధూ!” అని మధు ముంతేలి మీది చోక్కా మదితమ పైకి తీసింది. చక్కని ఫ్రెంచి గొలుసు.

“ఎవరిది మధూ యీ బహుమతి? నీ యిష్టా యిష్టాలన్నీ తెలుసా ఏమిటి వాళ్లకు?”

“అక్కే...ఎవరూ లేదు...నిన్ను పుడికిందటానికి ఆలా అన్నాను గాని అశలుకొన్నది నేనే.”

సంధ్య అతని కళ్ళల్లో కళ్ళుంచి చూసింది. మధు వెలా వెలాచూ కళ్ళుకిందనువాయికొన్నాడు. కాని కొంచెం విడుగుడలతో—

“యీ నుండీలు ఎన్ని వజ్రమన్నాయ్ నా పెట్టెలో, ఎందు కివన్నీ?” అన్నాడు.

ఎన్నాళ్ళనుండో, మధురంగా పూసించుకుంటూ యీ నిధిదినానికై, కోరి దాచి వుంచిన యీ అందమైన వస్తువులు! కిందటి వేసంగిలో తనూ, మధూ వెంకటాచలం చెల్లినప్పుడు మెచ్చుకొన్న బహుమతులు !!

సంధ్య కళ్ళ నీళ్ళు గిగ్రువ తిరగితే. తనవాడైనమధు ఏమిటో యీలా మాట్లాడుతున్నాడు.

౭

దినాలుగా సంధ్య అంతా గమనిస్తోన్నది గాని మధుతో ఏదో పెద్ద మార్పు, చిన్న మార్పు వచ్చింది. మమ్మ దిన్న పామువలె మాట్లాడక కూర్చుంటాడు. వెనక ప్రతిపాదించుతూ కళ్ళుకు వెళ్ళేవాడు—వలగుదు మెంబరు తెన్నినక్కయను. ఇప్పుడు అదీ లేదు. తోడవచ్చుకు తొలివ సిగరెట్లు, లేక తనతో కలుద్దు. అన్నీ ముందు ఆలోచనలు. కాని యిప్పుడో? ఏమాట వచ్చిగా “అబ్బ ముందు ఆలోచనలు చేయకు సంధ్యా—” అని నుంచులింపుగా, బరువైన విసుగుతో త్రోసి వేశాడు. ఇంతి పాపాత్తుగా సిగరెట్లు మాని వేశాడు. కావాలని ప్రయత్నింతో తనను తప్పుకొని తిరుగుతున్నట్లుగా తోస్తున్నది.

సంధ్యకు అర్థంకాలేదు. ఎవరితో చెప్పకొంటుంది? తన పూర్వాయంపైన యీ కొత్త బగువు, యీ కుంగడినే మధు దిగులు—ఎవ రర్థం చేసుకోగలరు? చూయ ఒక్కడే తన కా యింట్లో ఆవురాలు. చూయ కన్నా చెడితే పూర్వాయం లేరికపడుతుండేమా. పాపం, దానికేం తెలుసు, వట్టి అమామకురాలు. అసలు తనింతవరకూ మధును పెళ్ళిచేసుకోబోతున్న సంగతి చూయకు చెప్పలేదుగా. యివ్వాళ్ళ చెప్పారీ. నాయంలేం “వాణీ విలాస”లో పుల్లెరాదినుండి వచ్చిన మణిపురి నటకుల నాట్యప్రదర్శనం. అక్కడిదైవా మధును తీసుకుపోవాలి.

మొదట చూయను వెతుకుతూ పోయింది. ఇందాక పూలుగుచ్చుతోంది. ఏదీ యిప్పుడు? దానికి పూలంటే ఎంత యిష్టమని?

“గంగా! చెల్లిన చూకావా?”

“లేదమ్మగారూ! యిందాకట గ్రామపోడు పట్టించుకొని తోటయింట్లోకి వెళ్ళాను.”

తోటయింటికి దక్షిణంగా వెళ్ళారీ. దానికి కొండువేపులా పెద్ద వరండాలు. వేసంగిల్లా చల్లద

వానికై శివనాథంగారి పాయంలో కట్టించిన బంగారా అరి.

సంగ్య చెతుకుతూ వెళ్ళింది. ముందు వరం దాలో గాని, ప్రక్కవ గదుల్లో గాని, మగ్గలలో గాని ఎక్కడా కనిపించలేదు చాటు. బయటి వెనుకవక్క వరండా చూడమంటే, తిరిగి పోతూ ఉండగా చాటు, నువ్వుపోవడం వక్కనే పాలరాతి ఆయన మొగన ఎరుకొచ్చింది.

“చెల్లీ...నీకోసం వెతుకుతున్నాను.”

“.....”

“భరతీవాల్ని ప్రవర్తనానికి రానా యేమిటి?”

చాటు మెల్లగా “వస్తా వక్కా!” అంది.

“గ్రామఫోను పట్టించు కొన్నవటగా..అదేదీ?”

చాటు తన చూపుడు వేలను బయటి వరండా వేపు నిక్షింపించింది.

“మనం భోంచేసి రియూతు గావారి. వాణి విలాసవేపు అందరూ అప్పుడే బయలుదేరుతున్నారు. నువ్వు వది, నేను గంగలేటి భోను పట్టించుకొస్తాను.” సంగ్య బయటి వరండా వేపు దారితీసింది.

అరే...మధు.

పనికి మర్నీలో కాట్ల చాయకొని, కట్ల మామ కొని పడుకొనివున్నాడు మధు. పక్కనే స్ట్రీట్ లు బండ్లు పేలిపోయిన గ్రామఫోను. దానికి ఆనించి యిన్ని హిందీ రికార్డులు, హిందీ రికార్డు లంటే మధు చెవి కొనుకుంటాడు. టైల్ పాటలన్నీ ఏరి ఒక మూల చేర్చేవాడు.

ఆ జేమిటి? కాయితాలు. మధు చేమా. అంత చిందరవందరగా యిం కొని పోలేదు? అన్ని చిత్తు కాయితాలు. అది...ఏదో పుత్తెరంలావుంది. సంగ్య పరికించి చూసింది. పుత్తెరంకాదు. నిరంజన మలో కంపెనీ, బంగారంప్రభు పనివాళ్ల కట్టు. ఒక వైవాధావన బంగారపు చేతిగడియారపు గొలుసు (రక్తవోషహ) కొంతుతేల ఆయిదువందల రూపాయలు.” ఆ కింద తెలుగులో ఎవరిదో చిన్న దివ్వారి. “నువ్వు సిగరెట్లు తాగటం జాత్రుగా మానెయ్యాలి.” సంతకంలేదు. నిన్ను మధు అన్న గడియారపు గొలుసు యిదే చేమా. ఏ స్నేహితులు యిచ్చివుంటారబ్బా?

“అరే...సంగ్య...భరే...ఎంతసేపయం జేమిటి నవ్వొచ్చి?”

సంగ్య చెనక్కు తిరిగిలేచింది. మధు కట్ల నులుముకుంటూ మర్నీనుండి లేచాడు.

“ఇన్సూరేన్స్ ఏమీ తానులేదు సంగ్య! ఇక్కడకొచ్చి చూశాను. ఈ మర్నీ భారీగా వుంది. అంతే ఎప్పుడు పడుకొన్నానో...ఏమిటో...”

సంగ్య మర్నీ రెక్కమీద కూర్చోని అరవి నుండిలు పడింది. కాలకు పరిశీలించింది.

“దిన్న...వాన్న గారు...దివానుగారితో చెప్పగా విన్నాను. మన...పెల్లి ప్రాణమూసం జల్ల గానే స్తీరపరుస్తారట మనూ!” సంగ్యను కన్యలకు సహజమైన స్నిగ్ధత అవరించింది. మధు భుజంమీద తల ఆనించి, తన జడను ముందుకువదువట్టుగా జార వేసింది.

“అబ్బ!...అంత తొందరే మొచ్చింది? నేను అమెరికా వెళ్ళివచ్చింది చాకా వుంటే యునిసిటోయే జేమున్నది?” అరవి ముఖంలో చికాకు విద్వప్తంగా ప్రతిబింబిస్తున్నది.

సంగ్య జరించింది. తనవాడైన మధు అన్న మాటలేనా యిం? ఈ ప్రాణంం వక్కలం కోసం... ఎన్నియంగాల నేదన, ఎన్నెన్ని తిపస్సులు, ఎన్ని తిపస్సుల నిష్క్రమణకు వీరికీ!! తనకు తానే మధు యిదివరకెన్ని పాదన్నాడు? “మన పెళ్ళి నేను అమెరికాకు వెళ్ళకముందే జరగాలని.”

ఆ మధు...ఏదీ? ఈ చికాకు...యారితప్పకు తిరిగేమధు. సంగ్య తన చెవులను నమ్మలేదు. కొని యిదిసర్వం. అమెరికా వెళ్ళి ఆగ్నే ఒక సంవత్సరం గడిచిపోయింది, తనను గూడా మధు తీసుకొని వెళ్ళినమాటలు...యివ్వడం? అన్యక్షమై, మాటల కందిన నేదనతో కలిసి సర్వం ముందు నిలిచింది. ఎన్నో ఆకలి నిరాశగా, ఎన్నో మధుర స్వప్నాల తర్వాత పీడకలగా, ఎన్నో పుష్పములు గడిచిన అనూ వాస్య కొండయిగా, నిశ్శబ్దపు భయంకరయాతన యాకిన సర్వం తనముందు, పరిష్కరింపబడలేక, పరిష్కరింపబడకనిలిచివుంది. నిలిచివుంది వెన్నంగా. నిలిచివుంది విడుపు నపువ్వుతో. “మనం తనవాడేవా?”

౮

చెలుపు అనటంకంటే దాన్ని సరస్సు అనటం సమంజసం. అది తిరతలనాండి జియించాడుగారి కుటుంబానికై ప్రత్యేకించ బడివుంది. మొన్న మొన్నటి చాకా, దానికి సురమ్యురాలు లేవు; కాని పిల్లలు ఎక్కినవివసతర్వాత వాళ్ళవత్తిడి వల్ల శివనాథంగారు, సరస్సువిడియమై కొంత క్రెద్ద తీసుకొనక తప్పిందికాదు. దానితో గట్టు మీదిపట్లమైన చింతపెట్టు కొన్ని, నాన తెముడుపోదలు కొన్ని సుగ్రంగా తుడుచుకొని పోయాయి. పెట్టువున్న మాడు వైపులా తప్పిస్తే, నాలుగోవైపున తెల్ల తోమరలూ, ఎర్రతోమరలూ, వత్తుగా పరుచుకొని ఆకులతో ఆ చూపనంతెగిసి కప్పి వేసివై. తోమరలూలను పండిగోళ్లలో ముగ్ధిమై కొయటం ఆలవాటుగా, కుటుంబాచారంగా వత్తు

వుంది. కిందటి సంవత్సరము మును దంపతీవలు రక రకాలవి తెచ్చి వేలాడు. మారంగా మూడువేలలా వున్న కంఠ, బయటివార్లకు—లోపల చెరువొక టున్నవన్న మృగముగూడా తెలియజేయవీరు. అందుకే సంస్కృతాన్ని “దేవ వరస్సు” అంటుంది.

౬

దేవ వరస్సులో నీళ్లు తోటిసలూపటం లేదు. మధ్యాహ్నపు వచంతపు నిశ్చల్యంలో, వేదమటకు తిరిగిన ప్రాధు ఒక్కటే లోతు నీళ్లలో పరిచయం చేసుకొంటున్నది.

సంస్కృత అనుకొంటున్నది—

“మధు రేవనావేవా?”

కెలుపులో నీళ్లు ప్రేమబుంకింద చల్లగా, మృత్యువుకంటే చల్లగా, మధు కల్పించిన నిరాశగా, కేరించి కిరులుకున్నై.

ఛాయ—

“ఎందు కక్కా...అట్లా వున్నావ్?”

“.....”

“నూట్లావరా?”

“.....”

“ఏమిట లోచిస్తున్నావక్కా!”

తను నూట్లావల స్థితిలో, మనస్థితితో వున్నదా? ఛాయ గూడా అక్కడ లేకపోలే, తీవరిం యింకెంత విప్పిరాగా వుండేదో?.....నిజానికి మధు. తన మృదయంలో అంత గాఢం చేస్తున్నానని గ్రహించక అలా అనివుంటాడు.....ఇంకో అర గంటలో రాదా? మళ్ళీ వస్తాడు...వచ్చుతూ తూహుపలు వేడుతూ. అన్నీ...దిన్నూ...వచ్చి ఆలోచనలూ మళ్ళీ మరిచిపోయి, తనూ తనవాడైన మధూ...!!

ఒక్కపారి వుచ్చెవలాగా సంకోచం వచ్చింది సంస్కృత.

“మాకావా? నీవప్పుడే మునిగి యాదటం గూడా చేస్తుకొన్నావ్!” అన్నది చెల్లెలు ఛాయతో.

రాయ, తన విద్య మరొకపారి జయప్రదంగా ప్రదర్శించబానికి, నీళ్లలో మునిగితేరి, ముఖంమీది చుక్కల్ని తుడుచుకొన్నది—“నా కింకా ఆ మూల లోతునీళ్లలోకి వెళ్లటమంటే భయంగా వుండరా!”

రాయ సన్నటివత్స గట్టుమీది చెట్లకొమ్మలో యింకా సన్నగా ప్రతిస్పందించింది. సంస్కృతి తిరిగి చూసేసరికి, అప్పుడే పదికలాలు యాగుకుంటూ పోయింది. సంస్కృతి వేడు మధుకూ జరిగిన ఈత పోటీలను స్మృతికి తెచ్చుకొంటున్నది. లోతునీళ్లంటే భయపడే మధును, ఎన్నిసార్లు తను ఆశేపుకు తీసు

కొనింది? ఎన్నిసార్లు...నీళ్లకింద ఒకళ్ళు లేవోలు ఒకళ్ళకు తాగుతూ...

“అక్కా!...అక్కా...యిటు మావేవా?”

రాయ సన్నటి వసుం! కాకిమతీ కంట్లో బంగారపు చేపలాంటి రాచకత్తువలె యాగుకుంటూ, మును నుకూ లేలుతూ!

“అదుగో...మళ్ళీ ఏమిటో అలా చిరున్నావ్?”

ఈమాట సంస్కృతూఁజొట్టింది.

“తామరలూ...సంస్కృతూ!”

“కాదు...అదిసిటి పారిజాతాలు.”

“పారిజాతాలా?!!!!యింతి ఒక్కగా...”

ఛాయ ఆశ్చర్యంగా మావటం, ఆ ఒక్కటి పలు వరస-మళ్ళీ దిగు దిగులును మరిచిపోయింది సంస్కృతి.

“సంస్కృతూ!...పారిజాతాలంటే...బ్రాహ్మక మొచ్చింది. పెదవాన్న గారికి పారిజాతపహారణం లోని ప్రవ్యాసల్ని వచ్చు...”

“మరి నీకు...”

“ఔను నాకు గూడా సక్కా. నాకెన్ని ప్రవ్యాస వేర్పారని. ముఖ్యంగా సత్యభామ... అలా...”

సంస్కృతి చెల్లెరి మాటల మీద వత్స వచ్చింది.

“అసలు...సత్య...భామ...”

ఇక సంస్కృతి వన్యావుతోలేక పోయింది. పుక్కిటనీళ్లు యిద్దరూ వెరజమ్మకున్నాను. సంస్కృతి అన్నది.

“ఇప్పుడు.....ఈ చెరువుమధ్య నువ్వట్లా నుంచాని నాకు సత్యభామ అరిగిందని చెబు తాంటే...నిజంగా కృష్ణుడి జలక్రిడలు...నవ్వు సత్యభామలాగా వున్నావ్...నిజం!.....చెడిరిం ముంసుల్లా తిడిసిన నడ్డలా...ఆ బంగారపు మెరిసీ గాజలా.”

ఛాయ గూడా తన దొక్కలు పట్టుకొని పేదగా నవ్వటం ప్రారంభించింది.

“పోదూ...నవ్వు గూడా వన్నాటలు పట్టిస్తున్నావ్...సంస్కృతూ...!”

“ఉహూ! నేవన్నంత మాత్రంలో సత్య భామనై నానా నవ్వు?...అసలు నీకు క్రిష్ణుతో కుంటేగా...? నువ్వు నవ్వు.

ఛాయనవ్వు మళ్ళీ...“ఏం లేకేం...యీ పారి జాతాలు కోసింది నాక్రిష్ణుడికే...” ఛాయకళ్లు ఎక్కడో తేరిపోతున్నై.

“ఓహో...ఎవరు?”

“ను...ధు...” ఛాయ చటుక్కున వారిక కరచుకొన్నది. వాన జల్లులాగా నీగ్గవచ్చింది.

కళ్లువార్చింది. తిరిగి నీళ్ళలో మునిగింది. పారి జాతాలు వైకెత్తి పట్టుకొని.

కానీ సంధ్య వత్సర ఆగిపోయింది. వన్నెని కనుకొనులు విగ్రహంతో ముడిపడ్డాయి.

మధు...

తనవాడైతే మధు.....

తన స్వర్గంలో నీతి నూటదుం తన స్వప్నాల్లో వాయుకుడు...

చెలుపు...యూ చే వ న రమ్మ...పారిజాతాలను, క్రిష్ణుణ్ణి, సత్యభామను సృష్టించిన జేవ సరమ్మ—రంకులరాలుం తిరిగిస్తుగా తిరుగుతోంది. ఆకాశం చెలువులో అల్లు కళ్ళలోలాన్ని ముద్దెట్టు కోవటానికేమో కిందికి దిగివస్తోంది. బలవంతంగా తానురావల్సి పక్కలకు తోకేస్తూ, చిన్న ఆలలు కల్పిస్తూ ఈదుకుంటూ పోయింది ముందుకు.

“అక్కా—అటు గుడి వున్నదంటి నే...నేను నూదా రావా...?”

సమాధానం లేదు. అప్పటికే సంధ్య చాలా మారం పోయింది.

“అక్కా.... నేనూ...వస్తూన్నా...మవ్వకే నీలు...ఆ లోతు వాటించిందాకా...”

చాలు అక్కలోనం ముందు మాటలేదు. ఆ దిక్కుగానే నీళ్ళలో పాటులుచేసి, ముతనుతూ తేలుతూ ముందుకు యాడుతోంది.

“అక్కా...యిక్క...న లో...కు”

“.....”

“సం...సం...క్కా...! ...ఈ లో...కు వాడు...అందటం...లే...దు.”

సంధ్య మెదిలిపై ఒకపారి చూపింది. గిరు మ్మన అటువేపు తివ్వకొన్నది.

“అమ్మా... సం...సం...క్కా!...నే...ను ...ము...ని...గి పో...తు...అ...మ్మా...!”

సంధ్య కదలలేదు. వెనుదిరిగి గట్టు పట్టుకొని మరోపారి చూపింది. అప్పటికే ఛాయ తెల్లని భుజాలు నీటిమట్టం కిందికి జారిపోతున్నాయి. కైకి తేలిపి పారిజాతాలు, నేవసరమ్మలో చూసవులు కల్పించిన తిరంగాల్లో నీటి వాలుకు కొట్టుపపోతున్నై.

వాలుగయిదు నీటిబుడగలు మాత్రం వైకి తేలిస్తే, నీటి బుడగలు...లేనితాన్ని, చానీ అంతాన్ని పట్టుకొని తెస్తూ, ఎవరో నేవతి దుర్బరణపు వ్యవస్థ, ఆమెకు ఎన్నెన్నో అవసరంగా వున్న వుద్యానపు పొలం తిరిగి కదిగి కార్చిన కన్నీటిలోటూగా...నీటిబుడగలు... వాలుగైదు వైకి తేలిస్తే... అంతే!

౧౦

కుళ్ళో మృదయంగల వాళ్ళందరూ చెప్పకొన్నారు.

“ఆ మృతాదిల్లి లావణ్య చెరువులో తోసింపట”

“పాపం”

“అ రెండో పిల్లసంధ్యకూ, యీ చెచ్చిన పిల్లకూ...జంట...కవల జంట...పాపం! సంధ్య తానీ కుంగిపోతోన్నదట దుఃఖంతో”

“ఏం వివాకే కల మెచ్చిందమ్మా...ఆ లావణ్యకు”

తీర్పు

శ్రీ కలపటపు రామగోపాలరావు

అతడు మహేశంగారికి దిచ్చితంగా తోచింది. రాజమహేంద్రవరం లాంటి మహాపట్నంలో హోరీ వేరాలకి కొదవని కాదు. తన అయిదల్ల మేజ స్ట్రేటు సిరిలోనూ చక్కరకాల గొడవలు చూశాడు. ముద్రాయి అడవివనం కూడా ఆయన అనుభవంలో కొర్రకాదు. అయితే, “దంపం దళసుగం భవేత్” అన్న పద్ధతిలో ‘పిలల్ కోడ్’ వొప్పుకున్నంత శిక్షలు విధించుకుంటూపోయాడే గాని, వేరానికి వేరే కారణాన్ని సురించి జిడ్డున యెన్నడూ బాధించలే దాయని. ఏ ఏ కాదుకీ వెల్లెనప్పడో, సంధ్య లంకరలోని గోదారమ్మ ముందు సుందే కోర్టు క్లి అలాంటి ప్రశ్న చేసివా, “సంచితకర్మ”, “దెబ్బ పొడిగి” అన్న సంజాయిషీలతో బాటు తన బ్రతు కులో పరవాలు మ్మరించేది. చటుక్కున యింటి కెళ్లి, భగవద్గీత పారాయణతో, మళ్ళీ తెల్లారికి మామూలు దినచర్యకి మనస్సు సంబాధించుకునే వాడు. కాని, యిప్పుడీ ‘గంగమ్మ కేసు’లో—

హోరీ అయినది దెబ్బ కాదు. వైస వేసివున్న వెలసెబట్టి, “ఆరువందలరూపాయల విలువగల ఆస్తి”గా శిర్కానులో ఖుటకించబడినా, సామాన్యులు లోభ వడే వస్తువు కాదు. అందులోనూ, ఎంత చీకటి బాట యినా, బహిరంగ ప్రదర్శనంలోనించి కేవలం ఒక పెద్ద చిత్రం చేతిబట్టుకుని చిక్కాలోయిందంటే, ఓ పట్టాన నమ్మకం పుట్టేది కాదు. కాని “హోరీ ఆస్తి”తో పరారవుతూ వుండగానే పట్టుబడిందట. వీరకొంగన మాటలో పాతనోట్లు—వీరై యాపా యలుకూడా దొరికాయట. పోలీసుని చూడగానే, ఆ పటం పోతేనే పారిపోలేదు సరిగదా “బాబూ, నా ప్రాణం—నాది” అంటూ యేవో ఇగ్రికేక లెట్టించటం!—ఇదంతా చెబుతూ ఇన స్పృక్తులు పిరాప్యామి— “అ!—ఆ పటం గిట్టు చక్రం లేదండీ, అది బంగార మని అనేవడి వుంటుంది—దొంగమండ!—ఆ రొట్టెం

ఎక్కడ కొట్టేసిందో—దేకపోతే, సంపాదించిన రావతో!—” అని పదేళ్ల పోలీసు అనుభవంతో పత్రాలేల్చేకా డోక బకిలినవుతో—

మహేశంగారా సంజాయిషీకి పెదవిరిచేకాదు మొదట. కాని, ఆయన ఆలోచనాతరంగాలలో అదే మాట పడేవడే—వరదలలో మోడుచైన వర్షం లాగ—పడగ ద్రి బుసలుకొడుకూ వచ్చింది. అయినా ఎన్నడూ లేనిది, యా చిన్న కేసు బడుయంలో తన కింత మగ్గన యెందుకని, మనస్సు మల్లించుకోదానికి చూశాడు.

ఆ మాడోనాడే విచారణ. విచారించడాని కేసుంటుం దయనా—దిక్కులేని లికారిది—వేరే వకిలా, వాదనా?—పిరాప్యామి “ఛార్జీషీటు,” ఆ యిద్దరు పోలీసు జవానుల వాన్మూలాలు—అంతా ఓ గంటలో తెమిలిపోతుం దనుకున్నాడు.

కాని, ముద్రాయి తరపున వారాయణమూర్తి గారు వకాలకు పుచ్చుకున్నా దనడంతోటి, మహేశంగారి అశ్వర్యం మరింత యొక్కువయింది! దిక్కు లేని దన్నారే, అంత దెబ్బకొడ పోయ్యగలిగింది?— “క్రిమినలు వైడు పెద్దదే య్యరిసిందుకుంటున్న చూర్తి గారిలాంటి చిల్లర కేసు పట్టావంటే, ఎంత దబ్బో— అంతకంటే మరే ప్రబలకారణమో—వుందా!—

* * * * *
అటువంటి కారణం వుండో లేదో గాని, మొదటిరోజు ‘క్రాసు’ లోనే మూర్తిగారు తన సరిభవని చూపించాడు—

“అవేళ, నీది ఎప్పటివకా ద్యుగితే—అంటే ఎన్నింటివరకు?”

“కాత్రి ఎనిమిదిన్నర వరకూ నండి—”

“అయితే, హోరీ జరిగించన్న నమయం - ఏడు న్నర ప్రాంతాలలో - నువ్వు ద్యుగిలోనే వున్నావు?—”

“చిత్రం”

“అంటే, చాలు బయటా, లోపలా—నవ్వు మామూలుగా వుండేది?”

“బయటేనండి—గేటు దగ్గర—”

“ఎన్ని గేటులున్నాయో చూడండి?”

“ఒకటేనండి—యింకా వేరే—”

“జనం వెళ్లాలన్నా, రావాలన్నా అదే త్రోవ—?”

“అవునండి—”

“అయితే, మాకు మాట చెప్తేమాడూ, నువ్వూ రెండడుగుల పొడవులా, అడుగున్నర వెడల్పు వున్న పటంలో—ఒక ఆడమనిషి పోషణాన్నవ్వకు, నవ్వా గేటుదగ్గర—త్రోవలోనే—వున్నావు!—అయినా, అక్కడికి దాదాపు అరమైలున్న పెద్ద మసీదు దాకా తిరిమిలే గాని ఆ ఆడమనిషిని అంది వుచ్చుకోలేకపోయావు!—క్రిందలేకు, పోలీసు పంచాలలో ‘రన్నింగురేసు’ ఫ్లోప్రైజ్ నీకేగా వచ్చింది?—”

“చిత్రం, అవునండి!—అదే—అంటే—ప్రైజ్ నాకే వచ్చిందండి—కానీ, అప్పుడు—కాస్త కాఫీ కని—గేటు వదిలి అవతలి క్యానండి!—”

“ఓహో, అలాగా కాఫీహోటలు గేటు కంఠ మారం వుండే?—”

“అంటే...గేటుదగ్గరే ఒక టుండుండి!—కానీ, నేను—”

“అక్కడికి వెళ్లేదే—అరమైలు అవతలవున్న పెద్ద హోటలు దానుంటుందని—కప్పు కాఫీహోం—దూర్విడి వదిలి అంతమారం వెళ్ళావు!—”

పోనీ దిగేసరికి, మాట చెప్తేమాడూ ముచ్చెరు బలూ పోతాయి. రెండో జవాబు, రెండువందల పది పానకి—మరీ కొత్తవాడవ్వడంతో కాబోలు—వణుకే పట్టుకుంది. కాఫీకి వెళ్లకపోయినా, మైత్రం మీద ఆ సమయానికి గేటుదగ్గర లేనట్లు మొదటే వొప్పుకున్నాడు. పరుకెత్తుకూ పడిపోయిన గంగ మృతి—పటం లాక్కునే సందర్భంలో—ప్రక్క లో! నాలుగు లాటిపోట్లు తగిలినట్లు కూడా తేలిందని క్రాసుపరీక్షలో—తర్వాతి, ఇనస్పెక్టరు మీరా

స్వామి, తన మాడోపాటీ—రామకృష్ణ అనే ఆయన్ని—బోస్కెంచాడు. “జేవునిపడుట ప్రమాదం చేసి—” అరిగాడు “ప్రత్యక్షంగా తాను చూసినవ”ని కొన్ని సంగతులు చెప్పాడు—

మద్రాసులో చిత్రకారుడు, రామెల్ల రామ రావు వర్గంతి సమితికార్యదర్శిగా, తానే చిత్రకళా ప్రదర్శనం యేర్పాటుచేశాడు. మామూలు ప్రకారం, ఆఖరిలో సాయంకాలంకూడా అక్కడే వున్నాడు. ముసేతైము కాస్తోంది. జనంకూడా ఎవరూ లేరు. తాను, హోటల్లో తిరుగుతూ, అన్యులయిన చిత్రాలూ, పొరుగుగ్గుల పంపాలివినీ, నివారలు వోటుచేసుకుంటున్నాడు. గేటుదగ్గర మనిషి ఎవరినో టెక్టు అని గడం దివిపించింది. అటు మాసేసరికి రెండవజాతి బల్ల మీద పడిన పాదావుడిగా బోరబుతుతోంది గంగమ్మ. అంతేతేరిం, ఎక్కిరిషమ నాలుగు రోజులూ కూడా హాజరవుతున్న చేనని గుర్తించాడు. మొదటిసారి ఆదిత కూడా వచ్చిన మనిషి—ఎవరో గోపాలంగారట ఒకటి రెండు చిత్రాలనిగురించి చాలా వివరాలడిగాడు. అంతేనీవు, ఆ పెద్ద కళ్ళి పప్పుజెప్పి, గంగమ్మ ఆ చిత్రందగ్గరే నిలిచివుంది. చామవచాయ శరీరం, తెల్ల చీర, నొక్కి దువ్విన తల, మనగ వెన్నెలలో మందారపుచ్చం మురించినదట రామకృష్ణి. ఆ దివిమలా ఎప్పుడూ అంతే శోభిష్కరంగా కనిపించలేదు. ఎప్పుడో చచ్చిపో, గంటల రేరబడి, ఆ వొక్క చిత్రందగ్గరే వుండిపోయేది. ఎక్కిరిషమ మాసే చేతయి, పొమ్మకేవరకూ వదిలేది కాదు. ఆఖరి రోజునకూడా, తాను “తైమయిపోయిం”దంటే, “బాబూ, కాస్తేవు!—కాళ్ళు లాక్కుచాకున్నా” యని ఆ చిత్రానికి ఎదురుగానే కూలబడింది. హోటల్లో వెలుగుతున్న దీపం కాంతి కంటే, అరిచేసిన దీపాల చీకటే ఎక్కువగా వుంది. అదే తెల్ల చీర—వరిగి చూసిపోయింది. రరిక చిరిగివుంది. రేగిపోయిన ఆ జాట్లూ, గుంటలుపడి చింతినివ్వలలాగ కణకణ లాడుతున్న కళ్ళూ, కన్నీళ్లతో తడుస్తున్న చెక్కిళ్ళూ—రామకృష్ణి కావాలకం మాసే వల్ల యుల్లుపం దా సమయంలో. అంతలో, గేటుదగ్గర మని మెండుకోకే వేస్తే తావటు వెళ్లాడు. తిర్యాలి, అతడి నేనో పనిమీద యింటికి పంపించి, తాను ముందు వరండా నానుకునివున్న ఆఫీసుగదిలో, నివో తిక్కలు చూసు

కుంటూ వుండిపోయాడు. అరగం టయింకో, నలభై నిమిషాలయింకో—మళ్ళీ తాను చూడలోకి వెళ్ళి టప్పటికి—అవివ లేదు. బల్లమీద ఆ చిత్రం లేదు! గమ్మన గేటుదగ్గిరికి పరుగెత్తి, నలుగురూ నాలుగు వేళలా గాలించారు. ఇరితించేక, తాను ఎక్స్‌ప్రెస్‌కో చూసి తిరిగొచ్చిన మరో పావుగంటకల్లా, ఇన్‌స్పెక్టరుగారిచ్చి, పటంతో సహా దొంగ పట్టుబడిందని, ఫిర్యాదు చాఖలు చెయ్యడానికని, తనని స్టేషనుకి తీసుకెళ్ళారు.

ఇలాగ, రామశాస్త్రి వాగ్ములం అయ్యాక, నారాయణమూర్తిగా రంగుకున్నాడు—

“శాస్త్రిగారూ, అఖిరోజాన అవివ వాలకం చూసి, వళ్లు బుల్లుతుండన్నార — అంటే మీకు భయం వేసిందా?—”

శాస్త్రి కొంచెం యిరిపిస్తూనే, “అదే, అంటే బుక్కుకున్నానని కాదు—కాని, ఆ చింతిరితలా, వెరిచావులా—మరిగ బల్లలో మాస్తే - ఏమిటో—”

“గమ్మన చీకట్లో ఏచ్చిది యెదురై, కెవ్వు మన్నటయింది—అంటేనా?”

“అవునండీ! సరిగ్గా అప్పటి నా మనస్థితి చెప్పారు—”

“అంటే, ఆరివమనస్థితిను!—కొద్దువారి విషయం ముఖ్యంగా గమనించాలని మనవి—శాస్త్రిగారూ, మరొక్క సంగతి—పటంతో మనిషి పట్టుబడిందని చెప్పడానికి, యిన్‌స్పెక్టరుగారే ప్యయంగా వచ్చారన్నార—ఏ జవాబుచేత కథారెట్టినా సరిపోయేది గదా?—”

“సరిపోయేది—కాని, స్నేహితుడి నోసారి చూసినట్టూ అవుతుందని వచ్చారనకోకుండదా?—”

“అనుకోవచ్చు - అసలు ఆ య స కీ మీరూ స్నేహం అన్న సంగతి తెలిసివుంటే!—అయితే పోయిన వస్తువు దొరికినా, కేసు నడపాలన్న పట్టుద లకి కూడా, యీ స్నేహమే కొరగమయిందని అనుకో వచ్చునా?”

“యవర్ ఆనర్ - అల్లెక్కా!”—అంటూ యిన్‌స్పెక్టరు పీరాస్వామి చద్రవ లేచాడు—“పాక్షి యీ ప్రక్కకి జనానియ్యకలసిన అవసరం లేదు.”

కొద్దువా రా అధ్యంతరం అంగీకరించమిదట మూర్తిగారు మళ్ళీ పాక్షిచైత్ర తిరిగి—“నరే, శాస్త్రి గారూ!—ఆ రాత్రి కలకుకున్నప్పుడు, ఇన్‌స్పెక్టరుగా రివరకే ముద్రాయని యెదుగున్న కేసు చెప్ప లేదా?”

ఇన్‌స్పెక్టరు తిరిగీ అధ్యంతరం చెప్పబోయాడు గాని, కొద్దువా రీ ప్రశ్న చేసటకు కాదని తీర్మానించారు. శాస్త్రి, యిన్‌స్పెక్టరుని మాన్తూ, కొంత నమ నుకుగానే—

“ఎదుగుండెడిం అంటే—ననక కొన్నాళ్ళ పాటు యిన్నియే పేటలో యెదుగుపొడుకునే వున్నారట—అమనిషి ప్రవర్తనంతో మంచిది కాదన్నట్టు చెప్పారంటే—”

“అసలవివ ప్రవర్తన పూసెందు కొచ్చిందో, నలవిస్తారా?”

“బాగుండెడి!—ధలానా మనిషి పట్టుబడిందంటే, ఆ మాటమీదా మాట వస్తుంది—”

“శాస్త్రిగారూ! నిజమే చెబుతా మని ప్రమాదం చెకారు. నిజంగా, జరిగిన మాటలు జరిగినట్టు చెప్పమని కోరుతున్నాను—”

ఆ మాటల్లో తీవ్రతకి శాస్త్రి కనుబొమలు ముడి వడ్డాయి - కళ్లు దెవలెవలాడాయి—“అంత చెప్పకూడని మాటలేం రాలేదు. ఏవో నిక్కులేనిదని కేసు జాలివడితే, ‘ఏక్కలేకపోవడ మేం ఖర్చు? - చాని కున్న ధనా పోగదూ నీకేం తెలుసు! నని హెచ్చరించారు—”

“ఓహో, అలాగా! ఆ విషయం యిన్‌స్పెక్టరు గారికి తెలుసువస్తుమాట!—భాంస్స, శాస్త్రిగారూ, అంతే” అని మూర్తిగారు కూచున్నాడు.

ఆ రోజుకి విచారణ ముగిసింది. పేజస్త్రీటు పీకం దిగి వెల్లినవాడు, కళ్లజోడుకోసం మళ్ళీ తానే తిరిగొచ్చాడు. ఆ రాతవంంలో బుట్ట తలపాగా అవతల తన గదిలో ముచిచిపోయాడు. నలదని క్రాపు, బుట్ట మీసాలూ, వచ్చని ముఖం నలధియ్యావడికి యితే వున్న మనిషి, కళ్లజోడు తీస్తుంటే వళ్లు వణికాయి. ఆయన కుర్చీపనకొల, గోడమూలమన్న బూజు సంచ బలుగువడి మెరిసింది. గోవారి గారి తిరిగి కొద్దుగదిలో దుమ్మురేగింది.

ఎవరో పెద్ద మనిషి, కోర్టును ముందు దగ్గరే మూర్తి గారికి వస్తుం పెట్టి కారుదాకా ఆయన చెంటున్నాడు.

“చూడండి గోపాలంగారు, వచ్చే హీరింగు కైవా ఆవిడ కోర్టులో హాజరుకావాల్సి వుంటుంది— ఎలా వుంది జ్యూరం?” అని మూర్తిగారడిగారు.

“హాట్టున్న మాట్లే మూసివ కన్ను తెరవటం లేదండి—లేవటి హీరింగునీ, ఏమో, కష్ట మనుకుంటాను—”

“రే వెలూగో కాదనుకోండి - వాటూ పెషెన్టు కోర్టులో నవీవుంది—వాయిదా తీసుకుంటాం—”

“మూర్తిగా, ముందుకూడా తాగటం లేదట—”

“అయ్యో పాపం, మరేం భయంలేదని, కాస్త నచ్చజెప్పి తాగించాలి గాని ఎలాగ?... ”

“భయం కాదు బాబూ, ఆ వటంకోసం!— ఆహారాత్రాలు ఒకటే వెర్రిపేలావనట - లాకప్ పహారాజవాస, పిల్లలగల వాడేమో పాపం, ఆ పాప చూడలేక, నిన్న రాత్రి రహస్యంగా ఆ వటం వట్టుకొచ్చావ్ బోసారి. అది చూసి ముగ్ధులూడునూ, ఓవట్టిన వదిలింది కాదుట—”

“పాపం, ఆ తల్లినుండే—” అని మూర్తిగారలా కారు వామకునే ఓ తుణుం పరధ్యానంలో పడ్డాడు.

“తెయ్యలుకేమన్నా ప్రయత్నం చేస్తే—” అని గోపాలంగారు సంజేహించాడు.

“తెయ్యియ్య—కాని, సరియైన హామీ—”

“నేను సరిపోతావా అండి?”

“మీరా!” అని మూర్తిగా రాశ్వర్యవర్ణాడు. “ఎవరోపరాయిమనిషికోసం ఎంతమారం సిద్ధపవతా దాయన?” అన్న సంజేహంలో పరిశీలిస్తున్నట్లుంది ఆయన బొమముడిపాటు.

“ఈ మహేశంగారు ఎంత పిసినిగ్నాలో అంత భయస్థుడుట—ఏ మాడు వాలుగొందలో దిచ్చే భరా వకు కావాలనొచ్చు—అడిగాక, కీడెంచి మేలెంద మన్నాని, తీరా విడిపించాక, ఆ మనిషి ఎటొచ్చి ఎటుపోయినా, మధ్య మీరు అనవసరంగా యిరుగున పడిపోతారు—”

“అయ్యోరామా, అటువంటి మనిషికొదండి— మొదటే చెప్పానుకదా—”

“అహ, అందుకుకాదు—కాని, చూడండి, యీ కోర్టులో ఒక కడుపున వుట్టినవాళ్ల మధ్యనే యెన్నో విపరీతాలు చూస్తున్నాం—కాలం అలాంటిది!—అందుకని, ఏదో మొదటినించి మీ కుటుంబం అంటే వున్న అభిమానంకోర్తే, వాకు తోచింది చెప్పాను—మరోలా భావించకండి—”

“ఎంత మాటండి!—ఈ గొడవలో మీ సహాయమే లేకపోతే, ఎవ్వడో ముగిసేది ఆవిడ కళ్ల— చిన్నప్పటి తల్లినీ, జ్ఞానంవాచ్చేవరికీ వొక్క తోబుట్టువునీ పోగొట్టుకున్న యీ నిర్వాన్యుడికి, నేవుకు చూసించిన యీ చెల్లెమ్మ కూడా కరుణయి పోయేది—”

ఆ కంఠంలో గుడ్డిక, గంగమ్మంటే ఆయన నుండేకి యెంత దగ్గరో, అవగాహన చేసింది. తుణుం ఆగి, గోపాలంగారు, మళ్ళా అన్నాడు.

“మీ ప్రతిష్టకిరెగిన కేసుకాకపోయినా, మీగా నకుంకట్టారంటే, నే వివశ్యగిగిన మస్తిఅరగ్గూపా యలకోసమనా?—వా మీద అభిమానంకోతాటు, ‘అయ్యో, నిర్వాన్యురాలే’ అన్న బాలీ, ప్రవకార చింత, ఎంతో వున్నాయని వాకు తెలుసు—మీ రన్నట్టు, ఎంత కలికాలం కొట్టుకుపోతున్నా, నిర్భ చింత యింకా పూర్తిగా చాడలేదు—మీలాంటి సత్పురుషులే అందుకు తార్కాణం—”

ఆ మాటలు మూర్తిగారి ఆంతర్యామి కల చాయి. ఒకప్పుడు, తాను పీఠిలారెక్కడి చదువు కంటున్న కోణాలలో, అన్నంపెట్టి అదరించిన గోపాలంగారి తండ్రి జ్ఞాపకం వచ్చాడు. కాలవక్రా వికి వొక పెడపట్టుకుని తాను పైకొచ్చాడు. పడు తున్న ఆకుమీద వుండిపోయి, గోపాలంగారి కుటుంబం అభోగిరిని పడింది—ఆయన, మక్కలు మేస్త రయాడు. ఆ బడివంతు లిచ్చిన ఆరవైరూపా యియా, మొదట అక్కరలేదన్నా—తాను వ్రుచ్చు కున్నాడు. ఆ రూపాయలంత ‘మస్తిరి’గా ఎన్నిదూ తోచలే దీ తుణుంలోతప్ప—

* * * *

గోపాలంగారి హామీమీద, తెయ్యలు దరఖాస్తు పెట్టడం, ప్రాసిక్యూషను పట్టుకల్ల అది కొట్టివెయ్య బడడం కూడా జరిగాయి. మరో పరిణామం,

గంగమ్మ తే నా పూరి ప్రభావంబులో ప్రధానవిశేషం అయింది.

‘ప్రతి బుద్ధులకం ప్రకటించబడే’ ఆ ప్రభావ ప్రకారం, సంపాదకుడు, విశేషి, సర్వసమ్మంది అయిన శ్రీనివాసాచారి చేతుల్లో ఓ యాదై గూపా యలు చేరినప్పుడే—తేకట్టా లే, మరో అచ్చానీసులో అరుపు దొరికినప్పుడే—తప్పు, బుద్ధవారం రాదన్న సంగతి ఆ పూరివారికి చిరకాలానుభవమే—అటు వంటి దీపారి, అదవపు పేటలలో ‘ప్రత్యేక సంఘిక’ వెలువడింది!—“విద్యాధులపై నా పాకి కొట్టులు, కరువురాక్షసి కరాకప్పుతాల్లు” అన్న వాస్తా వ్యాపాలతోబాటు, ‘కాంగ్రెసు పోలీసుల ఘన కార్యం’ అన్న కీర్తికతో ఆ విచారణ వివరాలు ‘మన ప్రత్యేక విశేషి’ నించి అచ్చయాయి. “క్రాపడి కృష్ణపరమాత్మలాగ, అవాస అనుకున్న గంగమ్మ రక్షణి వారాయణమూర్తిగాను వకుం కట్టడ”ని ఆయన ప్రతిభా విశేషాలు ప్రత్యేకంగా పుగ్గడించబడ్డాయి. పరిక కొని చూసిన కొద్దియందిగ్గరా, పేటలు చింపుకు చూసినవాళ్ళూ—అసలేమో చూడవలెందా అనోటా అనోటా వినిపించినవాళ్ళూ ఎక్కువయి, ఒక కోర్టులో వాయిదాపడ్డ ‘కేసు’ వంద కోర్టులుగా విగులలో విచారణ పొందింది. అప్పు, అలీ, అమ్మ కాని అదే దవకోకదా అని, ఆకరాాయిలు కోటి కొచ్చివట్టు చూట్టాడారు.

గంగమ్మతోబాటు, అదే యింట్లో అద్దకుంటూ ప్రస్తుత కష్టసమయంలో ఆదుకుని పనిచేస్తున్న గోపాలం మేధుడుకూడా (ముగ్గురుపిల్లల తండ్రి అయినప్పుడీ), యిలాగ ప్రజలకోర్కెలో వచక తప్పింది కాదు. గోరుకుట్టుమీద కోకటిపొటన్నట్లు, గంగమ్మ బ్రతుకెలా రచ్చరిపడినందుకే ఆయన చాలా నొచ్చుకున్నాడు. దానికితోడు, ‘లోమలు కాపుల’ని ఎంత తెలిసినరాదయినా, చివరికి హెచ్చానీసుకూడా ప్రత్యేకంగా కరులెట్టి ‘మూలు ప్రతిష్ఠ’ పురస్కరించుకుని, నాలుగు అనేసరికి, నీరవుడయాడు గోపాలంగాడు. దిక్కులేని యెన్నో కొంపలలో మర్రి పీఠంపెట్టిన ఆ విద్యాసంస్థ మూలవిరాట్టు పీఠేక లింగం స్వరణకొచ్చి, ఆయన పుత్రేభవమియాడు. నుండెట్లు తెంచుకొస్తున్న కోపం, దుఃఖం, గొంతులో నిగజిల్లి, “మియా నన్ను శంకిస్తే, యింక

యిక్కడ పనిచెయ్యడం కష్టం—సంపత్తి భంగం అన్నప్పుడు, దృఢిబోవకమే భర్తం—అనిన విషయంలో నా కర్తవ్యం అనుకున్నది చెయ్యకతప్పదు. కాని, తల్లికి వసంతంపట్టే చొచ్చానీసుజీవాశ్రయంకా కాలేదు—” అని గడిలోంచి చరచరా బయటపడ్డాడు. ఆ రోజునే గోపాలం మేధురి రాజీనామా పుత్రేరం హెచ్చానీసుకి చేరింది.

కాని మర్యాదకట్లా, ఆయన పుత్ర్యేగం కొంత తగ్గి, పున్న సంసార పరిస్థితులు కొట్టొచ్చినట్లుగా, గోపాలంగారి మనస్సుని కలవర పెట్టపాగాయి. తెల్లరిలే, కేసు పైనలుహియిరింగనగా, మూర్తిగా పెండుకో సాయంకాలం షికారుకి వచ్చినప్పుడోపారి కలుసుకోమంటే బయలుదేరాడు. తాలూకాఫీసు పిప్పనే గోదావరి గట్టుపైపు వడుగున్నాడు. లోగడ వానలకి పొంగిన యురికికాలవలు యురినిపలు రాజీయాలలోగే ముక్కులు బ్రదలు కొడుకున్నాయి. ‘గమ్మన అలాగ పుత్ర్యేగం పొడుసుకోవం తొందర పడ్డానేమో’ అనుకున్నా దాయన...భా, అంతలేమీ చూటలన్నచాడికింద ఎలా పనిచెయ్యడం యింకా?...ఏ ప్రయత్నాలు చెప్పకున్నా రోకడు తుంది...అసలా పూరినించిపోయి, మరోకోట వీడయినా ప్రయత్నించరమ్మ...ఇక గంగమ్మ మాత్రం ఎలా ఉంటుందక్కడ? అవిడవల్లనేగదా, అసలు గొడవంతాను?...పాపం, అవి జేం చేసింది?...సగం మతిపోయి, నైలులోపడి మళ్ళతోంది...

గొట్టెక్కా దాయన - చకోడన వరద గాలి కొడుతోంది. నాసికనించి పొడికొండలవరకూ, రకరకాల బహుళరణలు పోసుకేసుకొచ్చిన గొరిమి, పాగరసమాగమయోగం దగ్గర బడిందన్న సంతోషంతో, పరవళ్ళు తొక్కుకూ పరుగుకుతోంది. అప్పుడే, ముప్పునించి వెలువడ్డ అస్త్రంగభ్రామిడి పరామర్శకి, స్వగనాల రేపులో రెల్లుదుమ్ములు సనితం పులకించి జలజలమంటున్నాయి—

ఆ రేపులోనే గంగమ్మ తనకి మొదట తటస్థపడ్డ దృశ్యం జ్ఞాపకం వచ్చింది గోపాలంగారికి—రెండేళ్ల క్రితం - అంతకంటే చీకటిపడ్డ సమయం - తాను, ప్లానానికీ వెడుతుంటే, అవతలగా అడగొండు, ఏడుపు, విడిపించి పరుగులేసరికే, కాస్తలో ప్రమాదం తప్పింది - నా ఆనేవాళ్ళు లేక, సంఘానికి వెలిలయి

కూడా, కొడుకొకడు బ్రతుకు భరించింది - లోకుల కది పాపిష్టి కానుపయనా కన్నకడుపులి ఆ శుభవే సర్వప్రపంచమా అయిదు. ఆ పిల్లవాడి మీదనే ప్రాణాలన్నీ పెట్టుకుని, వాడికోసం వంటలు చేసింది. చె పనులు చేసింది. గంటలకొద్ది పంతో పంతో కష్టించింది... ఏదో అల్లాడుని పనుకుని, ఏరాస్యమిలాంటి అల్లబుద్ధులు అవ్వగా ప్రవర్తించ తోడే, తగిన బుద్ధిచెప్పి తన నీలం కాపాడుకుంటూ వచ్చింది... "నాకన్నా, నాదగ్గా-నువ్వు పెద్దవాడి వయి, అమ్మ రావ రెప్పుడు తీరతాయ"ని ఆ పిల్ల వాడితో చెప్పివేడిచింది..... కాని, ఏ చేతుడి కన్ను మట్టాయో, అయిదేళ్ళయినా నిండకుండా ఆ కౌక్కు ఆకామాడా అంతంఅయిపోయింది. మహాచకంబ!... ఇంక తనకు యిల్లేమిటని, అంతక్రితం తన మర్లయ్యని మట్టిపాలుచేసిన ఆ ప్లూవాలరేపులో నే తానూవాడికి గోడు పెడదా ముకుందిట - "కాని, అమ్మయ్య, నిన్ను చూపించి, నాకొ ఒక్క రోవాకూడా మూసే కాదు చేతుకు" అని చాలాసార్లు తన కన్నాలు చెప్పు కుంటూ వాపోయేది గంగమ్మ - ఆనాగ, ఆవిడ ఆత్మ మాత్య ప్రయత్నం తప్పించిన ఘడియ మొదలు, ఆనాటి కానాడు తన కెక్కువ ఆత్మరాలపుమా వచ్చింది. కుటుంబంలో మనిషయిపోయింది. ఆమర్ల్య రెండోవాడికి కలరా తగిలి, ఆసుప్రతిలో పడేసి, అవరోరాత్రులు ఒక్కలే వాడి మందం కనిపెట్టుకుని బ్రతికించింది... ఇరెక్కడి బుజామబంధమా అనుకు న్నాడు గోపాలంగారు -

ఆవరల పవవలరేపులో, మామూలు పికారు జనం, కొబ్బరికాయల బస్తాలమీద 'క్షయ్య'లు సాగి రున్నారు. బహుశా, తన పేరూ గంగమ్మ పేరూ కలిసి, వాటివరసా చేపండా ప్రదర్శిస్తూ వుంటారు - ఆ చెల్లెమ్మ కడుపు దుఖం మరిపించడానికి, బ్రతు కంటే కొత్త పురానాం కల్పించడానికి, తాన ఎన్నో బోగలు చేశాడు - బాధలు పడ్డాడు. తన పిల్ల లని ముస్తాలు చేసేటప్పు డావిడ ముఖంమీద చిరు నవ్వు చూసి, మరిచిపోయిందనే అనుకుంటూ వచ్చాడు - ఆ ఎన్నోకడలో మళ్ళీ అని దా చిత్రం చూసిన ఘడియవరకు - ఆ పిల్లవాడు కూడా లోక మోహంగా వున్నాడు. ఆ గిరజాలజ్ఞుడు, చంపకు చాచుకు కన్నా, ఆ బుద్ధికోదూ, తాంటే చిరునవ్వు, చిన్న బోడ్డు - చూడే, ఎవరో యీ కాలపుభావాల

చిత్రకారుడు, బాలకృష్ణుడిని మామూలు బాలుడుగా చూపించా డనుకున్నాడు - 'బాయి' అని పేరెట్టి ఆ చిత్రం వ్రాసినాయన ఎవరో కృష్ణమూర్తిట - యీ మర్లకే చెకోవన్న చిత్రకారుడుట! - ఆ వారసు కోనాలు తా నేదో పారస్వత సభల గొడవలో వుండి పోయి, గంగమ్మ సంగతి కనిపెట్టలేదు - తర్వాత, తన భార్య చెప్పింది - ఎప్పుడో దామసున్న ఏదై మాపాయలా అడిగి తీసుకుందిట గంగమ్మ... ఆవిడ బున్న ఏకైక ఆధరణం, బంగారుకేసు మురుగులుకూడా చేతిని వున్నట్టు లేదట! - పాపం, ఆ పటంకోసం, ఎంత యమయాతవ పడివుండాలో!... తన కొడుకు పోలికనుకున్న చిత్రం, చూడగా చూడగా తన కొడుకేననే భ్రమ కలిగించి వుండాలి - దేవుడు చూపించా డనుకున్న అన్న కూడా దరిగ్రుడే నని తెలిసి, ఆ క్షయ్యకోసం పిచ్చిగా ప్రయత్నించి వుండాలి... కాని, యిల్లరికి పంచగ అభ్రతుందను బున్నట్టుయిందా ప్రయత్నం...

కాని, చివిత్రం, ఆ తల్లి కళ్ళనికూడా మరిపించ కల పోలి కలా వచ్చిందా చిత్రంలో? - అదే పండేహం, తర్వాత కలుసుకున్నప్పుడేకే, మాటలలో చూర్తిగారు కూడా అడిగాడు - 'ప్లూండా పిలానే వుంటారని వివక గంగమ్మకి చెప్పిన సమాధానం కంటే ఎక్కువ చెప్పలేకపోయాడు గోపాలంగారు - చూర్తిగారు తల పంకిస్తూనే,

"ఆ బొమ్మ గీసిన కృష్ణమూర్తి, పూర్వం ఆని పికి తెలివినవాడేరా?"

"నే నెరగని 'పూర్వం' ఆవిడ జీవితంలో లేద నుకుంటాను - ఆ ఘట్టాలన్నీ నా కళ్ళకి కట్టిపట్టుగా మువమ్మలో పొడ్డుకుపోయాయి"

"అయితే, నా పూసా పారబాట! -"

"మొదట నేనూ ఆ నేక అపోహలు పడ్డానండి - కాని, తెలుసుకున్న కొద్ది, ఆవిడ నిర్మలాంతికరణ వాడేత చేతులు తోడింపకేసింది. భర్తమూర్తికొన లేని న్రుద్ధిసంఘం, ఆ భాసలే పాప పుణ్యాలుగా భ్రమించే అలవాటు వొప్పవ, ఆ అమాయకురారిని నానా హింసలూ పెట్టింది" అని గోపాలంగారు, గంగమ్మ పూర్వకథ చెప్పాడు -

అసలావిడ పేరు గంగామహాత్మి - చిన్న ప్పడు, 'మహాత్మి' అనేవారట! - రామచంద్రపురం

దగ్గరేదో పల్లెటూరు!—పల్లెటూరి అనినా, తల్లిదండ్రులూ పిల్లని పెండ్లి పెట్టివాడికిచ్చారు. పెండ్లికి తీసుకుంటా... అర్థ పాతాక్షర 'విద్యార్థి' అని పిలుస్తారు. అప్పుటికి పదహారేళ్లు నిండేది మహాలక్ష్మికి. జాటు తీయడం నానాదు. ఎవరో, అవిధి భర్త తాలూకు దూరపు బంధువు—పాతికేళ్లకు రాడు— పోట్లాడి ఆ ప్రయత్నం మానిపించాడు. అలా ఏర్పడ్డ గౌరవం కొద్దీ, దీనిమీద ఆతగాడు పరికరించినప్పుడు మాట్లాడిందామిద. అసలా పెళ్లి పెళ్లేకాదని, తీవరం అలా అవేదిగా చిన నన్నెల చెయ్యడం చేతులిచ్చేదేకం కాదనీ, క్రమంగా ఆతడు ఎన్నో బోసలు చేశాడు. తాను పెళ్లిచేసుకుంటానని, రాజమండ్రిలో అలాంటి వివాహాలు చేసే సంస్థవుందనీ నచ్చ తెప్పాడు. ఆతడిని పూర్తిగా నమ్మించామిద. పెళ్లి అయినా భారీగావున్న భర్తృప్తానంలో ఆతడి మాన్తీ రసమృదయంలో ప్రతిస్పించుకుని మురిసింది. యవ్వనోద్రేకంలో ఆతని కోరికలకి ఆత్మార్పణ చేసింది. నెలలయిన కొద్దీ ఆవిడ బ్రతుకు దుర్భరం అయింది. ఆతడు క్రమంగా కనిపించడం మానేశాడు. వాళ్ల వాళ్లకి విషయం తెలిసి ఆవురునించి తీసుకుపోయి చేరే పెళ్లి చేశారుట! ఇంట్లో పెద్దవాడెవడును ఒకావిన ప్రార్థనమానం వావాహింసలూ పెడుతుండేదట. ఆ దుర్గడికేం, మగ మహారాజు, పించేసేవా చెల్లుకుందని ఆవిడచాలా పార్లన్నదట—అంతకుముందు, తన బ్రతుకంత చేసినవాడి వయసం గంగమ్మకి తెలియదు. తెలుసుకుంటామన్న యోచన కూడా తోసలేదామిదనీ, ఎలాగో యింట్లోనించి పెండ్లియ్యాలని ఆ పెద్దవాడెవడుచే గట్టి ప్రయత్నం చేసిందట—అంత పని చేసే వారే అన్నయ్య—కానీ, నాకు జబ్బు చెయ్యడం, పొట్టు తెలియని స్థితిలో ఆకుపత్రిలో పడెయ్యడం, వాళ్లకా శ్రమ తప్పింది. అప్పుడైనా పోయింది కాదీ పాడు ప్రాణం? అదేమిటో నాకు మాత్రం యింకా బ్రతికాలనే వుండేది నుమి! అంటూవుండేది గంగమ్మ. అక్కడ ఒక 'వరుసమ్మ' దయవల్ల, తల్లి పిల్లవాడూ, ఒక ఏడాది తీరించారుట. ఆ వరుసమ్మ చివరికి పెళ్లి చేసుకు పెళ్లిపోతూ, యాత్రే రూపాయ లా పిల్లవాడి చేతుల్లో పెట్టి కళ్లమ్మల నీళ్లుకుంటుంది—“మల్లనిన్న మాన్తీ ఆ వరుసమ్మ జ్ఞాపకం పడుతున్నయ్యో” అని చెబుతూ, ఆ సంఘటనంతా ఒక పెద్దకలగా తోస్తుం

డచేది గంగమ్మ— తర్వాత ఆవిడ కళ్ల మీదికివరకే తెలుసు” నని గోపాలం గారురుకున్నాడు.

ఇద్దరూ గట్టెక్కేసరికి మునిసిపలు దీపాలు చీకట్లని సూచిస్తున్నాయి. మూర్తి గారు కాదులో మామంటూ అన్నాడు—“మాడండి గోపాలం గారూ మన తరఫున మీరు మొదటి సాక్షి కావాలి నీవుంటుంది—”

“మీ ఆజ్ఞ బాబూ, తెలిసింది చెప్పడాని చెప్పడూ సిద్ధమే—మొదటి సాక్ష్యం అంటే, అసలు మొత్తం మనకేపు—”

“రిమాన్సులూను—”

“మున్నగు సాక్షులూ అండి!—నేనూ—రెండోది?”

“ఆ పటం!—”

“నూడోది?”

“భగవంతుడు!” అని మూర్తిగారు పెద్ద నిశ్వాసం విడిచాడు. కాదు బయలుదేరింది.

* * * *

మర్నాడు కోర్టులో గోపాలం గారు వాక్యులం యిచ్చాడు. గంగమ్మ కీల ప్రవర్తనలుగురించి తనకి తెలిసిన సంగతులు చెప్పాడు. ఆ సేకసార్లావిడ, తన పిల్లవాడి అందచందాలు చెప్పకు వాపోయేదనీ, ఆ పోలికలన్నీ యిప్పుడు చోరీ అయిందన్న పటంలో స్పష్టంగా వున్నాయనీ, తెలియ చేశాడు.

ఆ రోజున, ప్రభాకంఖం ప్రతిక ధర్మమా అని కోర్టుగది ప్రేక్షక భవంలో కిక్కిరించింది. ఎన్నో కేసులలో మూర్తిగారి వాదనలు విన్నవాళ్లు, అంత వుద్రిక్తుడై ఎప్పుడూ ఆయన మాట్లాడలేదని అశ్చర్య పడ్డారు—

చాలా వీరస స్థితిలో వున్నా, ముద్దాయి వారోజున హాజరు పెట్టారు—ముడి విడిపోయిన అజ్జట్టు అలాగే ప్రేక్షకులతోంది; సగం నిద్రలో లేచినట్టు, కళ్లు కణకణ లాడుతున్నాయి. అదృష్టిలో నిద్ర ప్రతయీ కోర్టు, ప్రజలూ, గొడవలూ చాటి—విలోకాలకో అందుకున్నట్టుంది. అమ్మవారి చాతరలో గణాచారిలాగ, ఆవిడ నేనాం ప్రాగిపోతోంది. పోనెక్కే ముందు చెయ్యాలైన ప్రమాణం కూడా ఆవిడ స్పష్టంగా వర్ణించలేదని ప్రాసిక్యూటరు తరఫున ఒక

అభ్యంతరం చేపాడు. అది ఏ ప్రశ్నలీ సమాధానం యివ్వలేదు— అసలది, వినిపించు మన్నులే లేదు. మూర్తిగాదు తన కెందో సాక్షిగా హాజరు చేయించిన 'ఎక్స్‌ప్రెస్'—'బాబు' చిత్రం—మంచి పెట్టి వస్తుకు మూత్రం, ఏదో చిట వొక్కివట్టాదన చేతులు చాచింది. ముఖం మోద ఒక క్షణం ఏదో కొంత బరిగింది. నిద్రనున్న ఆగ్నిపర్యంతం ఒక్క సారి మల్లి విజృంభించినట్టు, అవిధి ఆపాద మస్తకం కుప్పకూలింది. కాని, "మావమ్మా—యీబొమ్మ నీ కొడుకుదేవా—చెప్తూ—దేవుని ఎదుట, ప్రమాణం చేసి—నీకన్న కొడుకేవా?" అని మూర్తి గారు గద్దడ కంఠంతో ప్రశ్నించే సరికే, ఆ మహా చైతన్యం మల్లా సమాధిలో పడిపోయింది. జల ప్రళయంలాగ బోట లాట కారిన కన్నీరే సమాధానం అయింది. "ఇంక అదివ పాశ్చ్యం చాలి" మేజిస్ట్రేటు మహేశం గారాజేరినదింతోటి, పోలీసుజవా వారిదని తీసుకు పోయాడు.

"కడుపు తీపి యెరిగిన తిరి దండ్రులకి అంత కంటే చుజావక్కర లేదనుకుంటాను" అని మూర్తి గారు తన 'మనింపు' అందుకున్నాడు. పటం పట్టుకు చెల్లి నవ్వడావినబకదిగం అయిన పువ్వాదావధలోపుందని, రామకృష్ణ సాక్ష్యం పురాహరించాడు. అప్పటి చర్యలకి అవివ బాధ్యురాలు కాదని వాదించాడు— "ఎదారి ఎంత మధ్యలో నీళ్లు కనిపిస్తే తాగ బోవడం చోరీ అవుతుందా? కి కారణ్యంలో పొంతుకు వెలుగు చేపు పరుగెత్తడం నేరమంటామా? వచ్చిన పిల్లవాడు కంటబడ్డా దెమకున్న పుడు తిర్చి ప్రత్యేకమైనా పరవశం కావడం కూడా అలాంటి అనివార్యమైన, అధ్యాత్మిక సంఘటనే—అసలు చోరీ, అదివ బ్రతుకలా బంధలు చేసిన రాక్షసుడు చేసింది—గంగమ్మది కాదు—ఆ పటం ఆ తల్లిదే!" అని మూర్తి గారు మూర్ఖునే సరికి అక్కడి ప్రజలూ వత్తు నిష్ఠులూ యారు.

తీర్పు వినిపించేసరి కారోజ వాలు గయింది. అవతల వానజడి తగ్గింది. పచ్చని చెల్లెలిదన అప్పటి వచ్చిన నీరెండవడి వక్కవిది ముఖ్యిలో పున్న పనిపాపడి చిరువపులాగ ప్రకృతి అంతా చిదానందంగా వుంది.

మేజిస్ట్రేటు మహేశం గారు, తీర్పు చెబుతూ—అప్రయత్నం గానే—నుంచుండి పోయాడు. అక్కడిపున్న వాళ్లకోసం కాదన్నట్టు, అతి హింసవ్వరంలో అచి అచి మాట్లాడాడు—అప్పటికి ముద్దాయి అనుభవించిన వైరు ఆ నేరానికీ తగిన శిక్ష అయిపోయింది. వ్యాయాసేతర ఆశీషం నేరవేరిందని, వెంటనే గంగమ్మ చికుదలకి ఆదేశించాడు— "ముద్దాయి తరపున, మూర్తి గారు—అప్పట్టు—యా బా—బు—పటం—ఆ తల్లిదే!—అవివక—వచ్చుగిండు తున్నావ—" అని యివ్వెట్టరు వీరాపాపాని వైపు చూచిస్తూ కవ రొకటి విక్లంబోతు చేరి కిచ్చాడు. ఎలా తెలిసిందో, ఒక్క క్షణంలో అక్కడి ప్రజలంతా, ఒక్క నుండేగా, "ఓహో, మహానభావు" డవి హాహాకారం లేచింది. కారణం, ఆ కవనంలో పున్నది రామకృష్ణ పేరట, అనవంధల రూపాయలకి చెప్పు—మహేశం గారిచ్చిన 'బాబు' పటం ఖరీదు!

* * * * *

కోర్టులో ఆ కేసులా ముగిసేసరికి, అవతల మల్లి ముకురందుకుంది. ఆ చిరిగిని రాత్రి తొమ్మిదివరకూ మండపోతగా మరుస్తూనే వుంది.

అప్పటికి గంగమ్మ కేసు నాళ్లరు చేరులలో పడింది— ఇంటికి తీసుకొచ్చినప్పటినుంచి, చూటా మంతి లేకుండా మంచంమీద పడివుంది. పొట్టు పేలి పోతోంది. పరీక్ష చేసి, 'న్యూమెనియా' అన్నాడు నాళ్లరు.

గోపాలం గారి భార్య రోగి నుండేలకి 'స్టాప్డు' వేసింది. నుండు తాగించింది. భార్యని పిల్లల దగ్గరికి పంపించి, చెల్లెమ్మని కలిపెట్టుకుని మూర్ఖున్నా దాయన. ఓ రాత్రివేళ, మాతిలో మాటలాగ అదివ మూలుగు వినిపించింది—

"నా—బాబుని—కొట్టాద్దను—"
 "ఎవరు కొడుకున్నారమ్మా?—అదేదో—కల—"
 "మారం—పెడుతున్నాడు—ఆ సుగ్రం—కోస మని—"
 "నేను—తెస్తాతే, పొద్దున్నే—"
 అదివ వింతగా చిరువపు నవ్వింది—పోలీసు బాగాలో ఆరు కొట్టారు—

న్నాడు...మారంగా, లంకామీద నుంచుని, సీరా
స్వామి లాశీ విసిరాడు...తన తల పసిలి చెంపలమృదు
నెత్తురు కారింది. నెత్తున కేక వేసేసరికి - పక్కనున్న
మేనామిదికి పొరిగివుంది శరవన్న. పాలగ్లాసు పడి
పోయి, చంప కిందంతా మధుగయివుంది. కిటికీలో
నించి ఎంపికి, గది అంతా వెలుతురుగా వుంది. కళ్ళు
చిట్టించుకుంటూ అటు చూసేసరికి -

అక్కడవున్న ఒక్క కుర్చీలో, మహేశం
గారు! - ప్రక్కనే రామకాస్త్రీ, యింకో పెద్ద
మనిషి నిలబడివున్నాడు -

"క్షమించాలి - మమ్మల్ని లేపేశాం -"

కల కాదు, నిజమే! - అది మహేశంగారి
గంఠే! - ఆయన, లేచి గంగమ్మకేసి చూస్తున్నాడు -

గోపాలంగారు గమ్మన లేచాడు. వలుసునూ,
బిగి వరండాలోకి వెళ్లి మంచాలమీద కూర్చున్నాడు -

"ఈమన కృష్ణమూర్తిగార"ని రామకాస్త్రీ,
కలకత్తానించి ఆయనలా పరుగెత్తుకొచ్చిన కారణం
చెప్పాడు. ఎక్స్‌ప్రెస్ ముగిశాక, మామూలుగా నే,
తాను 'బాబు' చిత్రం కోట్లవారి స్వాగతంలోవుందని
యీ గోదవి కొంత కలకత్తా వుత్తరం వ్రాశాడట.
కృష్ణమూర్తిగారు అప్పటికి పూర్ణోదేశ ఆవుత్తరం అల
సగ్గంగా చూసుకున్నాడట. బంటునే అదుర్దాతో
రైలెక్కాడట. ఎక్స్‌ప్రెస్ బాలిశాలో ఏకో పార
బాటున యింకోదాని ఖరీదు యీ చిత్రానికి పడిందే
గాని, అసలీ 'బాబు' చిత్రం అమ్మకానికని ఆయన
ఎన్నడూ వుద్దేశించలేడట -

"ఆయన పటం ఆయనే స్వయంగా వప్పలెప్ప
లని వచ్చార" నీ మహేశంగారన్నాడు.

"నాదేమిటి, ఆవిడదే! - ఆ తల్లె నా కేళ్లకి
కల్గిచ్చి వ్రాయించిందా చిత్రం - మూడేళ్ల క్రితం
మాట. నేనీపూర్ణో ఒక నెలలోనా లండను తిరుస్సీ
చింది. అక్కో పెద్ద పత్రికొంప. అవతలి నాటా
లోంచి, 'బాబు' అప్పడెప్పుడు నాగదిలో కొచ్చే
స్తూవుండేవాడు. వందమంది పిల్లలలో అయినా సురు
పట్టగల అందం - అతని బొమ్మ వ్రాద్దామని సరదా

వచ్చింది. ఏమి అమర్తాపడిందో, గమ్మన 'బాబు'ని
ఎత్తుకుని గాఢంగా నుండెలకి పాత్రుమంది. ఆ విడ
ముఖం నేను దగ్గరగా చూసిందా పొక్కపాతే -
కాని, అరవ్వుయిత్యం, అనందాతిశయం, నా మన
స్సులో ఆ ముఖం అద్భుతమహిమింది. తల్లిని చంపి
వుట్టిన దొర్భాగ్యుడి కో అమర్తాతి, అమ్మ అంటే
ఏమిటో అవగాహన చేసింది - ఆ మాత్రు భావం
చిత్రించాలని తర్వాత చాలా ముఖపద్ధతు - కాని,
మల్లీ నే నీవురు వచ్చేసరికి అవిడ ఆ యింట్లో లేదు.
ఎన్ని పాల్లు యెన్నించివా పత్రా తెలియలేదు. 'బాబు'
చిత్రం పని కొస్త పెనకబడేసరికి మాత్రం ఆ ముఖం
కలాచ్చి వేధించేది. ఆ చిత్రం పూర్తయ్యాక ఎల్లా
గయినా వెలికి ఆ తల్లికే యివ్వాలని మడుపు గట్టాను.
అఖరి కిలాగ ఆ సంకల్పం సఫలం చేయాలని వుద్దేశం
చాడు భగవంతుడు -"అది కృష్ణమూర్తిగారు రా సంగ
లంతా చెప్పేటప్పటికి గోపాలంగారికి యేదో కళ్ళలో
గోడవలాగ ఆకృరగ్గం చేసింది.

గంగమ్మకి కొంచెం తెలివొచ్చాక, నెమ్మదిగా
చెప్పి ఆ పటం చూపించాలని నిశ్చయించారు. కాస్తే
వుండి, మహేశంగారు, రామకాస్త్రీ వెళ్లిపోయారు.
కృష్ణమూర్తిగారు మాత్రం అక్కడే వుండిపోయాడు -

ఉదయం అంతా గంగమ్మకి మగత తగ్గి సంత
మాట లెక్కురయాయి.

"అయ్యో, నా దుర్గమ్మ! తలదువ్వ నేలేది వేళ"
అని దువ్వన్న తెమ్మందోసారి "ఎంత మట్టి పోసుకు
న్నాడో, యీ దొక్కా విప్పేయ్యాలం"ది యింకో
సారి. మాచవగా 'బాబు' పటం అందిన సంగతి
చెబుతూ వచ్చాడు. గోపాలంగారు. క్రమంగా
నాలుగయేసరికి, అవిడ కా ధోరణి తగ్గింది. చాలా
తెలివిగా మాట్లాడడం మొదలెట్టింది - "చాలా -
అరవ్వు - పడుకున్నా వన్నయ్య - నీ ఋణం ఎలా
తిరుగుకోగల"నని కన్నీళ్లు పుడుకుంది.

కృష్ణమూర్తిగారు 'బాబు' పటం అందిచ్చాడు.
కాళ్లు తిడబడుతూ, గోపాలంగారు, మంచం దగ్గరకి
లేసుకొచ్చాడు -

గమ్మన, గంగమ్మ కమ్మలు, వింత కాంతిలో నిప్పురాయి. చేతులు చాచుకున్నాయి. చుఖం అంతా ఒక మౌనచిరునవ్వు వెన్నల కాసింది -

ఆ తన్మయత్వం, కృష్ణమూర్తిగా రిదివర కొక సారి సందర్శించాననుకున్నాడు. కానీ, యిప్పుడది, మల్లీ చెరిగిపోతుందా కాశ్వరసమాధిని చెందింది. గోపాలం గారు, తర్వాత చెప్పకు వాపోయినట్లు, ఆ పటం యొక అవసరం లేకపోయిందని చెప్పింది. అసలు కమ్మవునే చేరుకుందా తల్లి -

అంత్యక్రియలకేమీ భోటు రానివ్వద్దని, మహేశ్వరి గారి లో రెండువందల రూపాయలు పంపించాడు. కానీ, "బ్రతికివున్నంతకాలం, భగవంతుడే దిక్క యాదావిడికి - యిప్పుడు మాత్రం మనిషి సామాన్యమైనా లేండుకని ఆ డబ్బు తిప్పేవాడు. గంగమ్మ ఆ స్త్రీ శేషం, పోలీసుల చేతుల్లోంచి వచ్చిన, ఆ యాత్రే రూపాయలే ఖర్చు పెట్టాడాయన - చెల్లెమ్మని సంపాదించుకున్న ఆ స్వకావాలరేవులోనే మల్లీ వప్పగించేవాడు... తల్లి పిల్లల నక్కడే తన పొత్తిగ్లో చేర్చుకుని, పులకించింది అఖండ గౌరవి -

గోపాలం గారికి, ఆ దుఃఖంతో మతిపోతుందను

పోతే ఎలాగో" అని చివాట్లు పెట్టారు స్నేహితులు. మాడోమానికం బరిపించాక, మల్లీ యింకోవోట పువ్వు గానికీ దరఖాస్తు పెట్టాడాయన. ఆ సందర్భం లోనే ఏవో కాగితాలు వ్యవహరించాలిసాచ్చి, మొదటిసారిగా, మేజిస్ట్రేటు గారి యింటికి వెళ్లాడోక వుదయం -

నైనులోద్దునిబట్టి యిల్లు యాధిచేసుకున్నాడు - ఇల్లెడ్డిపేటమీద నల్లని అక్షరాలు - "పి. దుర్గా మహేశ్వరి" అని వున్నాయి.

హాలులో అడుగుపెట్టేసరికి, గోపాలం గారు నిర్భాంతిపోయాడు - మహేశ్వరి గారి కళ్లమ్మట నీళ్లు కారుతున్నాయి... మెల్లిగా, ఏవో తరువుకుంటున్నాడాయన... మేజిస్ట్రేటుకి ఎదురుగా దీపారాధన చేసి వుంది - 'బాబు' పటం !

సంకోచిస్తూనే "నమస్కారం -" అన్నాడు గోపాలం గారు.

ఉరిక్కిపడ్డాడు మహేశ్వరి గారు... / మృత మానెకా దా పుస్తకం -

అది భగవద్గీత.....

రెండు స్కాందపురాణములు

శ్రీ కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు

సం సంస్కృతభాషలోని పురాణ వాఙ్మయము మహానయనమునకుంటిది. ప్రాచీనుల వ్యవహారమునుబట్టి పురాణములు మహాపురాణములనియు, నుపపురాణములనియు రెండు తెలుసులుగా మన్నవి. అంగము, ఉపాంగముననున్నట్లు మహాపురాణములు ప్రధానములుగను, ఉపపురాణములు వాని తిరువాతి విగమ తెక్కిందబడుటకై యిట్టి విభాగము చేయబడినట్లు తోచుచున్నది. మహాపురాణముల కుపపురాణములువలె వేదములకు గూఢ ముపవేదములున్నవి కావున, నీయవగ్రంథముల సాంప్రదాయము మనకు వేదకాలమునుండియు నున్నదిని యాహింపవచ్చును. యుక్త్యదియుని కాయుక్త్యదమున, యల్యుక్త్యదమునకు గనుక్త్యదమును, సామ వేదమునకు గాంధర్వ వేదమును, అగ్ర్య వేదమునకు స్థావర్య వేదము నుపవేదములై యున్నవి “వేదాంత్యులా” ముగ్రంథముచే దెల్లమగుచున్నది. దీనినిబట్టి ఆయా యుపవేదములు ఆయా వేదముల సేర్గిల్లినవే యుండునట్లు ఆ లేదని స్పష్టమగుచున్నది. అట్లే అష్టాదశ మహాపురాణములను, అష్టాదశోప పురాణములను నామసామ్యములేక (న్న నామములతో వ్యవహరించుటకులగుట మన మెఱుంగుదుము. భాగవతము, భవిష్యత్తు, వామనము, వరాహము మొదలగునవి మహాపురాణములే. అయినను ఆశీరులతోనే నాని యుపపురాణములు లేవు. దేవీభాగవతము, నాస్తికము మొదలగునవి పుపపురాణములు—

పదునెనిమిది మహాపురాణములలో స్కాంద పురాణమొకటి. ఈ స్కాందపురాణములు రెండవవడుచున్నవి. అందొకటి మహాపురాణమునియు వేదొకటి ఉపపురాణమునియు చెప్పుచున్నారు. పరికించి చూచిన రెండును మహాపురాణములే యని కొందఱు భావించినట్లును గనబడుచున్నది. ఈ యంశములను నే నెరిగినంతవఱకు వ్యాసమున పాఠముల కెఱింగింపఁజిల్పింతును.

“స్కాందం తు పవతా శ్శమ్నం
వేదవ్యాసేన క్షితుతా
ఏకాశీతి సప్రాసాది
శతం చైకం తు సంఖ్యయా.”

అను స్కాందపురాణ వచనమునుబట్టి యేడు ఖంఠములు గలిగి ౮౦౧౦౦ శ్లోకములతో నొప్పయన్న చోక స్కాందపురాణము. అదియే—

“మాహేశ్వరో, వైష్ణవ, బ్రాహ్మకాశ్య
స్త్రీవచికా నాగర మత్రవృష్టమ్
ప్రాధానికో విప్రవరణ భిక్షాః
స్కాందే పురాణే కథితా స్సుప్రత్యాః.”

మాహేశ్వరము, వైష్ణవము, బ్రాహ్మము, కాశీ, నాగరము, అవంతికా, ప్రభావము అను నేడు ఖండిములతో నొప్పవది. ఇదియే మహాపురాణములలోని స్కాందముని దానిని ముద్రించి ముద్రించిన బొంబాయిలోని “వేంకటేశ్వర స్త్రీ” ముద్రాలయాశి పతి భేమరాజుగారి కృష్ణరాస పండితుడు తల్పితికలో నుడిరియన్నాడు. వై శ్లోకములో నిది మహాపురాణమునిగాని ఉపపురాణముని గాని లేదు.

మహాక స్కాందపురాణమును గూర్చి తదంతర్గతమున సనత్కుమార సంహితలోని కాశికా ఖండ ప్రథమాధ్యాయమును బట్టి యిట్లు తెలియుచున్నది.

“పురానంశయ మావన్నః కృష్ణద్వైపాయనోమునీ
ప్రణిపత్తి సక్లలాసే కుమారం భవవల్లభం
స్తాందం పురాణం సంప్రాప పంచాశత్యంఽమండితం,
వక్ష్యేధం సంహితా భేదైః శివగర్భ మహావృష్టమ్,
పనత్కుమారః క్రుతివాన్విస్తరా త్తేన్యభోషితమ్
సనత్కుమార శిష్యేణ మమవ్యాసేన దద్మితమ్,
తద్వదామ్యానుపూర్వేణ క్రుణ్వన్త పరమర్షయః.”

వై శ్లోకములమహట్టి శివప్రియుడగు కుమార స్వామివలన సనత్కుమారు డీ పురాణమును శివ

ధర్మములతో విండినదానిని చొందినా దనియును, ఆ సవత్కుమారునివలన వ్యాసుడు వినినా దనియు చెలియుచున్నది. ఈ స్కాందపురాణ మాణుసంహితలుగా విభజింపబడి యేబది ఖంఠములతో నొప్పుచున్నది. అందు మొదటిది సవత్కుమార సంహిత. ఇం దిరువదియైదు ఖంఠములు పేరుదివేల శ్లోకములను గలవు.

“ఆద్యా సవత్కుమారి యాసంహితాఽస్మిన్ పురాణే సాపంచాళత్వ హాసేన కథితా విస్తరాద్విజాః పంచవింశతి ఖండైశ్చ మండితా శ్రుతిసమ్మతా ష్టైత్రఖంఠః ప్రథమతో ద్వితీయ స్త్రీత్రఖంఠః వర్ణఽస్మిన్ భారతేయాని తీర్థక్షేత్రాణి సత్తయాః కైవాని వైష్ణవా శ్వేత కథితాని మవిస్తరాత్ కాళిఖంఠ, స్త్రుతీయస్తు ఖంఠస్సహ్యగ్రి సంజ్ఞకః, హిమాచలాఖ్య ఖంఠస్తు, మలయా చలఖంఠకః, వింధ్యాద్రిఖంఠో, మోక్షాఖ్యః ప్రభాసః, పుష్కర ప్రథా వాగరాఖ్యస్తతః ఖంఠో, వర్మదాఖంఠ ఏవద, శ్రీశైల ఖంఠో విభ్యాతో, హ్యవంతి ఖంఠ ఏవద, గౌరీ ఖంఠస్తతో విప్రాః, కురుక్షేత్రాఖ్య ఖంఠకః కేదార ఖంఠస్త్య పరో, హరిద్వారాఖ్య ఖంఠకః సీతుమాహాత్మ్య ఖండాఖ్యః, కాలికా ఖంఠ ఏవద, తత్సోపాఖ్యాన ఖంఠశ్చ, నదీఖంఠ స్తదైవద, ధర్మఖంఠో, దేశఖంఠో, వర్ణఖంఠస్త దైవద, ఏతే సవత్కుమారియ సంహితాయాం ప్రకీర్తితాః”

తక్కిన యైదు సంహితలును క్రమముగా ౧ సూతసంహిత, ౨ వైష్ణవసంహిత, ౩ బ్రాహ్మ సంహిత, ౪ కాంకరసంహిత, ౫ సౌరసంహిత అనునవి.

“ద్వితీయాసూతసంజ్ఞాహి సంహితా పరికీర్తితా చతుర్థా ఖండితాసాపి పరిత్రా వేదసమ్మతా. శివమాహాత్మ్య ఖండాఖ్యః ప్రథమస్త్రత ఈరితః ద్వితీయా జ్ఞానయోగాఖ్యః, తృతీయాముక్తి ఖంఠకః, చతుర్థ స్త్రత విభ్యాతో యంత్రైవభవ ఖంఠకః, బ్రహ్మగీతా, సూతగీతా, ద్వితీయం తత్రికీర్తితం సప్తమస్మిన్ధర్మాద్యైః కీర్తితాః ఖండితాః పునః.....

వాగరాఖ్యోహి ఖం ఠస్తు,
ప్రాయశ్చిత్రైఖ్య ఖంఠకః,

సూతాఖ్యానాయాం కాంకర్యాం
ఖండాశ్చ పంచ వింశతాః
(ప్రాతాః పక్షింశ సాహస్ర)
స్పంఖ్యయా మునిసత్తమః
ద్విసహస్ర వరాధ్యాయై

స్కాందేనై సంహితా ద్వయం
వైష్ణవీ దశ సాహస్రా
సంహితేయం ప్రకీర్తితా,
విష్ణు ధర్మప్రకాసా ద
కీర్తితా సా శతీకరయః

అధ్యాయై ద్భువయస్త్రత
బ్రాహ్మీకు త్రి సహస్రికా
తత్త్రి ర్తితో మహాఖంఠ
స్ప బ్రహ్మీర్తిర సంజ్ఞకః
సౌరీకు సంహితా దక్షి
సహస్ర శ్లోకై ద్భువతా
స్కాందమేతల్లక్ష మానం
స్కందాయ త్కథయత్ పుతా.

సవత్కుమార మన రే
తస్మాద్భుగ్భావమే నరుః
తేన సంస్మృతమే తద్ధి
తద్వ ష్టేయమని సత్తమాః
ఖంఠైస్తు కాలికాఖ్యాయం
ధర్మసార మహోదయః.

“నాభకాయా విసీతాయ
ప్రదయేయం విశేషతః

ఇతి శ్రీమత్ స్కాంద ఉపపురాణే సవత్కుమార సంహితాయాం కాలికాఖంఠే ప్రథమాధ్యాయః”

వైవాక్యములను బట్టి అణుసంహితలు గరిగియు బది ఖంఠముల నొప్పుచులక్ష్యక పరిమితమున నీ స్కాంద ముపపురాణమని తెలియుచున్నది. మాహేశ్వరాది ప్రభాసాంతములన సప్తఖంఠములతో నొప్పు నట్టిది మహాపురాణ మనుచున్నారు. కాని యీ వాదమునకు కొన్ని విప్రతిపత్తులున్నవి.

శ్రీనాభ మహాకవి తెలిసించిన కాళిఖంఠమును బట్టియు, తుర్కారాజ కవి—అయ్యంగి బాలసర స్వతులు తెలిసించిన వాగర ఖంఠ మునుబట్టియు నీస్కాందపురాణవిషయము కొంత తెలియు

చున్నది. శ్రీవాగుడు ఆదిపురాణములను, ఉప
పురాణములను ప్రశంసించి తన కాశీఖండమునకు
మూలమైనది మహాస్కాందమే యనుచున్నాడు.
రెండవస్కాందమునుగూర్చి యాతఃకేమియును
ప్రశంసించలేదు. శ్రీవాగుడు కాశీఖండాదిని పురాణ
ప్రశంసచేయుచు నిట్లు శ్లాఘిస్తాడు—

కవిసార్వభౌమవన శ్రీవాగుడు తెలుగుచేసిన
కాశీఖండము మహాస్కాందపురాణము లోనిదే
శ్రీవాగుడు కథాప్రారంభమున పురాణ ప్రశంస
చేయుచు నిట్లు—

“పద్మాదికంబులు పదియు వెనిమిదియు
నాది పురాణంబు లా పురాణ
జాతంబు నాల్గులక్షల సంఖ్య గలయది
యేవపురాణంబులం నుద్భవించెఁ
బరుసోకండవదియై బహు సంహితలతోడ
బహు ముఖంబులతోడ బహు విచిత్ర
కథలతోడేక లక్ష గ్రంథ పరిమాణ
కలితమై శ్రీమహాస్కాందమొప్పు
వచ్చుహాస్కాందమునకు సారాంశమనగ
నాల్గు పురుషార్థములకుఁ బాదక మనంగ
బ్రహ్మవిద్యకు నాది కారణ మనంగ
వర్ణల ఖండంబులందుఁ బ్రఖ్యాతి వడఁగె.”

అనియును—

ఉ॥ స్కాందపురాణ సంహితకు ఖండము లేబది,
అనియును చెప్పి “యిచ్చుహాస్కాందమునకు వన
యతంబు లాఱు సంహిత అవి క్రమంబున సవత్కు
మార సంహిత పంచ పంచాక్షరహాస్యిక, మాత్ర సంహిత
షట్పాహాస్యిక, కాంకరసంహిత త్రింశత్పాహాస్యిక,
వైష్ణవసంహిత పంచశపాహాస్యిక, బ్రహ్మసంహిత త్రిశ
పాహాస్యిక, సారసంహిత విశపాహాస్యిక యీ ఖండంబు
లందు బంధనాగ్రఖండంబు, గమలాలయ ఖండంబు,
లేవాఖండంబు, శేకవీర ఖండంబు, మైలారఖండంబు,
గోదావరీఖండంబు తినియాదిగాగల పంచాక్షరం
డంబులందు”ని కాశీఖండము ప్రసిద్ధిమని ప్రశోధింప
గావించెను.

పైని జూపిన కాలికాఖండవాక్యములకును
శ్రీవాగ్మకృత కాశీఖండములోని వాక్యములకును
సంహితలు - ఖండముల విషయములో సామ్య మగ

పడుచున్నది. కాని శ్రీవాగ్మమహాకవి యేబది
ఖండముల స్కాందమును మహా పురాణముగా చెప్పి
చున్నాడు—“పరుసోకండవదియై బహు సంహితల
తోడ బహు ఖండములతోడ బహు విచిత్ర కథ
లతో....” అని. మఱియును శ్లోకసంఖ్యలు గూడ
శ్రీవాగుడు చెప్పినవియు కాలికాఖండములో
నివియు లొందెను భేదించుచున్నవి. శ్రీవాగ్మకృత
పైన మఱియొక కృతి భీమేశ్వరపురాణమునకును ఇచ్చు
హాస్కాందమే మూలము. అందారీతు:—

“బంధుర సపాదలక్ష
గ్రంథంబై యెరు పడులు ఖండంబులతో
సంఖ్యలను స్కాందంబన
సింధువువకుఁ గాల్యలమరీచినవందయనక.”
“అరవిందా ప్రకృతి ప్రతిభువన ద
క్షరాను భీమేశ్వరే
శ్వరు మాహాత్యక్యముతోడఁ గూడి భువన
ల్లానూపుదంతై యథం
గురమై స్కాందపురాణ పారమగు శ్రీ
గోదావరీ ఖండముక
బరిపాటిక రచియింపు మంద్ర బగతి
భాషా ప్రబంధంబుగక.”

వ. సర్వప్రతి సర్వవంశ మన్వంతర వంశాను చరి
తంబులను పంచలక్షణంబులతోడఁ గూడి సపాదలక్ష
గ్రంథ సంఖ్యాసమన్వితంబై పంచాక్షరంబ ముండి
తెంతై బహు సంహితా పమానీర్ణంబై శ్రీమహాస్కాందం
బను నాదిపురాణంబునందు గోదావరీఖండంబు
శ్రీమద్భాషారాను భీమేశ్వరమాహాత్యక్య సంయుతం
బగుటండేసి భీమేశ్వరపురాణం బనంబరగునని
యాంధ్రభాషా ప్రబంధంబుగ చెప్పం దొడంగితి...”
అని చెప్పినాడు. దీనింబట్టి ఈ యేబదిఖండముల
స్కాంద ముపపురాణము కౌదనియు ఆదిపురాణము
లలో నొక్కటను మహాపురాణమే యనియును
నున్నదమనుచున్నది. శ్రీవాగుడు మహాపురాణముల
పడువెనిమిదింటిని ఆది పురాణములనియు చెప్పెను.
భీమఖండవాక్యములో “శ్రీ మహాస్కాందంబను
నాదిపురాణంబునందు” అని “అది—మహా” శబ్దము
రెంటి నుపయోగించి పాతకుల సందేహమునుగూడ
దీర్చెను.

స్కాందపురాణములో మొట్టమొదటి ఖండ

మన నాగరభండమును దెనుగు చేసిన "పురాణ" రాజ కవి, అయ్యింకి బాలసరస్వతి, అను కవు లిరువురు గూడ విడి మహా పురాణమనియే చెప్పిరి:—

"హారాశర్య ప్రోక్తంబులైన పదునెనిమిది పురాణంబులునందు మహా స్కాందములు కలి సహస్ర గ్రంథ బంధులంబయ్యె. వందు హరసంహిత వేంక కాంకర సంహిత ముప్పదివేలు. వైష్ణవసంహిత యైదు వేలు. బ్రాహ్మసంహిత మూడువేలు. మాలిసంహిత యాఱువేలు. పవన్మృతూర సంహిత యేబదియైదు వేలు. ఈ సంహితలందు నాగరభండంబును, బ్రహ్మో త్తర భండంబును, కేదార భండంబును, క్రీశైలభండం బును, మైలాపర భండంబును, ... గాయత్రీ భండంబును మొదలుగాగల యేబది భండంబులు మించు నందు—

"ధర్మలోకా దశేమాష్ట నామకు ప్రసి
ద్ధిప్రక్రియం బొల్పుదున్
ధీరమైయొప్పు పురాణముల్యధర మున్
క్రేలున్ ప్రహరించి నా
గురు విభ్రాంతి విత్కికర్మ మహిమా
ప్రోకంబునై యొప్పు నా
గర భండంబు దివిన్పు భండములలో
స్కాందాగ్ర భాగంబునన్."

కాలికాభండము స్కాందమునకు మొదటి భండము క్షేత్రభండమని మనువుచున్నది. శ్రీనాథుడు నాగర భండమని చెప్పినాడు. నాగరభండమను. దెలిసించిన వై కవిద్యయను స్కాందములో మొట్టమొదటిది నాగరభండమని ముప్పదము చేసినాడు. ఆయా సంహితలలోని లోక సంఖ్య శ్రీనాథుడు చెప్పినదియు నాగరభండకవులు చెప్పినదియును సరిపడుచునే యున్నది.

దీనిం బట్టిమాన యేబదిభండముల స్కాందమే యాదిపురాణమని మహా స్కాందమనియు, ఏడు భండములది యాపపురాణమని స్కాందమనియు దోచుచున్నది. ఇందు కి యాంధ్ర మహాకవుల సాక్ష్యమే బలవత్తరమైనది. కాలికాభండవాక్యములు ప్రక్షిప్తములేమా యనిపించెడివి. ఇట్టి ప్రక్షిప్తములు. నూతన పృథ్వులు మన పురాణాదులలో వేసకుచే లున్నట్లు మనము గుర్తింపగలము. కాలికాభండ వాక్యములు ప్రక్షిప్తములు కావన్నచో మహాకవి యగు శ్రీనాథుడును, అయ్యింకి బాలసరస్వత్యుడు

లును పొరపాటుపడి రచనలయను. కాని మహా పురాణాని భవయరు శ్రీనాథుని కి ప్రమాదము నంట గట్టట దొందకఅను సమంజసము ?

స్కాంద పురాణము ననుసరించి వ్రాయబడిన మఱియొక గుప్తపిష్ట కావ్యము "హంకరంగ మహా త్కవ్యము" అందు తెనాలి రామకృష్ణకవి—

"స్కాందపురాణ నీరనిధి
కొద్దటిపై ప్రభవించు లేవీ
సందమ పర్మిశోద్యమము
వర్ణ కవిత్వ కళాకలాపమన్
మందమన్ ముడించి కడుఁ
గ్రోత్తిను సా మృదవించి విష్ణు పే
వం దిలకించు వర్షరమ
వైష్ణవకోటి నలంకరింపుమా !"

అని వ్రాసినాడు. దీనింబట్టి యిది యే స్కాందము లోనిదో తెలియుట లేదు. ఆ యుద్ధయపురాణములను బరిశీలించి దీని నిదమత్తిమని తెల్పవలయును. మఱియే కాలికాభండము నూరిసంహితలోను, పవన్మృతూర సంహితలోను గూడ నాగరభండ మున్నట్లు చెప్పి యున్నది. అవగా ఒకే స్కాందములో రెండు నాగర భండము లప్పుచుట. ఇది యొక యనుపపత్తియే కాళికా భండవాక్యములు ప్రక్షిప్తము లనుటను బో పడచుచున్నది. ఏడు భండములుగల కాలికాభండ ములో గూడ కొక నాగరభండ మున్నది. వై యంకి మలను విజ్ఞ లింకను ఆలోచించి చూచుగుగాక.

ఆంధ్ర నాగరభండము స్కాందములో దరి దాపు ముప్పది భండములకు నామకే నిర్దేశించు చున్నది. కాలికా భండము బది భండములకు జేర్చి మున్నది. ఆ భండముల పేరులనుబట్టి చూచినచో నీ స్కాందపురాణములో భారతీయచరిత్ర మత్సర్యదు తియగా వర్ణింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. తెలుగు మొగము చూచిన భండములు కాలి, నాగరభండములు రెండే. తక్కిన భండములలోని చరిత్ర యాంధ్రభాష కవివగళము. ఈనాడు సమగ్రమని నీ స్కాంద పురాణము దొరకి యున్న భండము లాంధ్రీకరింప బడు నవల చాల మేలు గలుగగలదనియు, భారతీయకవు ప్రాచీన చరిత్రకు చాలవఱకు వర్ణితము కాగలదనియు చోచుచున్నది. ఆధునిక కాలమున పురాణములపట్ల వైముఖ్యమున్నను, వలసినంతవఱకేరు మంచిని గ్రహించుట దేశమునకు మేలని చెప్పవచ్చును; అది గుణ గ్రహణ పారీణుల లక్షణమగుచున్నది.

మ హా ద య ము

శ్రీ గడ్డి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

అదిట వాదికౌలమున వాదినులైవరిమా విధాతె యా
హ్లాదము తోనా నెల్ల ప్రజలకొ ప్పుటయింపగలూని, నేరమిన్
భేదమునొంది, దెందమును గ్రుందును మీ దొనరింప గొందలం,
వేదియు బాలువోక, పొనరించె దుదందపముకొ మహాగ్రముకొ.

భలము లొసంగి సాగుల తపముల నెల్ల మహార్థకములం
లలుపు తపోమయుండు సారి, చయ్యివవానికి మప్రపన్నుడై,
వలయు వట్టిస్థితార్థమును వారక మునుతు గోరుకొమ్మవకొ,
వలువ వలువొరించి యిల నాల్లకిరీటము లంటి, వట్టిమకొ.

జన! మహానభావ! శ్రుతిదీపిత దివ్యతరస్వభావ! సం
దీపిత సర్వజీవ! పవనీవకబ్బంప విశాఖాబంధముం
క్రొవ, స్వభక్తమానస విశోదము నావ, భవాంబు లాకికొ
నావ, మహాదీ సర్వసుమనస్సుల సూరిమిక్రొవ, నీవనూ.

గుణములు లేనివాడె, వతిగూఢుడె, వాద్యుడె, వయ్యె, బూనలై
గుణములు మూడుమకొ, భువనకోటుల నెల్ల ప్పుటంచి, కంచి, యొం
దెలుపు మిగుల్పబోక లయసుందగ నేయును మందునీ, వహా!
గుణములమకొ గుణత్వ మొనకూడెమ నీవలనకొ, గుణాత్ముడా!

నీయావం దిల చార్చి యెల్లప్రజలకొ విక్రింపగా బూని, నీ
మాయాదాగుర జిక్కి, తోవకెదియుకొ, మాధ్యంబు గైకొంటి; నో
మాయాతీత! యమేయైధవ! చిదాత్మజ్యోతి! కేవేగమే
పాహంక్రొసి మదీయబాధ్యమును, గాపాదంగదే కేవేనా!

ఏ సంభారము ? ఏ ముషీరసము ? ఏ మంచె ? ఏ చిత్రమో ?
ఏ సంసారము ? ఏ పురంబో ? ఏది ఏయేవోటనో ? ఎట్టులో ?
దీపంబేదియు గోనరింపదు మహావీధిం ; ద్రవ్యావీధియుకొ,
హాసంబేదియు, సంస్కరింపదు, సదుద్యోగంబునకొ ప్రభువై.

మూలము గావరాక వలంబూలల నేకమహత్వవంబుగా
వేలలు చాటి పాటును గభీరతరంబున వారి రాతిలో,
గాలికి నిల్చి తమ్మిమిరికొడ యొకండు, ప్పుటంచి నాడ వా
కౌలమువండు వన్ను ; కలకౌలము వట్టులె బమ్మకేనదే ?

తిమ మర్యాదలతో, స్వనీతువులతో, ధాత్రీనరదీప్త సెం
ధు మహారణ్య పురత్రవాదికములం దొడ్డో బ్రకల్పించి, భ

వ్య మనోజ్ఞాకృతు లాప్య, దేహాలను గూర్చకా నేర్తునే నేను ? నృ
ర్ముగాకుండ ద్వదీయకానవము, మార్గంబుకొ దయంజాపుమా.

అని వనచాననుండు వినయంబున వేడుకొనం, బయోజ లో
దనుడు, విజాన్యదంతేవిలస ద్రుచియండల రాజవింబ మా
గని చిటునవువెన్నెలలు గాయ, గనుంగొనె శ్రీముఖంబునం
బును, రసశోభనంబు విమోహనమైన యహంగవృష్టితోక.

ఆ తేరుణంబునందు నజా దబ్బర మొందగ నుద్భవించె, ల
క్ష్మీతేరుణిమణి మృదుల మృష్ణ తేనులతనుండి, బంగరుం
తోరమెటుంబు పొంగెనగ, మోహనమోహనమైన యద్భుత
శోగితియొకం, దళూర్వ మహిమోజ్జ్వల దివ్యమనోజ్ఞమూర్తితోక

ఆ మహితోదయక్షణ మహామహిమంబో, రమామనోహరో
ద్దామ నిరేక్షణస్థిత విధాన విసారి రసప్రభావమో,
యేది విశేషమో ? ప్రకృతియెల్ల బ్రహ్మలతాంతకుంజరీ
వామపరీమలంబుల దలంబు, రాగమితంబుగా దగ్గె.

భూతిము లైదునయ్యెదల, బూతిములై, యదుతెంబులై, మిథుః
స్థితములై, జగజ్జనన జీవన హేతువులయ్యె ; నమ్మహా
శోగితి ననుద్భవించి యటు లొప్పెసలారుడు, లోకచాంధ్రన
భాగితి గడింపనేర్చి రమృతాంశుఖరాంకులు శ్రేమమూర్తులై.

అమృతమయాత్మలైన కమలాద్యుత జేవుల యాత్మనుండి య
ట్లమృతము జాలువాటి నరమై రసనిర్మరమై చెలంగ, స
ర్వము బ్రహ్మయామృతామృత తరంగతరంగితమై యహిఖరా
గమయ మహాసుఖార్ధరతి గైకొని తేలకొనంగ నత్తటిక.

కోమల కోమల ప్రసవ కుట్టుల మంజుల మోహనాంగక
స్తామయతోడ, దివ్యమయితోమ శరీరముతోడ, బూరుషం
దై మెటుగొందె జ్యోతియిది ; అంత, రమాపతియొక, యదంబుతో
నామము పెట్టి మన్మథుడనంగ, మనోజాననంగ, వానికిక.

ఉభయ సంస్థలలోన నుబుకెత్తు రాగంబు
భువన మోహనమంత్రముగ నయించి,
ప్రతి పర్యయన సుధారసము చిందులువొందు
విమలేశం దంపంబు నిల్లుజేసి,
వలపు సౌరభముల బదనువాచిన విరి
పూవు సుత్తుల బాణముల ననుర్చి

ప్రకృతి శృంగార గాయక మమంధయరాజ
కులముల యలెత్రాడు లలవరించి,
తగ బయోగంబుదలిసి, యొసగి, మనఃకు
పార శరవ్య శరారు శేఖరుని జేసి,

విస్తృత ప్రేమమయ జగద్విరచనమున
సుధను నవ్యాని సుఖరతికూరు లేక.

నిజస్మరుపదార వింద వినిగ్గత కుభ
గాంగతోయంబున నభేషేకంబు జరచి,
ప్రణయ సామ్రాజ్య సార్వభౌముని బొసగె
భావజుని వాని శ్రీరమావల్ల భుండు.

అవ్వల నవిక చారవించామంటు
నెనరున ప్రస్తుతు ననియె నిట్లు :
చతురావనా ! కంటె ? చతురు దన్నిట, ఘను
డివ్యాని మహిమ మెంతేని గలదు ;

సర్వకౌముమయండు, సర్వశక్తియందు,
సర్వమోహనమూర్తి, సర్వవర్తి ;
చెలగు నీతినియంద పృష్టివీజములెల్ల ;
మూర్తించి మాపున జూపగలడు ;

కుసుమ కేరు దయ్య, నిత దివికుంభసర్వ
కౌర్య సముద్రుని, దిక్కుంత సాహసికుడు ;
నాకసంపానులేని స్థితికుటంబు
లగుచు, చలచాల్చ రీఘననాన విచక.

కొని చనుము వీని కతన, నీకొనిన పృష్టి
సాగు ; నెలమి నీ భువన సంస్థాన మొప్పు ;
సాక్షిత్వాత్మదేవయి యెల్ల జగములకును,
వరమ కాంతిని గొను మీపు పద్మభవుని !

అనుచు ననుగ్రహించ గమలాలయ నెయ్యుడు, వాని శ్రీతిమై
గొని చని స్వయంభూమమునకుం, గమలానను, చెల్లకర్మ మా
నవలిలుకొనినై నిడి, ఘనంబుగ నిర్వృతిశాంత ; నాడుగా
నొసరి తదానర్థ జరుగుచున్నది లెస్సగ పృష్టియంతయుకా.

ఆవిరివిల్లు దీజగదవయ్య రమాకుకుమార ! కల్యఘా
దీవమెఱుంగుబోసి తరితీపుల చెల్వడునై, దయాల్పిదై,
రైవతపంక్తికిం దన సుధామయజేహము విందుచెట్టుచుం
దావనమూర్తియొవిధుడు, వానినీకు ననుంగుమామయా.

చిలుక హంపాయి శోరువు, విచిత్రము నీదుదరిత్రమెల్ల ; నీ
బలముల వంగవించి నిలువంగల శోదవడేని యేహాలం
బుల నెపుడేని గావబుబోడెన సంధియనూ ? ఉరమునకా
నిలుపుకొనంగకేసితివి నెచ్చెలినికా పరియంత వానినికా !

అరయంతో కరమేన నన్న గిరికన్యావత్సముకా, గాటమా
నరితిం బర్విడిదాసి, వేడుకొని, మాయా మోహినిం, దనకృప

పరిరంభంబున వ్యక్త జేసితివి ముఖ, బాలేందుమాలికా ; మదు
ప్ర సంతకల్ప బలప్ర మేయజేవు కందర్పంబు ! నీ జంతయుల.

విరసములై వచావి సరవిజ్ సరసంబులజేసి, వానితో
సరగ బ్రస త్తివొంది, సరసంబుల మాన విహారకంబు న
ఘ్నరముగ నూడ్చివుచ్చి, కడుబోవున నేవున బ్రజ్వలించు, నీ
సరయగ బాధకాధిక మహాద్యుత తేజావోయి భావనా !

అలరుల కంఠమూవి యివురాకుల జంకనతోడ, గండుకో
జలల నుపూకుపూ నులుకు పిల్వలతోడ నదర్చి, రుద్విక్ర
వ్యలపుల దువ్వరల్, విరుల బాంకువేసి, జరింగదించి, యి
మ్ముల, సరసప్రపంచముల పూవులపూజల గొందువోన్మర !

ఓరతిరాజ ! నీదుమసాహస్యతి సన్నుతిసేయ నేర్పు వా
లేరి ? జగ త్త్రయంబు, భవదీయ దయాభ్యుదయాను దంగళ్యం
గార సుధారసమ్రుతి, నీ గారముతో బ్రసరింపవన్నయో,
నీరసమై, విజీవమయి, నిష్కలమై, విరమించి పోవదే ?

విరసంబైన భవావనీజము, భవదీయ నుధాని క్తమై,
సరసంబై విలసిల్లి, కాయు మృదుబాచ్ఛచ్ఛాయలక ; స్వేదనం
దరకాంతా కమనీయ విక్షణతమందా ! పుష్పరాణంబు ! నీ
కర కోవంజ నుణగ్గమల్ తగును మా కల్యాణ నీలంబులై .

పరిధారాహరి కేరి, తావన జన త్వంకార హంకార కో
పవి కారమృదవేరి యోజపు భవద్భాగంబు ; నీయొల్ల నీ
యవదానంబునలెస్స నిల్పు ; భవభావాభావ భావంబు లు
ద్యవమొలమంజును నీరు పేరిమి ; మహాదర్పంబు ! కందర్పదా !

నీ కూర్మిక నిఖిల ప్రపంచములు నిర్మి ద్రవభామంగళ
క్రి కల్యాణ గుణాల వాలములుగా నెప్పాతురక ; జంజి, వ్య
క్తోకాధీశుడు సాంద్ర ముత్పలకముల్ సాంగారి మోలక, కేసి
రాకాదంద్రముభి పృథు సన పరీరంభంబునం గల్గెలక.

ఎస్టేటుపన్ను విధానము

శ్రీ చావలి వెంకటహనుమంతరావు

వివిధరాష్ట్రములలో అభివృద్ధిప్రణాళికలను ఆచరణలోనికి తెచ్చుటకై కావలసిన ధనము సేకరించుట ఆయా రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల యొక్కయు, కేంద్రప్రభుత్వము యొక్కయు బాధ్యతయైయున్నది. దీనికై క్రొత్తపన్నులు విధించుట ఒక ముఖ్యమార్గమని స్టానింగ్ కమిషన్ వారు తమ నివేదికలో వ్రాసియున్నారు. పన్నులు విధించవలసి వచ్చిన ఏదో పన్నులు విధించుటయూ, యని ఆలోచన వచ్చినప్పుడు ఎస్టేట్ డ్యూటీ అన్నివిధముల తీసియున్నదని చెప్పువలసియున్నది. పన్నుల విధానమునకు సంబంధించిన గూఢ్రములనుబట్టి చూచిన ఈ పన్ను విధించుట వ్యాపారముగాను, సమంజసముగాను కన్పట్టును. పెద్ద ధనాధిపతులు, ఇతర ధనవంతులు చనిపోయినప్పుడు వారు సంపాదించి నిల్వచేసిన ఆస్తులపై ఈ పన్ను విధించబడును. అట్టి ఆస్తుల విలువనుబట్టి, అది సంక్రమించే వారికి, అది సమకూర్చిన వారికి గల సంబంధ బాంధవ్యములను బట్టి పన్ను రేటు నిర్ణయింపబడుటచే, దానివలన ఎవ్వరును ప్రత్యేక భారము మోయటం కనపరచుండును. ఆదాయపు పన్ను తరువాత, ఈ పన్నుల ప్రభుత్వ దాయము మోపుటకు తోడ్పడునట్టి పన్ను ఇంకొకటి లేదని చెప్పవచ్చును. అదీకాక ఆ స్త్రీ కలవారి పైననూ, అది భరించుటకు శక్తిలేనివారి పైననే అది విధింపబడుటచే వ్యాపార దృక్పథమునుండి కూడ అది అసమంజసమైనదని చెప్పవలెను. ఈ కారణములను బట్టియే అనేక దేశములలో "ఎస్టేటు పన్ను" లేక "మరణ సంతక సుంకము" ఆచరణలో పెట్టబడినది. ప్రజలలో ఆర్థిక చేధములను, తారతమ్యములను తగ్గించుటకు, దేశాభ్యుదయమునకు అవసరమైన ధనము సంపాదించుటకు ఆదాయపు పన్నువడి తోడ్పడు వనుటకు సందేహము లేదు.

ఈ పన్నును మనదేశములో విధించుట నుంచిదా కాదా యను విషయములో అభిప్రాయ చేధములు

లేవని చెప్పవలెను. కాని దానికి సంబంధించిన వివిధ కష్ట నిష్కరముల నాలోచించిన, మొత్తముమీద దాని కనుకూలమగు అభిప్రాయమే ప్రబలముగ నున్నట్లు తెలియవలదు. మన దేశపు ఆర్థిక వ్యవస్థ సరిగా లేదనియు, దానిని పెంపొందించుట ఆర్థిక రావనమనియు, దానికై ధనము అవసరమనియు ఎల్లరంగీకరించినచే, ధన సేకరణకై ఇతర విధములైన పన్నులన్నియు ఇదివరకే విధింపబడినందున, కేంద్ర ప్రభుత్వము వాలో, రాష్ట్ర ప్రభుత్వములో విధించుచున్నారు. వీర జనులపైనను, మధ్య తరగతివారిపైనను ఇంక ఎక్కువ పన్నుల భారము విధించిన వారి ఆర్థికస్థితి ఇప్పటికంటె అధ్వాన్నమగు ననుటలో సందేహము లేదు. ఇప్పుడు కాని, ఇకముందుకాని ఏ పన్నులు విధించినను, అవి ధనవంతులు, వాటిని భరించకగ్గిన వారిపైన మాత్రమే విధించుట వ్యాపారముగ నుండును. ఇప్పుడు ధనవంతులపై పన్నుల భారము తక్కువగా నున్నదని కాదు; కాని వీర జనులకంటె వారు కొంతవరకు ఎక్కువ భారము మోయగలరనియు, దేశాభ్యుదయమునకై మరికొంత త్యాగము అవసరమైన దానిని వారుమాత్రమే చేయవలరనియు అంగీకరింపకతప్పదు. ఇట్టిత్యాగముచేయుటకు వారుకూడ సంసిద్ధులై యుండురు. ఎస్టేటు పన్ను అట్టి త్యాగము చేయుటకు శక్తి కల్గియున్న వారిపైననే విధింపబడు పన్ను కాబట్టి అది సమంజసమై నట్టియు, వ్యాపారమైనట్టియు పన్నుని అంగీకరింప వలసియున్నది.

ఎస్టేటు పన్నులు లేక "మరణ సుంకములు," "అప్పుడప్పుడు విధింపబడే ఆస్తిపై పన్నుల"ని ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞులు నిర్వచించి యున్నారు. ఈ విధమైన పన్నుల ఇంగ్లండు, అమెరికా, ఫ్రాన్స్ మొదలగు దేశములలో కొన్ని సంవత్సరముల పాటు విధింపబడుచున్నది. వాటిని గురించిన విషయము నిర్ణయించు

టలో గమనించినట్లయితే విషయములు తెలుసుకొనుట కలవు. మొదటిది: ఈ పన్ను ఎవరిపై వసూలు, అనగా దానిని భరించువా రెవరు? రెండవది: ఒక కుటుంబములో వారసలు త్వరత్వరగా మరణించినచో, ఒక్కొక్క ఆస్తిదారుడు మరణించి పప్పుచెల్లా ఈ పన్ను రహాలుచేయబడిన దాని భారమువలన ఆ కుటుంబపు ఆస్తి త్వరలో క్షీణించునా లేదా? మూడవది: ఈ పన్ను పాధారణముగ ఆస్తుల విలువపై విధించబడు నవనబడే, చిన్న ఆస్తులపై కొద్ది పన్ను. పెద్ద ఆస్తులపై హెచ్చు పన్ను విధించుటవలన, పెద్ద ఆస్తులను సంపాదించుటను ఎంతవరకు ఇది నిరుత్సాహ పన్నును?

ఈ విషయములను జాగ్రత్తగ పరిశీలించియే ఎన్నేటా పన్ను విధానము నిర్ణయించుట ముఖ్యము. దానిని విధించుటవలన తెలివి తేటలు, బుద్ధివంతల నుపయోగించి వ్యక్తులు పెద్ద ఆస్తులను గడించుటకు ప్రయత్నించు చేయుట కడ్డురావలసివచ్చు మాయలు అవసరము. అటుపై, దగ్గర వారసులకు సంక్రమించే ఆస్తి భాగములపై తీర్చివేయు రేట్లు ప్రకారము, మారపువారసులకు సంక్రమించే భాగములపై హెచ్చు రేట్లు ప్రకారము విధించుట న్యాయబద్ధముగ నుండును. ఆదాయపు పన్నువలన ఎన్నేటా పన్ను కూడ ప్రత్యేకవ్యక్తులపై విధించబడే పన్ను కాక, ఏటి రెండింటిని ఒకేవర్గి భరించుట దుర్భరము కావలసి చూడవలసియుండును. ఇట్టి చూడదగ్గుల భారమువలన జీవనముకొర ఆర్థికార్థి వృద్ధికి, పారిశ్రామికార్థి వృద్ధికి కావలసిన పెట్టుబడి ధనమును వ్యర్థి పెట్టుబడిదారుల ద్వారా సమకూర్చుటకు ఎంతవరకు అభ్యంతరము లుండునని కూడ ఆలోచించుట అవసరము. అదేవిధముగ, వ్యవసాయపు ఎన్నేటాపై మరణానుకూలు విధించుటకు నిర్ణయించబడిన, వ్యవసాయార్థి వృద్ధికి, భూమి అర్థి వృద్ధికి అవసరమగు పెట్టుబడి ధనము దానివలన సంపాదించుట నాయవనది గమనించదగ్గది. పెద్ద పరిశ్రమల స్థాపనపై పెట్టుబడి ధనము సమకూర్చుట ఇవ్వతే చాల కష్టముగ నున్నప్పుడు, ఎన్నేటా ద్వారా విధానమువలన, దానికి మరొక క్రొత్త ఆర్థిక విధానమును చూడవలసియున్నది.

దీనిపై, ఆదాయపు పన్ను విధించుటలో కొంత కనీస ఆదాయముపై పన్ను ఏ విధముగ విధించుట లేదో, అదేవిధముగా, కొంత కనీస విలువల ఆస్తులపై ఎన్నేటాపన్ను విధించవలయును కూడ సమంజసము. ఎన్నేటా విలువ ఎక్కువగానున్న కొద్ది ఎక్కువ రేటు పన్ను విధించుట పన్నుల సూత్రములకు అనుకూలముగ నుండును. ఇంగ్లండులో, పన్ను విధించుటగా ఉండే కనీస మొత్తము తీర్చివేగగాను, క్రమేపి పన్ను రేటు హెచ్చుగా నుండుటయు ఆవిధంగా నవ్వది. అమెరికాలో పన్నులు వేయకుండా ఉండే కనీసపు మొత్తము హెచ్చుగా నుండుటయు, ఆస్తుల విలువ ఎక్కువయిన కొలది పన్ను కూడ హెచ్చురేట్లు ప్రకారము విధించుటయు ఆవిధంగా నున్నవి. ఇంగ్లండులో ఎన్నేటాపన్ను ఒకవర్గికిన జీవితకాలములో సంపాదించిన, విలువచేసిన అన్ని రకముల ఆస్తిపైనేను విధించబడుట ఆచారముగా నున్నది. దాని మూలముగ వచ్చు ఆదాయములో కొంత భాగము స్థానిక సంస్థలకును, కొంత రాష్ట్ర, జిల్లా అధికార సంస్థలకును పంచిపెట్టబడును. మొత్తమునాద దానివల్ల రాబడి స్థానిక అవసరములకే ఖచ్చితమైనట్లు ప్రతి దేశములోను ఆవిధంలోనున్న పద్ధతినని చెప్పవచ్చును.

మన దేశములో ఎన్నేటాపన్ను విధించుటను గురించి కొన్ని సంవత్సరములనుండి ఆలోచనలు జరుగుచున్నవి. పన్నుల విచారణసంఘము రిపోర్టులో ఈ పన్నును విధించుటను గురించి సహేతుకముగ అనుకూలార్థి ప్రాయము వెల్లెబ్బబడినది. 1935 సం॥ ఇండియా ప్రభుత్వ రాజ్యాంగ చట్టము ప్రకారము ఎన్నేటా పన్నులను విధించు అధికారము కేంద్రప్రభుత్వమునకు మొదట స్పష్టముగ ఈయబడియుండలేదు; వ్యవసాయ పరిశ్రమనుండి వచ్చు ఆదాయము, వ్యవసాయపు ఎన్నేటాపై పన్నులు రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల అధికారము క్రిందినందున వల్లెర్సాను చేయబడినది. 1945 సం॥ లో, సర్ జె. ఎ. డైమన్ డైమన్ అధిక సభ్యుడుగా నున్నప్పుడు ఎన్నేటా పన్ను విధించుటకు ఇండియా ప్రభుత్వమునాలోచించుచున్నారని ఆయన తన బడ్జెట్ ప్రసంగములో నూచించియుండెను. దానిపై ఫెడరల్ కోర్టులో అట్టి అధికారము కేంద్రప్రభుత్వమునకున్నదా లేదా యను విషయము

నిర్ధారణ చేయుటకై దాదా వేయగా, పెనరలోని వారు లేవని తీర్పు చెప్పటచే, పార్లమెంటులో రాజ్యాంగచట్టమునకు ప్రత్యేక సవరణ ప్రవేశ పెట్టబడి, కేంద్ర శాసనసభకు పన్ను విధించుటకు అధికార మీయబడెను. దానిని పురస్కరించుకొని ఇండియా ప్రభుత్వము ఎన్నేటుపన్ను విల్లు సొక దానిని తయారు చేయుటకూడ జరిగినది. దానిని కేంద్ర శాసన సభలో ప్రవేశ పెట్టుటతో మూత్రప్రాయముగ ఎన్నేటుపన్ను విధానమునకు ప్రభుత్వము అంగీకరించినట్లు స్పష్టముగ దున్నది. ఆ విల్లు సెలెక్ట కమిటీకి పంపబడుటయు, సెలెక్ట కమిటీవారు దానిలో కొన్ని మార్పులు చేయుటయుకూడ జరిగినది.

అప్పటిలో ఆ విల్లు ఆమోదించబడుటకు, పన్ను విధించుటకు ఏర్పడిన కొన్ని ప్రతికూల పరిస్థితులలో, ముఖ్యమైనది అప్పటి రాజ్యాంగ చట్టము ప్రకారము స్వదేశీ సంస్థానములు ఇండియా ప్రభుత్వ అధికారముక్రింద లేకపోవుటచే, ఇండియాలో పన్ను విధించిన, ఇక్కడ సంపాదించిన ఆస్తులను ఆక్రమింపగల స్వదేశీ సంస్థానములకు మార్పుటకు, ఆ విధముగ పన్ను చెల్లించ కుండుటకు సులభ మార్గ మేర్పడుటయు నైయుండెను. ప్రభుత్వాదాయమును ఎక్కువ చేయుటకుగాను ముఖ్యముగా తిల చెట్టిన పన్ను ఈ విధముగ క్రమము చేయబడుటకు, సదుపాయములున్న దానిని విధించి లాభములేదు. అదీ కాక ఇండియాలో ఒక భాగములో నివాసము లేర్పర్చుకొన్నవారిపై, ఇట్టి పన్ను భారము పడుటయు, వేరొక భాగములో నున్నవారికి దానివలన ఎట్టి లాభము లేకుండుటయు న్యాయ విరుద్ధముగ భావ కన్పట్టును. ఇక రెండవ అధ్యంతర మేమనః భూమి, వ్యవసాయపరిశ్రమవలన వచ్చే రాబడిపై ఆస్తులపై పన్నులను విధించు అధికారము రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల కుండుటవలనను, ఇతర ఆదాయము, ఆస్తులపై పన్ను విధించుట కధికారము కేంద్రమున కున్నందునను, వివిధ ఆస్తులపై భారములు భేదముగా నుండుట తిలస్థించును. పన్ను రేట్లలోను, పన్నుల భారము విధించుటలోను, విలైనంతరకు దేశమందంతట ఒకే పద్ధతిపై ఏర్పాటైన విధానము అమలులో నుండునట్లు చూచుట అవసరమని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. ౧౮౪౭ లో వచ్చిన రాజకీయమార్పులలో నైన మూచించబడిన రెండు అధ్యంతరములు తొలగుట

కనుకూల పరిస్థితు లేర్పడినవి. స్వదేశీ సంస్థానములన్నియు భారత కేంద్ర ప్రభుత్వ అధికారమునకు లోబడి, ఆ ప్రభుత్వ ఆదేశముల ప్రకారము పరిపాలింప బడుచున్నవి. దానివలన ఇదివరకువలె ఇండియానుండి స్వదేశీ సంస్థానములకు ఆస్తులను మార్పుటకు అవకాశములు, అట్లు చేయుటవలన లాభమునూ పోయినవి. ఈ మార్పులవలన, అంతకంటె ఎక్కువ రాజ్యాంగచట్టము అమలులోకి వచ్చిన తరువార, కేంద్ర ప్రభుత్వము సమావేశ్య సిద్ధాంతము ననుసరించి దేశమందంతట ఒకే విధమైన పన్నుల విధానము అమలులోనికి తెచ్చుటకు బాధ్యత, అధికారమునూ కల్గియున్నది. కాన పన్ను రేట్లు దేశమందంతట ఒకే విధముగ నుండునట్లు, పన్నును విధించే విధానముకూడ దేశము మొత్తమువీడ ఒకేవిధముగ నుండునట్లు ఏర్పాటు చేయుట కిప్పు డెట్టి కష్టము లేదు.

నైన మూచించబడిన అధ్యంతరములు కాక వేరొక విషయముకూడ ఎన్నేటు పన్నునుగురించి గుడి నిర్ణయము జరుగకముందు పరిష్కారము చేయబడుట అవసరము. కొత్త పన్ను ఏదైనను విధించునప్పుడు, దానినుండి తీగినంత ఆదాయము వచ్చునను విశ్వయమున్నప్పుడే దానిని విధించుట సమంజసముగ పద్ధతి. ఎన్నేటు పన్ను విధించుటకు ముందు హిందూలా విల్లు చట్టమును, దాని ఫలితముగ హిందూ పరిశుభ్ర వార పర్యేపు విధానములో అవసరమైన మార్పులు చేయబడినప్పుడే మన దేశమందీ పన్నువలన చెప్పలేనివంత ఆదాయము వచ్చుట కవకాశము లుండును. పన్ను కుటుంబపద్ధతి ఆచరణలో నున్నంతకాలము, హిందూ మతమునకు చెందినవారు సంపాదించి నిలువ వేసే ఆస్తులు పెద్దవిగ నుండుటకు నీలుండదు. అట్లు నిలువ చేయువారి సంఖ్యకూడ మితముగానే యుండును. అదీ కాక, ఇదివరకే ఆదాయపుపన్ను విధానముక్రింద వ్యక్తుల సంపాదనలో అందులోను పెద్ద ఆదాయములను కల్గియున్నవారి విషయములో ముఖ్యముగ కొంతభాగము ఆదాయపుపన్ను, మావర్ టాక్సుల రూపకముగ తిరిగి ప్రభుత్వమునకు సంక్రమించుచున్నది. కాన ఎన్నేటు పన్ను విధించుట వలన అట్టి ఆదాయములను కలవారిపై అదనపు భారము పోవుటచే యగును. ఒకప్రక్క ఇట్టి సంఖ్య చమునకు తావుండగా, వేరొకప్రక్క వివిధరాష్ట్ర

ముఖలో జమింతావీధిని చూచుచున్నది, జమిం
తాదులకు నష్టపరిహారము జబ్బుచూపకముగ ఈయ
బడుతుంటుంటున్నది, వారిదగ్గర నిలవ రొక్కచుంటుంటు
కవకాళము లేర్పడినది. ఎట్టేటు దూర్జితచట్టము
ఆమోదింపబడి ఇట్టి ఆస్తులపై ఆ పన్ను విధించబడిన
కొంతకాలమువరకైన నానినంది మంచి ఆచార
రావచ్చును. ఎట్టేటు పన్ను చట్టము తీరితము మొదట
విరుపవత్సరములు మాత్రమే యుండునట్లు నిర్ణయిం
చుట ఈ సంవత్సరములో సమంజసముగ నుండును.
ఈ పన్నులను వచ్చే రాబడి రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు
పంచిపెట్టుటకు నిర్ణయించుటకు అవసరమే. ఈ
మాత్రము ఇదివరకే అంగీకరింప బడినది.

చేతమంతటను ఒకే వస్తువిని ఎట్టేటుపన్ను విధిం
పబడుటకు నిలంచుటకే మద్రాస్ ప్రభుత్వ రెవిన్యూ
మంత్రి బ్రీ సీతారామరెడ్డిగారు, ఇతివృత్తాలతోబాటు,
వ్యవసాయపు ఆస్తులపై కూడ ఆ పన్నును విధించు
టకు పార్లమెంటుకు అధికారము నిచ్చుచు, శాసన
సభ ఆ మోదము తెల్పుటకు తీర్మానమును ప్రవేశ
పెట్టిరి. ఆ తీర్మానము కాన్పిర్లో తీవ్ర విమర్శకు
లోను కాగా, దానిని అసెంబ్లీలో ప్రవేశపెట్టకయే
ఉపసంహరించుకొనుటకు ప్రభుత్వమువారు నిశ్చి
యించిరి. దానికి కారణములేవో రెవెన్యూ మంత్రి
సృష్టికరించి యుండలేదు. బొంబాయిరాష్ట్ర శాసన
సభలో ఇట్టి తీర్మానమే ప్రవేశపెట్టబడి ఆమోదింపబడి
నది. మద్రాస్ ప్రభుత్వము తీర్మానము ముపసంహ
రించుకొలువలన తేలిక పర్యవసానము ప్రస్తుతము
ఎట్టేట పన్ను విధింపుకు ఆ ప్రభుత్వము వారనుకూలు
దుగా లేరని. ఎట్టేట పన్ను బిల్లు ఇప్పుడు జరుగుచున్న
పార్లమెంట్ సమావేశములో ఎట్లునూ ఆలోచనకు

రాదుకదా, దానిని గురించి ఇప్పుడే ఇక్కడ తీర్మా
నము ఆమోదింపుట ఎందులకు? దానివలన లాభము
లేకపోగా, ఎన్నికల సమయములో అది కాంగ్రెస్
ప్రతిపాదన పక్షములకు కాంగ్రెస్ పై వ్యతిరేక ప్రచా
రము చేయుటకు సహాయముచేసి నెట్లగునని, మద్రాస్
ప్రభుత్వము వారాలోచించి యుండవచ్చును.

ఇప్పుట్లో ఈ పన్ను విధించుటకు అవసరముగ
చట్టము పార్లమెంటులో అంగీకరింపబడకపోయి
నప్పటికీ, ఎట్టేటుపన్ను విధించు ఉద్దేశ్యము విరమింప
బడునని తలంచుట పొరబాటు. వివిధ అభివృద్ధి కార్య
క్రమములను ఆచరణలోనికి తెచ్చుటకు బిల్లు కావల
సియుండుగా, ఎవరికిని ఎక్కువచాధికరము కాకుండ
బిల్లు సంపాదించుటకు వీలగునట్టి పన్నున ప్రభు
త్వము విధనవాడుట జరుగవలసి. అందుచే పన్నును
వీలైనంతవరకు ప్రజాప్రాయమున కనుకూలముగ
నంచునట్లు సవరించి విధించుట లాభకరముగనుండును.
ఈ సంవత్సరములో ఎట్టేటపన్ను మొదట విను సంవ
త్సరములపాటుమాత్రము ఆచరణయిం దుండునట్లు
చూచుట, వైసవ్రాసినట్లుగా, సమంజసముగ నుండును,
అదీకాక, ఈపన్నులను ఇప్పుటి పరిస్థితులలో ఎంత
ఆచారము వచ్చును? చిన్న ఆస్తులపై పన్ను విధింప
కుంటుంటున్న ఆ ఆచారము ఎంతవరకు తగ్గును?
ఏరేటు ప్రకారము పన్ను, విధించుట మంచిది? ఈ
పన్ను విధించుటవలన పారిశ్రామికాభివృద్ధికి, క్షయ
సాయోజ్యుత్తికి, ప్లానింగ్ కిమిషన్ వారు తయారు
చేసిన ప్రజాకీక సమయలో నుంచుటకై ధనసేకరణకు
వీలైన అడ్డు ఏర్పడునా? అను ప్రశ్నలకు సరియైన
జవాబుల నిచ్చుటకై కావలసిన దిగ్విమల చేయుట
మంచిది.

ఓ యి ప్ర భూ !

శ్రీ సామవేదం జానకిరామశర్మ

ఓ యి ప్రభూ! నమస్త మిదియూహకు రాక అయోమయముగా
నాయె; నమస్త మీజగమునందొక లేశముగూడఁ ద్వత్ప్రభా
వాయతి మూర్జితముగద! ఐనను ధీఃరిణాథ మూర్తులై
చేయరిచేమయా తమగుచెప్పిన కార్యములందు నొక్కడున్!

అసలు రహస్యమేమగునో? అందఱునైనను నెత్తనమునీ
కెనఁగినఁగూడ వారలటులే చరియింపఁగ నేల? మానవుల్
పవరములట్లు, రక్కసుల పద్ధతి నిట్లు విశ్వంఖిలముగా
దొనఁగు లొనర్య నీప్రభుతతోఁ గల బాధమదేమయాప్రభూ !

అకటిచిచ్చు పెల్లుబుక నావశుపక్షులు ప్రాణిహింసకున్
మేకొనుఁగాక! మానవతనీ తొనరించుచు జాతిభేదమున్
సాకునఁ దోడివారలను జంపఁగఁ జూచుచుఁ జూడనట్లుగా
నీకరణిన్ నటించు నిను నేమన నేర్పమయా కృపానిధీ!

ఉపద్రవదంత రాధముల నూహకుఁడెచ్చిన పండితుల్ మహా
నిపుణమతుల్, చరాచరమునీవయటందు రిదేమిసామి యీ
కపటమెఱుంగఁ జాల మెటుగామఱి మానవులందుఁ గ్రూరతల్
గృహతలీర్వ్యలేర్పడె నొకింత రహస్యమెఱుంగఁ జెప్పవే!

నీపూ నేనను భేదభావము లే నేలేవటం చాత్మలో
భావింపంగల జ్ఞానలేశమును సంపాదించఁగాజేసి, నీ
ప్రావీణ్యమును జూపు మీవిధముగాఁ బ్రాల్మాలికల్ బూనుచో
దేవా! దోషము నీదె! కాదనిననేనీ ఉద్ధు మవ్వారలన్.

నీవున్నావని యెంచు మానవులకే నిక్కమ్ముపెన్ బాములొ;
 నీవాల్లభ్యము గోరువారలకే తండ్రి నారకప్రక్రియల్;
 ఈవేదాంతపుమాయ ముష్మిటుల నూహింపంగ లేనట్లుగా
 నేనో సుఖ్యుగఁ జాట్టుచున్నది. ప్రభూ! నీలీలలాశ్వర్యముల్

మంచియే చెడ్డయో భరతమాత ద్విధాకృతయయ్యె నింక గా
 వంచునుఁ గష్టముల్ హృదయమందున నూరటఁ బొందఁ జూడనొ
 క్కించుకళాంతిలేక తపియింపఁగనాయె, నిదేమి సామిసీ
 వంచనయకానో? ఐనఁదలవంపులు నీకొనగూర్చజే ప్రభూ!

తలచినయంత గుండీయలు దద్దరిలున్; మగవాని చెంతనే
 కులసతి భంగపాటనుఁగూఁ గుట్టని చిత్రవధమ్ము, ప్రాయపు
 తెలియలి దొంగిలింత! ఇంకచెప్పెడిదేమి మతేమి! యేమి! యీ
 విలయముఁ జూడనీకుఁ గనుపించొనగూర్చెనొ కో వరాత్పరా!

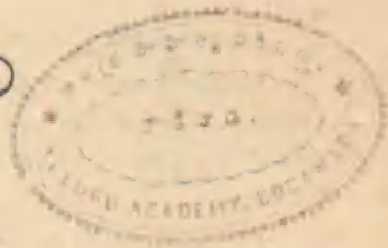
నీవీటుటూరకున్న జననిండకుఁబాత్రుఁడవాడు; మాదెసన్
 నీవయి చూపుదోసము. గణేంపుకు వారి యశృత్యముల్ - నరే
 యీవిలయమ్ము కాక మతే యిష్టమమావయిఁ గత్తికట్టుటల్
 నీవును వింటి పీ తగవు నీవయి తీర్చగదే జగత్ప్రభూ!

ప్రయాణం

శ్రీ అంగర వెంకటరమణరావు

హా

రాష్ట్రాల్లో భారం మీద జనసమాహారాన్ని తోసుకొంటూ యే పెట్టెలో మారడమని అని అర్థమవుతున్నాను. మెయిలు పెట్టెలోంచే పొరుగుననుంచి వచ్చినట్లు నిండుగా వచ్చి ఆగింది.

నా బుద్ధిమీంచి యెవరో నూలుకేసు పెట్టడానికి ప్రయత్నిస్తూ చెయ్యి పీకెట్టిందికామోనూ నా తల మీదే దానిని అనించి, విక్రాంతి తీసుకుంటున్నాను. 'ఇకేమిటయ్యా' అని నేను అరిచి వేళ్లు తిరగబోతే, ఆమెగావున మెదవరం కంటిమంది.

ఈలోగా వొక అరవసోదరి చెరుగు విసవకల్లులు కట్టిన పెద్దపల్లె అంతమయిందే పెట్టెలో ప్రవేశించిన ఆహారా (భర్తగావును) కి అందిస్తూ విసవకల్లుకాడవో నా చెంప రక్తి అడిచాలక మెట్టునుకుందేమో నా కోడుమీద యెత్తుమడిచు తోడుతో నొప్పిమోసింది.

నా పరిస్థితి యేమీ బాగులేదు. అటు కదిలితే నూలుకేసు మల్ల తలమీద పడుకుంది. ఇటు కదిలితే విసవకల్లుకాడ కంట్లో నుచ్చుకుంటుంది.

ఈ ప్రాంతాంతిక సమయంలో వొక బలమైన చెయ్యి నా భుజాన్ని పట్టి పూసింది. నా వల్ల మండి తలపైకెత్తి తిడుతూ చూసేను. వాడు మాకొమేళిరి. సముద్రపు హోరునంటి జనసముద్రపుహోరులో నావే మంటూన్నదీ విరిపించడంలేదు. కాని అలామాస్త్రావే వున్నాను. అరవసోదరి అరవంలలో తిడుతూ అవతలకు వుట్టింది. నూలుకేసు ఆహారా 'వాట్ వాట్' అంటూ అటువంపు యింగక కొట్టేడు. కిటికీద్వారా నేనూ, నా హోల్డూలు, టంకు పెట్టె కంపార్టుమెంటులో ప్రవేశించాం. ప్రవేశించామేమిటి, కాఫీశ్యూరిలాగే కాదు. ఆలాగేయడంలో వాడికి, వానూ హోల్డూలునూ యేమీ కృత్యాసంపున్నట్లు గోచరించలేదు.

మొదలెక్కి ప్రవేశించకలసినవారంతా పెట్టెలో

(ప్రవేశించారు. మెయిలు, కదిలింది.)

'ఎవరూ రాకా, నీ మిలిటరీ దాఖలా యింలేనా? అలా మాస్త్రా మంచుంటావే?'

'అయ్యే, రావటం లేబయింది. అప్పటికే భవం తొక్కికుంటున్నాను'

మారకుపొడుగు చుట్టూ నోట్లోంచి తీసి నవ్వుతూ వావేతో తిట్టేడు. వాడిసంగతి తెలుసుకు గనక తిట్టేడని గ్రహించేను. బండి అప్పుడే యేవో చిన్న వింతెవమీంచి పరుగునూ మా పొడుమీద నొప్పిలలో యితర శిబ్బం విరిపించడం లేదు.

ఆ ముడక చలుకుతుంటే చుట్టూపైన యింజను పొగ వెలిగివచ్చి యూరిచెట్లు తలలు విరబోతుకున్న దయ్యోల్లా ఆగుపిస్తున్నాయి.

'రాకా, నాటికి నేడే నీదర్శనం. ఎక్కడెక్కడి తిరిగావురా యిన్నాల్లా? ఎంతమందిని చంపావు?'

'ఎన్ని చంపడం? ఎందుకు?'

వాడు నవ్వి నా భుజంమీద మామూలుగా తిట్టేడు. ఆ అడుగుకు అంతవరమా బాధిస్తూన్న తల నొప్పి పరుగుంది. అదీ నొక మంచికే అనిపించింది.

'కాదురా మరి, నువ్వు యెగుడివికమా. అన్నట్టు మరిచిపోయేను...చుట్టూ కొలుస్తానా... మంచిలే... పెప్పరు...పోనీ... నూరి...యెవ్వరు చేరవు?'

'నలభైలో'

'మరి యీ యేడేస్తూ యేడేస్తున్నావురా. నువ్వు జమాయిస్తావనుకున్నాను. అలాగే వున్నావు.'

మెయిలొకదగ్గర విధిలేక ఆగింది. ఈలోగా మానాడా చుట్టూ పొరేసి మరొక మూలకు చుట్టూ విరిగించేడు. నేనీ యేడేళ్లలోనూ అరెట్లు ఖైదీగా తీరించిన సంగతి తెలిసి విచారించేడు.

‘మన విశ్వం యెక్కడున్నాడురా?’

‘ఎవడు... వాడా పోటివాడు... ప్రేంచి కటింబు... ఏం మనిషిరా... ఇప్పుడా... బరం పురంలో వున్నాడురా వుంది. వాళ్ల త్రివాణిది బరం పురమేగా.’

‘కామేశ్వరీ, వాడినామాదాలని కళ్లు కాయలు కాసిపోయేయిరా. ఎన్నో పుత్తెరాలు వ్రాశాను. జపానీవాళ్లు సరిగ్గానే పంపేవారట. తెల్లవాళ్లే చింపి పారేపేవారట.’

‘కాదుగానీ, ఆవిశ్వం నలభైగూడులో కలకత్తా వచ్చేదురా. అప్పుడే ఇంగ్లండునుంచి ప్రాథేషులలో పుల్ బాలర్స్ వచ్చారు. ఆ ఆటలు చూడడానికి వచ్చాడు చూద్దానికి వచ్చినవాడు మెల్లీగా జాగా పంపాడించి, వాళ్లతో ఆడేడు గుమ్మా. ఒరేయ్! ఇంతుంజే వాడా... బంతికన్ను తుప్పన తుల్లేవాడురా!’

‘వాడి యెడ్రుకు తెలుసునా... నిజం నమ్మువీరా. తైరులో వున్నప్పుడు మా అన్నయ్య కూడా జ్వరీకి రాతేడు కాని వాడే తినుడు జ్ఞాపకానికివచ్చి బాధించే వాడు...’

‘వాడి యెడ్రుకుం గాని...’

‘ఏం గాని కాదు తెలిస్తే చెప్పరా...’

‘తెలిదురా నీ... కాని వాడి ప్రేంచికటింగూ... నవ్వు నోరు... ఎవ్వడూ చివాసందమేరా వాడి తప్పా...!’

‘తెదవివిన రాక్షసిబొగ్గరవ్వ కెడిమని తిరి రింది.’

‘ఆ యేడే వాళ్ళున్న పోయేడుగుమ్మా’

‘అ...!’

‘పాపం యేదో ఆ మనలాడునంటే సింధున వచ్చేది. ఇక పిడున్నాడా... ఎవడు... మన విశ్వం... ప్రతి యేడాది ప్రాగ్రనే...’

‘మళ్ళీ మరొక రవ్వ కంటివూడ తిరిరింది.’

‘రెండేసి రెండేసి... బ్రతికినవాళ్ళు బ్రతికే వారు, లేనివాళ్ళు లేరు. నలభైగూడులో పుట్టాలు కోసం వచ్చినప్పుడు వాళ్ల నాన్న పోయి రెండు నెలలయింది. పోయేడని నవ్వుతూ చెప్పేడు. అంటే నవ్వుకున్నాడని మరోలాకారు. అదే... తిండి

పోయిన సమాచారం చెబుతూన్నప్పుడు కూడా నవ్వే...

‘చుట్ట బారిపోయిందీమాట నోటిలోంచి. మళ్ళీ చుట్ట తిరిరించి వుంటుంటే నవ్వుకున్నాడు. ‘వాడూ వాడి ప్రేంచికటింగూ... యితే పివగు మనిషీ... చివాసందం... కాని యేం సిగరెట్లు కాల్చడం. తెగ కాల్చేవాడు. కాల్చడం దగ్గడం... బాగా జ్ఞాపకం చేశావు... విశ్వం గాడు...’

‘ఖరగ్ పూరు దీపాలగుస్తున్నాయి.’

‘అన్నట్టు కామేశ్వరీ... అవగనం మరిచి పోయాను...’

‘నేనేం చేస్తున్నాననేనా... ఖరగ్ పూరులో నివీమా ఇయేటకు నడిపిస్తున్నా. ఇవాళే డిస్ట్రిబ్యూటర్లను కలుసుకుంటికి కలకత్తా వచ్చా. ఉంపరానూ రెండుకోజలపాటు నా దగ్గర.’

‘రైలాగింది. కామేశ్వరీ ఆ చుట్ట రైలుపట్టాల మీద విసిరి మరో మూరెడు చుట్ట చుట్టించి ‘గుడ్డై బ్రదర్! అని పలిపోయేను.’

‘కామేశ్వరీ వచ్చి నా గాయాన్ని కదిపేను. ఈ యేడేళ్ల ప్రవాసంలో మానవప్రకృతి పోలిమేరలు గడిచిపోయిన నాలో బానిసి తిరిగి రిగిల్చేను. ఈ యేడేళ్లలో మా జానీ రెండో మూడో సార్లు జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. ఎవ్వడోవోక మాటు కామీసు మా రఘు ఈపాటికి వకున్తాంటామెనొన్నాను.’

‘ఖరగ్ పూర్ ప్లాట్ ఫారంకేసి మాన్తాంటే నా తీరిత పుస్తకపు పుటలు కవరెవ వెనక్కు తిరుగుతున్నాయి. ఈ పూరికి వాహు చాలా సంబంధంవుంది. ఈ కార్మికాలయంలో కొంత కాలం నెట్లుచేసేను. ఉద్యోగం లేని వొకానొక చుష్టకాలంలో యిక్కడి బ్రహ్మాండమైన కర్మాగారపు పొగకొట్టాలలోంచి ఆవిరియాపం ధరించినట్టే క్రమశీలన నెత్తురు మేఘాలలో మేలనాడుకూంటే, అకిగా కళ్ళప్పుడెప్పి మానేను. స్వార్థం, లంచం ఆడే భయంకర నాలుకంలో బాధితుడిపాత్ర ధరించి కార్మిక కన్నీటి కాల్యరింకా యింకనట్టు తోవడానికి కారణం నావంటి యెంతోమంది నేటికీ కన్నీళ్ల కారు మాండడంలా తోచింది. అకిరికి సకనకలాదిన యెన్నో దినాలు ఈ కార్మికా కడురుగా వున్న

తైత్తి నం తెనకొనాని అంటుకుపోయే యొక పప్పుడు.

ఈ ఆలోచనలలో యాదాలాపం గా వాద్యుని యెదురుగావున్న మిత్రాయగుకొంఁమీద పడింది కాని అక్కడ సామగ్రి యేదీ అగుపించడం లేదు. అప్పుడప్పుడు యెత్తు మ్మడిమెలపాదాల, అగ్గండి వీరలు, పాపాపా నూటుటా ఆదుకొండగ్గరకు వచ్చి పోయాన్నది స్వామిక వృత్తాంతంలా మాయ మాయగా గోచరిస్తుంది.

ఆమె మాటలు వాకు వినిపించడంలేదు. పొగ మంచువెనక కొండలా ఆమెఅక్కరి చీకరి బాకిగా వుంది. ఆమె చెయ్యి వ్రాపి పిలుస్తుంది.

ఎవరూ ?

‘ఏమండీ రాజారావుగారూ ! ఎంత పిలిచినా పలుకరు. సమాధిలో వున్నారా’

‘ఓహో, లక్ష్మీ...తమిళం...విదో ఆలోచిస్తున్నా.’

‘యుద్ధంలోకి వెళ్లి వచ్చివా మీ ఆలోచన లింకా ముగియలేదు. మని పోవద్దగారా, మనసోక దగ్గరా...మీరింకా అలాగే వున్నాడు.’

‘ఏం లక్ష్మీ.....ఎక్కడైతే వా వెదురు న్నావా ?’

‘లేదండీ. మాత్రము దిక్కజే వున్నాడిప్పుడు. లోలో షేడల్లో ఫోర్ మున్. దిగండి, రెండుకోణ లుండి వెదురుదురాని’

‘అలాగే, దానికంటేగాని, ఆరు సంవత్సరాలు మైగా ప్రవాసం తరవాత యిదే తెలుకి రావడం. మనవాళ్లందరినీ చూడాలి వుంది. మళ్లీ వస్తాగా...’

‘అలాగా, అయితే నేను పరాయిదానినా, ఇప్పుడు దిగకపోతే సంతివితో చెప్పి మీ మీద దావా కేయిస్తాను. వాడి భార్యని మెయిలుకు దిగ తట్టడానికి వచ్చేను. పురిటికి విశాఖపట్టణం వెదు రుంది. వాళ్ల రమ్ముడు తీసుకెదురున్నాడు.

‘సంతివి రాలేదా?’

‘తీరిక లేదు. కాని మీరింకా అలాగే మాట్లా డుతున్నారే. దిగండి! ఇంజనపప్పుజేరిగిరింది.

బలవంతావ దింపేసింది లక్ష్మీ. నేనూ లక్ష్మీ

సామానుతో టాంగాలో నయాకాలసికి బయలు దేరేం.

లక్ష్మీ! బాగా యెదిగిపోయింది. సన్నగా విల్లులా వంగిన ఆ కనుబొమ లిప్పుడు ముడిపడడం లేదు. విశాలమైన ఆ తగుకునేత్రాలలో నిరాశ చిహ్నం లిప్పుడు వుండుండి పొడవట్టడం లేదు. ఆమె పెదవు లిప్పుడు గూపుదేరి విగుసెక్కియి. మాటి మాటికి బరువుగా లేచిపడే ఆమెవక్షంలో నేడు వాంతి కాపురం పెట్టిపట్టుంది.

‘నీతారాం! బాబుగారికి నేదేసిట్లు కాదు’ అని పింఁమాస్తానీ వృద్ధవాడితో చెప్పి ఆమె వంటలోకి జొరబడింది.

సంతివి యింటిలో వాడు స్వంతంగా తయారు చేసిన పప్పువులు చాలా అరుపిస్తున్నాయి. వాడు పనివాడు, కార్తానాలో ఆఫీసరు. ఇల్లు చాలా ఆందంగా, యిమ్ముగా వుంది. గదుల గుమ్మరకీ, కిటికీలకీ తెరలున్నాయి. పేదరిల్లు, రకరకాల కుప్పీలు వున్నాయి. ఇంతి సరంజాంవున్నా యిల్లు నిరాదంబరంగా వుంది.

ఉదయం యేడుగుంటలకు సంతివి వచ్చేడు. అంతకుముందే నేను కాఫీ త్రాగి తీరికగా కూచు న్నాను. లక్ష్మీ నీతారాంను బజారుకు పంపింది. సంతివి నన్ను చూసి నమ్మలేకపోయేడు. వ్రాడిన నేను వెంటనే పోల్చలేకపోయేను. ఈ ఆశ్చర్యంలోనూ యేనుగంత యేడు. తొడుక్కున్న ముగిరి ‘డాంగరీ’ చేతులగిండా మనీ, యినుపకోట్లు, చెదిరిపోయిన వుంగరాల జుత్తు—వా దొక మరమనిషిలా వున్నాడు.

‘ఏంకోయ్ రాజా! మాటాత్తుగా దిగబడ్డావే!’

‘ఔనారా. నిన్ను లక్ష్మీ శ్రేవసుకు వచ్చింది మీ ఆవివెను దిగ తట్టడానికి—నన్ను బలవంతావ దింపే సింది కాని యీ అవతార కేమిటి—నీ ఓ. ఎస్ సి కాలినట్టే వుంది. కలం పట్టుకుంటా వనుకొన్నాను, మనీ పట్టుకున్నావు.’

‘వాత్రి ద్యూటిరా. నా కెప్పుడూ అంతే.

అప్రెంటిసు ముగించి రెండేళ్లయింది కమా మరి.’

‘సరేలే వెళ్లి మనిషిలా తయారవు.’

‘నీతారాం!’

‘బాగు కన్నేడు రమ్మదూ, రా, నీళ్లు పిద్దంగా వున్నాయి.’

వాడు పెడుతూ అన్నాడు ‘రాజా కేదయినా దాదా పడేశావా?’ అని.

భోజనాలు చేస్తూనే ఉన్నా సంతోషం చేసి, యేదో కమిల్లు చేతులూ పే వున్నాడు. అప్పటికి యిప్పటికీ వాడిది బోకలే వాడుకు. అప్రెంటిసుగా చేరిన, కొత్తలో పదిహేను పానుల సుత్తితో మోడిమోడి అనిచేతులు కాయలుకొని బోయూంటే వాడు విభ్రా యించుకోలే దెమట వేనా రంతా. బల్బులైన కరీర మైవా అంత కున్నీరింగా వుండేవాడు. ఇప్పుడు వోక యింపమనిపిచి రియూరయేడు.

‘అన్నట్టు సందేహి, మన విశ్వం యెక్కడ వున్నాడురా?’

తేయి వడ్డిస్తూన్న లక్ష్మి చెయ్యి వదిలి, మిగ్గి గరిటే వా విస్తరిలో బారిపోయింది. ‘అయ్యో’ అని అమెచేపు మానేసు. అమె కళ్లు రక్తిమనేరి, ముఖం అబ్బోలా మారి ‘అయ్యో’ అంది. కాని మిగ్గి గరిటే బారిపోయినట్లు తెలియదాని కామెట మరి రెండు మాడు సెకండ్లు పట్టివుంటుంది.

‘ఆ పనువుకురించి నన్నుదిక్కురీ. వాడుట్టి పూలు.’

‘నరే దానికేం లే. ప్రస్తుతం వాడెక్కడున్నాడని నా ప్రశ్న’ అంటూ అన్నంలో పడిన గరిటేని ప్రక్కగా విస్తరి చేసుపెట్టెను.

‘సంవత్సరం క్రిందటే బరంపురం వచ్చేదని తెలిసింది. ఉద్యోగానికి కలపు పొడిగిస్తున్నట్ట. అధికారుల క్షేపించేదిట. వాడికి భారతరేవల్తుంది.’

‘ఉత్తరాలు రాస్తూదా’

‘అనుభవరహా ప్రాసేవాడు. పోయిన దిశం బరులో వాడికి జబ్బుచేసిందంటే వాళ్లమ్మ వచ్చింది. వాడు తేరుకున్నాడు కాని వాళ్లమ్మ బోయింది.’

‘అఁ!’

‘మాట్లానికి పెళ్లేను. అత్తవారింటిలో వుండగా యిలాంటిది జరిగింది కదా అని కించలేదు. తల్లికి కర్మవిస్తూన్నాను కదా అని మాటలేదు. తన అబ్బోగ్యం బాగులేదు కదా అని చెంగలేదు. వాడూ,

‘ఫ్రెంచికటింకు మీసాలు, నవ్వుమొహం, నోట్లో మామేమీ సిగరెట్లు.’

‘అయితే వాడి అబ్బోగ్యం బాగులేదా?’

‘బాగేమిటి వోగేమిటి, అలాగే చింత కాదులా వున్నాడు. కాని ఆ పెద్దన సిగరెట్లు కాల్యం మాత్రం మానదు. బోయినవాళ్లు పోగా నలుగురు పిల్లలున్నాడు. భార్య మళ్లీ పిద్దంగా వుంది.’

‘వాడికోసం కళ్లు కాయలుకొనిపోతున్నా యిరా. ఈపాళంగా పెడితే వాళ్ల తివారింట్లో వుంటాడంటావా?’

‘ఎవడి కరుక భోయీ వాడు నావుద్దేశం ప్రకారం యెలాంటివాడంటే, వాడితో స్నేహం కట్టినవాళ్లందరినీ చెంగలో పడేసి, వాడు మాత్రం చుట్టుప్రక్కల పరిస్థితులు మరిచిపోయి చిదావందంగా వుంటాడు.’

‘అలా అనకురా, వాడు చాలా మంచివాడు. వాడి కర్మ అలా వుంది.’

‘వాడి కర్మమిటి! మాడు యీ మనిషిని’ అని లక్ష్మిచేపు మానించేడు.

లక్ష్మి చరచర వచ్చి పెరుగు వడ్డించి ‘తమ్ముడూ, నీకు నో రెనస్తాండే—పెద్దా నీన్నా లేకుండా...’ అని గద్దించింది.

‘పెద్దవాడే అక్కయ్యా. వాడిమోద నాకు భక్తి వుంది. కాని గౌరవంలేదు.’

నాకు పకాయన నవ్వు వచ్చింది.

‘భక్తి వుంది గౌరవం లేదు. ఎంత తమాషాగా అన్నావు. ను ద్వింకా కుట్టాడివే. మనుష్యుల్ని ను చేయిమిటి అర్థం చేసుకోగలవు. అందరూ అను పించినట్లు వుంటారు. నీకు అనుభవం తక్కువ. మాతో బంతిపటలు అడుతూ, నదువుకుంటున్న బోకాల లోనే చుట్టలు కాలుస్తూండేవాడు. కామేశ్వరి జ్ఞాపకం వుందా...’

‘ఆ ... ఏదీపాలోగారి అమ్మయిపో కొన్నాళ్లు...’

‘ఆ వాడే వాడే...వాడు నిన్న రైలులో కరి నీడు. కామేశ్వరిమాడా నామమల్లెవిగ్యానికి మంచి ప్లేహితుడు. వాడూ నీలాగే విశ్వం పూచి పేచీ లేని విశ్చింత మనిషి అంటాడు.

‘హిరణ్ వాదా... మా పూర్వో నీనీమా ప్రాప్త
యిలరు...’ అంటూ లేచాడు సంతోష.

‘బడర్ నువ్వు తాపిగా కూచో. నాకు నిద్ర
కుమ్ముకొస్తాంది. రాత్రి మళ్ళీ దూర్బితీ కదూ.

సంతోషి ఇల్లిపోయేడు. కాని అంతవరకూ
యేదో మాటాడుకున్న అక్షిప్త మూడుగా మానం
దాల్చింది. నేనా విషయం కనిపెట్టినప్పటికీ, తెలియ
నట్టే వూరుకున్నాను.

గతాన్ని బట్టి లక్ష్యం యిష్టంలేని, విషయాన్ని
ప్రస్తావించాం అనుకున్నాను. ప్రతి విషయాన్ని
‘అతి’ గా పూహించే తత్వం గలవాడి నవనంచేత,
యీ ప్రస్తావన లక్ష్య పూర్వమైనాగరంలో నిద్రించి
వున్న పాలా పాలాన్ని ముగించి తీసిందేమో, దానిని
ఆమె కంకరుడివలె కంకరలో నే అదిమిపెట్టి పుంచి
దేమో అనిపించింది.

భోజనానంతరం నేను కొంచెం నిద్రాంతరి
తీసుకున్నాను. సంతోషి కుంభకర్ణుడిలా నిద్రపోయి
మాడుగంటలకు లేచి ‘ప్రీతాగ్ర మళ్ళీ పడుకు
న్నాను. చాలుగింటికి లక్ష్య పూరి బంగారా
దుంపలకూర ఫలహారం తేసి నాకు పెట్టింది.

మూడు రాడుగంటలకు సంతోషి లేచి, నేడినీళ్లు
స్నానం చేసి భోంచేస్తోంది. ముక్తివాంఠి వేసుకుని,
దానిమీద దగ్ధాజయన మాటు బజాయించేడు. పని
లం చేరగానే పై దాటు తీసి పారేస్తావన్న మాట.

‘రాదా, నేను వెతుకున్నా నువ్వు భోజనానికి
తాపిగా కూచో. రాత్రి యేమో ప్రోగ్రాం లేదా.’

‘ప్రోగ్రామకేసుంది. నవం లేనే యేదైనా.’

‘అక్కయ్యా, దేత నీనీమాకే వెడదా మనకుం
టున్నావు. రాదా నువ్వు ఇక్కండివాళ్.’ లక్ష్య
అలాగే అంది. కాని నేనే అన్నాను ‘రేపు నీకు
కలవేకదా. అంతా కలిసిపోదాం’ అని.

‘రేపు ‘మజహాన్’ ధూర్జామాయ్. నా కీ
తెలుగు సినిమాలంటే తలనొప్పి. లక్ష్యకి పద్యా
లంటే సరదా. ఇటీవల సినిమాలలోంచి పద్యాలకు
పుర్యాసన చెప్పేరుటగా.’

నాకు పకొలన నువ్వు వచ్చింది. లక్ష్యకూడా
వచ్చింది మందంగా.

‘లక్ష్య విశ్వంపద్యాలు చదవడం యెలా

పొగిడేదో జ్ఞాపకం వచ్చిందా?’

నే నేదో ఆలోచిస్తున్నదానికీ అంతరాయం
కలిగింది. నిజానికి అది కారణం కాదు. వాడికి
తెలుగు సినిమాలంటే తలనొప్పి. నాకు ఇండియన్
సినిమా లంటే నే కోత!

మరి నాతోబాటు లక్ష్య యెందుకు వచ్చిందో
అది నేటికీ రహస్యమే. ప్రస్తావన మంత
లోత్రన మహాసముద్రం లేదు. దాని అల్లుడుకున పుట్టిన
చలనకారణంగా యే కెరటం యెప్పుడు పై కుమ్ము
తుందో యెవరికీ కరుక!

కాని లక్ష్య ‘అలాగే’ అంది. ఆమెకు ఆకా
భంగం కలిగించలేదని సినిమాకు జగ్గ దానికి విశ్వయం
చేను. సంతోషి వెళ్ళిపోయేడు.

నాతోబాటు లక్ష్యని భోజనానికి కూచో
మన్నాను. కాని ఆమె విసలేదు. నేను భోంచేస్తూ
స్వంతసిపూ ఆమె నిలబడేవుంది. విగవిగ మెరుస్తూన్న
ఆమె కళ్ళలో సాధారణంగా యావనలకుంటే
‘జిజ్ఞాస’ లేదు. పొందవర్గం తిరిగి విజృంభించిన
ఆమెలో ‘ముందుకు ముందుకు’ అనిపించే పుర్రకం
లేదు. విశ్వం అనేవాడు. ప్రేతమ తమగా తీవించ
గలరు. తమ తమగా తీవించుకుండా వుండగలరు. తమ
రెండు విధాలా వోకే సమయంలో తీవించగలరు.
అనవ సరంగా నాలో సమస్యలు పుట్టి నన్ను బాధి
స్తున్నాయి. నే నేమిటో అనుకుంటున్నాను గాని
ఆమెమనసులో యే ఆలోచనలు పరుగెడు
కున్నాయి?

మేం బయలుదేరి వెడుతుంటే బహుళ శృతి
యదండుకు వుదయిస్తున్నాడు. టాంగాలో ప్రోవ
పొడుకునా లక్ష్య వానైరిక తీవితీకేమలు అడి
గింది. నేనెంతో ధైర్యవంతుడినని ప్రకంపించింది.
జావెని, పవీకందు రఘునీ విడిచి యిన్నాళ్లా యెలా
వున్నానో అని ఆశ్చర్యం వెలిబుచ్చింది. తనను
గురించి ప్రశ్నించడానికి ఆమె అవకాశం యివ్వ
లేదు. నాకు ధైర్యం కలగనూ లేదు.

సినిమానుండి యింటికి వచ్చేసరికి వొంటిగంట
యింది. ఇంటిముందు ఆరామంలో మంచుతో తడి
నీన చెట్లెరులమీద చందమామ ప్యర్ల కొంతులు
మెరుస్తున్నాయి. ఆ కొంతులు ఆమెని పుర్రకపరచ

ప్రయత్నిస్తూంటే అది మరింత కన్నీళ్లు విడుస్తున్నాయిగాని వ్యూహయాంతర్గతమైన జడవని తర్కానికి చలేకపోతున్నాయి.

‘నేను మంచాన్ని నడివాకిలిలో నీకు చూపాను.’

‘మీకు మంచుపడుతుందా?’

‘నాకు మంచం యెంతైనా పడుతుంది. కూర్చుంటే గాలిలో, దీక్షించుకుంటే అరుపుల పడుతున్నాయి.’

ఆమె నడివాకిలిలోకి కాళ్లు పెట్టి వరందాలో కూచుంది. వరందాలోకి చంద్రకిరణాలు చూటిగా పదిక ఆమె ముఖం నాకు మృదుంగా మారిపోయింది.

‘అక్కీ, విద్ర రాలేవా?’

‘నేరీపోయింది.’

ఆమె వ్యూహయాంతర్గత ఫోన్లు తెలుసుకోవాలని చాలా మహిమలాగా వుంది. కానీ యెలా ప్రస్తావించాలో తెలియవలసింది. చూటిగా అడిగితే యేమవుతుంటుందో అని భయం. కానీ ప్రయత్నం చేసేను.

‘అక్కీ, నీ ఆరోగ్యం యీ రోజులలో చాలా జాగ్రత్త పుట్టింది. ఇంకా ఆరోగ్యశ్రేణికి పూచిక పుల్లలా వుంటే కానీ.’ ఆమె తెచ్చుకోలు నవ్వునవ్వి నేల నేటి మామూలు అర విడుచి గడిచేకా అంది. — ‘బాధ పడవం నడకపోవడం మన మన ప్రయత్నంపై ఆధారపడి వుంటుంది. మనస్సు చేత వచ్చిన బాధ కూడా దుచ్చికగానే మారుతుంది.’

ఆమె కాస్త్రంలోకి దిగిపోతుంది. విషయం తెలుసుకుందికి ప్రయత్నంపడుతున్నాను నాకు కాస్త్రం చేర్చి యిస్తుంటే. ఇంకొకప్పుడైతే నీ నీకాస్త్రం విషయమై ఆమె కొక వ్యవస్థాపనం యిచ్చేవాడిని.

‘నేడేదీనిన దివి కాదు. నీలో యీ మామూలు వచ్చిందా అని, నీ ప్రయోచారిణికిదితం ముగియలేదని తెలుస్తోంది. ఇంకటి నీ దుర్మరావధి తెలిసినవాడిని కనక, ప్రస్తుతపు నీ శాంతియంతో జీవితానికి కారణం కనిపెట్టలేక పోతున్నాను.’

‘నా ప్రయోచారిణికి జీవితం ముగియడమేమిటి? నా జీవితాన్ని ప్రయోచారిణిగానే ముగిస్తాను. ప్రస్తుతా

కవిలిపోయే మానవమృదయా అన్నంతకాలం ప్రక్కనే పొడవైన కర్మశ్రేణి మానవమృదయాలు కూడా వుంటాయి.’

‘పారబ్రహ్మపు. విశ్వాన్ని తిప్పుగా అర్థం చేసుకోవ్వచ్చు. మత్స్య చేరావు.’

ఆమె మృదయంలోని ఆవేశం కంఠంవరకూ వచ్చి ఆగిపోయి వట్టియింది.

‘తిప్పుగా అర్థం చేసుకోవ్వచ్చు? మీరు ఆరోగ్యం వదిలిపెట్టి యెంతైనా నిజమామనలో వారు త్రొక్కి మార్గంకూడా తిప్పు చివుతుంది కదా విజంగా.’

‘అంతవరకూ నీవంటివారి చరిత్ర నిర్మల గంగా నవంతి అంత పూతమైనది. కానీ ప్రతీదానిని మానవత్యపు కొలబట్టితో కొలిచి పరిమితి నిర్ణయించడం సరికాదు. విశ్వం నీ నేనే కాదు. నీవంటి యంతోమంది సాధారణులని యిట్టే ఆకర్షించేను. నీకు ఆకర్షణం కలిగించినది వాడుకాదు. పెద్దల నిర్ణయం ప్రకారం చివరి కా భార్యమేమిటో మాడుతున్నా వేసింది వాడుకాదు. వాడి పాట, అట నీ నాకర్షించి వెంటనే వాడిని నీ ముక్కు చేసుకుందికి ప్రాప్తిపించేయిగాని వాడిలోని లోకాంతర గ్రహించి విచ్చేయి కావు.’

ఆమె యెండు నిమిషాలు మాట్లాడితేను. కానీ ఆ కాలంలో యేం ప్రాప్తించుకుందో చెప్పలేను. నేను తిరిగి అరంగంచేను.

‘వాచోకొక్కప్పుడు నీకూ నాకూ వంటిగా వున్నట్టుండేవాడు. కానీ నిజాని కా సమయంలో ప్రఖ్యాతి ఆమెకిన నలుగురొక్కనాలో కాల్మమనోరోగి నీ గెట్టుకొలుస్తూ కలుస్తూవుంటేనేవాడేమో, లేకపోతే క్రీకీ తో గరం గరం చంపుతూ చేస్తూండేవాడో.’

‘ఆమె మన ప్రదంశం కదమతోక్కడం కూడా మాని ఇంకకు పిల్లకులు నేస్తాన్ని పురిపించింది. ఆమె తిరిగి జారిగా మామూలు అంది. ‘నిష్కల్పం’గా భర్తపద్ధతిలో మనసు చెప్పినట్లు చెయ్యగలను గాని, మా వివరీత తర్కం నాకు అర్థం కాదు ఆ వ్యూహయాంతర్గత భాధపడిన రోజులు జన్మ దినాలుగా గ్రహించి, యిటీవల మనసు మార్పుకొన్నాను. అత్యంత, యిటీవల కాంతి బరి పెట్టిన

కోలాలు తిరిగి రాకుండా కట్టుదిట్టం చేసుకున్నాను. అందుకే నా ఆలోచన తిరిగి తలెత్తలేదు.

ఆమె యీ మాట లంటూంది గాని, గొంతు బొంబులు పోతుంది. సంగతి విచారించడంకు విచారించినా, ఆమె పొరబాటు, ముఖ్యంగా ఆదివిశ్వానికి సంబంధించింది కనుక, ఆమెను తెలియజేయాల్సి అని నిశ్చయించేను.

‘అయితే లక్ష్మీ విశ్వం నీ కిష్టకు కేట్రురమ్మ మాట.’

ఈ ప్రశ్నకి ఆమె యేను సంవత్సరాల విశ్మయ పొరలు చిలిపొయేలా దీర్ఘవిశ్వాసం తీసింది. ఏమవు గొంతుతో ‘కేట్రురమ్మ కాదు, యెవరూ కాదు’ అంది.

‘ఇది మరొక అసత్యం. కాకపోతే అతనిపై పూర్తిగా విముఖత ఆధారించిన మత్స్య, యెవరోసం, యెందుకోసం బ్రహ్మచర్యం పాటిస్తున్నావు? అతనిక్కడే మౌనంగా, లేక పురుషులారితో అంతా మౌనకారణం?’

ఈ ప్రశ్నకి ఆమె తప్పుకోలేక పోయింది పొంగి పొంగి వచ్చే ముఖం చేత ఆమె ముఖం గొంతు బాటా పులతోనూ దాడుకుని జక్కిచెక్కి మురింది. సందులు తిరుగుతూ, అలలుతగి మహా వేగంతో పరుగెత్తి వచ్చే సరిత్రువాటావంటి ఆవేషంకి ఆలెక, కంటికి మంటికి యేకధారగా హోరని యేడ్చింది.

నే నామెను వోదార్చేను. విష్మయించి కిరీరాన్ని ముఖపెట్టేకన్న, స్వయించి కన్నీడు కార్పడంతోనే నిజమైన ఆనందం కలదని ఆమెను వచ్చజేసేను. సరిగా అదే సమయానికి చంద్రకాంతి ఆమె పున్నవరండాలోకి ప్రవేశించింది. ఈ స్త్రీ కృష్ణమూర్తి యంతో చతుర్మూర్తిరమైన మౌనంలో వుంచిన విశ్వాన్ని చూడడానికి నా హృదయం మరి అత్యంత పడింది. ఆరు మాడైనా ఆ మరునాడే బరంపురంలో పడి విశ్వాన్ని తనివితీరా కొగిరించుకోవాలని నిశ్చయించేను.

ఉదయం వరుగుంటల బండిలోనే పడిపోతానంటే సంతోష వస్తే గాని బట్లదానికి వీలేదని లక్ష్మీ పట్టు పట్టింది.

ఆ మరునాడాదివారం, సంతోషం కింపుకోనా. వాడూ నేనూ యెన్నో కలుగ చెప్పకొన్నాం.

లక్ష్మీలో చూచాయిగా అరుచిరూపు చూపుకుంటేని గతులించేను. వాడితో నేను గతరాత్రి జరిగిన విషయం సమీక్షరంగా చెప్పేను.

వచ్చు మెయిలుకు దిగబట్టడానికి వాల్లిద్దరూ వచ్చేను. సంతోష వల్లవలు ఆదీ వాసుకున్నాడు. లక్ష్మీ చూడంగానే వుంది.

మెయిలు వచ్చింది. పెట్టెలో నా సామానులు సర్దుదం అయింది. లక్ష్మీ చేరి సంచితోంచి వొక డిక్టా తీసి నా ముందు బల్లమీద వుంచింది.

‘ఇదేమిటి?’

‘మస్కీలాల్ రసమల్లా’

‘లక్ష్మీ నాకు తీసి సయించదని నీవు తెలుసుగా’ సంతోష కింపులించుకోకు వేపు తిన్నకున్నాను. లక్ష్మీ ఆమెను వెదకవంటికో నొమ్మలూ కొద్దిసేపు వేలకేసి చూసి గంతునింపవంటి నేత్రాలు క్రమంగా కిటికీలుండా మిలమిల మెగిస్తే కోటితారకలుగల ఆకాశంవేపు మల్లించింది. తుమ్మెదకెక్కవంటి ఆమె దెప్పలవంటి కన్నీటిముత్యాలు మెరిసేయి. ఆమె నాతో యేవో చెప్పివల్లయి ‘అలాగే’ అన్నాను.

రైలు కదిలింది. తిరిగి నా ఆలోచనలు రైలులో పరుగుతున్నాయి. లక్ష్మీతీరికసాగరం మేల్కొస్తే పుట్టిన చూచావలం యీ రసమల్లా. దానిని భరించగలిగిన వా నొక్క విశ్వనాథుడే. నాకు చెప్పిపోయిన కోలాలు బాధకొని కొస్తున్నాయి.

మేము నాటకాలుచేసి కోలాలులో సంతోషం కెండ్రి వాల్లేరుత్తేమను చిన్నచూపును. ప్రతి రాత్రి రిహార్సెల్సుకు వాల్లింటికే నెతుమూడేవాళ్లం. విశ్వం చూ అందిరికీ పెద్ది. వాకు పద్యాలు విప్లవగీతాలు చదువుమంటే నుండెలు దద్దరిల్లేవి. లక్ష్మీకి వాడి మీద ప్రేమ ఆవాహు ములకలెత్తింది.

రైలు చీకటిని చీల్చుకుని పుక్కుబల్లంలా పోతుంది. అర్ధరాత్రి దాటింది. చిన్నరుమార వద్దం పడుతుంది. ప్రకృతి చెమ్మగా వుంది. చందమామ వజ్రగా మేఘాలమాటునుంచి ప్రయాణిస్తూ వుండుంటే అరుచిస్తున్నాడు.

ఖరదాకోర్డు స్తేషనుకు మైలివరల రైలు హాటర్లుగా ఆగిపోయింది. ఎవరో స్త్రీ అత్యంతాత్మ్య చేసు

కుంది. స్వేదమనంచి నైశ్యేఅధికారులు చాలామంది వచ్చేరు. ఆ నిర్వ్యగ్ధుల నిర్విప్లవరితాన్ని చూడ దానికి యెందరో ప్రయాణీకులు దిగారు. నేనూ దిగి తిరిగి పెట్టెలో ప్రవేశించి, ద్వారంబద్ధ నిలబడి చూస్తూన్నాను. క్రిందనుంచి పోకత్త్రీ కంఠం వన్ను విలుస్తూంది.

‘రాజారావుగారూ, దయచేసి కొంచెం వెయ్యి ఆసరా యివ్వండి.’

నేనాశ్చర్యపోయాను. ఎవరిమే! అక్కడ నేల చాలా దిగువగా వుంది. పైగా యిసుపతీగలు మెల్లంగా రాగ్లా వున్నాయి. ఎవరోత్త్రీ బండి యెక్కడక పోతుంది కామోగు. కాని ఆమెకు నా పేరెలా తెలుసు!

నా వెయ్యి ఆసరామీద ఆమె లోనికి వచ్చి నా ముందు నిలబడి నమస్కారం చేసింది.

‘మరిచి పోయేరా?’

‘ఎవరు... నవ్వు... వసుంధరని కదూ...’

‘హమ్మయ్య! ఆయితే మరిచిపోలేదు. ఏకా ఆలోచిస్తున్నాను. మీ ఆలోచన లింకా అలాగే వున్నాయా కాబూ?’

‘ఎక్కడుంటున్నావు వసుంధరా?’

‘ఖరచాలో మిమ్మల్ని చూస్తే నాకెంతో ఆనందంగా వుంది. మీ రెక్కడికి వెళుతున్నా ఖర చాలో మాత్రం యివ్వకు దిగితిరాలో? నే నాలో చిన్నాన్నట్లు గ్రహించింది.

‘నాయింట్లో దిగమనడానికి ధైర్యం లేదు బాబూ. మన మార్య వారాయుగారు ఖరచా స్వేద వలో టిక్కెట్లకాదు. వారింట్లో దిగండి. చారి వ్వకు ద్యోటియాజే వుంటారు.’

‘వసుంధరా, నన్నిప్పుడు బలవంతం చెయ్యకు. నేనొక అవధరమైన పనిమీద బయలుదేరినాను. ఈ మాటు వస్తా’

‘అమ్మో! ఇప్పుడు మిమ్మల్ని వదిలేస్తే, ఆ చచ్చిపోయిన మనిషిలా పట్టాలమీద తల వగలేసు కోనూ. మీరు దిగకపోతే నేను చచ్చిపోయినంత పోట్టు. నన్ను మీరు నైమా చేసుకు తిన్నట్టే!’

నాకు పక్కానన నవ్వు వచ్చింది. ‘నీ తురక మాట లింకా పోలేదు’

‘బాగా చెప్పేరు. మీరు కాబట్టి అని పూకు న్నాను. ఆ విశ్వంబా లైచేనా, చుట్టుకుని చేసి వారే!’

నాకు మరి నవ్వు వచ్చింది.

తెల్లవారుగూమన బగుంటలకు నైలు ఖరచాలోడ్డు స్వేదను చేరింది. నే నెంత వద్దంటున్నా వసుంధర తిన్నగా బుకింపబడినాకు పరుగుతీసి మార్యంతో చెప్పింది. నా దవ్వచే ద్యోటిమంచి విడుదలయ్యేను. ఎగజ్జిన పంచ, వోల్టో అరంసుకోం చుట్టలో నే నున్న పెట్టెవద్దనుకచ్చి నన్ను అమారి రంగా కావలించుకున్నాను.

‘పీరహమ్మర్, పీరహమ్మర్, ఒకే సాయిబూ’ అని కేకవేసేను. కలాపీ రాగానే ‘ఏ బాబూ కా సామాన్ ఫుర్ పహంచావో టోర్ అమ్మూసే కహో క యేకో మెహ్మాన్ ఆం యే హై’ అని అరిచేను.

మరి నామాట వివలేదు. నా పంజీ. అట్లాగు లాగ ఆరున్న రకుసుల మనిషి. అరిస్తే యెదుటివాడి నుంచె లరుగుతాయి.

ఆ సమయంలో వుదయించ నున్న మార్యుడి తేలేత నలుగురుకు చీకటివలె, వసుంధర అద్భుతమై పోయింది. నేనూ మార్యం నా డిల్లు చేసకున్నాం.

మార్యం నోరు కిల్లుగానుగ. పైగా నాకు పకల సుఖాగ్రాసుకు. కాని పెద్దమనిషి. మా నాట కాలలో రాక్షస పాత్రలు, త్రోగినవాడి పాత్రలు, హాస్యపాత్రలు గురించేవాడు. కవి పోకలూ వ్రాస్తే నాకు ముగ్ధకలా అనేవాడు.

నాకు పెళ్లిచేసుకుంటానని కాని, సంసారం సరిగా చేస్తానని కాని యెన్నడూ ప్రాపించనై నా లేదు. మాతో నాటకాలలో నటించడానికి ధైర్యం చేసి వచ్చిన స్త్రీలు నడి నాలకం చూసి పొరిపోయే వారు. నాడి వాచగ్రావ చేస్తల చూసినవా రెవ్వరూ నాడిని పెద్దమనిషి అనుకోరు. అందులో స్త్రీలు మరీని.

ఒకమా రొక అమ్మాయి వచ్చింది. చిన్నది. అమధవం లేస్తువది. అప్పుడు రాత్రి పదిగంట బోతుంది. అంతా ఆమెను పాటలు పాడమంటు న్నారు కారితం యెలా వుంటుందో చూచామని. ఏ పాట పురమాయించినా రాదని చెప్పుతూంది. ఐదు

నిమిషాలు పోయేకొద్దీ మార్గం పడుకున్న వాడు పులే
బ్రుగా లేచి 'నీకోచ్చివహు యేమిటా' అని పులే
మేడు. అప్పిల్ల వక్కి వక్కి యేవేవ వారంపించింది.
విశ్వం మార్గార్థి పడతిట్టి ఆ పిల్లను యిరించేడు.
దగ్గరకు వెళ్లి, గడ్డంపట్టుకుని 'అమ్మమా భయపడకు,
నూనాడి తీరే అంతే అయ్యే ఆమె కొంటెం ప్రియిరేవ
బోయింది. మల్లీ మార్గం 'అమ్మా, కూరమ్మా నిన్ను
మింగింది, పాడు తిల్లీ అని గడ్డం పట్టుకోబోతే, అప్పిల్ల
గోరువంకలా వడికి విశ్వం పంక పెట్టింది. మర్నాడా
ప్పిల్ల సీతకులేడు. విశ్వం మార్గార్థి తిట్టినతిట్టు
యిక్కడ వ్రాసులేడు.

అతే మార్గం పరిలో! వల్లవవవరం
లేకుండా యేర్పాటు చేసుకున్నాడు. పాయంత్ర
మేడుగుంటలకు సోంచేసేం.

'రాజా! నీ దగ్గరాన్న నుంచి బ్రెవ్ వేసుకో.
ఇవారే వోక ప్రశ్నగైవైన ప్లానికి చెబుకున్నాం.'
'ఎక్కడికో.'

'నీకా పోటం కాలేమే పోయింది కాదు. కర్ణం
అని బయలుదేరుతూంటే మేమిటా ఆపగ్రంకే ప్రశ్న."

వాడు తెల్లమపతి గ్లాస్కోవంధ సరించేడు.
గ్లాస్కో కల్లీలాల్వీ తొడిగేడు. క్రిమిడ్ల బొత్తములు,
జేబులో బొట్టెలు వోట్లు. ఇల్లీపాముల లవంటి
ఆకుబోడు. పెంబుపూసుకున్నాడు. వాడు అద్వై
మైవ రంగుల అంగ్రుసెలా తయారైతే, నేను అప్పుడే
ఒక దిగిన పీను దొరలా తియారయేను. వాడి
సోమక్కుడుస్తీ అవళంగా బవారీస్ 'ఫ్లవ్వికా మాతీ'
దగ్గరకు కూడా వెళ్లడానికి తగినట్లున్నాడు.

ఆకాశం నిర్మలంగా వుంది. చుక్కలు తళతళ
లాడిపోతున్నాయి. రివలుగాలి పుల్లవకరిం గా వుంది.
పండులు గొండులన్నీ తిరిగి వోకయింట్లో కూసేం.
సమ్యంబోనూ, మేవ మెట్టమీరా వీకటిగా వుంది.
మేవమీరాదను ఇల్లీవవగ్గరనుండి వాతావరణం మారి
పోయింది. మందమేవ వీవకొంటి గల మూడు
వరదగదులు; సమ్యాలకు కిటికీలకు పిల్లల తెరలు.
వరండామీద వోక ముసలాడు పడుకున్నాడు.

'సలావ్ సావో'

'మీలాసా గా వున్నావా పుల్ ఫోన్, ఇంద'
అని మార్గం వెయ్యిరిచ్చేడు. తెర తొలగించుకుని

మార్గ గడిలో ప్రవేశించగానే మార్గం 'ఉర్పాకో,
విధి తలుపు బంక్ రెయ్యి' అన్నాడు.

ఆగడి చాలా వికలంగా వుంది. ఎదురుగోడకు
యేవేమవేపు పెద్ద చందరిమంచం, పొలతెలుపు
పరుపు రెలగడాలు, వాలీసులు. కుడివెంపు కెంకు
సోఫాలు, కుర్చీలు. మంచాది కెదురు గోడదగ్గరగా
చిన్న టేబులు వాలుకురుర్చీలు. అది వోక జవించాడు
యొక్కగాని, పిద్ద వరవిలాసినియొక్కగాని
కేమావా గారంటా వుంది. నేను సోఫాలో కూరు
న్నాను. మార్గం వ్యంతయిల్లులా పచారు చేస్తు
న్నాడు చుట్ట కొలుస్తూ.

ఎదు ఎదుమీలు గడిచాకా ఊర్వసి రెలలోంచి
జారిపడిన పం పెంగపుపుల వాలీపడింది కూరుంకు.
వా వేపుమానీ బుగ్గూది కుడిచేరి మాపుకుప్రేయ
పెట్టుకుని, కళ్లు వమ్యారంగా తిప్పతూ 'ఎవరు
గెల్పారు' అంది. మరు నిమిషంలో ఆమె వినయ
పూర్వకంగా 'బాబూ మీ రిలా రావడం, మా పూర్వో
దిగకుండా వుండడంవా' అంది.

'కలుపు చెప్పవేమేవా మా గొంతులలో యింత
వేరి వేరిగా పోయ్యవేమందా' అన్నాడు మార్గం,
'ఎందుకురా, త్రోవలో నేగా టీ తాగాం.'

'బీ! వర్షవ టీ యెవడికి కావాలి, పోలోయ్,
పాలు' 'టేను రాజారావు బాబూ, మార్గం గారికి
పాలుకావాలి. చంటిపిల్లలు మరి.'

'అబద్ధం కాదు. నీవంటి పెరజాగదగ్గర యోగ్య
రైనా, యెప్పుడైనా చంటిపిల్ల లే. ఏం రాజా!'

వాడు పోట మూట రావడంలేదు. వసుంధరను
నే నిదివరలో మానీవప్యకు సులూచీ మొగ్గ. నేడో!
తేకులు విద్యువున్న పువ్వు! ఆమె వద్దనే గడిలో
వెలుతు పెక్కువైపోతూంది. నే విలా అలో
చిద్దాంటే వాల్లిద్దరూ యేమిటో కల్లతోటే మాట్లాడు
కుంటూ వపుకుంటున్నారు. నేను తెలివి తెచ్చుకుని
'ఏమిటి' అన్నాను.

'ఆ యేమీలేదు. నీకు సుతిపోయివట్టుంది.
ఏదైనా ముందు పోయ్యకుని వసులో చెపుతున్నాను.'

వసుంధర కళ్లంతలుచేసి పురావీనంగా వపుతూ
'మీ మాటలున్నీరిం యెప్పుడూ వొక్కలాగే
వుంది' అంది. ఈ సంభాషణ జరుగుతూంటే

ఉన్నాడు, మరొక ముప్పాడు వచ్చి, తేలియ గది మధ్య ఆరుర్చి కుర్చీలు వేసేను. ఒక కుర్చీమీద కూచంటూ మూర్ఘం, 'తిప్పేమిటి, రాజా నీకు మఱిదివరకే కదా' అన్నాడు. 'నేనాకుదా మరొక కుర్చీ మీద కూచున్నాను. వసుంధర కూచంటూ 'మీ నోటికి ఒకపుటా తాళాల్సి వేతు. విశ్వం బాబుంటే మీ కిప్పుడు బుద్ధి చెప్పి వుండును' అంది.

'వాడి ప్రాసెల్లికుమీ, నాకు వళ్లు ముండు మంది.'

'బ్రాహ్మ కాని మూర్ఘం, విశ్వ మెక్కడున్నాడురా?'

'నీకు వాడి బాధే పట్టుమంది. ఇప్పుడు డిప్పుడే వాడి సంగతి మరిచి పోగలనుకున్నాను. మళ్ళీ నువ్వు తేకర్తించుకు.'

'నీకు తెలియరా. వాడిని చూడాలని తిహితీకు లాడిపోతున్నాను. చెప్పరా యెక్కడున్నాడో.'

'ఆ మూర్ఖుడి ప్రాసెల్లికుమీ మహాప్రభో, నీకు నమస్కారం!'

'ఏమిటి బాబూ, ఆయనమీ దగ్గర విరుదుకువడ తారు. ఉదయం లేస్తూనే ఆయన్ని తిల్యకుని దుంపం పెడతాను.'

'హమ్మయ్య! అనుకున్నాను నేను. వాడిని కొంచెం గ్రహించగలిగిన వ్యక్తి బ్రహ్మించి ఉప్పటికి.

'వసుంధరా, నీకు విశ్వం జ్ఞాపక మున్నాడా?'

'జ్ఞాపకమా, నే నీ రోజున యిలా కలకలలాడు తున్నానంటే ఆయన చెట్టివ ఫిక్షే.

'బుగ్గలు సాగదీసేవాడుగా' అన్నాడు మూర్ఘం.

'బుద్ధి చెప్పినవాడు నుద్దితే నేమయ్యా' అన్నాడు చెడ్డలు. ఆయన చెప్పిన వాలుగుముక్కలే వర్ణిచార హాయిగా బతకగిస్తున్నాయి. విజానికి ఆయనమీద నామనకు పోయింది. కాని నిద్రలంటి ఆమనిపి దగ్గరకు చేరలేకపోయేను. ఒక్క తెలుగుముక్క యినా సరిగా పలకలేని వాచేత కవిశ్యం వ్రాయించేను. మూర్ఘం తాలిలా తిట్టడాని కాయన వోచు తేమిటో తెలియదు.

ఒకాడు రాత్రి పన్నెండంటికి వాచేత నాటకంలా ముక్కలవిస్తున్నారు. ఏం బుద్ధి వుట్టిందో

నన్ను చూడతూగా కావలించుకుని ముద్దెట్టు కున్నారట. నేను విడిలించుకో లేదు. యీసడించ లేదు. కాని వాచే మాకు రోజువరకు నొచ్చు కున్నారట.'

మూర్ఘం మధ్యలో ఆమెను గదిరి ఆపేతు 'సరేలే యేదో యేడిసేను. ఆ నీవా తీకుకురా' అన్నాడు. వసుంధర నీవా తెచ్చింది. మూర్ఘం ధగ ధగ మెరిసే వైను మాకు గ్లాసులలో పోశిచ్చు. ముగ్గురం బంగారా దుంపల పకోడీ, ఆప్లెట్ ఫల పోరం చేస్తూ వైను వేచివున్నాం.

'విశ్వం ఎక్కడున్నాడురా?'

'మాజేల్ క్రిందటివంటి వాడు సరిగా ఆఫీ డుకు వెళ్లడం లేదట. ఎప్పుడూ కలవేట. అప్పుల పాలయిపోయేట్టు. నీ కొండు! వికాఖపట్టుకం వున్నోగం, కలకత్తా ఆఫీసులో వా రొక నీవా స్నేహితుడున్నాడు. వాడిద్వారా నీ ప్రాంతంలో వున్నోగం చేయిస్తాను రమ్మంటే సనేమి విడలేదు. నిరుకు బరంపురలో తల్లిపోయింది. ఏ బుద్ధిటి! తోడు ఆరోగ్యం బాంబేనివాడి కా సిగరెట్లై! అదే కాల్పుచూ!'

మాడు నాలుగు వెలల క్రితం తేఖ వ్రాసేడు. బరంపురంలో వాళ్ల త్త వారింట్లోనే వున్నాడు.'

'వాడి ఆరోగ్యం యెలావుంది?'

'ఎలా వుంటుంది? ది వి వచ్చిందిట. కాని నీగ రెట్లు మానలేకపోతున్నాడట.'

వసుంధర నేనూ పోకేసారి 'రావురామ! అన్నాం.

'రామరామ లేదు, బొడ్డిగడ్డా లేదు. మరి వా డెందుకు వుత్తేడు? మనవంటివాళ్లతో స్నేహం కట్టి మనవి చంపుకుతినడానికి. వాడి క తాదా లేదు. హాయిగా వుంటాడు.'

వసుంధర కళ్ళంట నీళ్లు వస్తున్నాయి. 'ఏం చూటలు బాబూ మీది. ఇన్నాళ్లూ యీ సంగతి చెప్పేరు కారు. ఎలావుందో పాపం. చెడదామా అంటే! అని మూర్ఘంవే పొకపారి చూపి, వెంటనే నూపు వాచేపు మల్పించింది జారిగా, ఆరృతితో కన్నీళ్ళతో.'

తెరవార విదునిమహాలక్ష్మి యెవ్వరం మాట్లాడి లేదు. ఆ వెంక రాత్రి ఒంటిగంటతరహా కలుగ్ల పోయి నా మనస్కంబి లేదు. ఒంటిగంటకు నాకు కొంచెం చెరువు ముగువు అవస్తవుతుంది. వెళ్ళి పక్కగదిలో పడుకున్నాను.

తెల్లవాడుగూమహాలక్ష్మి యింటికి మరలేదు. సుమంతరహా దిగిచెట్టదానికి సచ్చి వసుంధర విశ్వం భోగట్టా వెంటనే వ్రాయమంది.

ఇంటికి చేరేకా సూర్యం తన భార్యతో బొంకేను నాలుకానికి చెల్లేమని.

ఖరవాలోడ్డుమంచి విడిపోతున్నప్పుడు ప్లాట్ ఫారంమీద సూర్యం నా రెండు భుజాలూ పట్టుకుని కళ్ళలోకి దూస్తూ యిలా అన్నాడు. 'బ్రదర్ విశ్వంధిషయంలో నీ మనసును కొప్పించేను కామాను. కాని నా వుద్దేశం అదికాదు. నిజానికి నా పూర్వాప్రకారం వాడుత్ర చాతికానివాడు. ప్రేమించి పూదయం కాళ్ళమందు ప్రయ్యరించినవారిని అదిరించలేకపోయాడు. దగ్గర వుంటే పోషిస్తామన్న పెల్లవద్ద వుండలేకపోయేడు. పిల్చి మంచి వుత్సాహం యిప్పిస్తావని బ్రతివారిలే రాలేకపోయేడు. సంపాదించింది దామతోలేక పోయేడు. ప్రేమకుల, స్నేహితుల, అభీషంధించిన వారి, అదిరించినవారి పూదయాలలో ఆరని చిచ్చు పెట్టి, తన సంసారం ధ్వంసం చేసుకున్న బ్రతికలేని వాడు విశ్వం. కానైతే వాడిమీద నాకున్న ప్రేమకు నానకాలంలో పొంత గోదావరినదే సాయాశ్వం.

నువ్వెంత భాగవదుతున్నావో కూడా నాకు తెలుసు. నీ బాధా నా బాధా వొక్కటే. నన్ను తుమించు. వాడి కొల వుండో వ్రాయి.'

వాడి పాపాణహృదయం కూడా కరిగి రెండు కనుకొలకుట్ల మెరిసింది.

రైలు మళ్ళీ కదిలింది. అది పరుగడుతూంటే అశ్వం నా గుండెల్లో 'బరంపురం బరంపురం' అని ప్రతిధ్వనిస్తూంది. తెలతెలవాడుతూంటే మెయిలు బరంపురం చేరింది. అవేళ ప్లాట్ ఫారం నిర్మా సుష్యంగా వుంది. అక్కడక్కడ కాకులు గుంపులుగా చేరి అడుస్తున్నాయి. వేను వేడుమలోనే స్నానంచేసి 'బో' తోగి బయలుదేరేను. విశ్వం అత్తవారిల్లు కనుక్కుని చేరేదరికి తొమ్మిదైంది.

విధి నడవలో వొక ముసలాయనకూచున్నాడు. విశ్వం అత్తి వారిల్లిచేవా అని ప్రశ్నించేను. అతడే పరి తెలపూసేను. 'రాజారావు అనే స్నేహితుడు వచ్చేదని విశ్వంతో చెప్పండి' అన్నాను. అతడు నుగుటిమీద చెయ్యి వేసుకుని 'మా అల్లుడికి మీ కలు రందలేనే కిక్కి సూపవులలో లేదు. ఆతడు పదిరోజుల క్రిందట గోపాలపురంలో శాశ్వతంగా కళ్లు చూసేడు' అన్నాడు.

అప్పుడు నా కనుపిస్తూన్న ప్రతీతి యీతేకొడు తూంది. ప్రపంచం గిరగిర తిరుగుతుంది. అ దృశ్యంలో అక్కడ లేని వ్యక్తులూ, వస్తువులూ కూడా తిరుగుతున్నాయి. ఎన్ని పూదయాలలో అన్ని మాటలు.

గ్రంథవిమర్శనము

సన్నివోదకవి చరిత్ర

శ్రీ కేశవపర్తి వెంకటకృష్ణారెడ్డి. ఉలవపాడు
—వయః, కావలి. వెల : 2-5-0.

సన్నివోదకుని మహార సంభవము ప్రకటించు బడివప్పటినుంచి ఈ కవి కాలవిస్తయంచినాడ అనేక విధాలయిన వాచోపవాదాలు చెలరేగుతూనే ఉన్నాయి.

మొట్టమొదటగా మహారసంభవం ప్రకటించిన శ్రీ మహావల్లి రామకృష్ణ కవిగారు సన్నివోద కవి కాలము శ్రీ కేశవం ప్రాంతమని అన్నాడు. గలవ కేశవర్తి ప్రాచీనంబోదినాడని శ్రీ పాద లక్ష్మీవతి కృత్రిగాను అప్రాయపడ్డారు. అయితే శ్రీ కేశవ పర్తి వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు ఇతను ఇందుమందుగా నమ్మాయకు యుకారిమంది తమ ఆధారాలనుబట్టి నిర్ణయిస్తున్నారు.

ఇకా ఈ కవికాలం తిక్కన తిరవారి కాలం వాకా తీరునవాయ చరిత్ర పరిశోధకులు కూడా ఉన్నారు.

ఈ కవికాల నిర్ణయానికి ఆధారమైన.

సురువున కిష్టదైవమునకుం
బలికొం గురిచెప్పి భుగ్యుడున్
వరమును వేణుకున్ బదియవచ్చు
జగంబుల నిశ్చయంబు, మ
గ్గురువును నిష్టదైవమును
సూర్యు విశేషుడువాడ వాకుగా
కొరువకు నిట్లు పేరుదుగె

యొక్కల లాభము తెన్ని యన్నియుం,

అనే పద్యంలో 'సూర్యువిశేషుని' సూర్య వాచోపవాదాలను అవకాశం ఉన్నది.

ఈ పద్యంలో 'కేశవ' అనే పలుకు తెల్లలోక్క మై పోవేళ్ళకుదని శ్రీ రెడ్డిగారి అభి. ఈ అహ కారారంగా వారి గ్రంథంలో కొన్ని ఉపపద్యము చూపించారు.

ఈ మలుకు తెల్లలోక్క మై పోవేళ్ళకుదే కానక్కరలేదని ఇంకా ఇతరమయి దొక దున్నా దనీ, శ్రీ దాక్షురు శేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారి అప్రాయము.

ఒక వాదనలో సన్నివోదకుని ఇష్టమ కనిపి యుండవలెనట్లు ఈ వాదం నుండి బటిలంగా చూపి

చేయించి. అయితే శ్రీ రెడ్డిగారు చిరవల్లికమనేనీ, మహార సంభవములో సూర్య వస్తువును క్యంగ్యం ఉన్నదనీ తిద్దారా సన్నివోద కాలనిర్ణయం ముగియ వారున్నదనీ నిరూపిస్తున్నారు. దీనికి ఈ శ్రీంద నిరూపించబడిన పద్యాల వంటివి కొన్ని ఉదాహరించి వీటిలో క్యంగ్యం ఉన్నదనీ, వాటిల్లు న్నాడు. వీరు ఉదాహరించిన పద్యాలలోని ఒక పద్యం ఈ శ్రీంద ఉదాహరిస్తున్నాడు.

"వ్యాపకాల్లార్ల నయను వా వ్యాపకార్ల
వదను దొగి అట్టి విభవజవ్యాపకమున
ఉదియ దిక్కరి కిరణు వియ్యదియవెను
నిట్టి దిక్కరికరముల నాటివట్లు"

ఇది కార్యంలో మహారపద మేళ్ళకుల సమావేశం వర్ణించే కథా స్థులము.

ఈ పద్యంలో సంఖ్యాధిక పదాలవల్ల వచ్చిన పద్యము ఆధారంగా లేదనుచి శ్రీ రెడ్డిగారు కవికాల నిర్ణయానికి ఉపకముస్తున్నారు.

ఇతరమలయిన వాచనానులవల్ల కవికాల నిర్ణయానికి దృఢమైన ఆధారము వోరేవప్పకు ఈలాంటి పద్యాలు ఆ నిర్ణయానికి ఆధారమౌతినగా ఉదాహరించడం సమచింతంగా ఉండవలెనమా! అంటే వీ గారి ఇటువంటి పద్యాలు అతిమీద సన్నివోద కాల నిర్ణయం సాహసమే అవుతుంది. శ్రీ రెడ్డిగారే అంగీకరించినట్లు ఒక తేక ఈ పద్యాలలో ఇటువంటి కాల నిర్ణయ క్యంగ్యం లేకపోయినా లేకపోవచ్చును.

ఇప్పటికీ సన్నివోద కవిని సురించి బయలు దేరిన వాదాలలో శ్రీ రెడ్డిగారి వాదం భృశమైన వాదాల్లో ఒకటిగా పరిగణించవచ్చును. అంతేగాని శ్రీ రెడ్డిగారి గ్రంథంలో నిరూపించినవాదం కట్టికే అని వృథంగా నిర్ణయించడానికి తగిన ఆధారం లేని ఇంతవరకు లభించలేదు.

సన్నివోదకుని సురించి ఇంకా మరొకరిగా పరిశోధన బరికలెనీ ఉన్నది. బహుశః ఏదైనా ఒక మాత్రం పాక్షిగం లభించినట్లు సన్నివోదకుని కాల నిర్ణయంమకరం కావచ్చును.

అయితే రెడ్డిగారి గ్రంథంలో ఇంతమహార్యం సన్నివోదకుని విషయంలో బయలుదేరిన చరిత్ర పరిశోధకుల వాదాలన్నీ ప్రోదీకరించి విచక్షణంగా తమ వాదం వివరించారు.

దీనికి తేక వ్రాస్తూ శ్రీ దాక్షురు శేలటూ

వెంకటరమణయ్యగారు కొన్ని విషయాలలోను తాము రెడ్డిగారితో అంగీకరించలేక పోతున్నామనీ, వస్తుయకంటె నన్నెవోడుడు ప్రాచీనుడని తాము విశ్వసిస్తున్నామనీ ప్రాకారు.

డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారు పీఠికలో మూచించినట్లు నన్నెవోడ్ని కవికౌలపమస్యలు అవగాహన చేసుకొనదలచిన వారి కిది అవశ్యపఠనీయమైన ఉత్తమగ్రంథము.

విశ్లేల మొలత్రాడు

“కరుణ మూర”

అధునిక వాఙ్మయకుటీరము ౨౨, దివాన్ రామయ్యగారి పీఠి, పరమవాకం, మదరాసు 7. వెల: ఒక రూపాయి.

ఇది రైతు జీవితానికి సంబంధించిన కథ. రామిరెడ్డి అనే రైతు ఇంట్లో యానాది సుబ్బులు చిన్నప్పటినుంచీ పాలికావుగా ఉంటాడు. రామిరెడ్డి తల్లి సుబ్బుల్ని పుత్ర వాత్సల్యంతో ఆదరిస్తూ ఉంటుంది. ఇల్లాగ ఉండగా కొన్నాళ్ళకు సుబ్బులుకు వివాహం అవుతుంది. ఆ పిల్ల కాపరానికిరాగానే రామిరెడ్డి ఆమెపై కన్నుచేసి బూర్కరించ ప్రయత్నిస్తాడు. క్రమంగా రామిరెడ్డి సుబ్బులుపై విశ్లేల మొలత్రాడు అవహరించాడనే నేరం మోపి కేసు పెట్టిస్తాడు. కాని రామిరెడ్డి తల్లి బాధార్యం వల్ల, వాత్సల్యంవల్ల ఈ అపక్రమింపబోతుంది. చివరికి రామిరెడ్డి కైదుకు వెళితాడు. దీనితో కథ ముగిసి పోతుంది.

ఈ కథలో శ్రీ కరుణమూరగారు గ్రామీణ జీవితము, దానిలోని కష్టనిష్ఠారాలు సహజ వాతావరణంలోనే చిత్రించారు. కాని పాలేదుకోసం తన కొడుకునే కైదుకు పంపించిన ఆమె చిత్రణం వాస్తవికంగాలేదు. ఇల్లాగే మిగిలిన వ్యక్తుల చిత్రణంలో కొంత అసహజత్వం ప్రవేశించింది.

ఈ రచయిత వాతావరణ చిత్రణంలో తీసుకున్న శ్రద్ధ పాఠశాల వక్రీకరణంలో తీసుకున్నట్లు కనబడుదు. ఈ పాత్రంలో ఏర్పడిన అసహజత్వం వల్ల మొత్తమైన కథ కొంతవరకు అధురాలి కల్పనగా కనిపిస్తున్నది.

అయితే గ్రామీణ జీవితపరిసరచిత్రణంలో రచయిత కైక్రి ప్రశంసార్థంగా ఉన్నది.

ప్రాగ్జ్యోతి

[రేడియో నాటికలు]

‘హిత’

వెల: రూపాయిపావలా.

దీనిలో ౧. ప్రాగ్జ్యోతి ౨. ఎర్రచారలు ౩. చరిత్రకందని కొండరు ౪. అన్వేషించిన కథ ౫. పరీక్ష ౬. ఎండమావులు అనే శ్రవ్యరూపకాలున్నాయి.

ఇటీవల రేడియోప్రసారం అభివృద్ధిచెందుతున్నప్పటినుంచీ శ్రవ్యరూపకరచన బాగా వ్యాప్తిలోకి వచ్చింది. అయితే దృశ్య, శ్రవ్య, పాశ్చర్యరూపకాలలో చాటిచాటి ప్రత్యేకతలనుబట్టి రచనా విధానాలలో మార్పు రావాలి. నిజానికి పాశ్చర్యరూపకాలకు, శ్రవ్యరూపకాలకు అంతగా తేడా అవసరం లేదుగాని మిగిలినవాటి రచనా విధానంలో జైవిగ్యం ఏర్పడి తీరుతుంది.

ఈ రూపకాలలో ఈ ప్రత్యేక రచనా విధానం అవసరించినట్లు కనిపిస్తున్నది. పీటిలో “ప్రాగ్జ్యోతి”లో మానవుని అంతరాత్మ అడుగడుక్కి మానవుని ప్రవృత్తులకు అడ్డంకులయ్యా అధిశేషిస్తూ ఉంటుంది. చివరికి అహింస అన్నివిధాలా మానవ సమస్యసాధనకు ఉపకరింపగలదని నమోదపడింది.

మొత్తమైన ఈ రూపకా లన్నిటిలోను, ప్రాగ్జ్యోతి, ‘కథ అన్వేషించిన’ అనే రూపకాలు రెండూ బాగున్నాయి. మిగిలిన రూపకా లన్నిటిలోను, సంభాషణలు చురుగ్గా నడిచాయి. అయితే పీటిలోని ఇతివృత్తాలలో రూపకరచనకు కావలసినంత సంపూర్ణత లేదు. ఇవి చాలావరకు కేవలం ‘చిత్రజాతే.’

రాణీదుర్గ

బూదూరు రామానుజులురెడ్డి. తెలుగుపండితులు, బోధ్య హైస్కూలు తిరుత్తూరు, చిత్రాపురం.

ఇది రాణీదుర్గావతి చరిత్ర ఆధారంగా తీసుకుని రచించిన గీతపద్యకావ్యము.

రాణీదుర్గ అక్కను చక్రవర్తితో పోరాడి చివరికి ఆత్మగౌరవ రక్షణార్థమై ఆసువులుబాసిన వీరవనిత. కవిఈ వీరవనితచరిత్ర సరికొత్తైన కథనకైతిలో నడిపించుకుపోయాడు.

ఈ కావ్యంలో రాణీదుర్గను పట్టుకోవాలని శత్రువులు ప్రయత్నించినప్పుడు రాణీదుర్గ విశ్ర

మించిన ఘట్టం ఈ కావ్యంలోని మిగిలిన ఘట్టాల కంటే ఎన్నదగినదిగా ఉన్నది :—

“శాస్త్రదీపర భయోనకర సమలాలసి
కలసి యాదేవియాపంబు గాంచె నవగ
బాణసంధాన విద్యావిధాన గరిమ
మించె మాపంబు మిక్కిలి మిగిలెంప
అభిలక్తాత్ర తయోధ సంహార ఘోర
శీతర కరాశిమా ర్తియై పిక నదల
జించి చెండాడి యజువలలో నేయు దుర్గ
అద్విరాహాత్ర పీర్వమత్యర్థ్యుతంబు
కదనమున లేసు భూలి మేఘములుగాగ
మెలతి దళితక మెర నెడు మెరపుగాగ
వారి నినదంబు ఘనగర్జనంబుగాగ
బాణకంకణతిల జడివానసురిసి.”

ఇప్పుడైన భావ, దూరావ్యయ క్లిష్టతలు లేని సరళకథనము ఈ కావ్యంలోని ప్రత్యేక గుణాలు.

కీతికాకర్తలు శ్రీ వేదము వెంకటక్లిష్ట శర్మగారన్నట్టిది పాత్యగ్రంథంగా నిర్ణయించడానికి తగిన చిక్కని కథా కావ్యము.

ధర్మచక్రం

శ్రీ నందూరి రామకృష్ణమాచార్య, శ్రీ వేదీ పల్లిపర్వము, ముచిలీ పట్టణము. వెల : రెండు రూపాయలు.

ఇది ఉపాసుండురీ విందుపారుల ప్రణయ గాథ ప్రధానేతి వృత్తింగాగల చారిత్రిక రూపకము. కాని వీ రిద్దరి మధ్య విర్వదింప ప్రేమకు చాణక్యని కులంత్రాలచే విఘాతం కలుగుతుంది. చివరికి ఉపాదేవి పాదసన్యాసినిగా మారిపోతుంది. రచయిత ఈ కథకు నందినీ మేఘనాథుల ఆ అనురాగ గాథ ఒక ఉపగాథగా కల్పించారు. అయితే ఈ నందినికూడా మేఘనాథుని మరణంవల్ల విరక్త అయి పాద సన్యాసినిగా మారిపోతుంది. చివరికి విందుపారుడు ఉపాసుండురిదగ్గర పాదదీక్ష స్వీకరించి ధర్మరక్షణ చేస్తానని ప్రతిజ్ఞ తీసుకుంటాడు. అందుచేత ఈ నాటకానికి ధర్మచక్రం అనే పేరు సముచితంగానే ఉన్నది.

ఈ నాటికలో సంభాషణలు సహజంగా చురుకుగా సాగిపోతూ పాఠకునికి ఉత్తేజకరంగా ఉన్నాయి.

అయితే పాత్రపోషణ అంతగా నిశితంగా జరగలేదు. ఉన్నవారిలో గండ్లొడర దిండుకేశ్వరు లిద్దరు కొంత సజీవంగా కనిపిస్తున్నారు.

ఈ రచయిత రూపకరచనా శక్తికంటే కవితా శక్తి ఎన్నదగినదిగా కనిపిస్తున్నది.

ఈ క్రింద ఉదాహరింపబడిన వృత్తాలనుబట్టి ఈ రచయిత కవన శక్తి గ్రహింపవచ్చును.

“మామిడి తోపులో పొదలమాటున
పేళెలపుష్పవాటికకొ
అమరి లేత వెన్నెలలయందు
ఒయారము లొక్క పోయయకొ
కొమరి చేరరమ్ము! జడకుమ్ములు
వైయ్యదవై నటింపగా
ప్రేమ రసామృతిమ్ము పరియింపుము
నీ చిరునవ్వు చిందులకొ”

సరళమైన ఈ ప్రభాతివర్ణన కూడా పరిశీలించదగినది.

“దల్ల గాలులలోన మెల్లగ తలలెత్తె
పూర్వదిశకు ప్రాగ్గు పొడుపు పూలు
కలకలనాదాలు చెలగ పిల్లలు, మేలు
కొన్నవి సీన్ముక గూళ్ళలోన
ప్రత్యూష కాంతుల పద్మిని పులకించి
చందన చిన్నారి చిలిపి నవ్వు
చిరురాకు సందుల వగుగుంతుక నెత్తి
మాయపాగినది పుంసోక్తిలమ్ము

కుష్మ ★ బొల్లి

వగైరా మే హ మ చ్చలు, సెగ,
నవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స.
క్యాటలాగు ఉచితము.

జి. వి. రెడ్డి ఆండ్ కో

(రిజిస్టర్డ్)

“భాస్కరాశ్రమము”

గోపాలపురం, తూ. గో. జిల్లా.

గురికంట్లను దొంగిండుకొనుచు కొండ
దాటి వచ్చుచున్నది నెలదేటి బాలు
ఆరుణ కిరణములు దయాద్రీ నవతరింప
నవ్యచైతన్యము ప్రకృతి నాట్యమాడె."

ఈ నాటకంలోని పద్యాలేకాక కొన్ని కొన్ని
పట్టుల నేయాలు కూడా ప్రత్యేకంగా చెప్పాలని
దగినవిగా ఉన్నాయి.

రత్నమాణికావ్యాసము

(నాటికలు): రచయిత శ్రీ వి. డి. ప్రసాద
రావు; పాఠ్యవర్ణన ప్రచురణలు; వలరు 1-9-0;
ప్రతులు దొరికేటోటు: శ్రీ వి. డి. ప్రసాదరావు,
5 నాదమరి పేద, త్యాగరాయనగరు, మద్రాసు.

ఈ సంపుటిలో సవారెవ, అయితే గియితే,
రత్నమాణికావ్యాసము, పరిపాటి, నిలయము అనే అయిదు
నాటికలున్నాయి. వీనిని రచయిత రంగ ప్రదర్శన
కోసం కాక శ్రవ్య నాటికలుగా రచించారు. అందు
వల్ల పాత్రపాఠము, కథా సన్నివేశాలను, విషయ
విస్తరణను తీసుకుంటూనే నిర్వహించారు. అభి
నయ ప్రధానమైన రంగ ప్రదర్శనలలో కంటే
శ్రవ్య నాటికలలో అనుకూల వాతావరణాన్ని
సృష్టించేటటు, పాత్ర శిలాదులను నిరూపించే విధానం
భిన్నంగా ఉంటుంది. కథా వస్తువును అనుకూలమైన
వాతావరణాన్ని, సృష్టించడంలో సమద్రవ్యము,
గాలిహోరు, వృష్టిపాతం మొదలైనవి అనివార్యమైన
వైచిత్ర్యము, అవి కృత్రిమాలంబవారే కాని ప్రధాన
మైనవి కావాలవు. శ్రవ్యనాటికలకు ఉచ్చారణ
పొలభ్యం, సంభాషణలే ప్రాణం పోయ్యాలి.

అయిదు నాటికలలో 'సవారెవ' కథావస్తువు
కరువు కాలంలో అమానుష స్థితిగతులలో ఒక పసి
బాలుని మానుష సహజమైన ప్రేమార్ధ్రత, త్యాగ
శీలం నిరూపిస్తుంది. తేమిపల్ల రాధసమకూ భ్రమకు
లోనైన వ్యక్తి ఎట్టి వెలి ఆశలకు లోబడతాడో,
తరవాత చేకమేడలు ఎంత శ్రమంగా నూలిపోతాయో
నిరూపించడానికి "అయితే గియితే" కథావస్తువు
తీసుకోబడింది. సంపారంలో కష్టాలను అర్థంచేసు
కోకుండా, వేరే ఆధారంలేని తల్లిపట్లగాని, తండ్రి
లేని తిమ్మకు చెల్లెళ్ల పట్లకాని శ్రద్ధ, చాలిలేక
పడుచువారు ఎంత స్వార్థ బుద్ధితో తీవ్రవాన్ని కన్న

మయంచేస్తున్నాలో వేటి పరిస్థితులను ప్రతి బింబిప
చేయడానికి 'రత్నమాణికావ్యాస' అనే నాటికలో
రచయిత యత్నించారు. పరిపాటి అయినందువల్ల
నిత్యతీవ్రతలోని ఆచారాలు, మనస్తత్వాలు వ్యక్తి
తీవ్రవాన్ని ఎలా దుఃఖమయం చేస్తున్నాయో,
వానిని గమనించి దిక్కుకోవలసిన అగత్యాన్ని తెలి
యపరుస్తుంది 'పరిపాటి' అనే నాటిక. 'నిలయము'
అనే నాటికలో కపట సన్యాసులవర్తన, మూఢసమృద్ధిక
గలవారి పాట్లు వివరించబడినాయి.

వీనిలో రచయిత లక్ష్యాలకి అనుగుణమైనకథా
సన్నివేశాలను, పాత్రలను ఎంచడంలో చక్కని నేర్పు
మాపారుకాని, సంభాషణలలో అవసరమైనంతపట్టు
రాశేకపోయిందని చెప్పక తప్పదు. పరిపాటిలో
మొదటిరంగంలో వేటి వైద్యుల వ్యవహార విధానం,
వైద్యులవల్ల తృప్తిచెందలేని కోసుల గతి, పాట్ల
కోసం కమ్మర్తి పడివచ్చిన కాంపాండ్లర్ పట్ల
డాక్టర్ భార్య నిరాదరణ, ఆపైన భర్తవద్ద పిటూరి
చేపిపప్పుడు భార్య వక్రబుద్ధి చక్కగా చిత్రించ
బడినాయి. కాని ఆ తరవాత వెంటనే వాస్తవ

పాలసుగంధితప్యం

ఇది రక్తవృద్ధిని చేయు నిలువ గల వస్తువులచే
తయారు చేయబడినది. మేహములు, నిక్కాక
నిస్సర్తువ, ముక్తసప్తము, అతిమూత్రము మొదలగు
వాటిని ఖండించి, నుంచి బలమును పీర్యపటుత్వ
మును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది. అనేక
పద్ధిధి కట్టు గలవు. 2 పద్ధిలు చాలును.

20 తులముల డబ్బీరు. 2/-

పోస్ట్ జి ప్రత్యేకము
పి. సి. ఏ. ఆండ్ కంపెని
ఆయుర్వేద సమాజం
పె రి ద పి, (నెల్లూరు).

నాతావరణం అంతిద్దానమై పోతుంది. తెలియని తనంవల్ల సంపారంలో చిక్కులు తెచ్చిపెట్టుకున్న దాక్షకుభార్య కన్ను తెరిపించడానికి రమ అనే వేళ్ళను పుష్పించారు. ప్రేమించకపోయినా నుభుపెట్టడం వృత్తి భర్తగా పరిగణించి చిత్త కుద్ధితో ఆ భర్తాన్ని ఏనెక వేళ్ళు వేళ్ళు వాస్తవంగా లోకంలో ఉంచకపోయినా, రచయిత తన లక్ష్య నిరూపణకోసం ఇటువంటి చిత్రవ్యక్తిని పుష్పించవచ్చును. దాక్షకు అతని భార్యకి హృదయ పరివర్తన సహజంగా కనపడదు. ఆ పరివర్తనను నిరూపించడం నాటిక లక్ష్యమైతే, సంభాషణలు కాని సన్నివేశాలుకాని ఆ లక్ష్యాన్ని సాధించలేక పోయినవని చెప్పాలి.

వాస్తవ పరిస్థితులను చక్కగా చిత్రించగల వేర్పు రచయిత కున్నదని 'పరిపాటి'లోని మొదటి రంగం నిర్వహణ విరూపిస్తున్నది కాని ఆ వేర్పు నాటిక లన్నిటిలోనూ వినియోగపడలేదనిపిస్తుంది. 'సనాతన'లోనూ, 'విలయము'లోనూ పాత్ర రచనలోకాని, సంభాషణలో కాని, సన్నివేశంలో కాని తమ లక్ష్యాన్ని నిరూపించలేదని పిస్తుంది. సంభాషణలో ఒక వ్యక్తి చెప్పేమాట కాని రెండోవ్యక్తి చెప్పే సమాధానం కాని కథావస్తువుకి ఆధారంధూతం కాలికపోయినా యనిపిస్తుంది. అయితే మానవ మనస్తత్వాన్ని చక్కగా ప్రతిబింబింప చేసినందువల్ల 'విలయము'లో కొంత భాగాన్ని (అనగా ఉప్పెనవచ్చేవరకూ) చక్కచక్క రచయిత చదివినవ చెప్పారు.

'రత్న మాటిక్కాయి' అనే నాటికలో పాత్ర పోషణ పుష్టిగా ఉంది. వాస్తవ పరిస్థితులకు, మానవ మనస్తత్వానికి, కథా సంవిధానానికి, సంభాషణకు చక్కని పొందక కుదిరింది. నాటిక మొదటినుంచి

చివర వరకూ ఒకే పట్టులో నడుస్తుంది. చిన్ని పిల్లల చినిపినంతో తల్లి కష్టాలను బాలికా పోడించి వ్రాసిన ఈ నాటిక చదివే వారి హృదయాల్ని పుష్పిస్తుంది.

నాటికలలో కథావస్తువు ఏ నాతా వరణంలో విస్తృతమైంది స్పష్టతకీ, అట్టివిస్తృతకీ రచయిత మానవ సహజమైన మనస్తత్వాలను చక్కగా గమనించి తదనుకూలమైన సంభాషణలను నిర్వహించారు. 'సనాతన' అనే నాటికను విగ్రహించి మిగతా వానిని మాత్రమే ప్రయరించినట్లయితే ఈ సంపుటి పుష్టిగా ఉండే దనిపిస్తుంది.

మంచు తెరలు

[నాటికలు]

రాత్రులపర్తి భీమరాజు పట: 12 అటాలు. చిరువామా లేడు.

ఈ పుస్తకంలో 'మంచుతెరలు' 'డాన్సింగ్' అనే రెండు నాటికలున్నాయి. పేటిలో మొదటి నాటికలో బ్రాహ్మణ కుటుంబాల్లో కాలాభేదాలవల్ల ఏర్పడే అడ్డంకులు తొలగించడం ముంచినది రచయిత నాచిస్తున్నాడు.

రెండవనాటిలో పల్లెటూరులోని ఒక భాగ్య వంతుడు పట్టణంవల్ల అక్కడ ఒక మోసకరైనవలో మోసగింపబడి తిరిగి ఇంటికి చేరుకుంటాడు.

ఈ పుస్తకానికి పేరక వ్రాసిన ప్రేమదుల సర్వ వారాయణ బాస్త్రిగారు "రసజ్ఞుల శిరఃకంఠవకు భావనమయ్యే ఆధునికమైన శేఖలు ఈ రచనలో కలవు." అని అన్నాడు. ఇదే ఈ పుస్తకానికి అన్ని విధాలా సమచిత్రమైన నిమగ్నం.